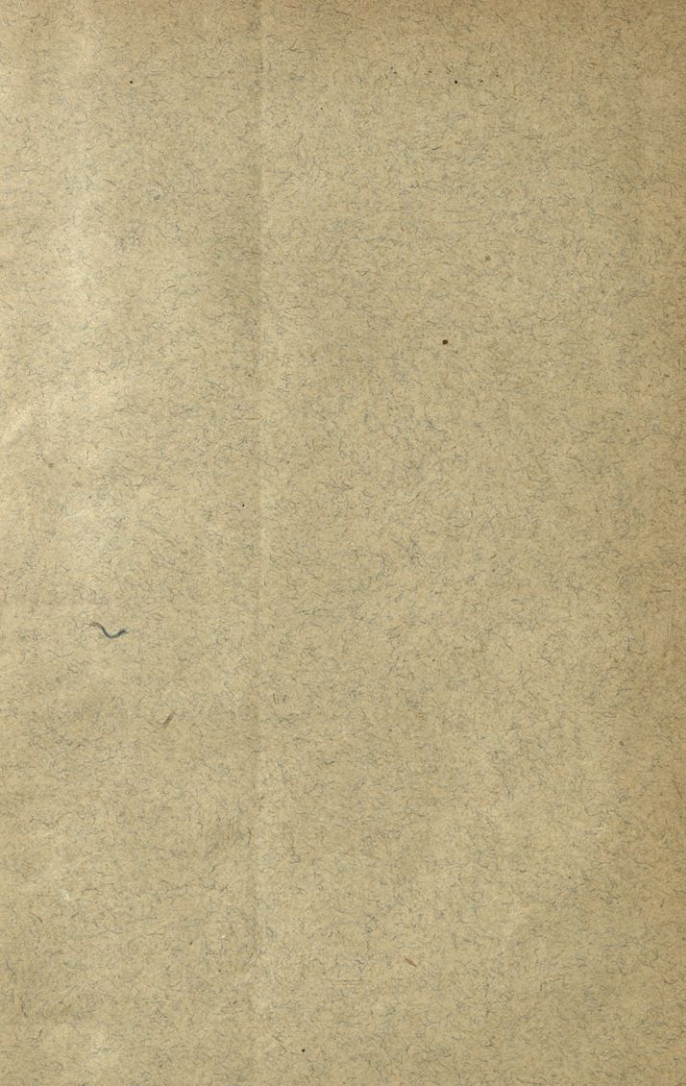

46,

ar,
nje
He.

32446. II, E, g.

Odkritje Amerike.

Predelal

H. Majar.

Poučno zabavna knjiga v treh delih o:

I. Kolumbu, II. Kortesu,

III. Píсарu.

Ljubljana.

Tiskala in založila «Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg».

Odkritje Amerike.

Predelal

H. M a j a r.

I.

Podučno zabavna ¹²⁶ knjižica o

Kolumbu.

Ljubljana.

Natisnila in založila «Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg».

1883.

030029827

KOLUMB.

1. povest.

Milče! Krstan! Janče! brž, brž semkaj, kliče Nikec.

Krstan: Kaj dobrega?

Nikec: Ata nam bodo nekaj pripovedovali.

Otroci: O, to bo lepo!

Nikec: Ata, ali naj še druge pokličem?

Oče: Seveda, pa le hitro.

Janče: Teci, kolikor moreš.

Krstan: Kaj nam bodo neki oče pripovedovali, kaj misliš, Nikec?

Nikec: Kdo ve. Jaz mislim da nekaj tacega, kakor je v Robinzonu.

Krstan: Ah, to bo lepo!

Zdaj prileté še drugi otroci — Ivček, Peter. Ferdo, Matiček, Dragotin, Miroslav, pa Dragica — skoro vsi v enej sapi.

Otroci: Ata, ali nam boste res nekaj pripovedovali?

Oče: Bom, če le hočete.

Otroci: Jejdetka, pa še kako!

Dragica: Pa malo počakajte, ata, da pokličem še mamo, če ne bi mogli spet od konca začeti.

Oče: Prav tako, Dragica, prav. Tudi mati morajo slišati. Pa le brž.

Ivček: Le pazi, Milko, to bo gotovo lepa povest. Morda še lepša, kakor tista o Robinzonu.

Milko: O, to bo lepo, če bo res taka.

Mejtem se zbere vsa družina. Posedejo, pa gledajo v očeta. Na to pa oče prašajo: Ali uganete, kaj vam bom pravil?

Janče: Kdo bi to ugenil?

Oče: Le malo potrpite, boste prec ugenili. Namenjen sem vam nekaj povedati o imenitnem pa slavnem možu, kakoršnih je malo svet videl. Ta mož je nekaj iznašel, odkril, ali prav za prav našel je, česar jih ni moglo veliko, veliko pred njim. On je ljudem veliko dobrega storil. Njemu gre neumrljiva zasluga, da nam je marisiktero znanost pokazal. Ko bi njega ne bilo, bi tiste znanosti še dandanes tako ne cvele, kakor res cveto. No, kaj mislite, kdo bi mogel ta mož biti?

Milče: Nikolaj Kopernik!

Oče: Čemu pa ravno ta?

Milče: Zato, ker je tudi ta slaven. On je prvi našel pa izpričal, da se zemlja vrti okolu solnca.

Janče: Kakor da ne bi na svetu bilo lepše iznajdbe.

Dragica: Veste kaj, otroci? Jaz mislim, da vam bodo oče povedali o tistem človeku, ki je kolo-vrat iznašel. — E, kako se mu že pravi...?

Krstan: Morda misliš malega Podlipovca. Kaj ne da, tistega?

Ivče: Zakaj pa ne Kutnogorskega? No, ti pa veš, ti! Ta Podlipovec le kola popravlja; s tvojim kolovratom se ni pečal nikdar.

Miroslav: Kutnogorskega? Misliš, da je Kutnogorski tako neznan človek? Ali več ne pomniš, da je on začel tiskarsko umetnost? Pa še to je zanimljivo, da je bil našega rodu. Pa kaj, pustimo to, poslušajmo, kaj nam bodo oče povedali. — Lejte, oče, ne gre, pa ne gre!

Oče: Vidim, vidim, da brez mene nij nič. Kolumb je ta človek, Kolumb, o katerem vam pravim.

Otroci: O saj res!

Oče: Mislim, da vam bo vseč. Le dobro poslušajte.

Pred kakimi 300 leti, na priliko, je živel v Dženovi — tako se pravi mestu na Talijanskem — je živel mož, Krištof Kolumb po imenu. O njegovih prednikih se veliko ne ve, le toliko je znano, da so bili mornarji. Menda je to nagnilo tudi njega, Krištofa, da je kazal že od mladih nog neko nagnjenje k brodarstvu.

Že kakor deček je pokazal, da je vsemu kos, kar je treba izvédenemu mornarju, sploh pa da bo kedaj srčan in vrl možak. Bil je nevstrašljiv pa ognjen. Nij maral postopati in pohajkovati, igrač in drugih otročarij pa že celó nij maral. Sladčičar, da bi bil sladke reči pokušal pa jedel, to tudi nij bil, ker je dobro vedel, da ž njimi se človek le razvadi in da si želodec pokvari pa zobe. Posebno mu je bila pa lenoba pristujena, potlej neumne šale pa igre, ki nič ne koristijo. Najraje je imel bukve, s temi se je najbolj pečal.

Večkrat so ga nagovarjali, naj se uči latinščine, ako bi bil rad učen, to pa zato, ker je v tem

jeziku spisanih že veliko pa koristnih bukev. Kolumb se tudi latinščine poprime. V kratkem času je bil latinščine toliko zmožen, da je tudi brez učitelja razumél vsake latinske bukve. Ha, to vam je bil dečko, nauka željan! pa kako je besede pobiral, ki so mu jih govorili njegovi učitelji! kar požiral jih je takorekoč! Hitro se nauči zemljopisa, to je nauka, kakšna je zemlja, potlej mérstva, ali nauka, kako se meri svet, nato zvezdarstva in pa risanja. — Že v 14. letu je vse znal, kar je treba dobremu pomorskemu brodniku.

Lejte, otroci, taki so bili že v zgodnej mladosti vsi, ki so hoteli do slave priti in časti. Res je, da kdor če kaj prida storiti in biti, mora zgodaj začeti. — Le veseli bodite, da ste mladi, pa tudi vedite, da se morate tudi vi radi učiti, da morate tudi vi tako pridni biti, kakor je bil Kolumb. Le po tem potu boste dosegli tisti véliki namen, ki vas čaka. Zdaj še dosti ne morete, zato pa, ljubi moji otroci, to vas prosim, si vse zdaj prizadenite, da bo iz vas skoro kaj poštenega. Zakaj, kar zamudite v mladih letih, v svojej zlatej dobi, to izgubite za vselej. Dobro si zapomnite, otroci, za vselej.

* * *

Povrnimo se spet k našemu Kolumbu. Najprej je služil na Sredozemskem morju, ker njegovi rojaki ondaj še nikjer drugod trgovali nijso. Brž pa izpozna, da Sredozemsko morje je premajhno velikanskemu njegovemu umu. Kolumb si je hotel delokrog razširiti in storiti, česar pred njim še nihče nij storil. Zato je prav nepotrpežljivo čakal ugodne prilike, da prej ko prej zajadra na globoko, na veliko morje.

Sreča mu je mila. Najprvo jo krene na Severno morje. Že na tem potu je mnogo izkusil, in se veliko naučil, še več pa, ko stopi v službo k nekemu svojemu rojaku — pomorskemu kapitanu. Ta je na svoje iztroške napravil nekaj ladjic, pa je križaril ž njimi zdaj proti Benetkam, zdaj proti Turkom.

Miroslav: Kaj pa je to «križariti»?

Oče: To se pravi: jadrati, voziti se po morji semtrtja, iskati pa loviti sovražne ladje, in če mogoče, jih jemati.

Oče: Na tem križarstvu pa toliko da Kolumb nij izgubil življenja. Ko bi ga Bog za viši namen odločil ne bil, bi se bil zdaj onesrečil.

V krvavem boju z Benetčani se hrabri mladeneč Kolumb pokaže junaka. Le v tem je bil nesrečen, da se mu ladja užge od sovražne, zato ker je bil sovražno ladjo nasadil. Morebiti veste, kaj pomeni beseda «nasaditi»?

Matiček: Seveda, vemo — kader ladja ladjo tako zagrabi in popade, da narazen ne moreta, ljudje na palubi pa se tolčejo in bijejo, sekajo in streljajo, dokler se ktera stranka ne uda.

Oče: Dobro si povedal. — No, zdaj pa mislite, kolika je nevarnost, kader se več takih zagrabljenih ladij užge, blizu pa nikakoršne nij, na katero bi se mogel človek rešiti.

Kolumb je bil v žalostnem stanu. Pa mislite, da ga je ta očitna nevarnost z uma spravila? Nikakor ne. Ostal je tako nepremagljiv, kakor je bil prej. Drzno skoči v morje, zgrabi plavajoče veslo, in na njem dve milji plavajoč, srečno priplava na breg.

Janče: Koliko pa je ena pomorska milja.

Oče: Morska milja ima tri četrtine naše milje.
— Obrežje, na ktero se je rešil, je bilo portugisko.
Ko si Kolumb nekoliko počije, jo mahne v glavno mesto te dežele — no, v...?

Dragica: V Lizbono.

Oče: Res je. Ta okolnost je veliko pripomogla, da je začel svojo veliko misel izvrševati.

Lejte, otroci moji, iz tega nam je sklepati, kako dobre namere ima Bog z nami, kedar nam pošlje kako nesrečo. — Le pazno me poslušajte, pa boste videli, da je res tako, kakor pravim.

Portugizi so bili takrat na vsem svetu najspretnejši in najdrznejši brodarji. Oni so brodarili po velikem, tedaj še malo poznanem Atlantovskem morju. Morje to je mej Evropo, Afriko pa Ameriko. Šli so dalje, kakor katerikoli drugi narod. Ravno na takih vožnjah se jim posreči, da najdejo dva lepa otoka, Porto santo pa Madejro. Otok, saj veste, je tak kos zemlje, ki ga sè vseh strani obdaje morje.

Dragotin: To sta tista dva otoka, ki sta ne daleč od Afrike.

Oče: Prav si povedal. — Goreče želje so gnale te mornarje dan na dan na dalejšne vožnje. Nazadnje se jim pa zbudi velika misel: kaj ko bi se dalo po morju priti do vshodne Indije. Ta prekrasna dežela je vshodni kos južne Azije.

Ferdo: Tega jim pač nij bilo treba dolgo iskati!

Oče: Kako to?

Ferdo: Treba jim je bilo predse uzeti mapo ali zemljovid, pa bi bili prec videli, kod jim je treba; da jim je treba broditi najprej navzdol tik

Afrike do predgorja dobre nade* ali dobrega upanja, potlej pa spet po drugej plati tik Afrike navzgor, pa še malce proti severo-vshodu. Tako bi bili do nje prišli.

Oče: Imaš res prav. — Čudno pa je to, da so ti ljudje prej po sto let si glavo ubijali s tem, kar je Ferdo na prvi mah pogodil.

Ivče: Kaj pa da — lahko nam je zdaj, ko imamo pred sabo zemljovid od Afrike. Poleg tega tudi vemo, da se more jadrati tudi okolu predgorja, pa gôri.

Oče: Ferdo, poslušaj, kaj ta pravi. — Mar oni ljudje niso imeli nikakega zemljovida od Afrike? in zakaj niso védeli, da se more ploviti tudi okolu predgorja?

Jože: Niso imeli ne zemljovida ne pota. A ravno zato so hoteli zdaj poskusiti, če bi se ne dalo izpod Afrike priti do vshodne Indije.

Janče: Iz zemljopisa starega sveta vemo, da so znali samo za severni, to je gornji del Afrike, pa za nekaj Etijopije, ki je pokrajina v Afriki. Da se pa ta zemlja proti jugu kje končuje, o tem starodavniki niti besedice niso vedeli.

Oče: Jejmena, dečko moj! Če je taka, to bi tudi midva, ko bi bila takrat živela, nič pametnejša ne bila, kakor so bili drugi. To se mi prav tako zdi, kakor če bi naju kdo vprašal: ali in kako je mogoče v vshodno Indijo priti, bodisi prek severne Amerike, ali pa prek Evrope in Azije.

*Predgorje «dobre nade» je najdoljni del Afrike. Portugizi so mu dali to ime zato, ker so srečno do njega prišli — in tukaj počivali, ko so brodarili iz Lizbone do vshodne Indije.

Ali moreš odgovoriti na to vprašanje iz svojega zemljevida?

Ferdo: Ne morem.

Oče: Zakaj pa ne?

Ferdo: Ker na njem ne stoji narisano, ali je prek Afrike in Azije kako morje ali ne.

Oče: Zakaj pa to ne more narisano biti?

Ferdo: Ker menda tega sam nij vedel, ki je ta zemljevid delal.

Oče: Tako bi tudi jaz dejal. Pa kako je to, da tudi on tega nij vedel? Saj bi bil lahko bral potopise mornarjev, ki so brodili samo po severnej strani.

Ferdo: Morda pa todi še nihče tedaj nij brodaril.

Oče: No, vidiš! Ali moreš zdaj razumeti, zakaj so ljudje še le pred 300 letmi poskušali, ali bi bilo mogoče izpod Afrike v vshodno Indijo priti ali ne?

Ferdo: Morem.

Oče: Dobro. — Zdaj se pa nazaj vrnimo. Povedal sem vam že poprej, da je Kolumb prišel v Lizbono. Tukaj ostane delj časa, ter se zavoljo svoje učenosti seznanil in spoprijateljil z izkušenimi mornarji, ki so premišljevali še prej ko on, kako bi našli morsko pot v vshodno Indijo.

Slavko: Po katerem potu so pa dozdalj tja hodili?

Oče: Dozdalj so trgovali z vshodno Indijo edini Benetčani. Oni pa so dobivali indovsko blago po Rudečem in Sredozemskem morju. Ta dva morja pa nista združena, ločena sta po precejšnjem delu zemlje. Ko je roba iz Indije do te zemlje prišla, so jo izkladali in potlej po suhem jo dalej spravljali,

ali pa so jo vozili po prekopih na manjših ladjah do Sredozemskega morja. Od todi pa je šla po vodi v Benetke. Dandenés je pa ta ločina prekopana, da se tudi z velikimi ladjami po vodi pride v vshodno Indijo — po sueškem prekopu.

To izlaganje in prenašanje in nalaganje indovske robe od enega morja do drugega je prizadelo veliko truda. Zato moramo reči, da so tisti ljudje prav pametni bili, ki so iskali morske poti v vshodno Indijo.

Ker se je bil Kolumb oženil sè hčerjo tistega bogatega pomorskega kapitana, ki je bil našel ona dva otoka: Porto santo pa Madejro, je dobil v roke tudi opis njegovega potovanja in pa zemljovide tega izkušenega moža. Noč in dan je Kolumb po njih raziskaval, ter bil vanje zamišljen, kajti vsaki dan je bolj želel, da imenovana otoka še sam obiše. Zato stopi na ladjo, ter odide na Madejro. Tukaj prebije več let, pečaje se s trgovino. Ob enem obiskuje zdaj Kanarske otoke na zahodni strani Afrike, zdaj spet Azorske (na severno-zahodnej strani Afrike).

Mati: Ali je ženo tudi seboj jemal, kader se je na pot podajal?

Oče: Mislim, da ne, ker nam še noben zgodovinar o tem nij nič zapisal.

Mati: No, naj pa Kolumb za zdaj še brez nas potuje. Zdaj pa, otroci, hajdmo na vrt, delo nas čaka.

Dragica: Eh mama, tako ste delali, ko so nam oče o Robinzonu pripovedovali. Ravno ko ima biti najlepše — nas pa pokličete.

Milče: Le potolaži se, Dragica. Ne veš, da mati zato delajo tako, da nas vadijo zmernosti.

Dragica: Da, res je. Ali...

Otroci: Nič, nič, dosti je, hajdmo na delo, na delo.

2. povest.

Na tem potu, ki ga je Kolumb s Kanarskih otokov nastopil, je imel še zmeraj tisto veliko misel, ktero si je bil v Lizboni ucepil.

«Kaj — je govoril Kolumb pogostoma sam seboj — kaj res nij druge poti v Indijo, kakor je tista, ki jo iščejo Portugizi okolu Afrike? Kaj nebi mogel človek, ko bi, postavim, od todi se spustil, pa naravnost proti zahodu se držal po Atlantovskem morju, ali nebi napósled prišel do suhega, morda celó v samo Indijo, ali pa do kake druge zemlje, z Indijo združene? Kaj zemlja nij okrogla? Pa če je res oblasta, zakaj bi ne bil Bog tudi na drugi strani zemlje kaj ustvaril, ljudi pa živali? Je li mogoče, da bi bila vsa druga polovica zemlje sama voda? da bi bila vsa z morjem poplavljená? Ne, to ne, to ne more biti! Indija mora biti vsakako večá, kakor si jo pa ljudje domišljavajo — zahodna stran se ji pa daleč proti Evropi steguje; tako bo. Ko bi tedaj človek od todi od brega odrinil, pa ladjal prav proti zahodu, v eno mer naprej, na vsaki način bi moral tjakaj dospeti.»

Tako je govoril Kolumb sam seboj, namreč, da tudi na drugi plati sveta mora suha zemlja biti. To prepričanje so mu potrjevali še drugi uzroki in opazovanja, zlasti pa sledeče:

Neki portugiski mornar je nekoč po Atlantovskem morju brodaril daleč na zahod. Po morju se vozeč semtertja, zagleda na vodi košček umetno

izrezanega lesa, ki ga je veter od zahoda prignal. Že iz tega je sklepal Kolumb, da na zahodu mora biti suha zemlja. Razen tega najde tudi njegov žlahtnik, potovaje z Madejre na zahod, veliko take lesenine, zlasti pa okoli Azorskih obrežji. Mislim, da veste, kje so ti otoki?

Krstan: Seveda, v Atlantovskem morju, mej Evropo pa Ameriko. Jelite, da jim pravijo tudi Jastrebovi otoki?

Oče: Dà. — Na zahodnih obrežjih teh otokov so našli brodniki pogostoma kosove neznanega pa umetno delanega lesja. Nekoč najdejo tudi dva človeška trupla. Prav čudna sta bila te dva mrtveca in posebne rasti, nijsta bila podobna niti Azijancem niti Evropejcem. — To je bilo Kolumbu zadosti.

Marljivo premišljuje vse take pripovedi noč in dan. Primerja jih s povestmi o Indiji, ki jih je bral po starejših in novejših bukvah, dokler se mu megljena misel popolnoma ne izjasni. — Vedel pa je tudi, da več ljudi več vé, in več oči več vidi. Zatorej nij zaupal samo v sebe, ampak je prašal še druge ljudi za svet, zlasti pa nekega moža, ki ga je ves svet jako čislal zavaljo njegove razumnosti pa učenosti. Ta človek je bil florenški zdravnik, Pavel po imenu. Ta učena glavica je dajala veliko važnost Kolumbovim mislim. Še sam je Kolumbu kaj novega povedal, ter ga podpiral, naj izvede to veliko delo — namreč glede vožnje v neznano zemljo. Kolumb je od dne do dne bolj želel to pot nastopiti.

* * *

Kolumb se čvrsto odloči, prej ko prej to delo začeti. Ali za potovanje je bilo treba priprav, katerih pa nij vzmoglo njegovo premoženje; denarja je imel

premalo. Zato je moral célo stvar ponuditi kateri državi, ter se ji priporočiti, naj ga podpira, bodi z denarjem ali sčem drugim. Ali kateri naj pusti prvenstvo? — Nepomišlja dolgo. Brž odmeni, da bo sad svoje vožnje posvetil raje svoje domovini, nego li kateri tuji državi. Po takem predloži svojo osnovo, pove svoje misli svétnikom, ljudem, ki vladarju svetujejo, svétnikom dženovskim, tedaj svojim domačinom. Prosi jih, naj mu pomorejo o teh njegovih namerah. Toda gospoda, dženovski svétovalci niso mogli doumeti Kolumbovih dokazov, rekši, da niso važni. Zatorej zavrnejo njegovo ponudbo, pa še rekó mu, da muhe lovi.

Tak odgovor pa Kolumba nikakor ne prepláši. «Dolžnostim do svoje domovine, si misli, sem zadostil, obrnil se bom na dvor portugiski v Lizboni.» Pa res je ta dvor taka podjetja bolj podpiral in bolj cenil, nego katerikoli drugi. Portugizi so poslušali Kolumbove predloge z veliko pazljivostjo. Ali ko so po malem iz njega izvlekli vse, kaj misli, to je vso osnovo, dejali so, da je izdajnik.

Portugizi so dobro znali, da Kolumbove misli niso brez važnosti. Pa niso hoteli tako ravnati, kakor je prav, kakor poštenje zahteva, tako so mu bili zavidljivi. Kar hitro pa na tihem sami prigotovijo eno ladjo, ter naročé enemu svojih mornarjev, naj on to izpelje, kar bi Kolumb rad. Res, mornar odrine, ladja plava. — Al lejte, ta mornar se čez nekaj časa nazaj v Lizbono povrne, ves nejevoljen. Vrnil pa se je, ker nij imel Kolumbovega duha, ker nij bil tako navdušen za take misli.

Janče: To je prav! Kaj bi . . . !

Oče: Seveda je.

Janče: Kaj bi srečo imeli neumni Portugizi, pa slepili borega Kolumba!

Oče: To je že tudi nam ljubo. Ali ti, Janče, nikari tega misliti, da so vsi Portugizi neumni zato, ker so pred 300 letmi trije ali štirje svetovalci kralja pregovorili na tako slabo početje.

Janče: Da, jaz tudi mislim tako.

Oče: No, potlej je dobro. — Zakaj to je bila res velika sleparija, ktere so se ti ljudje poprijeli proti Kolumbu. Hudo mu je bilo pri sreči, da so ga mislili tako grdo ukaniti. Da jih pa nekoliko izplača, zapusti portugiski dvor. Kam hoče zdaj? Najprej se obrne v Madrid.

Dragica: Kaj ne, v glavno mesto Španske?

Oče: Zadela si. — Kolumb se je bal, da bi tudi španski dvor njegovih predlogov ne zavrnil. Zato pa ob enem pošlje svojega brata Jerneja na Engleško, če bi se ne dalo še na Engleškem kaj pomoči dobiti.

Ravno tistikrat, ko je Kolumb v Madrid dospel, je kraljeval Ferdinand Katoliški. Ta mož je bil tako sumljiv pa boječ, da si ničesar nij upal začeti. Če je mislil, ta ali ta stvar bi mu utegnila spodleteti, se je kar gotovo nij podstopil. Izabela, njegova soproga, je bila res nekoliko odločnejša, pa kaj češ, ki je mogla njega poslušati, ki se nij smela spuščati v nikaj, česar prej nij sam potrdil. Kolumbu je bilo to prva zapreka. Druga je bila pa ta, da se je španski kralj ravno takrat v vojsko zaplel, v vojsko sè zadnjim mavrovskim kraljem. — Mavri so bili narod, ki se je z Arabskega preselil najprej

v Afriko, kesneje pa iz Afrike na Špansko. Ali ko so bili Španci zadosti močni, so jih iz svojih dežel spet v Afriko zapodili.

Vkljub tem zaviram ga Ferdinand pa kraljica vendar prav prijazno sprejmeta in prav pazljivo poslušata. Preden mu pa kralj kaj določnega obljubi, pravi kralj, da bo najbolje, če njegove predloge možem presodit da. Tukaj je pa spet taka bila, da nij bilo moža, sposobnega, to stvar presoditi. Zaradi tega so obsipavali borega Kolumba sè vsakoršnim suhoparnim in lažnivim besedenjem. Eni so trdili, da je morje mej Evropo pa Indijo, da bi brodarji — in ko bi imeli tudi najprijaznejši vreme — potrebovali najmanj tri leta, da bi iz Evrope pa tjakaj dospeli. Drugi so spet dejali, da je zemlja okrogla, da bi pa morski brodniki, potujoči na zahod, mogli jadrati zmeraj navzdol, vračajoči se pa navzgor. Nekteri so bili celó tako predrzni in nersramni, da so ga povpraševali: «Misliš mari, da ti sam si pametnejši ko milijoni drugih, ki so pred tabo živeli? Če je res na drugej strani kakšna zemlja, kaj bi bilo mogoče, da bi zanjo toliko vekov ne bili znali?»

Vse to pa Kolumba nič ne ostraši. Dobro je vedel, da mu je treba stanovitnemu biti, ako če premagati nespamet pa napuh svojih sodnikov. Na ta način je svoje nasprotnike zmogel. Vsako laž, pa vsako obrekovanje — in naj je bilo še tako budalasto — je zmerno pa resnobno od sebe odbijal. Prenašal je vse napade tako mirno, da se človek mora čuditi njegovi potrpežljivosti.

Kolumb ostane na dvoru kraljevem polnih pet let. Velikim in majhnim nevednežem je razlagal svoje osnove, hoteč jih zase pridobiti. Pa kaj mu je vse to pomoglo? Njegovi nasprotniki so mu še dalej jamo kopali. Kralju so pravili o tej stvari nápačno, ravno to, česar Kolumb nij govoril. Oblagáli so ga. Kolikorkoli si je prizadel, da bi se mu stvar posrečila, vse nij nič pomoglo. Napósled dobi nevgo-den odgovor: «Dokler bo vojska z Mavri, se ne more nič začeti».

To je bil hud mahljej po Kolumbovih osnovah. Pomislite zdaj, otroci, kako žalosten je bil Kolumb, ko je videl, da mu je sladko upanje spet po vodi splavalo. Njegova stiska je bila res velika, a še večja je bila njegova neomahljivost. Ker svoje misli nikakor nij hotel popustiti, se obrne do nekih špan-skih vojvodov. Tudi tem se toplo priporoči. Ali tudi ti mu malo vrjamejo, in za njegove predloge ni-majo srca. Zavrnili so ga.

Janče: To je pa res žalostno, da je ta revež sè svojimi prelepimi predlogi povsodi padal!

Ivanica: Jaz se čudim, da mu že nij prese-dalo, in da vsega nij popustil.

Oče: Ko bi bil tako delal, bi ne bil nikdar tako velik mož, ki je res zdaj. Zapomnite si, otroci, da plemeniti in blagi ljudje si ne dajo zapirati pota od nikake težave. Kedar pa razvidijo, da se zastonj trudijo, da ne morejo do svojega lepega namena, pa tudi naprej ne budalijo. Malomarnost pa nehva-ležnost drugih, ta jih res žali, pa jih ne ostraši, da bi roke navskrižem deli. Pri vsakej nepriliki, ki jih sreča, pri vsakej zapreki, ki jim pot zastopi — zme-raj imajo pogled uprt v tisto stvar, ktero doseči so

se odmenili. Zdaj pa vidite, kakšen je značaj velikega pa vrlega moža.

Tudi tukaj se je pokazal naš Kolumb hrabrega junaka. Ko ga nejevoljnost pomine, se napoti na Engleško, nekaj zato, da bi za svojo stvar dobil kakšne podpore, nekaj pa zato, da bi videl svojega brata, o katerem nij bilo nobenega glasu.

* * *

Poslušajte, kaj se je bilo z Jernejem zgodilo. — Na potu ga nesreča zadene. Potujočega na Engleško, ga zgrabijo morski roparji ter ga odvedejo v sužnost. Še le čez nekaj let mu sreča posluži, da jim uteče, ter na Engleško pribegne. Ali tukaj mu je bilo treba poštene obleke, če je hotel pred kralja stopiti.

Kolumb je imel sina, Djego z imenom. Ker je oče hotel, da naj sin njegov kaj zna, ga pošlje v šolo. Tega sina Djega je Kolumb neizmerno ljubil. Zatorej ne more Španske dežele poprej zapustiti, dokler ne vidi svojega ljubimčeta. Napoti se v samostan, kjer se je njegov sin izrejal.

Tukaj pa je imel dvojno veselje. Videl je sina in pa seznanil se je s Perezom, samostanskim prednikom. Ta mož je bil silo učen, ter imel na dvoru veliko veljave — posebno pri kraljici. Kolumb mu razodene svoje osnove, predstojnik jih pa takoj spozna, da so pametne, ter mu pravi, naj se toliko pomudi in počaka, da on na svoje pismo od kraljice odgovor dobi.

Kolumb sprejme Perezov svet, pa ostane; predstojnik pa piše kraljici, ter ji vso to stvar tako lepo in tako živo razloži, da je vsa Kolumbova stvar

prišla v ves drug tek. Kolumba pokličejo na dvor. Ko pride na dvor, ga sprejme kraljica preprijazno. — Vse je bilo za pot že pripravljeno, ná, bojazljivi kralj pa vse podre. Kolumbovi neprijatelji so ga tolikanj obdelavali, da so morale prejenjati vse priprave. Ko je bilo namreč že vse pripravljeno, narrede svetovalci veliko zmešnjava, in nato še kralj na staro pot okrene. Zdaj pa o tem še slišati nij hotel, in tudi soproga je morala popustiti začeto stvar.

Tako je bil prezirani in mnogožaljeni Kolumb rogalo ali zasmeh dvorskih lizunov, ljudi, ki ne vidijo daleč od nosa. Ostudnim zavidnikom pa, ki so mu zavidali njegovo cvetočo srečo, je bil povoljna igrača. In ko bi ne bil tako nevklonljivega duha, ki mu ga toliko let niso mogle upogniti nikakoršne sovražnosti, bi se bil zrušil in obupal.

Dragica: Čujte, ata, kakšni tiči so pa ti dvorski lizuni?

Oče: Vidiš, moja Dragica, po dvorih, to je po kraljevih hišah in po knežjih palačah so — kakor povsodi — mej poštenimi ljudmi tudi malopridneži, izmečki, smeti, ki družega ne znajo, ko plaziti se, dobrikati se, sliniti se, obirati, obrekovati, slabo hvalliti, dobro pa grditi, in zaslužne može pri svojem gospodarju črniti. Taki ničevniki mej dvorjani se zovejo dvorski lizaki.

Oče: Kolumb ne počiva, ampak poskuša zdaj zadnjo srečo. Odloči se namreč — kakor smo rekli — za pot na Engleško. Hotel je kralju ponuditi nov del sveta, ki ga že trije dvori niso marali. V tem času pa, ko se je on za pot pripravljaj, se Špancem posreči, da Granado osvojé, in potemtakem, seveda,

uničijo tudi mavrovsko moč po vsem Španskem. Kralj Ferdinand s kraljico je bil silno vesel, da se je vojska srečno končala, in da je bil zdaj gospodar cele španske dežele.

Kedar je človeku srce radosti polno, tedaj je pripravnejši za vsako dobro delo. To sta vedela dva Kolumbova prijatelja; zatorej se poslužita ugodne prilike, ter še enkrat prav živo in prepričalno govorita kraljici o velikih in razumnih osnovah svojega prijatelja.

Milče: Kako se je pa reklo tema možema?

Oče: Jeden je bil Kvintanillo, jeden pa Santanillo. — Obadva govorita ognjeno, dokazujeta pametnost Kolumbove misli in silno važnost njegove osnove, da se ne kralj ne kraljica daleč ne upirata, temuč pošljeta po Kolumba. Poslanec čuje, da je Kolumb že odpotoval, pa se hitro spusti za njim, da ga doide. Ko ga res doide, ga pripelje h kraljici na dvor, ki ga je že težko pričakovala. Kolumb pozabi vse žalitve, ki jih je poprej od dvora prestal. Samega veselja bil je zdaj kakor iz sebe. Kraljici predloži pogodbe, pod kojimi se misli na morško pot podati. In ko mu jih kraljica odobri, je bil neizmerno vesel, vedoč, da gre dosegat velikanski namen, da zdaj se mu bodo izpolnile njegove sladke in vroče želje.

Otroci: Oj, to je lepo, lepo! To je prav, da se mu je vendar želja izpolnila.

Dragotin: Ali je šel prec na pot?

Oče: To boš jutri slišal.

Otroci: O jutri, jutri bomo!

3. povest.

Peter: Oče, zdaj pa le brž; zdaj naj pa Kolumb le zajadra, če ne se mu bo spet kaj nakrétilo.

Oče: Nič se ne boj. Pogodba je tako trdno sklenjena, da ne more nazaj. V rokah ima pismo s kraljevim podpisom. V tem pismu mu je danih veliko pravic; mej drugimi stoji tudi ta, da bo on, in nihče drugi, gospodar zemlje, ki jo bo našel; in da to čast in to pravico bodo imeli tudi še njegovi otroci, in potem, da mu je dovoljena za vselej desetina od vseh dohodkov, ktere bo nova zemlja Španski vrgla.

Matiček: Lejte, lejte, zdaj bo pa še obogatil.

Ivče: Zato mu bo treba pa tudi še veliko pretrpeti.

Oče: To je res, Ivče moj! — Kaj se je daleč ž njim godilo! Dokler je imel on z dvorom opraviti, so mu v brodarici ladje pripravljali, s kterimi je imel nastopiti vožnjo po morju. Toda ladje te so bile majhne pa slabe, take, da razen njega bi se nihče ne bil upal ž njimi na globoko.

Dobro je vedel, da je morje na veliko mestih nevarno, in da mu bodo take ladje prizadele mnogo skrbi, pa vendar nij dosti za to maral. — Še hvala, da jih je dobil. Vse tri ladje nijso bile dosti večje nego kakšna barčica ali velik čoln, in vendar jih je čakal z veseljem.

Da bi po neznanem morju srečno plavale, jih izroči vse tri svetnikom v varstvo. Prvo, na kateri se je imel sam voziti, sveti Mariji, drugo sv. Pavlu, tretjo pa sv. Marku.

Majhno to brodovjice oskrbi Kolumb z 90 možmi pa sè živežem za leto dni. Tolika je bila

vsa moč, katero je imel sabo na tem nevarnem potu. Vsi iztroški te odprave so iznašali 24000 tolarjev. Pa še ta svota se je zdela španskemu dvoru prevelika, toliko, da se stvar spet nij razbila. In ko bi sam Kolumb ne bil obljubil, da osmi del stroškov bo sam nosil, bi bil njegov trud spet zastonj.

Janče: Kaj je bil španski dvor tolikanj siromaški, da nij mogel še te majhne svotice skupaj spraviti?

Oče: To sicer ne — ali pomisli, moj Janče, da oni čas je 5 tolarjev več veljalo ko zdaj 100, nekaj zato, ker jih je bilo si težje pridobiti, nekaj pa zato, ker si zanje veliko več dobil — imeli so večo vrednost. Ako pa še pomisliš, da je špansko blagajno nekaj tudi mavrovska vojska izpraznila, boš pa stvar še lažej razumel.

No, pa pustimo to na stran; zdaj glejmo Kolumba, kako gre na pot.

* * *

Priprave so že vse storjene. Ladje počivajo v luki na sidru.

Ivče: Kaj pa je to: luka pa sidro?

Oče: No, luka je tak kraj, kjer ladje stoje. Pravi se jim tudi zavetnik, ker so ladje v zavetju pred viharjem. — Sidro pa je velika železnina, ki ima kaveljne okrog. Kader hočejo morski brodniki obstati na kakem mestu, takrat pa sidro spuste na verigi v morje, da se v morskla tla zapiči, in ladja mora na miru ostati. In ker sidro tla v morju tako zagrabi kakor maček, pravijo nekteri tej železni napravi tudi maček.

Še en trenotek, pa boste videli, kako se sidra dvigajo, in kako ljudje na bregu odhajoče brodnike pozdravljajo.

Nikec: Kaj neki čakajo tako dolgo? Zakaj že ne odplovejo?

Oče: Zato ne, ker Kolumb nij samo izvrsten pa drzen mornar, ampak tudi pobožen kristjan. Preden gre na morsko pot, se najprej iskreno priporoči stvarniku nebes, vladavcu in storivcu vsega sveta, proseč ga, naj ga blagoslovi za to veliko vožnjo. Ta velika pot mu je bila toliko bolj na srcu, ker je tudi želel, da mej divjaki zasiže prava luč zveličanja, spoznanje pravega edinega Boga. Zato gre sè vsemi svojimi tovariši, spremljan od silno veliko ljudi, do nekega samostana, ki je stal ne daleč od mesta Palosa. — Palos je špansko mestce na morju, na glasu zaradi dobre luke. Ravno v tej luki so tudi Kolumba ladje čakale. — Tukaj opravi, očitno pred vsem svetom, ginjenega in pobožnega srca, svojo bogoljubno molitev. Kakor on stori, tako store vsi drugi za njim. Bogu se priporočivši, se vrnejo z velikim zaupanjem v božje varstvo, ki so si ga prav lepo prosili. Že drugi dan zjutraj zgodaj, ravno 3. avgusta 1492, poprimejo mornarji za vesla. Ljudje pa, katerih se je bilo na bregu zbralo brez števila, jim gromovito kličejo ter pozdravljajo za odhodnjo: «z Bogom!»

Otroci: Srečen pot!

Oče: Bog jim ga daj. — Mornarji najprej jadrajo h Kanarskim otokom. Pa že drugi dan svojega potovanja jih doleti nesrečica. Nesreča res nij bila velika, vendar taka, da bi se bili skoraj vrnili, ko bi bil Kolumb tako omahljiv pa malodušen, kakor

so bili njegovi boječi spremljevalci. — Kriv je bil krmar. Ta je krm nalaš potrl, samo zato, da bi se vrnili, ker se je kesal, da se je spustil na velikan-sko pot.

Nejevoljen je bil on, in skoro vsi njegovi tovariši. «Izgubljeni smo», so upili, «če se prec ne vrnemo».

«Kako neki?» bara Kolumb.

«Kaj — mu odgovore oni — kaj nam ne daje Bog že s tem potrtem krmilom jasno spoznati, da se nam bo slaba godila, ako ne prenehamo od tega predrznega pota?»

«Jaz tega res ne uvidim — odvrne Kolumb. «Iz česa vendar sklemate vi, da vam je Bog s krmilom naznanil prihodno nesrečo? Kolikor jaz vidim, potrto krmilo družega ne pomeni, kakor da ga popravimo, ali pa družega naredimo».

«Načelnik naš je maloverec — si brodarji drug drugemu na ušesa pravijo — on ne véruje v nikakoršne slutnje ali znamenja».

Kolumb spozna, kam to meri, pa se ne zmeni za psovke, ampak misli, kako bi tem nepodučenim ljudem njih praznoverstvo iz glave spravil. Vedel je, da jim bo še stokrat srce upalo, ako se jim večkrat kaj podobnega primeri. Zato se spusti ž njimi v podučni pogovor, dokazujoč jim, kako neumno da je, ako človek kaj tacega véruje. Saj Bog nikomur ne obeta, da mu bode naprej sè znamenji vedet dal, kaj ga čaka.

«Bog je sè svojo neizmerno dobroto in modrostjo — pravi Kolumb — ljudem prikrl, kaj se jim bo dogodilo. In prav nespametno bi bilo, ko bi človek iz takih znamenji si prihodnost pravil, ki

naše nesreče ali sreče niti ne store, niti ne odvrnejo. Kar pameten človek storiti namerja, kakor njegov poklic zahteva, to se pravi, dela naj razumno, nevtrudljivo, pridno, pa volji božji naj se prepusti, ter naj brez skrbi pričakuje, kar mu bode prihodnost prinesla. To tedaj vam bodi, tovariši moji, vodilo, po katerem se ravnajmo na vsem potovanju».

S takimi besedami se je Kolumbu posrečilo, da je svojim ljudem, če tudi ne popolnoma, vsaj nekaj tistega bogožalnega in praznovernega strahu iz glave izbil.

Mej tem srečno dospo do Kanarskih otokov. Tu si popravijo ladje, pa preskrbe sè vsem, česar jim je trebalo.

6. septembra dvignejo sidra, da začno pot na zahod, na široko, dozdej nepoznano morje. Le mislite si, kako je bilo mornarjem pri srcu, ko so na tako vožnjo pomislili.

Prvi dan ne pridejo daleč, ker je vladala velika tišina, to če reči, da jadram sape nij bilo. Drugi dan, ali kakor nekteri pravijo, še le tretji, izgubé Kanarske otoke izpred oči.

Zdaj pa, otroci, pazite na ravnanje tega moža, kajti v vsaki nevarnosti se je pokazal možaka. Od tega dne je kazal Kolumb toliko velikodušnost, da se mu vsakdo mora čuditi.

Kakor mornarji iz vida izgube suho zemljo, so bili pa spet v strahu. Kakor da bi bili še le zdaj izpoznali, kam ta vožnja meri, strepetajo pred drzno namero svojega načelnika Kolumba. Jokati začno, trkati se na prsi, ter upiti, da jih pelje v strašno pogubo. Vsi so strahu koprnili, le Kolumb je stal sredi silnega zdihovanja trdno in krepko kakor pe-

čina v morju. Bil je tako miren, da se je moral poleg njega zravhati največi strašljivec.

Najprej pokara tovariše, čemu so tako boječi pa slabodušni, a potlej jim predočuje bogastva in časti, ktere imajo doseči, tako živo pa vabljivo, da mu vsi obetajo, da pojdejo z njim, naj gre, kamor če.

Kolumb je bil zdaj zmeraj na palubi, svinčnico v roki držeč.

Miroslav: Kaj pa je to: svinčnica?

Oče: Svinčnica, vidiš, dragi moj, je velik kos svinca ali pa železa, ki visi na dolgi vrvi. Ta kos zaženo v morje, da vedo, koliko je globoko. Kedar pride svinec do dna, ga potegnejo iz vode, pa gledajo, koliko vrvi je mokre, in po tem sodijo, koliko da je morje tu ali tam globoko. Ali veš zdaj?

Miroslav: Kako pa to, da jih morska globočina zanima?

Oče: Ali nebi mogel tega sam ugeniti? Daj, malo pomisli!

Miroslav: Ahga, že vem. Če voda nij dosti globoka, ladja ob kaj zadene, pa se razbije. A zato morajo mornarji paziti, je li voda zadosti globoka ali ne?

Oče: No, vidiš, kader človek svoje misli zrédi, pa zravna, to more tudi sam kaj pogoditi. — No, ali bi zdaj rad vedel, kakšno je to merilo?

Miroslav: Bi, ata, rad bi!

Oče: Najprej mi odgovori na to, kar te bom prašal. Stavimo tedaj, da gremo od tod do Kamnika. Bi li mogel že na poti ugeniti, kako daleč si prišel?

Miroslav: Kako da ne?

Oče: No, daj, bom videl, kako bi ti to meril!

Miroslav: Treba mi je le stopinje šteti, ali pa okolu pogledati, pa je. Tu nij treba nikakih modrovanj.

Oče: Prav govoriš. — Ali povej mi, če morejo tudi mornarji na sredi morske planote, kjer ničesar ne vidijo, ko nebo pa vodo, če tudi ti vselej vedo, kje da so, in koliko milj so od suhega?

Miroslav: Ne morejo.

Oče: Prav tako. — Ti pa vendar veš, da jim je veliko ležeče na tem, da znajo, kje so, in kam gredo. Potem takem morajo pred sabo imeti kakšno merilo. Kaj ne?

Miroslav: I seveda.

Oče: Zakaj, če ne vedo, kje da so, tedaj tudi ne vedo, kod imajo ladjati, da pridejo tjakaj, kamor žele. Kaj misliš zdaj, Miroslav, kako morejo to zvedeti?

Miroslav: Tega pa res ne vem.

Oče: Boš prec videl. Hajd z mano v to veliko sobo. — Tako! Zdaj pa na strop poglej, pa si na njem zapomni kaj, kar češ.

Miroslav: Sem že.

Oče: Zdaj ti bom pa zavezal oči, pa te bom vodil po sobi, ter parkrat obrnil, da pozabiš, kje da si. (Stori.)

Zdaj pa glavo nazaj nagni, tako, da ne boš družega videl, ko sam strop. (Oče mu odveže oči.) Zdaj kvišku poglej, pa mi povej, če moreš, kje da si, na katerem kraju v sobi?

Miroslav: V kotu sem pri trobenti.

Oče: Od kod to veš?

Miroslav: Ker je prav nad mano tista razpoka, ktero sem si bil poprej zapomnil.

Oče: Lej, ti že iz tega sklepaš, na katerem kraju si. Kaj pa misliš o mornarjih? ali misliš, da oni ne morejo razpoznati, na katerem kraju morja da so?

Miroslav: Morejo. Dosti jim je, če le na nebo pogledajo, pa morejo že po zvezdah vedeti, kje da so po priliki.

Oče: Dobro! — Ali nebo, dragi moj Miroslav, je tako visoko, da se nam bo tista zvezda, ki nad našo glavo sveti, zmeraj nad nami svetila, potlej pa daleč bodimo, kolikor hočemo. Pomisli še to, zvezde ne stoje, niso zmeraj na enem ter istem mestu, kakor tudi niti solnce niti mesec nij, ampak da se vidijo zdaj na tem zdaj na onem kraju nebeškega stropa. Tedaj vidiš, da nij mōči ravnati se po njih. Zato je treba izvedenosti in posebnih priprav, orodja, zlasti takega, sē kterim se more določiti stojjšče zvezdâ in pa njih narazen. To je tisti stroj, ki smo prej dejali, da je merilo.

Miroslav: Čudno je to.

Oče: Rekli smo prej, da se je Kolumb večidel na palubi držal. Bil je pa na vrhu ladje zato, da jo je vodil. Bal se je namreč, da bi kam ne zadela ali pota ne zgrešila. Le malo časa je spal, kako pičlo uro. Svojim ljudem pa je kazal zmeraj veseli obraz. V ničem se nij razločeval od prostega mornarja, le veljavnost pa stanovitnost sta ga od drugih razlikovale. S tema lastnostima je bojazljive mornarje spodbujal in osrčeval. — Za denes bo dost tega, jutri gremo dalje.

4. povest.

Oče: Preden gremo dalej s Kolumbom, moram vam nekaj povedati, pa le pazljivi bodite.

Otroci: Bomo, bomo!

Oče: Večkrat ste že čuli, da so ljudje govorili o širini pa dolžini zemlje. — Zato bi rad tudi jaz, da še vi razumete, kaj se pravi to: ta ali ta kraj leži pod to in to širino ali dolžino zemeljskega kroga.

Janče: O, to že zdavnej vemo.

Ivče: Kaj ne pomnite več, da ste nam to razlagali že pred dvema letoma, ko smo začeli zemljopisa se učiti?

Oče: A tako? No, to je prav. Naj pa zdaj vas kateri mene namestuje, ter poduči Dragico pa Miroslava, ki o tem še nič ne vesta.

Janče: Zakaj pa ne? Pa najprej nam je treba zemljovida.

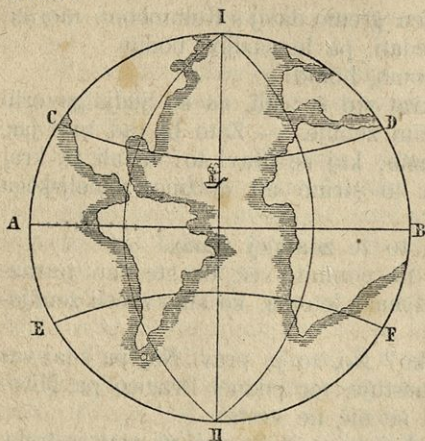
Oče: Jaz pa mislim, da moremo tudi brez njega prebiti. Poglejte semkaj, jaz sem naredil nekaj zemljovid, za silo bo že. No, kateri vas me bo namestoval?

Otroci: Jaz, jaz, jaz!

Oče: Ker vas že toliko hoče, bom pa sam izbral enega. Janče, ti boš, ker si najstariši, a vi drugi pazite, da ga boste popravili, če kaj prav ne bo.

Janče: Le sem pejta, Dragica pa Miroslav, pa dobro poslušajta. Jaz vama bom povedal, kaj je širina, kaj pa dolžina zemeljske krogle. Potlej pa tudi, kaj si ljudje mislijo, kedar pravijo, da ta in ta kraj je pod to in to širino ali dolžino. Sèm stopita.

Ta slika vama kaže eno stran naše zemlje, polovico:

Miroslav: Dobro!

Janče: Slišala sta menda že, da je naša zemlja okrogla.

Dragica: Da, da, jaz vem zakaj; zato ker je tudi njena senca okrogla, pa —

Janče: Le preveč ne hiti, Dragica. Kar si hotela ti pove-

dati, ne gre sem. To je res, da je zemlja okrogla kakor kakšno jajce, vedeti pa tudi moraš, da je nekoliko utisnjena.

Miroslav: Le naprej, Janče, to že znava.

Janče: Ravno na tistih dveh krajih, spodej in zgorej, kjer je zemlja utisnjena, sta dve nasprotni piki. Mej tema pikama se zemlja suče. Tem pikam se pravi tudi zemeljski tečaji. Zgornji tečaj, kjer je rimska cifra I, gleda proti severnici ali severni zvezdi, zdoljni tečaj pa proti jugu. Zato se imenuje prvi tečaj severni, drugi pa južni. A razumeta?

Dragica: Gornji je severni tečaj, zdoljni pa južni.

Janče: Dobro. — Zdaj pazita na sliko. Po sredi zemlje je potegnjen velik krog, bi rekel obroč AB. Tudi ta krog deli našo zemljo na dve polovici.

Miroslav: Kaj je na našej zemlji res tak obod, tak obroč?

Janče: Bog varuj. Učeni si ga le mislijo, da je.

Dragica: Čemu ga pa risajo, če ga nij?

Janče: Le potrpi, boš précej čula, zakaj. Ta krog se imenuje ravnik ali enakonočni krog.

Dragica: Zakaj pa?

Janče: Zato ker je takrat, če solnce nad njim navpik stoji, noč tako dolga kakor dan.

Obadva: Že razumeva.

Janče: No, z enim smo že gotovi. — Zdaj morata pa še vedeti, kako se pravi drugim črtam, ki gredo od severnega tečaja do južnega. Tem pravimo, da so poldnevnik ali poldniki.

Miroslav: Zakaj pa ravno poldnevnik?

Janče: Ker imajo vsi oni kraji, skozi ktere gre poldnevnik, vsi ravno tisti čas poldne. To je pa le tedaj, kader je solnce ravno navpik nad temi črtami. Razumeta?

Dragica: Razumeva.

Janče: Dobro. — Pa takih črt si moreta misliti, kolikor si jih hočeta. Izmej vseh pa mora ena biti glavna ali prva. Tukaj na tej sliki bodi tista, ki je najdebeljša, in na majhne dele porazdeljena. Ali jo vidita?

Obadva: Da, vidiva.

Janče: Ko bi vaju pa zdaj poprašal, pod katero dolžino je ta ali ta kraj, bi morala najprej vedeti, kako daleč je prvi poldnevnik od tistega kraja proti vshodu. Ali pa, kar je vse eno, morala bi vedeti, kolikšen kos sveta leži mej prvim poldnevnikom pa mej poldnevnikom tistega kraja, seveda, vshodno šteti. — Ko bi vaju pa nasproti

vprašal, kolika je širina tega kraja, to bi se toliko reklo, kakor če bi prašal, kako daleč je ta kraj od ravnika, ali koliko zemlje je mej ravnikom pa tistim krajem. Ali me razumeta?

Miroslav: Razumeva.

Janče: Na tej sliki vidimo tudi majhno ladjico, pa ko bi vaju prašal, v kateri dolžini da je, kaj bi s tem prašal?

Dragica: Kako daleč je od prvega poldnevnikarja.

Janče: Da, pa šteti bi bilo od prvega vshoda. — Ko bi pa zdaj tebe prašal, Miroslav, pod katero stopinjo širine je, kaj bi s tem prašal?

Miroslav: Kako daleč je od ravnika do ladje.

Janče: Dobro. — Zadovoljen sem z vajuno pazljivostjo.

Oče: Jaz pa s tvojim podučevanjem.

Ivče: Ata, nekaj je pozabil.

Oče: Kaj tacega?

Ivče: Da se ravniki pa poldnevnikarji delé na stopinje.

Oče: Res je, pa zdaj ti stopi na njegovo mesto, pa dostavi, kar znaš.

Ivče: Hajdede! Vidita tukaj, da je ravniki podeljeni na majhne koščke?

Miroslav: Saj je res:

Ivče: Pa vsak tak kos se deli spet na stopinje; povratniki pa tudi na 360°. Vsaka taka stopinja na ravniku ali na poldnevniku iznosi 15 milj. Torej, ako pravim: ta kraj je pod 330° dolžine, s tem družega ne rečem, kakor to, da bomo našli stopinj, od prvega poldnevnikarja začetvi, pa na okolu, samo 330°. Ako pa pravimo, ta in ta kraj je pod osmo stopinjo širine, ne rečemo nič dru-

zega, kakor da ta kraj ima stopinj, štejoči od ravnika pa do tistega kraja, le osem.

Oče: Lepo si razložil. — Zdaj pa, otroci, pogledjte, pod katero stopinjo dolžine ali pa širine bi utegnili biti ta ladjica? Lejte. Zdaj bi morali šteti stopinje od prvega poldnevnika pa do tistega, pod katerim je ladja. Ker imamo pa tukaj narisane le pol zemlje, to ne moremo prešteti vseh stopinj po ravniku. Ostati moramo pri tem, kar imamo pred saboj, pa uzeti samo 340°. To bi bila dolžina. — Preidimo zdaj na širino. Da širino določimo, začnemo šteti kar od ravnika pa gôri tako visoko, kjer je ladja. To je na priliko 1, 2, 3, 4 dosti: ladja je pod četrto stopinjo. Ali vama je jasno?

Dragica: Dà, veva.

Oče: To me veseli. Po tem se ravnajta z naprej. Ako pridem še kterikrat na to, da je Kolumb s svojo ladjo pod to in to stopinjo dolžine ali širine, morata precej vedeti, kaj hočem s tem reči. Le to si zapomnita še, da kedar bo govorjenje o širini proti severnem tečaju, da je to severna širina; kedar pa bo govorjenje o širini od ravnika proti jugu, da je to južna širina. — O vsem tem bomo drugi pot obširneje govorili. Zdaj pa glejmo, kaj dela Kolumb.

* * *

Povedal sem vam, da je Kolumb zapustil Kanarske otoke. Dva dni in dve noči so neprenehoma dalej šli, pa samo 18 milj daleč prišli, ker nij bilo vetra, jadram nij bilo sape. Ker je sprevidel, da bo velika dalja njegove ljudi najprej ostrašila, jo zviije tako, da jim manj pové. Zdaj jim je rekel, da so le 15 milj daleč.

12. avgusta, tedaj ravno 6. dan po svojem odhodu, preide 380 stopinj dolžine, števisi od Kanarov. Na potu pa najde veliko klado. Kolumb prec misli, da mora biti blizu kakšna zemlja, njegovi ljudje so bili pa še zmeraj stari strašljivci. Res se dajo za malo časa pogovoriti, pa le za malo. Ko jadrajo 50 milj dalej, se jim spet nekaj pripeti, kar silno osupne ne samo ljudi, ampak tudi njega samega zmeša.

Otroci: Kaj bi pa moglo to biti?

Oče: Le počasi, boste precej izvedeli. — Tisto merilo, o katerem sem vam prej govoril, je severnica, ali magnetna igla. Ta igla je mornarjem glavna vodnica. Ima pa zlasti to lastnost, da z enim koncem zmeraj na sever kaže. Ona kaže mornarjem po noči in po dné vse štiri strani sveta. Po tem iglinem kazanju se ravnaajo mornarji, da vedó, kod jim je broditi.

Dozdaj jim je kazala ta igla zmeraj pravi pot — zdajci pa se dalej pomakne. Misliti si morete, kako je Kolumb ostrmel in se prestrašil! Kaj pa še le njegovi brodniki, opazivši, da igla ne kaže več na sever, ampak da se je pomeknila za célo stopinjo proti vshodu.

Peter: Od kod bi moglo to priti?

Oče: Na to novo prašanje, dragi moj Peterček, ne moremo dandenes nič več odgovoriti, kolikor je mogel Kolumb pred 300 letmi, dasi tudi so ljudje o njegovem času na pomikanje iglino ravno tako radovedno pazili kakor dandenes. Poznej so samo to iznašli, da se ne pomika samo na sever, ampak tudi na zahod, to pa spet ne zmeraj enako. Od kod pride to odstopanje in ta neenakost na

posameznih krajih, tega mi ne vemo, kakor tudi ne uzroka, zakaj se ta igla drži le severa.

Takih neznanih skrivnosti, otroci moji, je še veliko. Ravno to pa mora vas spodbujati, da se izurite v mnogih znanostih. Kdo ve, če morda nij Bog prav kterega izmed vas izbral, da odkrije kakšno skrivnost.

Nikec: Jaz se bom trudil, da jo pogódim — da se le nekaj več naučim.

Matiček: To želim tudi jaz!

Drugi otroci: Mi tudi, mi tudi!

Oče: Otroci, če hočete res kaj prida storiti, se morate pridno učiti, pa radi tudi. — Vrnimo se k našim potnikom.

Malo prej smo rekli, da so bili Kolumbovi ljudje v velikej zmešnjavi. Dalja, katero so prepluli, se jim je zdela velikanska, dasi tudi jih je Kolumb v štenju zaviral. Zdaj so jeli misliti, da se je vsa priroda premenila. V tem strahu so upili tudi zaradi severnice, češ, da še ta, ki je njih edina vodnica, se jim hoče izneveriti.

Toda modri Kolumb jih sè svojim velikim ojštrumjem brž potolaži. Brž jim razloži to čudno prikazen, ki je toliko nepokoja naredila pri ljudeh in pri njem. Spet se osrčijo, ter daleč jadrajo.

Po kratkejši vožnji priladjajo do pasatnih vetrov. Ti vetrovi so okolu ravnika.

Ferdo: Kakšni vetrovi pa so to?

Oče: Menda veš, kaj so povratniki?

Ferdo: To so tiste črte, ki so na obeh, se reče, ki si jih mislimo po obeh straneh ravnika. Nad temi je solnce dvakrat v letu navpično, in sicer tedaj, kader je pri nas najdaljši dan, pa najkrajša noč.

Ivče: Kader stoji solnce nad gornjim povratnikom navpik, takrat je pri nas najdaljši dan. Kader je pa solnce nad doljnim povratnikom navpik, imamo pa najdaljšo noč in najkrajši dan.

Oče: No, vidiš, saj tudi ti nekaj znaš. — Take povratnike imamo tudi mi na naši sliki, in sicer najgornji je *CD*, najdoljni pa *EF*. Mej temi povratniki vlada neki poseben čas, po več mesecev, jeden ter isti veter — tako na primer na Atlantovskem morju od oktobra do januarja severno-vshodni veter.

Pa tudi o teh vetrovih niso ljudje o Kolumbovem času nič vedeli. Zato so jeli njegovi ljudje, videvši, da jim ta veter ladje zmeraj bolj tira na zahod, upiti in jokati, ter prositi ga, naj jih pusti nazaj. On pa na to še misliti nij hotel.

V tem stanju se jim spet nekaj primeri, kar jih še bolj prestraši. Naenkrat opazijo, da je vse morje posuto sè zeleno travo. Po nekodi je bila tako gosta, da še jadрати niso mogli, na drugih pa spet jako redka. Brodarji so jeli spet upiti, češ, če bo ta veter zmeraj tako pihal, nas bo zagnal na to ledino, in potlej: z Bogom domovina! Zdaj smo prišli, so djali, na konec plovnega morja. Pod tisto travo je pa morje bržkone plitvo in pečinasto. Hitro se nam bodo ladje razbile. O mi nesrečniki! kaj smo mislili, da smo se udali, pa šli za tem predrznežem!

Tudi o tej priliki ostane Kolumb srčan, nepremekljiv. «Kaj ste obnoreli — jim reče — da se strašite nečesa, kar bi vas moglo veseliti in potrjevati, da smo dosegli, kar smo želeli! Je li mogoče, da bi trava rastle na morju? Ali vam ne kaže ta trava, da je zemlja blizu?»

O takih besedah izbulijo mornarji oči, češ, saj bi utegnili pa res tako biti. Ravno ta čas zagledajo tudi razne tice, leteče na zahod pa od zahoda. Zdaj se jim naenkrat strah spremeni v veliko veselje. Primejo za vesla ter plovejo dalej, upajoči, da jim bode nevarno to potovanje vendar lepi sad rodilo.

5. povest.

Krstan: Ali bo ta Kolumb že kdaj našel zemljo, ktero išče?

Oče: Dragi moj Krstan, kde je še ta! Upanje, ktero jim je naredila tista trava pa seleče se tice, je hitro minulo. Kajti preladjali so že več ko 770 milj na zahod, in vendar niso mogli nič suhega zagledati. Mornarji začno spet mrmrati. Sreča za Kolumba, da nihče razen njega nij znal prešteti dolžine pota, ki so ga storili. To opravilo je na vseh treh ladjah sam opravljal.

Videvši, da bi se brodarji uprli, ko bi znali veliko dolžino, jim je nij hotel prav povedati, ampak jim reče, da so le 570 milj daleč. Pa tudi ta daljava se jim je zdela strašno velika. Zdaj začno znova zdihovati, mrmrati in nejevoljo kazati. Jeden si očita svojo lahkovernost, da je Kolumbovim besedam tako hitro verjel. Drugi se srdi kraljici Izabeli, ker je tako žejna krvi, da življenja toliko svojih podložnih v pogubo da. — Zdaj premišljajo, da so pokazali že dosti srčnosti in močatosti, rekši, da nihče jih ne more pitati s strašljivci, in da je prav, če mislijo na to, kako si rešijo življenje. Zato se zedinijo v tem, da je zadnji čas, da se vrnejo domov.

Dogovoré se tudi, da bodo Kolumba prisilili, da popusti svoje meglene in nične osnove. Nekteri grdeži so bili celó tega mnenja, da bi ga v morje vrgli, samo zato, da se rešijo, prej ko mogoče, tega predrznega zapeljivca, češ, da nihče ne bo prašal po tem nesrečnem vrtoglavcu, kader pridejo domóv.

Kolumb sprevidi nevarnost, ki se mu zbira nad glavo — toda on se je ne ustraši. Prepričan o svojih tehtnih in dobrih osnovah, ter zaupajoč v varstvo vsemogočnega, stopi pred svoje uporne ljudi, pa jim kaže svoj jasni nezaskrbljeni obraz, rekši, da je popolnoma zadovoljen sè svojo vožnjo. Nato jim očita, mirno pa resno, kako so boječi, in potem poskuša vse pomočke, ki mu jih je dajal njegov bistri um, da jih znova navda s srčnostjo in pokornostjo. Najprej jih z lepo in z blagimi besedami pogovarja ter spominja na njihove dolžnosti, potem jim pa oestro in resnobno govori kakor zapovédnik, ter jim grozi s hudo kaznijo in kraljevo nemilostjo, če se podstopijo, mu postaviti zapreke na tako slavnem potovanju.

Otroci! to je velik mož, velik duh, ki more človeku srce omehčati kakor vosek. Kolika sreča bi ljudem dohajala, ko bi imeli vsi, ki stoje na visokih stopinjah, to Kolumbovo lastnost! Kolika sreča bi bila, ko bi to lastnost posvetili samo lepim in blagim pa koristnim namenom!

Kolumbu se posreči, da umiri divjajoče ljudi. Sapa, ki je dozdej vlekla od vshoda na zahod, se naenkrat obrne proti jugu. Zdaj so videli, da je vse od njih odvisno, ali se vrniti ali daleč potovati. Ker so bili pa zdaj v takih okolnostih, iz katerih so sklepali, da suha zemlja je blizu, mu obljubijo pokorščino ter jadrajo daleč.

Ko ladjajo tako dalje, pride ladja sv. Pavla tako blizu nekej drugej ladji, ki je bila nekega bogatega Indijanca, da so se mogli mornarji pogovarjati. Zapovednik na tujej ladji pové Špancem, da brodi na sever, če bi kje ne bila kakšna zemlja. Ko slišijo Španci besedo «zemlja», se jako zavešele. Tuji ta gospod jih nagovarja, naj se tudi oni spusté ž njim na sever. Kolumb pa takoj spozna odkodi veter piha. Zatorej nij hotel odstopiti od svoje poti, dasi tudi so mrmljali in nezadovoljni bili njegovi ljudje, ampak jo udari naravnost naprej proti zahodu.

Nikec: S tem je pokazal, da je svojoglaven.

Oče: Kako to?

Nikec: Prašate! Saj 15 milj bi bil imel na stran kreniti, da bi bil tako mornarjem voljo izpolnil.

Oče: To pa že ne! Nikakor ne, moj ljubi Niče. S tem bi jih bil le okanil, družega pa nič. Ko bi jim bil pustil njih voljo, rekli bi mu bili, da še sam ne vé, kam brodari. Ko bi bil mornarjem zdaj na voljo dal, moral bi bil še večkrat se jim udati. Zaradi tega je Kolumb za trdno sklenil, da od svojih osnov ne za las ne odstopi.

Poslovivši se od tega mornarja, zajadrajó dalje. Dva dni potujejo. Zdajci zagledajo spet živali, tiče. Iz tega so pa spet mislili, da mora kakšna zemlja blizu biti. Da se o tem prepričajo, spusti Kolumb grezilo v morje. Grezilo je kos svinca na konopcu. Ali ta mera mu upanje podre. Še 200 sežnjev globoko nij grezilo dna doseglo. Iz tega je videl, da na suho še misliti nij.

Tukaj ostanejo dva dni. Ta čas pa so prileta-vale vsakoršne tice, sedale na ladje, na njih preno-čile, zjutraj pa spet odletele proti zahodu. Pa še

Kolumb dalje gre. V kratkem času se jim pokaže spet veliko čudo. Cela četa morskih lastavk pokrije morsko površino, in trava zazeleni pred njih očmi, kakor bi se morje bilo spremenilo v velik travnik. To je zeló tolažilo vodnika in brodarje. V sladkem upanju se spuste dalje, da bi vendar že prišli, do željenega konca. Ali to sladko upanje se jim je dan na dan bolj krčilo. Kolikor pogostnejše so kaj takega videli, toliko otožnejši so bili, ker so videli, da je vse sladko upanje zastonj.

Ta otožnost se napósled na vseh treh ladjah sprevrže v očitno nezadovoljnost. Glasno in brez spoštovanja začno mrmrati proti svojemu načelniku. Pa celó vodje, ki so bili dozdej sami še za njega — še ti ustanejo zdaj zoper njega. — Toda Kolumb ostane stari možak, dasi tudi je bil stiskan od vseh strani, zapuščen od svojih ljudi. Hrabro stopi v sredo mej razsajalce, ter stoji kakor stari hrast o viharju in nevihti. Krepko se upre sè svojim čvrstim duhom razsajočim nezadovoljnežem, ki so segali ne le po njegovem življenju, ampak tudi po njegovih lepih osnovah. Še enkrat poskusi vse, da bi umiril razjarjene ljudi — pa zastonj. Obupnost pa jeza jih je bila preveč prevzela, da bi si bili dali prvi hip kaj dopovedati. Zastonj jih je skušal pregovoriti, zdaj tako, zdaj drugači. Na vse njegove opomine, vse njegove prošnje so mu odvrčali: »Smrt in pogin«, če se precej ne vrne.

V tem nevarnem in obupnem stanu si družega ne ve, kakor da odjenja. Prisiljen obeta upornikom, da jim bo željo izpolnil, če gredo še tri dni z njim. Ako v treh dneh ne pridejo do nikakoršne zemlje, pravi, da jih popelje nazaj v Špansko.

Ta predlog sprejmejo vsi mornarji. Vsi privolijo v to, ter mu svojo pokornost zatrdijo.

Kolumb pa je bil popolnoma prepričan, da bo skoraj stopil na novo zemljo, kajti našlo se je toliko znamenj, da se nij smelo več omahovati. Kolumb spet izmeri globočino, pa najde, da je morje plitvejše, ko je bilo na prvem mestu. Že to ga je nekaj razveselilo, še bolj pa to, ko zagleda na morju zvešček jagod, in občuti vse drugačno podnebje.

Vse to spodbode ne le njega, ampak tudi vso njegovo družbo. Zdaj se nihče več nij spominjal prvega strahu. Svoje stvari je bil tako gotov, da koj drugi dan, po končanej molitvi, pokliče svoje ljudi, da se ž njimi skupno zahvali Bogu, ki jih je varoval na nevarnej poti. — Precej dà ladje usídriti in vesla pritrditi. Bal se je namreč, da bi jih veter na obrežje ne zagnal, in ladji pa véssel ne razbil.

* * *

Milče: Kaj pa je to, «vesla pritrditi»?

Oče: To se pravi: vesla pospraviti, v kraj djati in ladjo pustiti na svojem mestu, naj se giblje, kakor če.

Milče: To je pa čudno!

Oče: Ko je bil Kolumb mornarje pomiril, jim opomni, da je obljubila kraljica tistemu, ki bo prvi zemljo spazil, 312 tolarjev letnega plačila. Sam pa še pristavi, da tisti od njega samega povrhu še dobi oprsник iz baržuna. — Zato ostanejo mornarji célo noč na palubi ali na krovu, ter neprenehoma gledajo proti zahodu, ne bi li že skoro kaj opazili.

Zdaj pa mislim, otroci moji, da bo dosti; pa jutri spet kaj. Jutri bomo videli, ali bodo kaj našli ali ne.

Otroci: Ne, ne, ne, ata! zdaj, zdaj!

Oče: Mislite, da bi dalje?

Otroci: Kako pa! Dalje, dalje!

Oče: No, ker tako silite, naj vam bo.

Kolumb je imel pri sebi tudi nekega žlahtnika od kraljice. S tem se je pogovarjal, kjerkoli je bil. Ko se ž njim pogovarja, kakor po navadi, opazi okolu desetih ponoči od daleč neko svetlobo. Precej še njemu pove, kaj vidi, ta pove tretjemu, pridruživšemu se jima. Ko dalj časa tako gledajo, vidijo napósled vsi trije, da svetloba se pomika z enega mesta na drugo. Iz tega so pa sklepali, da jo nekdo nosi.

Kolumb, ko je bil luč zagledal, od veselja nij vedel, kaj bi počel. Tako mu je bilo pri srcu, kakor bi bilo vam kateremu, ko bi zagledal svoje stariše, ki jih že dolgo nij videl. Lice se mu je veselja lesketalo. Zdaj pomisli na strašne skrbi, ki jih je imel; zdaj na plačo svojega truda; zdaj spet na veselje, ki ga bo kraljica imela, izvedevši, da je našel novo zemljo, novo kraljestvo. — Ob enem pa tudi svojim ljudem dopoveduje, da njegove osnove niso prazne izmišljave, in da torej on nij vetrenjak.

Mejtem se čuje s prednje ladje krik: «Zemlja, zemlja!» Nepopisljiva radost prevzame njega in vse njegove ljudi. Njegovi ljudje so hoteli zdaj udati se neobrzdaney veselosti, ali pomišljati so jeli, če se niso spet prevarili, kakor so se večkrat že. Kolumb je čakal jutra, da vidi, kaj in kako je. Tudi sam je že vroče želel, da bi videl sladki sad svojega truda.

Kakor bolnik, ki težko čaka svetlobe, tako so tudi mornarji težko pričakovali svetlobe dneva. Vsaki trenotek se jim je zdel, da je cela ura, vsaka ura

pa kakor celi dan. — Svita se, dani se, nebo zarudi, in zdaj vidijo zemljo pred sabo. Ljudje popadajo na tla, in veseli kličejo: «Slava tebi, o gospod!» Od veselja začno poskakovati, ter veselo pesem peti. Tako veseli so bili, da so jeli solziti se in jokati. Zemlja, ki so jo tako željno pričakovali, se razprostira pred njihovimi očmi.

Ko mornarji pesem Bogu na slavo izpojó, se spomnijo svojega načelnika, ki so ga tolikrat psovali in žalili. Sè žalostnim srcem in globokim spoštovanjem popadajo mu pred kolena, ter ga prosijo, naj jim odpusti, da so bili tako spozabni ter nesramni.

Kakor je bil poprej Kolumb stanoviten, trden pa ojster, tako je bil zdaj velikodušen, mil in usmiljen, obetajoč jim, da če vse pozabiti, karkoli je bilo dozdej.

Otroci: To je bil pa res dober človek.

Oče: Pa res je bil.

Ivče: Kako se pravi tej zemlji, ki so jo našli?

Oče: Sinko moj, tega zdaj Kolumb še sam ne ve. Moramo počakati, da na suho stopi, da zemljo bolj spozna, potlej bomo izvedeli. Zdaj pa mislim, da bo dosti za nocoj. Zdaj pa lahko noč! Jutri pa ne pozabite seboj prinesiti zemljovida od Amerike.

6. povest.

Ivče: Ata, tukaj je zemljovid, ki ste ga sinoč rekli seboj prinesiti!

Oče: Dobro, dobro! — No, pa poglejmo, kaj je Kolumb našel. Sèm, otroci! Lejte, vsi ti otoki, ki so tukaj po vrsti, se jim pravi Lukajski ali Bahamski otoki. Temu tukaj pa se pravi Gvanahani. Tega

je Kolumb najprej obredel, pa mu dal ime: Sv. zveličar (San salvador). Sčasoma pa se je to ime pozabilo.

Kolumb je stopil na suho ravno takrat, ko je solnce izhajalo. Sončni žarki so zlatili poljane in gorice, biserna rosa pa je odsevala v stoternih barvah. Kolumbovi ljudje so kar gledali, kakor bi bili okameneli. Gledali so, kakor bi še nikdar zemlje videli ne bili: tako čudna se jim je zdela zemlja, ktero je solnce pozlačevalo sè svojimi žarki. Nijso se nagledati mogli te lepe in rodovitne zemlje. Od ene strani so jo lepšali veličastni logi, z druge pa veliki srebrnati potoki, vijoči se po njej.

Ko se nagledajo te lepe zemlje, zapové jim Kolumb, da se čolni odvežejo. Ko jih pripravijo, sede vanje z nekterimi boljšimi tovariši. Saboj uzame tudi nekaj oboroženih, usadi prapore (zastave), pa se spusti k obrežju. Ko se pa malo odmaknejo, pokaže se jim neštevilna množica ljudi, ki so bili na breg pritekli, da vidijo velik čudež, evropejske ladje. Približajo se h kraju, in Kolumb, bogato oblečen, skoči najprvi na novi svet z mečem v roki.

Janče: Moj Bog, kako mu je neki pri srcu bilo takrat?

Oče: Kakor tebi, kader boš kaj lepega, izvrstnega z velikim trdom iznašel. Takrat boš čutil v srcu tisti čut, kateri je širil Kolumbove prsi, ko je stopil na zemljo, ki mu je prizadela toliko skrbí, toliko nemirnih noči in toliko trpljenja. Zdaj poslušajte, kako je bilo.

Stopivši na suho, pokleknejo vsi. Z nepopisljivim veseljem jame poljubljati zemljo, ktero si je bil sè vročimi molitvami od Boga bil izprosila, in

zdaj mu prisežejo vsi njegovi ljudje zvestobo in pokorščino. Ko se Kolumb navžije presladkega veselja, se zahvali vsemogočnemu Bogu za tolik uspeh. Zdaj še le slovesno posedne najdeno zemljo v kraljevem pa kraljičinem imenu.

Dokler je ta slovesnost trpela, drli so Indijanci kupoma skupaj, da vidijo Špance, nevideni čudež. Nijso se nagledati mogli gibajočih se ladji na morju, še manj pa Špancev samih, teh čudnih bitji, novih ljudi, ki so se k njim preselili. Čudno se jim je zdelo, da more hiša, t. j. ladja, na vodi stati, še bolj čudno pa se jim je zdela Špancev postava, oblečenost, pa njih vedenje. Gledali so in gledali, pa vendar nijso vedeli, kaj gledajo. Od vseh slovesnosti, ki jih je Kolumb dal pred njimi vršiti, nijso razumeli ničesar. Ali da so uboge te stvari le količkaj izpregledali nasledke tega španskega prihoda, zakričali bi bili pa upili, in krvi bi bilo kakor vode.

Dragica: Zakaj pa tako, ata?

Oče: Le potrpi, ljubka moja, boš précej izvedela. — Čem dalj so Indijanci strmeli, ter ogledavali, tem manj so razumeli, kar so videli pa slišali. Belo evropejsko lice, brade, noša, orožje, navade, vse to jim je bilo čudež. No, pa to so še gledali brez strahu, ali ko slišijo pokanje pušek, grmenje kanofov, takrat se pa zgreznejo, kakor od strele ošinjeni, ter pobegnejo na vse strani.

Kaj so si Indijanci mislili? Iz vsega tega so sklepali, da Španci nijso umrljivi ljudje kakor oni, ampak da so večje stvari, nadnaravna bitja, otroci solncea, njih Boga. — In zdaj se jamejo veseliti, da so jih Španci obiskali.

Krstan: A, kaj so ti ljudje solnce molili?

Oče: So ga, sinko moj! — Nekteri Američani, zlasti kateri so malo pametnejši bili, so videli, kako lepo in svetlo je solnce, da jim daje oživljajočo toplino, da zredoma prihaje in odhaje, in iz tega so djali, da je najboljša in najmogočnejša bitje, in torej so ga po božje častili. — Spet drugi so si mislili več bogov, pa v človeškeji podobi. Drugi spet so bili pa tako zagovedni, topi, otročje pameti, da si niti misliti niso mogli, da je kakšno bitje, ki vlada svet in prirodo ravna. Ti reveži niso znali za nikakoršnega Boga, ampak so, kaj bi djali, le zato živeli, da so živeli, ter se niso nič brigali, kaj so, od kodi so, ali pa kaj bo ž njimi. Taki so nesrečniki.

Pa tudi Španci so se čudili Indijancem, kakor Indijanci njim. Čudili so se Španci neznanim stvarim, ki so jih videli. Videli so tukaj drugačno travo, drugo zelenjad, drugo drevje, drugačne živali kakor so jih bili vajeni v Evropi. Tudi ljudje, ti Indijanci, so bili drugačni ko v Evropi, druge rasti, drugih navad in noš. Bili so temno-rumene barve, črnih dolgih las, gole brade, srednje postave, krotkega in sramežljivega lica, toda stoterno namazanega in obrisanega. — Nekteri so hodili malo manj ko brez obleke. Ušesa in glavo so si lišpali s perjem, z vsakovrstnim luščinjem in kameničjem, sè zlatimi pločkami, i. t. d. Od kraja so se Indijanci bali; ko jim pa novi gosti dajati začno svetle drobnine, so jih pa radi imeli.

Ti ljudje so bili tako željni svetle drobnarije, da so pobirali potrte čepine, ki so jih Španci proč metali. Že za krajcerček, ki ga niti rabiti niso znali, so dajali pavole kar na funte. Ker so hoteli vsi kak spomin dobiti od belih ljudi, so veliko cenili vsako stvarico, ki sama po sebi nij bila vredna piškavega oreha.

Kolumbu je bilo takega kupčevanja pa trgovanja že preveč. Zato vrže vse na stran, ter se dalej spusti, da pregleda obrežje ter nove zemlje. Veliko ljudstva ga je spremljalo povsodi. Kamorkoli je prišel, povsodi je našel zlata, pa kje? Na nosovih, na ustnicah, pa ušesih indijanskih. Pridno je baral ljudi, odkodi imajo toliko zlata. Ko mu pa dopovedo, da zlata nij pri njih, ampak pri njih sosedih, v drugi krajini, se prec odloči, da to zemljo obišče.

Miroslav: Kaj je bil tako lakomen?

Oče: Bog varuj! Ali svoji kraljici je bil obetal, pa tudi svojim lakomnim tovarišem, da bo našel zemljo, ki bo célo Španijo se zlatom takorekoč pitala. Zdaj je hotel izpolniti, kar je bil obetal. Zatorej se spet ubarka, uzame seboj sedem Indijancev za kažipote, nekaj svojih ljudi, pa zajadra na jug. — Na tem potu pa najde na veliko manjših otokov, pa se ne zmeni zanje, temuč gleda le po velikih. Priševši do njih, mu je bila prva skrb, da jim da imena. Enemu pravi da bodi ime »Sv. Marija«, drugemu da »Ferdinand«, tretjemu pa »Izabela«. — Ker pa tukaj tudi ne najde zlata, se neče dolgo muditi, ter ladja dalej na jug, zato ker mu je vsakdo djal, kogar je bil prašal, naj se drži na jug.

Na tem potu najde čudne živali: mutaste pse. Njegovi ljudje si razložiti niso mogli, pokaj ti psi ne lajajo. Sčasoma so se pa sami prepričali, da tudi evropejski psi ne lajajo, če so dolgo v Ameriki, ter da lajati pozabijo. Razen teh psov, najdejo tudi eno pesoglavko ali krokodila. Ta zverina je podobna strašno velikemu kuščarju.

Še dalej na jug gredoči, pridejo do velike suhe zemlje. Ta je bila drugačna od prejšnjih otokov, zakaj bila je veliko večja, ter imela vso drugo podobo. Ta svet nij bil ravan, kakor dozdej obredeni, ampak gričast, hribovit pa gorat. Bilo je veliko dolzih dolin, širokih logov pa gajev, in lepi srebrni potočki so močili plodno zemljo.

Kolumb, ko ta rajski svet zagleda, začne misliti, če bi ne bil otok, ampak večja suha zemlja. Ali ko ga prepotuje, vidi, da je le otok. Ta otok je bil «Kuba».

Nikec: Kaj ne, oče, da je to oni otok, na katerem je španska luka «Havana»?

Oče: Še vse boš izvedel. Le počakaj, pa poslušaj. — Kolumb obstane, se usídra, na ustju ali iztoku neke široke reke. Prec zaželi, da bi poznal to novo pokrajino pa njene prebivalce. Ali prebivalci tega otoka, zagledavši španske ladje, popusté svoje hiše, pa vsi pobegnejo v hribe. Le en starec, ki nij bil tako strahopeten, sede v čolnič, pa vesla k Špancem, da bi videl, kakšne prikazni so to. Ali kako ga boš na svojo stran dobil? Z darilom! Pa res! Španci začno iskati drobnine vsakovrstne, pa mu jo dajejo, da je ima polne pesti. Dobivši ga tako na svojo roko, izbere Kolumb nekaj svojih ljudi, pa dva Gvanahanca, ktera je bil seboj pripeljal, pa jih pošlje sè starcem, naj pregledajo, kakšna je zemlja, in kakšni so zemljaki, njeni stanovalci. Sam s svojimi ljudmi nij hotel iti, ker se je bal, da bi divjaki še dalje ne bežali, ko bi videli, da jih gre célo krdelo.

Dokler so ti izposlanci zemljo pregledovali, dal je Kolumb ladje nagniti in zaluknjati. — Saj veste, kaj je to, ne?

Janče: Dà, vemo. Nagniti se pravi, ladjo obrniti; zaluknjati pa, luknje in razpoke zamašiti in zamazati, bodi s predivom ali sè smolo.

Oče: Dobro! — Zdaj pa poslušaj, kaj je bilo dalje. Ko so ladje popravljali, evo, pa pridejo izposlanci. Ko se ti povrnejo, svojemu načelniku to le sporočé:

«Mi smo prehodili veči del te pokrajine, pa smo videli, da je ta zemlja prav ljudnata, obdelana, pa zelo rodovitna. Polja rode indijansko koruzo in neko posebno korenje, ki ga najprej suše, potlej pa za kruh mló. Pridemo tudi do nekega majhnega mestca. To mestce bo imelo kakih 50 lesenih hiš in okolu 1000 ljudi. Ko se mestu bližamo, nam pridejo naproti najodličnejši možje. Naš spremljevalec jim pove, od kodi smo. Nato nas odvedejo v mesto, ter nam odkažejo lepo in prostorno stanovanje. Tu smo morali posesti po nekakšnih stolčkeh, podobnih rogatim živalim. Njihovi repovi so nam služili za naslonilo. Oči, glave, pa ušesa so imeli iz suhega zlata. Ko mi posédemo, posedejo tudi Indijanci okolu nas po tleh. Sedečim nam začno poljubljati obleko in kolena, ter nas radi imeti, kakor nadnaravna bitja, kakor otroke kakšnega boga. Postregli so nam tudi s kruhom tistega korenja. Okus tega kruha je skoraj kakor kostanjev. Čudno je bilo, da so nam stregli najprej sami moški, potlej pa same ženske, in to po številu. Kolikor je bilo moških, toliko nam je zatem streglo ženskih. Tudi te so nas ravno tako počastile. Ko smo pa ustajali ter odhajali, nas začno s prošnjami oblegati, naj jih seboj pustimo. Mi jim pa tega nijsmo dovolili, ampak smo saboj le uzeli njih cesarja z njegovimi sinovi. Ti so nas do sem spremili.»

Ko izposlanci izgovoré, zahvali se Kolumb svojim došlim gostom, da so njegove ljudi tako lepo sprejeli, nato pa jih povede na ladje ter gosposki pogosti. Po gostitvi pa jih poprašuje, kje bi se dalo najti veliko zlata. Oni mu pokažejo na vshod. Zdaj pa začno tuji gosti jeden drugega popraševati, čemu ti beli ljudje tako po zlatu hrepene. — Kolumbova družba se temu baranju smeja. Da pa gostov ne razjezi, dá Kolumb zajadrati, da tem prej najde zlate rude. Saboj uzame tudi 12 Indijancev, ker jih je hotel saboj na Špansko prepeljati. 19. novembra zapusti otok Kubo, in v nekolikih dneh je na drugem otoku, «Haiti» imenovanem. Ničemur se Kolumb bolj nij čudil, ko temu, da Indijanci tako zlahkoma, meni nič tebi nič, zapuščajo svoj dom.

Na otoku Haiti zapové Kolumb svojim tovarišem, naj lepo ravnajo z Indijanci; saj so že tako veliki sirotljeji, potlej bi bili pa še večí. Ker je več dni nasprotni veter pihal, ne more naravnost naprej, zato se odloči, da bode križal semtertja, dokler se vreme ne obrne.

Dragica: To se pravi, brodil je tako, kakor tedaj, ko smo se v Benetke vozili.

Oče: Dà. — Zdaj je ladjal po tej zdaj po drugej strani, ker mu je veter nagajal. Pa glej. Poleg te nesreče dogodi se Kolumbu še druga, kakor pravimo, da nesreča nikoli sama ne pride. Pinson, vodnik na ladji sv. Pavla, se posluži neprijaznega vremena, pa na svojo korist. Videl je namreč, da ostali dve ladji ne morete naprej, in zatorej sklene se odmekniti, pa žepe natrpati sè zlatom, še preden bi gospodar prišel. Kolumb pa précej spregleda, kam ta človek meri. Zato mu da znak, naj obstane, toda

Pinson ne vidi nič, ne sliši nič, ampak žene ladjo, kolikor jo največ more.

Milče: O, to je pa grdo od Pinsona.

* * *

Milče: Oče, kaj pa je to: «znak»?

Oče: Sinko, to ti je znamenje, ki si ga dajo mornarji, bodi sè strelom ali pa zastavami. — Čujmo, kaj je Kolumb s tem malovrednikom naredil. Ko je videl, da ga Pinson neče poslušati, ga pusti, češ, pojdi, kamor češ, zlasti ker se je pripravljalo za strašni dež pa vihar. Zdaj misli Kolumb na to, da pride do Kube, v kako varno zatišje. Srečno dospè v zavetje. Nato pa se dvignejo valovi, visoki kakor gore. Morje začelo je šumeti, pa zaganjati se v obrežje, da se je zemlja trgala. — Kolumb pa tudi viharo vreme porabi v svojo korist. Precej pošlje svojih ljudi na suho, naj ogledajo, kakšna je zemlja pa ljudje.

Čez nekoliko se res vrnejo sè svojega preiskovanja, ker so se bili otočanov ustrašili. Opazili so bili namreč izposlanci, da Kubajci so bolj divji ko vsi drugi divjaki, ki so jih bili dozdej videli. Španci so se čudili njihovi hrani, o kateri so živeli. Divjaki so jedli pajke, črve, ki so jih pobirali iz gnjilega štorovja, s surovimi ribami, z ribjimi očmi itd. To se jim je gnjusilo, in zato so se povrnili. Ali sčassoma so se Španci sami privadili na ta živež.

Dokler je bučal vihar, Kolumb nikamor ne krene. Ko pa hudo vreme prestane, zajadra spet naprej, na otok Haiti, do katerega je imel 16 milj. 6. decembra prispe na suho, in tej zemlji dà ime «Male Španske» ali Hispanjole, to pa zato, ker je videl, da sta svet in podnebje zelo španskima podobna.

Ta otok je morda jedini, ki je do denes ohranil ime, dano mu od Kolumba.

Miroslav: Kaj ne, da mu pravijo zdaj sveti Domingo?

Oče: Dà, pravijo mu tako, pravijo. Toda po mestu Domingu, ktero je postavil Kolumbov brat. No, le poslušaj, kaj je bilo, ko so sem prišli.

Kolumb priladja na ta otok, ljudje na otoku pa vsi v beg, v góre, o Pinsonu pa nikjer sledu. Kolumb neče ostati v luki, v zavetju, kjer se je bil ustavil, ampak se spusti na okolu, po obrežju. Pustivši ladje v drugej luki, sklene z ljudmi znanje storiti. Ali kako ga bo? Sam ga nij mogel, drugi si ga pa upali nijso. K sreči je vodil saboj eno staro Indijanko. To pošlje z nekterimi ljudmi, da vidijo, kako in kaj. Ko bi pa sami nič opraviti ne mogli, jim obeta, da potlej pojde ž njimi tudi on.

Ko pride Indijanka do svojih rojakov, jim Špance tako pohvali, da nič tacega, da jih nij mogla bolj. Divjaki se zdaj nič ne obotavljajo, ampak kar teko k prišelcem, zlasti, ker jim je Indijanka bila povedala, da bodo nekaj dobili. V kratkem ogledajo izposlanci ljudi in svet, potem pa se vrnejo h Kolumbu rekoč: «Tudi to ljudstvo smo videli. Kar se tiče navad, noše pa obličja, so ljudje podobni zelo Kubajcem pa Gvanahancem. Hodijo povsem goli pa bosí. Lica so rumenkastega, srca bolj plašljivega, vendar še dobri pa krotki. Karkoli so videli pri nas, vsemu so se čudili. Tudi ti divjaki mislijo, da mi nijsmo umrjoči ljudje, ampak da smo nebeški otroci. Po sebi pa imajo še več zlata, kakor drugi kterikoli, ki smo jih dozdej videli. Sploh pa oni zlatnino tako malo čislajo, da so še veseli, če jo

morejo zameniti za kako stekleno škrbino ali gumb ali za kaj drugega tacega svetlega. A ko jih prašamo, kje se dobi še več zlata, rekli so nam, da se navrnimo proti vshodu tega otoka.»

Kolumb to čuvši takoj sklence odpotovati, ker se je veselil, da najde studenec, iz katerega vrè samo suho zlato.

7. povest.

Oče: Pravil sem vam — le poslušajte, otroci — da je Kolumb odpotoval. No, zdaj je že na mestu. Čujte zdaj, kako se mu je ondukaj godilo. Kolumb spravi ladje v zatišje. Zdajci pride kazik — indijanski cesar — z veliko spremljevalci Kolumba obiskat; veliko je bil že slišal o belih ljudeh. Da se torej sam o tem prepriča, pride sam h Kolumbu. Pa kako? Morda peš? O ne! Prinesli so ga štirje služabniki na nosilih. Ko pride kazik na obrežje, uzame dva starca seboj, pa gre na Kolumbovo ladjo. Kolumb je bil ravno pri jedi. Kazik nij imel pomiselkov, ampak gre naravnost k njemu v sobico. Noter stopivši sede spoštljivo zraven Kolumba, njegovi starci pa zraven njega. Kolumb ponudi «cesarju» jesti in kupico vina. Kazik se ne brani, ampak já, kakor gre. Najprej sam pokusi, potlej pa dà še dvema spremljevalcema pokusiti, kakšna je evropejska slast.

Ko se najedo, začno drug drugemu dajati darove. Kazik dà Kolumbu več zlatih ploščic, pa en bogato sè zlatom izvezen pas, Kolumb pa mu dari povrne s kolobarčkom na motozu nabranih jantarjevih biserov, s parom rudečih papuč ali opank, s kupico polno cvetne pomarančne vode. To cesarja

toliko ogreje, da mu ponudi célo svojo cesarjevino. — Do podložnih svojih je bil ta cesar veličanstven, do Špancev pa odkritosrčen. Strmel je nad slehrno stvarico, ki jo je videl pri Špancih. Naj so mu pokazali še tako majhno reč, vsako je občudoval. Tako se je kazik na ladji zabaval, dokler nij solnce zašlo. Ko se jame večeriti, prosi ga kazik, naj ga spremi na suho. Kolumb mu željo izpolni. In da kazik ima, čemur bi se še bolj čudil, da Kolumb ustreliti. Pa kaj pravi kazik nato? Tudi on je djal, da ti ljudje so iz neba, ker imajo grom, blisk pa strele. S takim ravnanjem je Kolumb toliko storil, da se Indijanci nijso le čudili, ampak da so celó stopinje Špancev poljubljali.

Kolumb jadra dalej proti vshodu, ker še nij mislil iti po zlate rude. Na poti pa mu pravijo povsodi, da ti zlati studenci ležé v hribih, in da so necega mogočnega kazika. Nato zavije v lukó, pošlje h kaziku ljudi, proseč ga, naj ga prejkoprej obišče.

Ko se poslanci vrnejo, povedo, da cesar želi, naj ga on poprej obišče. Kolumb se takoj napravi h kaziku. Ali ko bi bil vedel, kaka nesreča ga čaka na potu, vsemu bi se bil raje odrekel.

Peter: Kaj se mu je pa zgodilo?

Oče: Res, nič prida. — Po morju vozeč se, pride do nekega predbrežja. Tukaj nastane tišina, to je, ladjam nij bilo sape. Obstati mora eno miljo od suhega. Skrbelo ga je pa tako, da dva dni očesa nij mogel zatisniti. Napósled ga spanec premaguje. Léči mora, da si malo počije. A preden zaspi, zapové svojim ljudem, naj dobro pazijo, ter se z mesta ne ganejo.

Kolumb zadremlje, zaspi, njegovi ljudje pa — tudi, ti grdi neskrbneži. In celó stražniki popusté

svoja mesta, ter poléžejo. Sam krmar, ladje vladar, se spozabi. Misleč, da se ne more nič hudega primeriti, izroči svojo službo neiskušnemu dečku, sam pa spat gre. Vsi so trdo spali, le ta neiskušeni dečko ostane stražar na obeh ladjah.

Mejtem ko mornarji sladko spé, jih žene vihar zmeraj bolj k obrežju. Naenkrat butne ladja na pečino tako zeló, da mladiču krmilo iz rok odpade. Ladja se začne tresti, gugati, on pa upiti na vse grlo. Pa nihče ga ne čuje. Nato jo butne vihar drugi pot. Zdaj še le se Kolumb prebudi, ter leti brž brž gori na palubo. Ko vidi pečino, precej izpozna, da je ladja nasedla. Kaj bo zdaj? Brž prebudi ljudi, pa so bili vsi zaspani, le on je bil budnega duha.

Zdaj stori vse, da ladjo reši. Zapové jim, naj poskačejo v čolne, da sidra privežejo in globoko v vodo spusté. Mislil je namreč, da tako bo ladjo sè skale odrinil. Toda ljudje so bili v takej stiski, da te zapovedi nikdo niti slišati nij hotel. Vsakdo je le na to mislil, kako si bo življenje rešil, kako bo na drugo ladjo utekel. Pa glej, čuda! Zapovednik te ladje nikogar nij pustil k sebi, rekši, da so na svojo dolžnost pozabili, ter svojega načelnika na cedilu pustili. Zatorej so morali spet nazaj h Kolumbu, da mu pomorejo, ladjo s pečine spraviti.

Kolumb da jadrila poseči in vse stvari v čolne znesti. Toda vse je bilo zastonj. Ladja se razpolovi na podseku, in voda teče vanjo z vso silo. Zdaj nij bilo niti misliti na rešitev ladje, Kolumbovim ljudem ne ostane družega, ko v čolne poskakati in na drugo ladjo stopiti. Vse to se je godilo ponoči.

Ko se zdaní, pošlje Kolumb poslanca na suho, da naznanijo kaziku, Gvakanahaju z imenom, kakšna nesreča se mu je zgodila, ter ga prositi, naj mu pošlje nekaj svojih ljudi na pomoč. Kazik, čuvši to sporočilo, je zelo žalosten. Sam gre, ter pelje sabo veliko ljudi Kolumbu na pomoč.

Kazikovi ljudje se na vso moč upirajo, da bi oslobodili utonjeno ladjo. Pa zastonj je ves trud. Ladja ostane na mestu, kjer se je bila preklala. Ali da roba in druge stvari ne pridejo v nič, jo spravljajo v čolnice, pa vlečejo na suho.

Dobri ta cesar uzame vse stvari v svoje varstvo. Svojo rodovino pošlje h Kolumbu, ter mu naznani, naj se nič ne boji, da mu bode sam pomagal, kolikor bode mogel. Rešene stvari dade znesti na kup zraven svoje koč, ter stražo postavi.

Kolumbu se jako priljubi ta narod, in zato je tudi blago ž njim postopal. Ko je naznanjal svojemu dvoru, kako je njegova stvar napredovala, je djal: »Tem ljudem res da pravimo divjaki, pa so mirni in prijazni. Imajo cesarja. Do vsakega se obnaša tako priljudno, da se je čuditi.«

Mati: No, otroci, kako se vam dopadajo ti Indijanci?

Otroci: Dobro se nam dopadajo. Le škoda, da so divjaki.

Mati: Pa ti divjaki so taki ljudje, ki niso nič podučeni, ki o Bogu nič ne vedó.

Oče: Res je, da so siromaki, in vendar nas lahko osramoté, če nijsmo dobrotnega srca. Prišel pa bo čas, da bodo tudi oni prišli do luči pravega spoznanja. — No, pa na Kolumba ne pozabimo. Vrnimo se k njemu.

Španci so tudi zdaj hlepeli po zlatu. Gvakanahar čuje, kako ga želé, pa jim ga sam prinese, prav veliko. Tudi njegovi podložni pridejo vsak sè svojim koscem zlata.

Kolumbovim ljudem je bilo tako beretanje povšeči, ali Kolumba je nekaj družega skrbelo. Najboljša ladja se mu je razbila na pečini, z drugo pa je Pinson utekel. Ta, katero še ima, je prav slaba pa majhna, da še vsi ljudje vanjo niso mogli, kaj pa še roba. Vrh tega je imel pa še dolgo pot. Kaj bi bilo storiti v takem položaju? Vse dobro pretrese in prevdari, in napósled pride do sklepa, da bi nekaj ljudi pustil na otoku, z drugimi pa se v Španijo povrnil, kralju naznanit, kaj je vse obredel. Vsi mu ta sklep potrdijo, in prosijo ga celó, naj je vse na otoku pusti. On pa tega nij mogel storiti, ker bi nikogar ne imel, ki bi ga spremljal. Tudi sam cesar Gvakanahar je vesel, ko čuje, da bode nekaj teh nebeščanov pri njem ostalo, kajti mislil je, da ti ga bodo branili njegovih sovražnikov.

Milče: Kaj je imel tudi on sovražnike?

Oče: Vsaj tako je on Kolumbu rekel. Djal je, da na jugovshodu je zeló divji rod, ki njegove podložnike pogostoma napada, in da morajo bežati, kader pridejo nadnje ti divjaki. — No, poslušaj, kaj je storil Kolumb:

Kolumb obljubi kaziku, da ga uzame pod svoje varstvo, ako se on zaveže, da bo varoval njegove ljudi. In da mu Kolumb pokaže, kako znajo Evropejci vojevati, ukaže pred njim napraviti vojaške vaje. Vojaki so letali z enega mesta na drugo, se postavljali v vrste, in korakali, da se je vse kadilo. Ko pa da s kanoni streljati, popadajo vsi Indijanci

na tla, si zakrivajo oči, ter mašijo ušesa, da bi le nič ne videli in ne slišali. Gvakanahar sam nij vedel od straha, kam bi se djal.

S tem gromom, mu reče Kolumb, naj straši svoje sovražnike. In da mu še bolj v glavo upili, kakšno moč imajo njegovi topovi, ukaže en kanon nabiti s kroglo, potlej pa ustreliti v nasedeno ladjo. Strel strese zrak, krogla predre skozi in skozi, ter ladjo v vodo zvali. Nad tem je cesar tako strmel, da je djal: «Zdaj sem prepričan, da so ti gosti nebeški otroci, in da vladajo grom pa strelo.»

Matiček: Kako so mogli pa Španci govoriti, kako so se mogli pomenkovati z divjaki, saj Španci niso znali indijanski?

Oče: No, migali so si z očmi, kazali so si z rokami, pa eden drugemu znamenja dajali. Seveda, tak pogovor je pomanjkljiv, ali vendar so se tacega kazanja posluževali, da so si naznanjali, kaj kdo misli.

Preden pa Kolumb odpotuje, sklene poprej sezidati še malo trdnjavo. Indijanci mu obetajo pomoč, ker ne slutijo, da s tem sami sebi jamo kopljejo. Dokler je bil Kolumb na otoku, častil ga je cesar, kakor je najbolje znal. Pa tudi Kolumb mu je vračal dobro z dobrim.

Kolumb pride enkrat kazika obiskat. Kazik je sedel v sobi, na glavi pa je imel zlato krono. Ko cesar gosta opazi, ustane ter pelje Kolumba v drugo sobo. Ondu si uzame krono z glave, pa jo dene Kolumbu na glavo. Nato uzame tudi Kolumb dragoceno biserno verižico z vratu, pa jo nanj obesi. Tudi svoj srebrni prstan mu natakne. Vrh tega mu da še par rudečih čížem.

S takim mejsebojnim dajanjem in spoštovanjem sta si obljubila zvestobo, ter sklenila trdno prijateljstvo.

Mejtem so delavci neprestano delali. V desetih dneh je bila trdnjavica gotova. Kolumb odbere zdaj 38 mož, kateri bi imeli ostati. Poglavarja jim postavi nekega plemiča, Djega Arkada. Trdnjavico pa imenuje Navidad.

Preden pa gre na pot, zapove ljudem, naj bodo svojemu poglavarju pokorni, naj bodo prijatelji z Gvakanaharjem, in naj se indijanski nauče. Zdaj še le stopi v ladjo, in 4. januarja se pelje v blaženo domovino, od ostalih gromovito pozdravljan.

Drzna pot! Na enej samej ladji, zraven še tako slabej in krhkej, nastopi dolgo pot po neizmernem in k temu še malo poznanem morju! Reči moram, ljubi otroci, da še nikdar se nijsem tolikanj bal za njegovo življenje, ko ta pot.

Dragica: Revež! Zakaj pa nij raje tam ostal? bi bilo bolje.

Milče: Pa da bi ga bil vsaj ta nesrečni Pinson spremljal! Da bi si bila mogla eden drugemu pomoči!

Oče: Kaj se je bilo s tem nezvestim Pinsonom zgodilo pa ž njegovo ladjo, to sam Bog vé. Kolumb nij slišal o njem nikjer nič. Mislil je Kolumb, da se je Pinson kje z ladjo potopil, ali pa da se je zato domov vrnil, da on prvi naznani, kaj so obredli, ali pa da ga pri dvoru očrni in oblaže, plačo pa sam pozoblje.

Treba mu je bilo tedaj, da hitro vozi, in tako Pinsonove zvijače uniči. Da pa sumljivi dvor o svojem velikem obretu prepriča, uzame sabo najzna-

menitejših reči. Razen zlata, čigar je dvoru zares treba bilo, uzame saboj tudi divjakov, tičev in drugih umetnih in prirodnih znamenitosti.

Vračujoč se, krene, seveda, proti vshodu. Ko pride do Male Španije, obstane. Preden gre dalje, pogleda še malo po teh okolicah, potem pa dalje plava.

Pa že drugi dan opazi od daleč nekakšno ladjo. Kaj storiti? Nameri prav proti njej. Pa glej! Česar dobiti se več nadejal nij, dobi zdaj. Nezvestega Pinsona ujame, ktereга je bil 6 mesecev zastonj iskal. Lahko si je misliti, kako je ganil ta prigodljej njeга in njegove ljudi.

Ko se ladji dosežeta, hiti Pinson kar precej h Kolumbu. Zdaj se je začel izgovarjati. Največ je dolžil nevihto, češ, ta ga je na stran zanesla. Kolumb je pa dobro vedel, da to so le izmišljotine, toda ker je bil tako dober in blagosrčen in pаметen, mu pregleda skozi prste. Naredi se, kakor bi mu vrjel, pa mu z veseljem roko poda, da bi bila le vožnja veselejša in varnejša, zakaj tudi on se je bal nesreč.

Dragica: Kje pa je bil ta Pinson tako dolgo?

Oče: Tudi on je bil na Malej Španiji, le na drugej strani. On nij šel nikamor dalej, ampak si je na enem mestu mošnje polnil sè zlatóm in z biseri.

Mati: Otroci, da boste veseli tudi vi zavoljo najdene Amerike, boste nocoj jedli le amerikanski sadež.

Otroci: O, hvala Bogu! Kakšen pa je ta sadež? kakšen?

Mati: Krompir.

Otroci: O krompir, krompir, ta pa že!

Oče: Živio Kolumb, njemu ga imamo zahvaliti!
Otroci vsi: Živio!

8. povest.

Oče: Alo, otroci, hajd, bomo videli, kako naš Kolumb nazaj potuje.

Miroslav: Hajd, le skupaj!

Oče: Močan zahodni veter žene obe ladji pred sabo kakor strele. Ljudje se veselé. Mislijo, da so že na Španskem, v sredi vedoželjnih poslušavcev. Že mislijo, kako bodo pravili doma povesti, čudeže novega sveta — ali ...

Mati: Veš kaj? Jaz pa tako le mislim, da bo najbolj pametno, če naravnost poveš, kako je Kolumb na Španško prišel, vse drugo pa opusti.

Oče: O, to bi jaz rad storil, pa ne morem. Na zahodu že vidim, kako se vlačijo črni oblaki. Bojim se, da jim pojde slabo. Rad bi, da se mi še pred viharjem stisnejo v kakšen zakotek, pa kam se hoté, ker mej Malo pa Veliko Španijo nij suhe zemlje, torej tudi zatišja ne.

Ivče: Pač! Kje so pa Azorski otoki?

Oče: Prav si djal. Tukaj bi bili varni, ali kdo jih bo tako hitro semkaj prenesel? Oni so komaj 50 milj od Amerike, vihar pa se napravlja hitro, kar more. Ubogi ljudje so v največem strahu. Obupni pričakujejo, kaj bo. Ozirajo se v svojega vodnika. On pa deli zapovedi, in daje naredbe, ki se mu potrebne zde.

Lejte, morski valovi se že podé, kopicijo. Ladji plešeta. Vrvi klopočejo. Vihar tuli strahovito. Bliska se. Spet sama tema. Grmi, treska in voda pljuska

na ladje. Zdaj zarjove divja nevihta, močno in strašno, kolikor more, zdaj je spet tiho kakor v grobu. Čez en trenotek pa se spet zabliska, da se morje posveti. Zdaj grmi, zdaj spet valovi buče z vetrom se boreči. Vihar dviga ladjo zdaj visoko v zrak, zdaj jo porine globoko dolu. V ladji pa vlada strah in trepet. Eni kleče, roke dvigajo ter molijo, drugi pa zraven stoje, blede kakor zid, tihi so, v omotici, na pol živi na pol mrtvi. Drugi spet delajo obljube, da bodo goli in bosi romali na svete kraje, če srečno pridejo na suho.

Dragica: Ata, kaj pa je to: romati.

Oče: Dobro! Nò, ti bom prec razložil.

Že v starih časih so mislili kristjani, da veliko dobro delo store, če potujejo na svete kraje, ter se postijo in molijo. Taka pobožna hoja se imenuje božji pot. Ti pa, ki na tako pot gredo, so božjopotniki ali pa romarji. Nekdaj so ljudje zelo hodili v Rim na božjo pot, in po Rimu so jim rekli: romarji. Zdaj pravijo pa sploh vsakemu takemu potniku: romar, ali z lepšo besedo: božjopotnik. Eni so hodili bosi, eni pa odeti samo s kako grobo suknetino. Spet drugi so radovoljno prenašali žejo, lakoto, mraz pa vročino, ker so želeli s tako pokoro ali svoje grehe izbrisati, ali pa kako pomoč hitreje od Boga zadobiti, ali pa iz kake nevarnosti rešeni biti. Tako so delali tudi ti mornarji. Obljubili so se na božjo pot, če jih Bog iz nevarnosti reši. Ali zdaj veš?

Dragica: Vem.

Oče: Vrnimo se zdaj h Kolumbu, ki smo ga pustili v takej nevarnosti.

Vihar še zmeraj razsaja. Še zmeraj se bore sè smrtjo in življenjem. Še zmeraj mečejo valovi ladje

na kvišku, ter jo pogrezajo v globočino, kakor bi se hoteli skušati, kateri val da bode mornarje prej pokopal. Zastonj poskuša Kolumb vse svoje pomočke. Zastonj nagovarja mornarje, naj prime ta to, oni ono; vsi so tihi ko stebri, ter ni jeden ne ve, za kaj bi prijel, da bi se rešil vodene smrti. Kolumb vidi, da sam ne more vsemu kaj, pa žalosten odide, ter se zapre v svojo sobico. Pa kaj mislite, otroci, kaj je delal notri?

Otroci: Molil je!

Oče: Res. Tudi on je molil, ter prosil za rešitev svojega življenja, in pa tudi za rešitev tistega, za kar je svoje življenje v nevarnost postavil.

Ferdo: Kaj bi pa moglo tisto biti?

Oče: Kaj? Poslušaj. Né ga tolikanj skrbelo njegovo in njegovih ljudi življenje, ampak to ga je še največ skrbelo, da po njegovej smrti ne bo nikogar, ki bi povedal, da je najden nov svet, in da divjaki ne bodo prišli do spoznanja resnice in do zveličanskega nauka. Ta misel ga je pekla bolj, kakor če bi mu bil kdo z ojstrim nožem srce rezal. Zdaj mu pade na misel nekaj posebnega. Prime namreč za pergament, to je, lepo tanko ustrojeno kožo, pa napiše nanj imenitnejša poročila, ga zavije v sukneno, z oljem napojeno krpo, jo prevleče še z voskom, ves zavoj pa dene v sodček, ki ga vrže na morje.

Matiček: Zakaj pa tako?

Janče: To pač lahko uganeš. Mislil je, da morje bo enkrat na suho vrglo sodček, pa ...

Oče: Pa kdor ga bo našel, ga bo odprl, zavoj razmotal, pa bodo vedeli, kako in kaj. Le poslušajte. — Še en tak sodček obesi na zadnji konec

ladje, češ, da pojde toliko časa ž njim, dokler ne pogine ladja pa on. Otroci, zdaj mi pa povejte, kdo izmed nas bi v takih nevarnostih na kaj tacega mislil?

Janče: Jaz mislim, da nihče — vsaj jaz ne.

Ostali: Mi tudi ne.

Oče: Tako bi tudi jaz djal. — Ali bi pa radi vedeli, kako je Kolumb na to misel prišel?

Ivče: Seveda, radi.

Oče: Dokler je bil še mlad, kakor ste zdaj vi, se je zmeraj v tem vabil in pa mislil, kako bi si pomagal iz nesreče, ko bi vanjo padel, in kako bi ostal pri dobri in zdravej pameti, da bi ga plahota in strah ne prevzela. Zmeraj je mislil, kako bi mogel nesrečo od sebe odvrniti in škodo popraviti. Nikdar se nij zanašal na drugega, ampak vselej sam nase. Zmerom je mislil, kako bi si mogel sam pomagati. Nikdar nij privolil, da bi drug delal, kar je sam mogel in hotel. Grd se mu je zdel vsaki človek, ki le čaka, da bi drugi zanj skrbeli pa delali, sam pa se mastil in debelil. Sè svojo delavnostjo in pobožnostjo je bil Kolumb že v mladih letih tak junak, da se ničesar nij ustrašil, da se nikakoršne nevarnosti nij bal, da je znal vsako nesrečo možato pa odločno odvrniti. — Otroci, tako morate delati tudi vi, če hočete biti Kolumbovci.

Milče: Bomo, bomo tako delali.

Miroslav: Pa na vsaki način bomo taki. Že jutri naj ne pride Milica po moje čevlje, sam jih bom osnažil.

Milica: Nič ne misli, da se bom utikala v tvoje delo.

Miroslav: Saj pa tudi ne trpim, da bi me drugi obuval. — Kaj ne, ata, da je bolje, če si vse sam pripravim.

Oče: Kader boš Kolumb, potlej že; za zdaj pa naj bo še, kakor je. Kaj družega pa bi bilo, ko bi mogel vse svoje življenje kakor stara baba za pečjo predremati.

Mati: No, kje smo pa Kolumba pustili? Meni je, kakor bi sedela pri žerjavici, če pomislim nanj pa na njegove ljudi.

Oče: Le počasi! Jaz sem že pri njem. — Ali njegov žalostni položaj se nij še kar nič izpremenil. Vihar rujove še zmeraj enako, strašna noč leži na morskih valovih. Grozna smrt preti Kolumbu in njegovim tovarišem, ktero že pričakujejo. Niti jedne zvezdice nij na nebu. Nebo, zrak, morje, vse je pokrito kakor z debelo črno odejo. Jezni vihar pa se preganja semtertja, ter dviga valove iz dna morja.

V takem stanju trepetal je Kolumb, mej smrtjo in življenjem, v največej stiski, dokler, dokler napósled ...

Otroci: Oh, ubogi Kolumb!

Oče: Dokler ne mine strašna noč in se žarko solnce ne prikaže. Še le zdaj se mornarji zavedó, ko opazijo, da solnce vshaja, in da se iz morja vzdiga nekakšna zemlja.

Kakšna zemlja da bi bila, tega prec še Kolumb ne ve, ali ko se jej bolj približajo, vidijo, da so Azorski otoki.

Krstan: No, hvala Bogu, da so že vendar kam prišli! Jaz sem se zanje res že bal.

Oče: Počakaj malo, sinko moj, še nismo pri kraju. Vihar še razsaja. Kolumb je še na morju.

Neupa si do obrežja, boji se, da bi ladja ne trpela, pa gleda pred se kakor jagne, ter čaka, kaj se bo zgodilo. Res čaka, Pinsona pa ne pričaka.

Napósled se poléže vihar, Kolumb dà sidra spustiti. Ko pa do kraja priladja, koj prilete Portugizi k njemu, ter mu prinesejo živeža, da jim le pové, od kodi je in kam gre. Tudi sliši Kolumb, da blizu je cerkev bl. device Marije. Zaradi tega oddeli polovico ljudi, naj gredo na suho, pa izpolnijo obljubo. Sam pa nij mogel ž njimi, ker je bil tako oslabel, da nikamor nij mogel. Ostati je moral na ladji. Ljudem pa zapove, naj se hitro povrnejo, da bodo mogli še drugi izpolniti svojo dolžnost. Preden pa romajo v cerkev, denejo nekaj obleke sè sebe, ter gredo bosí pa gologlavi.

Zdaj začne Kolumb premišljevatí, kodi bi bil mogel uteči ta nezvestobnež, Pinson. Sto misli mu pride v glávo. Zdaj misli, da je morda utonil, zdaj spet, da ga je morebiti prehitel, da bi le prvi prinesel dvoru vesele novice; zdaj pa spet, da se morda bojuje kje z valovi in viharjem. Misli to, misli ono, in mej tem pride čas, da bi se imeli božjopotniki povrniti. Gre na palubo, vrhu ladje, ali bi jih ne mogel kje spaziti, pa nikjer jih nij. Čaka eno uro, čaka dve, pa spet od nikoder. Naredi se mrak, pa ljudi nikjer in nikoder. Kaj bo zdaj? Ker jih ne more pričakati, in tudi nič o njih izvédeti, zaprè se v sobico, in tukaj mora čakati drugega jutra.

Drugo jutro se izvé, da jih je tamkajšna portugiska straža prijela in pozaprla. Kolumb, začuvši o takem malopridnem ravnanju, se razsrđi. Precej poskrbi za svoje ljudi, ter stori vse, da bi jih rešil. Ko pa vidi, da je vse zastonj, zažuga Portugizom,

da ne pojde prej od todi, dokler ne ujame 100 ljudi in ne oropa vsega otoka. To je pomoglo. Portugiski poglavar pošlje prec poročnike h Kolumbu, proseč ga, naj mu naznani, če morda ne brodi po naročilu španskega dvora. Kolumb mu odpiše, kako je ta stvar, in nato mu poglavar ljudi izpusti.

Ta poglavar je namreč dobil od svojega dvora zapoved, naj prime Kolumba, če ga le more, ter naj ga v ječo dene za vselej; zemlje pa, ktere bi bil Kolumb obredel, naj uzame poglavar pod svoje ime. No, ker se mu pa nij posrečilo, da bi bil Kolumb mej ujetimi, se portugiski poglavar naredi, kakor bi Špancev ne poznal, ter jih izpusti domóv.

Lejte, otroci, to vam je spet prilika, da vidite, kako ljudje božje sklepe imenujejo nesrečo. Kolumb je bil bolan. Zato nij mogel nikamor z ladje. Tudi on je menil, da je to velika nesreča. Ali kako bi bil naletel, ko bi bil šel! Ravno to, da nij šel, je bila prav njegova sreča. Ko bi bil zdrav, bi bil šel na suho, bili bi ga po zapovedi v ječo uteknili, in on bi bil moral žalovati svoje žive dni v ječi kralja portugiskega.

Dobro je, da višja roka ravná usodo našo. Ako tudi nam Bog pošlje kdaj stisko, ima vendar pri tem svoj dober namen.

Kolumb je bil vesel, da se je stvar srečno razmotala, ter odrine od brega, zibajoč se v sladkem upanju, da bo že skoraj prestal toliko nesreč in trpljenja. Bog pa je drugači odločil. Še enkrat hoče poskusiti njegovo stanovitnost.

Ko se ubarka, začne vihar svojo staro igro. Ladjo mu vrže po strani, vesla se polomijo, jambori popokajo, valovi pa se zaganjajo vanjo, jo dvigajo

kvišku, potiskajo v brezna, kakor bi bili sklenili pogin načelnika in ladje. V tem nevarnem stanju, v katerem so bili cele dva dni, nese vihar ladjo napečino. Mornarji opazijo nevarnost, ter napnó vse žile, da bi se rešili. In ko bi bili le za minotev zakesnili, bila bi se ladja na sto koscev razletela. Bistri um Kolumbov je spet tukaj rešil ljudi in ladjo iz očitne nevarnosti.

Ko dalej plove, opazi od daleč Portugisko. Ladja krene proti ustju reke Taja, jo doseže, ter se usidra. — To je bilo o mesečini. Ko se dan zazna, pošlje Kolumb enega poslanca v Madrid, da kralju naznani prihod njegov, enega pa h kralju portugiskemu, naj mu pusti po reki v Lizbono, da si ladjo popravi.

V kratkem se vrne poslanec s portugiskega dvora s prošnim dovoljenjem. Kolumb jo krene proti Lizboni. Ko pa Lizbonci izvedó, da je ladja prispela, leti vse, kar more, v lukó. Célo obrežje mrgolelo je samih ljudi, reka pa samih čolnov, kajti vsakdo je želel, da vidi nenavadnega moža, kteremu se je posrečilo tako veliko podjetje. Eni začno Boga slaviti, da se je srečno vrnil, eni pa so obžalovali nesrečo svoje domovine, ki ga je bila zavračala, ter se iz njega norčevala, ko jo je pomoči prosil.

Še sam kralj mu nij mogel skratiti svojega spoštovanja, dasi ga je hudo peklo, da je Španska po edinem tem človeku prišla do stare svoje močnosti in bogastva. Njemu in njegovim ljudem pošlje živeža; svojim dvorjanom in podložnikom pa zapové, naj ga časté, kolikor morejo. Potlej mu kralj piše, naj ga Kolumb obišče.

Kolumb prejemši pismo, hiti kralja obiskat. Ko pride na kraljevski dvor, mu gredo naproti vsi dvorjani. Peljejo ga v dvorano, in nato se spusté ž njim

v pogovor. Kralj mu dovoli, da séde in da pokrit govori. Kolumb pripoveduje, kaj je vse obredel in našel, kar pa v kralju žalost obudi, videvši, kako grdo so ga izvodili dvorjanski lizuni, ki so Kolumba odganjali, ter mu djali, da je sanjač.

Kralj se mu laska in sladka, ter ga z lepimi ponodbami nagiblje, naj stopi k njemu v službo, pa zastonj. In ko bi mu bil ponudil vse svoje kraljestvo, ne bil bi ga zase pridobil, kajti Kolumb je držal zvestobo, ktero je obetal španskemu dvoru.

Mati: To je človek, to!

Oče: Mej tem pride čas, da gre dalej. Ko je ladja popravljena, se lepo od kralja poslovil, pa udari proti španskej luki, iz ktere je bil odpotoval. Čez enajst mesecev in pa enajst dni priplava 4. marca srečno v lukó Palos. — Zdaj mu pa mir dajmo. Naj si zdaj malo počije od teškega in hudega pota. Jutri bomo videli, kako se bo izbarkal. — Lahko noč!

9. povest.

Nikec: Je li že stopil na suho, Kolumb?

Oče: Koj se bo, koj; pa prej moramo slišati, kako je prišel v lukó Palos.

Ko se razve, da se ladja bliža, grne vse ljudstvo do luke. Ladja se videva. Ljudje stojé na obrežju. Nepotrpežljivo čakajo, ali bo že skoro tukaj. Ko ladja tako blizu priplove, da je mogel oče sina spoznati, sin očeta, brat brata, žena moža, mož ženo, prijatelj, pa prijatelja, zavriskajo iz srca od velikega veselja.

Otroci, to je bilo veselo upitje, to so si v roke segali, objemali pa jokali!

Pa vse to nij bilo še nič, dokler se Kolumb ne prikaže. Zdaj se pokaže tudi on. Ko ga zagledajo na palubi, odmeva zemlja, tako radostno mu upijejo nasproti. Kader pa stopi na suho, tedaj ga pozdravlja grmenje kanonov, zvonjenje zvonov, gromoviti «živio» zbranega ljudstva. — V tolikej slavi pa Kolumb nij kazal nobene ošabnosti, pač pa je pokazal, da slavje ne gre njemu, ampak Bogu, ki ga je varoval. Zato se napoti najprej do tistega samostana, v katerem se je bil pred svojim odhodom Bogu priporočil. Semkaj ga spremljajo ne le njegovi tovariši, tudi vse ljudstvo ga slovesno spremlja. — Ko se zahvali Bogu očitno pred vsemi, krene proti Barceloni, mestu v ? . . . v . . . ?

Nikec: . . . v španskej pokrajini Kataloniji, kjer . . .

Oče: . . . no, kjer je bil takrat kraljevski dvor.

Ivče: Ali kje je ostal Pinson?

Oče: O, nič se ne boj, dragi moj. Tudi zanj so izvedeli, le to je, da nij vse verjetno, kar so pravili. Eni pravijo, da se je prec za Kolumbom v ravno tistej luki izbarkal; drugi pa spet trdijo, da je v neko drugo luko prijadral, in da je hotel precej na dvor, da mu pa kralj nij dopustil, da bi prišel brez Kolumba.

Dragica: Kaj je pa potlej bilo?

Oče: Pravijo, da je od jeze zbolel pa umrl.

Janče: Srečen pot!

Miroslav: Saj drugikrat ne bo tako grd pa nezvest.

Oče: Koder je Kolumb memo šel, povsodi ga je veliko ljudstva čakalo. Iz vseh bližnjih pokrajin,

iz mest in vasi so se zbirali, da bi ga videli. Kdorkoli ga je videl, nij o drugem pravil nego o Kolumbu.

Napósled pride v Barcelono. Tukaj ga je pričakoval kralj s kraljico tako željno, kakor bolnik dne. Celi dvor se mu je moral pokloniti. Ceste in ulice so bile tako polne ljudi, da z vozovi nikamor nijso mogli. Toliko jih je bilo, kakor mravelj na mravljišču. — Najprvi gredo Indijanci, ktere je bil seboj pripeljal iz Amerike. Za njimi neso dragocenosti, lepoticje, zlato, poper, pavolo, za temi pa spet živali, tice, i. t. d. On sam gre zadnji.

Da ga kolikor mogoče slovesno dočakajo, dado mu kraljevi napraviti na vzdignjenem kraju silno lep prestol. Ko pride blizu prestola, hoče — po tedajnej šegi — pasti na kolena, toda kralj mu poda roko. Kolumb jo poljubi, ter sede zraven kralja.

Zdaj pa začne praviti, kaj je videl, kakšna je bila vožnja, pa kaj je obredel. Kralju pokaže razne sadeže, ktere je bil z novega sveta seboj uzel. Celi dvor, dà, vsakdo, ki ga je le videti mogel, strmi ter se mu čudi.

Ko vse pové, kar je vedel, poklekne najprej kralj, potlej on, in nato vse ljudstvo, ter hvalijo Boga, da mu je dal srečo na potovanju. — Pa ta pot je tudi res veliko povzdignil slavo in mogočnost španske kraljevine.

Zdaj pride vrsta na to, da mu prestani trud poplačajo. S čemurkoli so ga hoteli poplačati, vse je kralj potrdil. Kralj ga tudi povzdigne v plemeniti stan, njega in njegovo rodbino. Kamor je kralj jezdil, vsikdar je moral Kolumb jahati zraven njega, kar sicer še kraljevič nij smel. Kar je pa Kolumba

največ veselilo, bila je kraljeva zapoved, da se ima novo brodovje pripraviti za novo potovanje.

Dokler se je delalo brodovje, pošlje kralj poslanca v Rim, da papeža prosi v njegovem imenu, naj samo španski kroni in španskemu narodu novo zemljo prilasti, ktero je Kolumb že našel, in ktero bi še našel. Takrat je vladal papež Aleksander VI. Z veseljem potrdi on kralju najdene zemlje.

Milče: Ali, kako pa je to, da je papež dajal Špancem tiste zemlje, ki niso bile njegove?

Oče: Sinko moj! Takrat je imel papež veliko moč. Ljudje so že takrat vedeli, kakor še denes vedó, da on je namestnik božji na zemlji. Zavoljo tega so mislili, da ima tudi oblast ravnati celi svet. Vsakdo, ki je hotel pridobiti si velikanske posesti, je imel najprej iskati pri njem potrjenja.

Matiček: To je bilo pač prav, sicer bi bil kak mogočnejš vse podse spravil.

Oče: No, naj bo, kakor če. Glejmo, kaj je z ladjami. — Dokler je poslanec po Talijanskem hodil, delali so ladje z veliko naglico. V kratkem jih je bilo na sidru, v kadiškeji luki, 17 lepih pa kratkih ladij.

V marisikterem srcu se uname želja po blagu in bogastvu. Veliko ljudi, vsacega stanu, je hotelo s Kolumbom na pot. Eni, da ga spremljajo in obogatijo, eni pa, da se naselijo na novem svetu. Toda on jih nij mogel toliko saboj uzeti. Izbere si le 1500 duš. Saboj uzame tudi, česar mu je bilo treba: konjev, oslov, krav, žita, rastlinja pa semena, češ, v tako toplih krajih bo vse uspelo in raslo.

Ker je še zmeraj mislil, da je nova zemlja le podaljšek vshodne Indije, jo imenuje zahodno Indijo,

in sicer največ zato, ker je moral iz Evrope gredoč zmeraj na zahod brodit.

Krstan: Ali se ne pravi celej Ameriki zahodna Indija?

Oče: Seveda ne. Tako se imenujejo le tisti otoki, ki so v velikem amerikanskem zalivu ... Zdaj pa poslušaj, kako se ta vožnja začneja.

Kolumb pripravi vse potrebno za na pot. Na ladje stopi 25. septembra v kadiškeji luki. Spet jo pomeri proti Kanarskim otokom, ter se usidra že 5. oktobra. Tukaj naloži drv, živali pa vode. Odrine pa že tretji dan.

Vreme je bilo prijazno. V dvajsetih dneh preplovi okolu 800 milj. Na vožnji se mu ničesar ne primeri. Zategadel pride že 2. novembra, tedaj 36. dan, od kar je bil odišel, do nekega otoka. Ker je pa ravno v nedeljo nanj stopil, mu da ime Nedelje, španski: Domingo.

Dragotin: Kaj ne, da se šteje ta otok mej Male Antile?

Janče: Kako pa! Vidiš ga, tukaj je!

Oče: Le tiho! — Kolumb ne najde tukaj pravnega kraja, da bi se usidral, zatoorej se dalej napoti. Pa glejte, sreča mu je mila. Na potu zadene na otok Marijo Galanto, Gvadelupo, Antigvo, Portoriko, pa sv. Martina. — Na Gvadelupi je našel čudno lep vodopad, kjer je voda padala čez veliko pa strmo skalo. Tri milje daleč se je čulo šumenje tega vodolitja. Iz začetka ne najde nikjer žive duše, ker je vse pobegnilo v gore. Kolumb pošlje poslance, da vidijo, če kdo stanuje po kočah.

V kratkem dobé poslanci dva človeka, ktera dovedejo k njemu. Pa to nijsta bila domača, ampak sužnjika z družega otoka.

Malo zatem najdejo šest žensk. Ženske jih prosijo, naj jih oslobodé, ker so, kakor so djale, do smrti zaslužnjene. Povedale so jim tudi, da prebivalci tega otoka so grozni ljudje, da moške pekó in žró, ženske pa za sužnjice imajo.

Ravno to, kar so jim te ženske povedale, slišijo poslanci še na drugih krajih. Tega se je potlej Kolumb tudi sam prepričal. Kjerkoli je hotel na suho, povsodi so ga divjaki napadali in odganjali, povsodi je našel poganske navade, in pa sam videl, kako ti ljudje pekó in žró sužnje, kakor kakšno divjačino. Skoro v vsakej koči najde kosti in človeške lobanje.

Nekaj te strahote, nekaj pa želja, da bi prišli k rojakom, puščenic na Hispanjoli, nagne mornarje, da jadrajo proti Hispanjoli, kajti Kolumb je že naprej videl, da so vse besede z divjaki zastonj. — Na Malo Španijo pride 21. oktobra. Ko se usidra, pošlje precej nekaj ljudi, naj pogledajo, kakšen bi bil kraj. Ali, toliko da stopijo na obrežje, najdejo dve človeški trupli, privezani za vrat na drevo. Precej se vrnejo ter povedó načelniku, kar so videli. Nijso mu pa mogli povedati, ali sta trupli indijanski ali pa evropejski, ker jima je bilo obličje že segnalo.

Kolumba ta novica ne malo ostraši. Žalosten je bil, ter si je to nesrečo na vse strani razlagal. Ker je bil pa že mrak, nij mogel iti, da bi videl, kaj in kako je, ampak sklene, da bo šel drugi dan zjutraj pogledat. Célo noč nij mogel očesa zatisniti samih skrbí. — Ko se zdaní, se sam na kraj poda, pogledat, kaj je. Prišedši do Navidada, skoči v čoln, pa jadra proti onem kraju. Ali, kako se prestraši,

ko vidi, da na mestu, kjer je bil pustil ljudi in utrdbo sezidal, družega nij, ko razvaline, potrgane krpe, zlomljeno orožje, pa človeške črepinje. Že to je bilo očitno znamenje, kaj se je zgodilo, še očitnejše pa je bilo, ko najde trupla Špancev.

Mejtem ko je Kolumb sè žalostnim srcem pre-mišljeval nesrečo, njegova družba pa naklepe sno-vala, kako se bo nad divjaki maščevala zavoljo po-bitih svojih tovarišev, pride k njim Gvakanaharjev brat, ter mu vse pové, kako je bilo z evropejskimi naseljenci. Pravil je:

«Ko je Kolumb proti domu odšel, so njegovi rojaki, Španci, pozabili vse zapovedi in svete, ktere jim je bil dal. Namestu da bi se bili Kolumbovi ljudje človeško, pravično, pa spoštljivo obnašali proti amerikanskemu cesarju in njegovemu narodu, počeli so take razujzdanosti in krivice, da so jeli Indijanci precej nad njimi se dreti. Načelnik španskih naseljencev si je vse prizadjal, da bi jih obrzdal, pa ga niso poslušali, za njegove opomine se ne zme-nili, in njegovih grožnja se ne bali, ampak odrekli so mu vsako pokorščino, pa šli po otoku jemat, ropat, krast, in sadbe pokončavat. Najhuje so pri-tiskali na kazika zibavskega, ker so bili čuli, da si bodo pri njem najlažej mošnje sè zlatom napolnili. Na vse zadnje pa njih razujzdanost razsrdi cesarja in ljudi. Vse se postavi na noge, zgrabi za orožje, jih napadejo, ter vse zaporedoma pobijejo, trdnjavo pa na vseh stra-nah zažgó. Kdor ne pade v boju, pade na begu, naj-več pa jih je poginilo v morju. — Vkljub vsemu temu je moj brat še zmeraj prijatelj Špancem. Pa še sam je bil zagrabil za meč, se boril proti Indijancem, in v boju več ran dobil, ktere še zdaj težko čuti.»

Kolumbovi ljudje pa takih besedi niso marali. Samo naklepe so delali, kako bi se maščevali, Kolumb pa je bil premoder in človekoljuben, da bi jih bil podkurjal. Začne jim razlagati, kako potrebno je, da so s prebivalci čem bolj prijatelji, «kajti, je djal Kolumb, naša varnost v tej zemlji zahteva, da ž njimi lepo ravnamo in da smo prijazni z ljudmi, sè kterimi imamo ponoviti prijateljstvo in dobrohotnost.»

Ko družbo pogovori, gre k Gvakanaharju. Res ga najde bolnega, pa veliko ran na njem, ktere je dobil v krvavem boju s sovražniki. Tudi ta mu pripoveduje, kako in kaj je bilo.

Od todi gre Kolumb na drugi kraj. Hotel je namreč postaviti drugo trdnjavico, ker je bil spoznal, da le tako more varen biti in naselbine širiti. Pri zidanju so pomagali tudi Indijanci. V kratkem času je stalo prvo evropejsko mesto na novem svetu. — Jutri pojdemo dalej.

10. povest.

Oče: Dokler so trdnjavico zidali, moral je Kolumb premagovati jezero težav, kterim je bil le on kos. Španci, ki so lenivi že po naravi, niso mogli krepko delati v tako toplem kraju, pri tako težkem delu, kjer je treba veliko moči. Stokrat so mu pravili, da od takega dela ne bode nobene koristi. — Vidi se, da jih sem nij gnala druga misel, nego želja po blagu, bogastvu in brezskrbnem življenju. Zato so mislili, da se jim krivica godi, ako morajo v velikej vročini dan na dan tleči pa vleči. K temu pride pa še to zlo, da je bil zrak

nezdrav, in da so jele kužne bolezni gospodariti. Čez nekaj časa jim poide tudi živež, lakota se k njim privleče. Vsega tega pa Španci niso bili vajeni. Kupov zlata pa še nikjer! Kolumb jim celó ne pusti, da bi zlata iskali, ampak jih na delo priganja.

S takim ravnanjem je sam proti sebi množil nezadovoljnost, ki je bila od dne do dne večja, in toliko da se mu napósled nij huda godila. Le njegov bistri duh opazi tlečo iskro, ter jo še o pravem času zaduši. Ko dobi vodnike hudobnih naklepov, pomisli, kaj bi ž njimi naredil. Odloči se, da ene bo kaznil, ene pa na Špansko poslal na sodbo. Tako tudi stori. Klateže domov pošiljajoč, prosi dvor, naj mu pošlje živeža pa drugih ljudi.

Da pa nekoliko tiste ublaži, ki so pri njem ostali, jih nekaj izbere, pa gre ž njimi na pot. Sabój uzame jezdecev in pešcev. In da Indijancem toliko bolje v glavo ubije, kako močno je evropejsko vojaštvo, zapove četi, naj gre okolu z glasbo in z razpetimi zastavami, konjenikom pa, naj obletavajo na vse strani. Vedel je namreč, da se bodo temu najprej čudili divjaki.

Indijanci še nikdar niso videli konja. Najprvo so mislili, da je jezdec s konjem zraščen, da sta jezdec pa konj ena sama stvar.

Lahko si mislite, otroci, kako strašno se jim je zdelo: pol konja, pol človeka. Zaradi tega vsi zbežé, ko zagledajo konja. — Eni se poskrijejo po kočah, eni se razkropé po gorah, eni pa se pozapro po svojih kolibah, ter zadelavajo vrata, češ, da pošast ne bo mogla do njih.

Kolumbova četa je šla nad zlate rude zibavske. Po daljem potovanju pridejo Španci res do njih. Pa zlata nikjer nij. Kako to? Indijanci ga niso

hoteli iskati, saj ga tudi porabiti niso znali. Gore so bile v resnici polne zlata, ali ga nihče kopati nij hotel. Še več ga je bilo pa v potokih in po rekah. Ker so reke izvirale iz velikih zlatapolnih brd, so sabo nosile veliko zlata in biserov.

Kolumb razvidi, da v gorah je ruda in bogastvo. Ker se prepriča, da je kraj na vsako stran bogat, dá še tukaj sezidati trdnjavo. Še le potem se vrne v mestce Izabelo, ktero je bil malo prej tako težko postavil.

Vrnavši se, najde mestce v najslabšem stanu, ki si ga človek le misliti more. Živeža nij bilo, čas pa za to nij bil, da bi se dalo kaj posejati. Temu hudemu se pridruži še kuga. Ljudje so ginili, kakor gnjile hruške. Noč in dan so mrleli, objokovali nespamet, svojo nesrečo, da so dom zapustili, ter se od svojih ločili. Začeli so kleti hojo in čas, kateri so odpotovali, da gredo umret pod tuje nebo, v tujo zemljo, mej tujimi ljudmi.

Sreča, da ta vihra nezadovoljnosti nij bila prva, ki se je bila vzdignila nad Kolumbovo glavo. Njegova iskušnja pa modrost, ki se je bila že tolikrat obnesla, se je tudi zdaj izkazala. Tudi zdaj se mu posreči, da jih utolaži, ter mir naredi.

Ko so bili vsi pomirjeni, hoče dalej potovati. Preden pa odide, izroči oskrbljevanje trdnjave in ljudi svojemu bratu, Don Djegu.

p Peter: Kaj ta nij tisti brat, ki je bil odšel na angleški dvor?

Jože: Ne, ne, tistemu je bilo ime Jarnej.

Oče: Da. Ali ta mu je bil drugi brat.

Miroslav: Po kaj ga pa imenujejo še nekakega Dona?

Oče: S tem se hoče povedati, da je bil plemenitega rodu.

Miroslav: A, tako?

Oče: Zdaj pa slušajte! — Izročivši bratu zapovedništvo, uzame Kolumb dve ladji, pa se spusti po morju proti zahodu, ter naide na otok Jamajko.

Janče: Kaj ne, tisti otok, ki je zdaj v angleških rokah.

Oče: Da. — Ko prijadra tjakaj, se usidra pri obrežju. V lukó pa nij hotel, ker nij vedel, če je globoka, ampak naprej pošlje nekaj ljudi, da preiščejo, koliko je globoka.

Dragica: Pa kaj so počeli?

Oče: Na več krajih so spustili merilo, da vidijo, če je voda povsod dosti globoka. — Ko so bili nekaj dalej prišli, jih obsujejo Indijanci v čolnicih od vseh strani, ker so jim hoteli ubraniti, da bi Španci na suho ne stopili. Ker se jih pa Španci niso mogli z lepo iznebiti, spusté vanje oblak strelíc, in na to Indijanci zbežé.

Milče: Kaj Španci niso imeli pušek?

Oče: Nijso. Zakaj takrat še nijso bile tako v navadi ko dandenes, ampak so se morali še braniti s strelícami in pa loki. — Ko se izslanci povrnejo, izvedó Kolumbovi, da je luka dosti globoka, in na to zajadrajó vanjo, ter se usidrajó. Zdaj dá Kolumb najprej ladje popraviti. Kar mu pa časa ostane, ga obrne v to, da potuje in svet ogleduje. Ta pokrajina se mu je zdela še lepša ko Mala Španija. Zaradi tega jo uzame v posest v imenu katoliškega Veličanstva.

Miroslav: Kdo je pa spet ta?

Oče: Kaj ne veš, da pravijo tako španskemu kralju?

Miroslav: Saj res!

Oče: Pa tudi tukaj Kolumb dolgo ne ostane, ampak jo pomeri proti Kubi. Prepričati se je namreč hotel, je li Kuba le otok, ali pa le del večje suhe zemlje. Zdaj pa se začno težave in nevarnosti, kakor jih še niste ne slišali ne videli.

Ko se spusti na morje, se zdajci vzdignejo strašni vetrovi, ki ga zanašajo. Zdaj ga ženó mej skale in morske peči, da je bil vsaki trenotek v smrtnej nevarnosti, zdaj ga poženo v morske globočine, zdaj na stran, zdaj navzgor.

Ladje se mu tako potró, da bi bilo vsem poginiti, ko bi njegovi ljudje ne bili tako izurjeni. — Zdaj pritiska še lakota pa žeja ná-njega in na njegove mornarje. Če se je našla kje drobtinica kruha, je bil Kolumb zadnji pri njej; še hvala, da so mornarji kaj dobili. Pa kaj še to! Vse to ga nij še tako peklo kakor nekaj družega. Njegovej družbi je upadati jelo srce. Spet je moral preslišati sto in sto psovek in kletvic.

Toda vse te stiske ga ne uklonijo, zmerom je veselega obraza, zadovoljnega srca. Zmerom stoji trdno kakor skala, ter svojim ljudem srce in zaupanje daje. Res je, kar je djál že neki star pisalec: «Nij je pod solncem strašnejše stvari kakor je ta, kader se mora vrli mož boriti sè žalostno usodo.»

Na tem se Kolumb do dobrega prepriča, da je Kuba le otok in da nij kak večji del suhega. Po nekterih krajih je našel toliko nepoznanih tičev pa metuljev, da so mu skoraj solnce zakrivali.

Na severnej strani tega otoka najde veliko nizkih otočičev. Vsem skupaj dá ime «kraljičinega vrta». Mej otoki dobi tudi ribiče in veliko ribic. Te ribice

nijso bile veči ko slaniki, imele pa so ojstre, čvrste zobe. Posebno je bilo to, da so ribiči druge ribe ž njimi lovili. Pa kako? Ribice so imeli za rep privezane, pa so jih spuščali v vodo. Kader se je kakšna riba na ribične zobe nateknila, so jo pa brž vun potegnili.

Ko so bili ribiči opazili brodarje, jim mahnejo, naj obstanejo. Brodarji jim store po volji. Obstanejo. Ribiči pa k njim hite, ter jim začno dajati od svojega lova. Kolumb jim to povrne z drugimi darili.

Nato se dalej spusti. Mej temi otoki semtertja se vozeč, zagleda na morju neslišano čudo. Morje je bilo po nekodi popolnoma zeleno, po nekodi pa spet popolnoma belo kakor mleko, in spet drugodi je bilo popolnoma črno kakor črnilo. Od kodi je bila ta čudna prikazen, tega si nij znal nikdo raztolmačiti.

Ko se počasi izkoplje iz teh pečin, jo zavije na kubanski breg. Stopivšemu na zemljo, je bila prva skrb, da se zahvali Bogu, ker ga je bil varoval na potu. Mej molitevjo pride pa k njemu star kazik, ki nij motil Kolumba, dokler je molil, ampak je tiho in mirno poleg njega stal, ter pazil na vsako njegovo gibanje.

Kolumb zvrši svojo pobožnost, starec pa stopi k njemu, ter mu darila ponudi, ki jih je bil sabój prinesel. Nato sede starec na tla in pravi: «Ti si prišel sem v te kraje, katerih poprej nikdar nijsi videl, pa tako mogočen, da smo se vsi prestrašili in zbali. Vedi pa, da sta na drugem svetu še dva kraja, kamor pridejo mrtvi. Jeden je grozan in mračan, in ta je kraj hudobnih, jeden pa lep, mil in ljub. Ta je dedina onih, ki ljubijo mir in pospešujejo blagor

ljudi. Ali pa véruješ, da boš moral tudi ti enkrat umreti? — in da prideš tudi ti v kateri kraj? — in to po svojem zasluženju? Jaz mislim, da tudi ti ne boš žalil onega, ki tebe ne žali. Kar si zdaj počel, je hvale vredno, ko si molil».

Kolumb mu odvrne z ginjenim glasom: «Posebno me to veseli, da veš, da je duša nevmrjoča. Jaz nijsem prišel semkaj, da širim hudo, ampak moj gospodar me je poslal, kralj španski, da vidim, če so tudi tukaj taki ljudje, ki se mej sabój koljejo. Meni je le to naložil, da odpravim tako nečloveško ravnanje, in da si prizadenem, na vsem otoku narediti mir in spravo».

Kolumb utihne, starec pa jame solziti se, ter reče: «Ko bi ne imel žene pa otrok, z veseljem bi zapustil domačijo, pa se preselil v Špansko».

Nato mu podari Kolumb nekaj drobnarije, da mu še bolj v srce usadi prijateljstvo in pa miroljubnost evropejsko. Pa tudi starec čuti v sebi neko skrivno moč, ki ga sili na kolena, da se Kolumbu zahvaljuje, ter prosi, naj mu vendar pové, če nij morda iz nebes prišel. —

Kolumb je imel veliko skrbî. Tudi njemu se čas preokrene. Ker je imel toliko prestati, sè zaprekami zmeraj se boriti, ga začne jemati. Po malem ga zapušča zdravje, in bolezen se mu bliža. Vsa moč ga zapusti. Pa še v pameti se mu začne kaliti. Ne ostane mu družega, kakor da gre hitro na ladje in da odpotuje proti Izabeli.

Bog pa tudi zdaj ne zapusti svojega Kolumba. Dospevši v Izabelo, najde pri svojem bratu Jarneju dušno in telesno pomoč. Dokler je bil namreč Kolumb okolu brodaril, je brat iz Španije prihitel.

Kako je bil vesel, objemajoč svojega brata! A še bolj se oveseli, ko čuje, da mu je prinesel živeža in dovolj ljudi, česar je bil kralja prosil.

Trinajst let je bilo preteklo, od kar se brata ne enkrat nijsta videla. Že v mladosti ju je usoda razločila. V obeh pa je klilo eno ter isto veselje, ljubezen do mornarstva. Pa ravno to je bilo, da sta se bila ločila. Lahko si tedaj mislite, otroci, kako silno sta bila vesela, ko se čez toliko let objameta.

Čuli ste že, otroci, da je bil Kristof poslal brata na angleški dvor. Večkrat ponudi in pojasni brat Jarnej svoje ter bratove osnove angleškim prvacom. Večkrat je bila njegova prošnja za podporo tudi sceloma zavržena. Napósled pa se dado prepričati Engleži. Kralj sam mu obljubi, da ga bo v vsem podpiral. Ves vesel, da se je stvar tako okrenila, hiti Jarnej na Špansko, bratu naznanit, kako se mu je posrečilo, podporo dobiti. Pa še na potu v Francosko izvé, da je brat že sam izpeljal, kar sta mislila, da bosta oba skupaj. Ta novica ga spodbode, da še bolj hiti, misleč, da Kristofa še doma dobi. Ali preden Jarnej v Kadisu na suho stopi, je bil Kristof že Bog vé kje.

Ko pa kralj Ferdinand izvé, da je prišel Kristofov brat, ga k sebi pokliče na dvor. Jarneja, priševšega v kraljevo palačo, ga sprejmejo vsi s taistem slavljem, kakor so bili njegovega brata. Ker je pa ravno ta čas Kristof dal poročiti, naj mu pošljejo živeža in ljudi, pa kralj Jarneju to nalogo izroči.

Nekaj bratovska ljubezen, nekaj pa veselje za novim svetom ga nagne, da se odpravi na pot.

No, zdaj se pa še mi nazaj vrnimo.

Nikdar nij Kolumb brata tolikanj pogrešal, ko ravno zdaj. Na enej strani bolezen, na drugej pa siromačija nasebine, to ga je tako jemalo, da v družega nij upal, ko v samega Boga pa v svojega brata. Pa res, ko bi njega, Jarneja ne bilo, vsa nasebina bi bila sčasoma propala. Nenadni prihod njegov pa bratu zdravje pospeši in nasebino reši.

Dokler je bil Kolumb okolu potoval, se je njegovi trdnjavici Izabeli čemdalje slabše godilo. Skoraj dve tretjini ljudi je bila uzela bolezen pa kuga. Trdnjavski zapovednik pa splete zaroto zoper njega. Ali ko vidi, da mu naklepi ne pojdejo izpod rok, jo nazaj na Špansko pobriše. Ljudje njegovi pa begnejo vsaki na svojo stran. Zdaj začno krasti, ropati in prebivalce preganjati. Indijanci pa tudi rok križem nijso držali. Zbere se jih četa, ter razpršene Špance podavijo.

To je bila žalost in huda prigodba Kolumbu, skoraj za smrt zbolelemu. Najbolj žalostno je bilo pa zanj to, da je opazil, kako se tudi sicer miroljubni Indijanci zavedajo svoje moči, in da kanijo nesreči, ki jim od Špancev preti, krepko se upreti. Kajti, kakor so Španci zdaj ravnali ž njimi, to jih silno kači. Tudi oni so jeli za svojo prihodnost skrbeti, ter naklepati, kako bi se rešili teh tujcev, ktere so prej tako radi imeli. In ker so se bili prepričali, da so prav Španci njih bič, če dalje pri njih ostanejo, se razjeze, ter sklenejo konec narediti španskej grozovitosti in ko bi imeli še sami poginiti.

Indijanci so imeli edino to delo, da so lenobo pasli. Pod toplim podnebjem nij treba toliko jesti. Perišče koruze, pa kakšna zel, to jim je bil ves živež. Pa tudi to se jim je čudno zdelo, da

eden Španec več pojé naenkrat ko njih štirje celi dan. Zato so jim bili Evropejci nikdar siti požeruhi. Iz tega so pa skleпали, da so Španci doma že vse požrli, in da so zdaj zato k njim prišli, da svojo požrešnost pri njih napasejo, potlej pa bodo, ko še pri njih pojedó, vsi skupaj lakoto trpeli.

Te misli in pa nasilje, ki so jim ga Španci delali, pripravi Indijance do tega prepričanja, da jim nič družega ne ostane, kakor da teški jarem sè sebe vržejo, ali pa zmeraj nosijo. Sklenejo poskusiti prvo. Primejo za orožje, se združijo, ter prihrumé pod zidove izabelske.

Tako so bile stvari, ko je Kolumb s pota prišel. Kdor Indijancev je mogel migati, stal je pod orožjem, ter mu pretil z bojem. Edini kazik Gvakanahar ostane miren, edini on je bil pripravljen Kolumbu pomoči. Pa ker je bil prijatelj Špancem, ustanejo še zoper njega. — Okolu sto jezer Indijancev pride pod zidovje. Kolumba kar groza spreleti, ko vidi, kolika nevarnost žuga njegovej naselbini. Pa vendar ga ta nevarnost še tolikanj ne užali; bolj ga peče krivica, posilje, ki so ga njegovi podložniki prizadeli Indijancem. Dobro je vedel, da te razjarjenosti je kriva največ španska pohlepnost po bogastvu. Kolumbove namere so bile pa take, da bi bil z lepim ravnanjem divjake dobil na svojo roko in da bi jim potem prižgal zveličalno luč krščanstva. Toda vse te njegove nade in namere se razbijejo ob krivičnosti njegovih ljudi.

Zdaj pa nij bilo družega mogoče, kakor zagrabiti za orožje, pa boriti se z divjaki. Veliko Indijancev je popadalo. To je bil žalosten prizor blagemu srcu Kolumbovemu.

Ta je bil, otroci, prvi boj na amerikanskej zemlji. In prav ta boj je začetek vsem drugim krvavim igram, ropom in grozodejstvam, ki so se pozneje godile po Ameriki. — Ta stvar je važna, ter zasluži, da jo malo pretresemo. — Za nocoj je dosti, jutri gremo dalje.

11. povest.

Drugo jutro zberó oče po navadi otroke spet okolu sebe. Ali kakšni so bili oče? Otožni so bili, kakor bi jih bila kdo ve kolika nesreča zadela. Tihota vlada v sobi. Otroci upró vanje oči, pa čakajo, kaj bo. Napósled začnó:

Veste, otroci, nekaj mi ne da, da bi vam povedal nesrečo, ki sé je zgodila na novej zemlji. Ali kaj bi jo tajil, saj vem, da jo boste izvedeli prej ali slej. Povedati vam moram napake in zlobe krščanskih ljudi, ki so jih storili nad Indijanci. Naj bo, pa še vi znajte povest, da se za mladih nog učite ogibati se nečloveških del, hudih strasti, ki človeka živinijo.

Lejte, obe vojski si stojita nasproti. Na enej strani je 100 000 Indijancev s kiji, z meči, ojstrimi sulicami in strelicami, na drugej pa pest evropejskih vojakov, kakih 20 konjenikov, pa nekaj Indijancev pod Gvakanaharjem. Toda kar je tem manjkalo na številu, to jim nadomesti ročnost pa izurjenost v orožju in psi.

Dragotin: Kaj psi?

Oče: Dà, psi. Kolumb je bil namreč célo rajdo velikih psov sebój pripeljal. — Nevarnost je bila na obeh straneh enaka. Obe strani sta sè strahom pričakovali, kako bode boj izišel. Kolumbu pa zdaj

na misel pride, da bi veliko bolje bilo, in da bode on zmagal, če na sovražnika udari ponoči, češ, nekaj bo Indijance tma motila, nekaj pa ogenj plašil, da se bodo razpršili. Torej, ko se dan zazna, dá nekaj vojske bratu, nekaj Gvakanaharju, krepkejši del pa sam obdrži pod svojim poveljem. Indijancem se niti sanjalo nij, da jim bo treba ponoči se ruvati. Kolumb pa nadnje prihrumi ravno ponoči. Zdaj nastane upitje, grmenje kanonov, streljanje pušek, trzanje konj, lajanje psov — in kakor bi pleve razpihal, tako so bili Indijanci razpodeeni. Vsi pobegnejo v gore in doline. Kar nij moglo uteči, je palo pod konjskimi kopiti, ali pa so jih psi potrgali.

S tem so si odločili Indijanci svojo usodo. Kolumbu prva skrb je bila, da zmago porabi. Precej gre po vsej zemlji. Kamorkoli prispè, povsodi se mu podvržejo, obljubijo pokorščino.

Ivče: To je že lepo; Gvakanahar pa vendar nij prav počenjal.

Oče: Kako to?

Ivče: Tako, ker se je sam vojskoval proti svojim rojakom.

Oče: Kaj nij lepo in prav ravnal, da je ostal Kolumbu zvest prijatelj?

Ivče: To pač. Zato se mi dopade tudi. Zakaj pa nij sè svojimi rojaki potegnil?

Oče: Čujete li, otroci, kaj Ivče pravi? Kaj bi vi na to rekli?

Otroci: Gvakanahar bi se vsaj utikati ne bil smel v take stvari.

Oče: Na videz bi bilo to sicer prav; zares prav bi pa vendar ne bilo. Zakaj mi ne moremo

o nobenej stvari prav soditi, če jej ne poznamo natankejših okolnosti. Kdo vé, če bi ne bili Indijanci o drugej priliki ravno tako sè Španci ravnali? ali pa še grje? Morebiti da Gvakanahar še vedel nij za one španske krivice. Ali pa je mislil, da bo za ves amerikanski rod najbolje, ako mu bo modri pa človekoljubni Kolumb gospodar. Jaz mislim, da je imel kazik dober namen. — Zdaj pogledjmo, kako se Kolumbu godi.

Dozdaj smo videli, kaj je Kolumb delal in kako je ravnal, da si je povsodi pridobil ljubezen, naklonjenost in čudenje. Ali tudi on je bil človek, kakor smo mi, tudi on je mogel napako storiti. Otroci, učite se poznavati svet. Vedite, človek mora neprenehoma paziti na svoja dela in na svoje srce; če ne, se mu zgodi, da kaj napek stori in da izpodrse, ko misli, da je že blizu časti ali čednosti.

Mejtem pridejo v Španijo njegovi ubežniki in uporniki, ki so bili njegovi hudi sovražniki. Dobro je vedel Kolumb, da ti nesrečniki bodo vse poskusili, da le umanjšajo in otemné njegovo slavo, da ga le obrekó in očrnijo pri kralju, da le vse delo preprečijo ter uničijo. Že naprej je videl in čutil vihar in nevihto, ki mu jo bodo lažniki napravili. Zato misli, kaj bi bilo najbolje, da te nakane še pravi čas razdere. Na misel mu pride, da s tem bo najprej kaj dosegel, če kralju pošlje vsakoršnega blaga, da kralj sam vidi in sodi, kaj in koliko je že storil. — Torej odloči poslati mu zlata, biserov, živali, Indijancev, i. t. d. In da bi bil dar za kralja še večí, naloži Indijancem večí davek, kakor so mu ga bili sami ponudili.

Miroslav: Kaj pa je to: davek?

Oče: Davek, sinko moj, to ti je dajanje ali plača, ki jo ljudstvo daje svojemu gospodarju, ali zato, da vladar ljudi varuje in brani, ali pa zato, da more država obstati. Kolumb jim davek naloži najprej na četrto leta. Bogatejši so dajali srebra in biserja, bolj siromaški pa dišavin ter pavole.

Indijanci so bili že od mladih nog vajeni postopati pa lenariti. Mislili so, da krivico trpé, ko morajo zdaj delati dan na dan, pa zbirati pavolo ter druge davkovske stvari. Res niso bili nič kaj pri volji, pa kaj so hoteli, ko so jim Španci stali za hrbtom.

Milče: Kaj čemo? sila kola tare!

Oče: Sila nikjer nij dobra. Prisiljena čednost nij dosti vredna. Človek nij čednosten, če samo dotlej izpolnjuje svoje dolžnosti, dokler imajo kakšno korist. Kdor je čednosten v resnici, ta izpolnjuje svoje dolžnosti, ako tudi mu je izgubiti dobro ime, premoženje ali celó življenje. Tako morate, otroci, tudi vi početi, ako hočete kdaj biti ljudje poštenjaki.

Kaj so pa mej tem Indijanci delali? — Breme, naloženo jim po Špancih, zdelo se jim je pretežko, neprenašljivo. Ker niso mogli zaradi svoje prirojene lenobe toliko zlata nabrati in toliko pavole natrgati, kolikor je bilo treba, poskusijo drugo.

Ker so imeli Evropejce za velike in nenasitljive požeruhe, si izmislijo Indijanci, da jih bodo najprej z lakoto upokorili in pa tudi primorali, da Evropejci zapusté njih domovino. Indijanci se torej dogovoré, da nihče tako dolgo ne bo sejal ne koruze, ne krušnika, dokler bodo Španci pri njih. Nato uničijo ves sadež, in pa vse, kar so bili posejali in posadili, potem pa pobegnejo v hoste in gore. V teh zavetjih so živeli o rastlinah in koreninah.

Zdaj pa otroci, milujmo te nesrečne divjake. V hribih jih zadene britka usoda. Lakota, bolezni in smrt; kar so hoteli Špancem nakloniti, jih tukaj same zadene. Tako jih večina pogine po kužnih boleznih. Kar jih pa nij, pa tako oslabi, da so bili kakor senca.

Malo bolje se je godilo Špancem. Tudi oni so čutili trde nasledke svojega trdega ravnanja. Sreča, da jim je od doma prispela podpora. Le ta jih reši nevarnosti in pogina. Sreča tudi, da jim je dvor še pravi čas poslal živeža.

Povedal sem vam bil prej, kako se je bal Kolumb tistih ubežnikov. Česar se je bal, to se je uresničilo. Vihar, ki so ga bili ubežniki na Španskem pred kraljem naredili, jel se je nad Kolumbom raznašati.

Ubežniki opišejo namreč pred kraljem novi svet prav grdo, tako da mu ga pristudijo. Pa tudi Kolumba samega tako obrekó in oblažejo, da je bil pred kraljem prav ognjušen. Zaradi tega kralj odloči, odposlati enega človeka, da preišče, kaj je s Kolumbom, pa z Indijanci. — Ta odposlanec pa nij bil kos svoje naročbi. Nij imel pravega srca ne dosti znanja, ki ga je treba, da se tako imenitno delo prav izvrši. Napuhnjen je pa vendar bil, da ga je tolika čast dosegla.

Agando, tako mu je bilo ime, se napoti v Ameriko. Dospevši na Malo Španijo, hiti h Kolumbu, da mu naznani, po kaj je prišel. Ko ga dobi, mu na kratko pové, kdo je in kaj je. Več se pa ta prevzetnež nij hotel meniti s Kolumbom. — Špance pa Indijance k sebi pokliče, pa jih izprašuje to in ono. Kako pohlepno je požiral krive tožbe, ki so

jih predenj suli nezadovoljni divjaki, pa nehvaležni Španci. Agando pač nij mislil na to, da razloči pravico in krivico, ampak le na to je gledal, kako bi Kolumba pogubil.

Veste, da Kolumb je bil ravnega pa stano-vitnega srca, in da se nij oziral na malovrednosti in laži; ali to Agandovo ravnanje je bilo táko, da ga nij mogel prenesti. Zaradi tega sklene, da se povrne domóv in da se sam opraviči pred kraljem.

Kar je sklenil, to je storil. Preden gre na ladjo, izroči si poveljstvo bratu Jarneju. Postavi si ga na-mestnika, dokler se sam ne povrne. Da bi pa službo lažej opravljal, mu prida še enega sodnika. Tukaj se je bil pa Kolumb ukanil, kajti izbral je nekega Roldana, človeka, ki je koprnел za polno mošnjo, za pošteno vest mu pa nij bilo mari.

Kolumb odladja. Da bi prej na Špansko prišel, neče nikamor zaviti, ampak brodari naravnost na-prej. Ukanil se je. Še mislil nij na to, da bi si z ravnim potom vožnjo podaljšal in otéžil. Še le zdaj spozna, kolika nesreča je mornarjem, če pridejo pod stanovitne (pasatne) vetrove. Kolumb je vozil na vshod, vshodni veter mu je pa nasproti vlekel. Sreča, da je bil on tak človek, ki se nij ustrašil vsake zapreke. Nobene ovire ga nijso mogle na to spraviti, da bi se bil nazaj obrnil. Dasi tudi je bil okolu tri mesece mej vodo in nebom, je bil vendar še trdne volje. — Edino, kar ga je peknilo, je bilo to, da mu je živež pohajal. Druzega nij ka-zalo, kakor zmanjšati ga. Kos kruha, to je bil ves živež njemu in njegovim ljudem. Da bi mu nikdo kaj ne očital, je tudi on to jedel, kar drugi.

Ali pri vsem tem varovanju in manjšanju, je bilo živeža zmeraj manj in manj. Potreba je bila vsaki dan večja. — Napósled začno še mornarji rohniti in divjati. Jezni, da morajo toliko prestati, naklenejo, da bodo vse Indijance, ki so jih bili saboj uzeli, ali potolkli in pojedli, ali pa v morje pahnili, da bodo imeli sami vsaj delj živeti.

Pa tudi v tej nevarnosti pokaže Kolumb svojo ljudomilost, sè katero ga je Bog tako bogato obdaril. Odločno se uprè svojim razsrjenim ljudem. Doka-zuje ter pravi jim, da so tudi Indijanci ljudje, njih bratje, da so v ravno tistej potrebi, in da imajo torej tudi oni pravico na tisto malo živeža, ki ga je še. Tudi ta pot se Kolumbu posreči, da razjarjene mornarje potolaži. — Zdaj mu pride pa še Bog na pomoč. Ko so ga trle največe skrbi in silna lakot mu grozila, zagleda suho zemljo, špansko.

Matiček: No, hvala Bogu, zdaj bo skoraj na suhem. Jaz sem se zanj že bal.

Milče: Jaz tudi. Mislim sem že, da bo Indijancem huda predla.

Oče: Hvalite Boga, otroci, da je naš Kolumb še živ ostal. Nocoj bodite s tem zadovoljni, jutri pojdemo pa dalje.

12. povest.

Oče: Zdaj pejmo pa gledat, kako sprejemajo Kolumba, kako ga sprejema kralj. — Z mirno vestjo, pa tudi s prirojeno pohlevnostjo stopi Kolumb pred stol svojega vladarja, da se opraviči, ter razdene vse laži, sè katerimi so ga bili nevošljivci ogrdili. — Nij bilo treba opravičevati se mu. Njegovo

bistro pa odkrito oko razžene vse sumnje. Ko ga dvorjani ugledajo, prebudi se jim poprejšnje spoštovanje do njega, da mu priznavajo velike zasluge njegove, ter se sramujejo svoje velike lahkovernosti. Kolumb jim pokaže vse dragocenosti, ki jih je bil seboj prinesel in zdaj izgine zadnja senca neprijaznosti. Da mu izbrišejo krivico, katero so mu bili nevošljivci storili, sklene kralj, da ga bo prav veličastno obdaril.

Karkoli je Kolumb predlagal, vse mu dvor z veseljem odobri. Njegova največa skrb pa je bila, da ustanovljeno naselbino še bolj utrdi. Zato prosi, naj se mu da toliko ljudi in toliko živeža, kolikor treba. Zlasti je gledal, da bi seboj uzal veliko poljedelcev pa vsakoršnih umetnikov, zakaj taci ljudi mu je bilo silno treba. — Tudi to mu dvor dovoli.

Zdaj pa vidite otroci, da nedolžnost pa zaslužnost napósled vendar zmaga črnjenje in grdenje nesramnih obrekljivcev. Da imaš le srce čisto, to je zastonj opravljanje. Črni oblak res zakrije solnce, toda le za nekaj časa. Oblaki pa ne stojé zmeraj pred solncem, ampak zdaj bolj gosto zdaj redko, pa jih spet nij. Kader se pa razvlečejo, se prikaže spet najlepša svetloba. Tako je tudi s čednostjo, kader s človeka pade zakrivalo nevošljivosti.

Kolumbov prvi predlog je bil pameten pa dober, drugi se pa samemu nič kaj pravšen nij zdel. Videl je namreč Kolumb, da če bo zmeraj vozil iz Španske živež pa ljudi, bo dežela oslabela; zatorej svétuje kralju, naj spusti iz ječ tiste jetnike, ki so obsojeni ali na smrt ali na večni zapor. Te je hotel seboj peljati, pa rabiti jih pri košanju rude, ter iz njih storiti poštene ljudi.

Tudi to mu dvor dovoli. Pa še okrožnico razpiše vsem višim sodiščem, naj hudodelce izpusté pa v Ameriko pošljejo. Dvor razglasi tudi postave, da zanaprej se nihče doma ne kaznuj, ampak da se za kazen pošlje v zahodno Indijo. — Otroci, ali mi vé kdo povedati, zakaj je Kolumb napčno ravnal v tem?

Otroci: Jaz vem, jaz!

Oče: No, Janče, pa ti povej naprej, kaj misliš.

Janče: Jaz mislim, da so se po takih malopridnežih velike nerodnosti godile po Ameriki. Lahko je tudi, da še pošteni ljudje ž njimi potegnejo. Po tem in takem je Kolumb Ameriko naselil sè samimi tolovaji.

Ivče: Pa ko so divjaki videli, da so tudi mej kristjani hudobni ljudje, niso imeli volje krščanstva se poprijeti.

Oče: Dobro! Lepo! — Kar sta povedala, to je tudi res bilo, ter imelo žalostne nasledke. — No, pa o tem bomo drugi pot kaj rekli, zdaj se vrnimo na dvor h kralju pa Kolumbu.

Dasi tudi je bil kralj vse Kolumbove predloge sprejel pa zapovedal, naj mu vsaki izvēsti jih pomore, se je vendar vsa ta stvar odlašala pa vlekla kakor sam dolg čas. Kako to? Kolumbovi sovražniki so se spet prikazali, ter mu napoto delali. Prav ti, katerim je bila vsa ta stvar zaupana, niso dosti marali za kraljevo zapoved, ampak so jeli, zmenivši se mej sabo, bolj in bolj Kolumba zanemarjati. Ko so namreč ti nesrečni pa studni nevošljivci videli, da mu drugej do živega ne morejo, so ga hoteli pa na tem slavnem potu zadržavati in muditi, kar se da. Veliko jim je bilo na tem ležeče, da mu

odtrgajo kolikor toliko slave. Vsaki dan so kazali večo nemarnost.

V tem preide leto dni, o pripravah za vožnjo ali potovanje pa sledu še nij. Napósled pripravijo dve ladjici, ter je previdijo sè živežem pa z ljudmi, ki so bili pa malo prida. Te pošlje naprej, sam pa ostane doma, kajti ladji, sè kterimi je imel odriniti, še nijsta bile gotovi.

Na vse zadnje so Kolumbu tudi ladje oskrbeli. Zdaj pa jadra po drugej poti. Mislil je namreč, da če gre drugod, bo še kakšno zemljo našel. Zatorej se ne spusti s Kanarskih otokov, ampak plove bolj proti jugu do otokov Zelenega nosa. — Saj znate, kje so ti otoki?

Milče: Seveda. Ta bi bila lepa, ko bi tega ne znali. Tukaj na zemljokazu so nedaleč od Afrike, južno od Kanarskih.

Oče: Odhajajoč s Kanarskih otokov, pošlje Kolumb polovico ladji proti Malej Španskej, kajti njegova nasebina je slabo stala. Brodarjem pa še naroči, naj jadrajo, kar morejo hitro. Drugo polovico pa sam vodi proti jugu, ter po kratkej vožnji stopi na suho na nekem otočku.

Ta otoček je bil majhen pa nerodoviten. In vendar so na njem ljudje živeli. Portužani so namreč svoje gobave semkaj pošiljali, češ, todi bodo najprej ozdraveli.

Krstan: A kako to, da bi mogli v takem kraju ozdraveti?

Oče: Kako? Tako le. Na tem otoku je bilo sila želev. Te velike žabe so z afriških bregov sešile se na otok, ker doma niso imele, kamor bi jajca legle. Na otoku je bilo pa dosti peska. Zato so pla-

vale po morju, da bi na otoku valile. — Kdor je bil gobav, ta se je namazal sè žabjo krvjo, pa je bilo. Zaradi tega so Portužani pogostoma semkaj pošiljali take bolnike.

Razen teh žab nij bilo drugih živali; pač koze so bile tudi. Pa še prav veliko jih je bilo; bile so evropejskega plemena. Neki Portužan je bil osem koz semkaj zanesel; sčasoma pa se je iz njih namnožila cela čreda. Lesa ali studenca tudi nij bilo. Ubogi hiralci so si morali jame kopati, in piti kalno pa smrdljivo vodo. Vrnimo se k našemu potniku.

Ko pride Kolumb na ta otok, najde le osem zdravih ljudi. To je bilo otožno. Zato neče dalje ostati, ampak potuje naprej na jug. Ko pride do tretje stopinje severne širine — menda znate kaj s tem mislim?

Nikec: Seveda. To se pravi, da je prišel tako daleč, da mu je manjkalo še treh stopinj pa 45 milj do one črte, ki zemljokaz deli na dve polovini.

Oče: Je že res. — Tukaj nastane taka tihota vetrov, da ladja z mesta ne more. Solnčni žarki mu stoje navpik nad glavo, vročina pa taka pritiska, da mornarji ne vedó, kam bi se deli, ali kaj bi počeli. Vinske posode popokajo od hude vročine, voda se usmradi, živež plesni. Mislili so, da vsaki čas morajo izgoreti. Ljudje so obupovali, Kolumb pa je bil v stiski in skrbah. Vrhu tega se ga loti še bolezen.

Nakopal si jo je z velikimi skrbmi in ker cele noči nij spal. Trpel je revež velike bolečine, ne le na telesu, tudi na duši. Neprenehoma ga je morila skrb in misel, kako bi se rešil tega nevarnega stanja, kako bi ušel neprenosljivej pekočini. V

tej stiski pa nij imel nikjer ničesar, s čemur bi se poživil, ne kapljice vode, da bi si žejo ugasil.

Otroci: O revček, o nesrečni Kolumb.

Oče: Le tiho! — Napósled se ozre milostno nebo na njegovo žalost. Bog še ne pozabi svojega Kolumba. Videč ga v tolikej jedińščini, pošlje pohlevnega deška. Vročina popusti, ali vode vendar nij.

Po malem tihota mineva. Veter potegne. Zdaj se zbudi upanje v srcih bojazljivih mornarjev. Ko je sapa dosti močna, ga roté, naj se ne obotavlja, ampak ladja naprej, pa ne proti jugu.

Ker tudi sam vidi, da na tem potu bo imel neprilike, okrene proti jugozahodu. Ko se vozijo nekaj dni, ugledajo suho. Neizmerno se oveselé, in veselo jamejo upiti: «Zemlja, zemlja»!

Samega veselja, da so prestali tolike stiske in nevarnosti, brodarji zapojó, dasi tudi so bili prav lačni.

Ko pridejo bliżej do otoka, vidi Kolumb, kakor bi imel podobo treh vrhov. Zato mu da ime «Trinidad» ali trojina. Lejte, tukaj je, ne daleč od izliva reke Orinoka.

Miroslav: Lejte si no; tam kjer, so opice.

Oče: Kako si pal na opice?

Miroslav: Kako ne bi, ki so tako smešne.

Oče: No, pa nam kaj povej.

Miroslav: Če lovec nastavi steklenko koruze pod drevo, je prec opica zraven, kader lovec odide. Opica sega s tačico v steklenico, in ko jo posili skozi vrat, na, potlej pa ima, ki je ne more nazaj potegniti. Zdaj pa lovec prileti, pa tatico ujame. Pa namestu da bi bežala, koruzo pustila, se da raje uloviti.

Mati: Kaj ne, da so take opice dosti neumne?

Miroslav: I kaj pa da.

Mati: Meniš, da jih pri nas nij?

Miroslav: Nij jih ne.

Mati: Seveda, pri nas jih nij, četveronožnih opic, dvonožne pa so, ki vse postržejo pa obližejo, da si raje želodec pokvariyo, kakor da bi pustile svojo sladkosnedenost.

Miroslav: Meni se zdi, da vi mislite name.

Mati: Misliš, da res?

Miroslav: Je že prav! Zdaj pa več ne bom; če bi še kterikrat, pa storite z mano, kar hočete. Vi drugi ste priče.

Oče: Prav govoriš, otrok, prav. Ako češ danes ali jutri biti možak, se moraš sladkarij odvaditi že z mladega, pa navaditi se zdrave domače jedi. Kajti sladkarije nam pripravljajo le bolečine pa bolezni, domača hrana pa nam daje zdravo kri, krepke, čvrste ude. — Kje smo pa Kolumba pustili? Hajdmo k njemu!

Orinoko, ta velikanska reka, se izliva v morje tako silovito, da je vožnja pri ustju zelo nevarna. Valovi se dvigajo, padajo, kupičijo, gonijo, tró in tolčejo, da je grozno. Če ladja pride mej take brežine, to se je bati, da je ne razbijejo. — Tudi Kolumbu se ta nesreča dogodi. Še preden je mislil na to strašno nevarnost, je že mej valovi. Nikoder in nikamor nij bilo uiti s tega strahovitega bojišča. Še le zdaj, ko se valovi trgajo za ladjo, metajoči jo zdaj na kvišku, zdaj v globino, zdaj na levo, zdaj na desno, še le zdaj opazi pri čem da je.

Samo njegovej izurjenosti se ima pripisati, da se srečno od todi izkoplje. Sreča, da opazi nekako

ožino, da se skozi prekoplje. Ker se mu je zdela prav strašna, jej da ime «Zmajevo žrelo». Lejte, otroci, tukaj je. Leži med Trinidadom pa Kumanskim bregom, ter je del Terefirme.

Peter: Kaj, takó je moral Kolumb najdévati Ameriko?

Oče: I seveda. Kako pa drugače.

Peter: Pa kako je to, da tej zemlji ne pravijo Kolumbija, ampak le Amerika?

Oče: Zato ker na svetu vlada krivica pa slepota; resnici in krivici pa radi oči zavezujejo. Zakaj se jej pravi Amerika, boš izvedel še drugikrat. Zdaj moramo na to paziti, da Kolumba z oči ne izgubimo.

Vedoč, da je dosegel težko čakani kraj svoje vožnje, to je, da je našel suho zemljo, ladja zmeraj bolj proti zahodu. Spotoma vidi mnogo sveta. Stopal je na suho, zdaj tukaj zdaj ondukaj, ter svojo drobnino zamenjaval za bisere, srebro, zlato in druge dragotine. Tudi ti divjaki so nosili zlato po nosovih, ustnicah in ušesih. Bili so malo belejši, pa tudi pametnejši, ko drugi, ki jih že poznamo.

Na tem potu pa Kolumb spet obolí. Več dni se je moral muditi na enem kraju. Dokler se je on tako zamujal, hodili so ga Indijanci gledat, noseči mu vsakoršnih daril. Mej temi pride tudi neki starec s krono na glavi. Ko stopi v sobo, zagleda na Kolumbu rudečo kapo. Starec stopi k njemu, mu jo uzame z glave, pa mu svojo krono na glavo dene.

Ti ljudje so bili od prejšnjih prav različni. Rudečo volnino so nosili ne le okolu glave, ampak tudi okolu pleč. Imeli so dolge lase. Orožje pa jim je bil lok, ščit pa strelice. — Kolumbu so bili všeč ti ljudje in rad bi bil dalje pri njih ostal, pa nij

mogel. Nekaj mu nij dopuščalo zdravje, nekaj pa zelo pohabljene ladje. Moral je torej na pot. Na tem potu najde otok Margarito, ki je posebno bogat z biseri.

Ves zdelan in bolan pride v Izabelo, svojo naselbino.

13. povest.

Oče: Ubogi Kolumb ne najde še tolikanj želenega miru. Nij še na suho stopil, in že ga čakajo nove skrbi, nove stiske, nove nevarnosti.

Čujmo, kakšne so bile te težave, ktere je on zmagoval!

Njegov brat Jarnej nij ostal dolgo v Izabeli, ampak je peljal svoje ljudi naprej, na drugi kraj. Prehodil je ves otok od vshoda do zahoda, in spoznal je, da je svet rodoviten in lep. Zatorej sklene drugo trdnjavo zidati. Da si ohrani blag spomin, jej da ime svojega očeta Dominika, tedaj «San Domingo», kesneje se je pa tako imenoval ves otok.

Ko postavi Jarnej to trdnjavico, mestce, uzame sebój nekoliko ljudi, da zemljo še natančneje razgleda. Roland pa pusti zapovednika ostalej posadki. Toda grdi ta malovrednej je slabo porabil zaupanje, ki sta ga brata vanj stavila.

Že zdavnej je čakal ugodne priložnosti, kako bi Kolumbove odstranil, pa samega sebe naredil gospodarja najdenega sveta. Prav zdaj se mu zdi, da je čas in priložnost, ko bratov nij doma, da izvêde svoje namere.

Jarnej je bil odpotoval. Roland pa ščuje in šunta posadko ne le proti njima, ampak tudi proti

tretjemu bratu Djegu. — Pa res, veči del posadke preide na njegovo stran.

Misleč, da je popolnoma varen pa neodvisen, plane na nekega Adelantada. Uzame mu ves živež, potlej pa skuša, kako bi pridobil še trdnjavo San Domingo. Toda ta njegov poskušaj se razbije na opreznosti in izvedenosti zapovednika, ki ga je bil Jarnej postavil.

Roland vidi, da se mu namere niso posrečile, zdaj se pa zboji, ter neče dalje todi ostati. Čutil je, da bi utegnila biti huda zanj, in pobegne na drugo stran otoka. Tukaj pa skuha nov strup. Poskuša namreč, da bi dobil divjake na svojo roko. — Res, v kratkem so vsi podšuntani.

Kolumb, izvedevši o teh stvareh, odide precej v Izabelo. Pridši na otok najde vse uporno in razjarjeno.

Le pomislite, otroci, kako mu je pri srcu bilo. No, pa to bi bil že še prebolel, ko bi še hujšega ne bilo.

Ko dospeje Kolumb v San Domingo, se jako začudi, ko izve, da še nij tistih ladji, ki jih je bil s Kanarskih otokov poslal. Mislil je, da se jim je nesreča zgodila, da so potonile. — Ladje se sicer niso potopile, ali za Kolumba so bile izgubljene. Kako to? Tako le. Ko so jadrane proti Izabeli, jih sredi morja popade vihar in prežene s pravega pota. Dolgo so se vozili po neznanem morju semertja, dokler naposled ne pridejo do Male Španije. Pa na katero stran? Prav na tisto, na kateri je Roland šaril sè svojimi privrženci.

Ta grdi upornik upotrebi vse tri ladje na svojo korist. Ko se ladje pri obrežju usídrajo, gre pred nje,

ter jih pregovori za svoje namene. Saj nij čudo, če se mu je to posrečilo. Ti ljudje, ki so se bili semkaj pripeljali, so bili, kakor smo rekli, sami ničevniki, malopridneži, španski izvržek, smeti, zapiranci. Ker so upali, da bodo imeli dosti kraje, požigati pa ropati, so precej stopili pod puntarsko zastavo.

Čez nekoliko dni pridejo tudi te ladje v San Domingo. Ali kaj prinesó sebój? — Na mestu da bi bile ubogemu Kolumbu prinesle tolažbe in pomoči, prinesó mu jezo pa žalost. Kajti večina njegovih ljudi je bila k upornikom prestopila. — Vrh tega je jel pa Roland še povišavati se in peteliniti, češ, Kolumb nij za nič, ne more, ne zna.

Kolumb bi bil imel o takem ravnanju zboleti od jeze, pa sreča, da je bil tako miroljuben. Vsaki drugi bi bil za orožje zgrabil, pa mahnil po upornikih. Toda bistri um Kolumbov pa njegovo sokolovo oko je že naprej videlo, da je bolje, strasti zatreti in ne poslušati prevroče krvi.

Že sama misel, da bi se mej sabo klali, se mu vidi grozna. Velikodušnost njegova sklene drugače. Poskuša namreč, ali nebi jih mogel z lepo zase pridobiti, Rolanda pa od njega zapeljane ljudi.

Iz tega namena oglasi, da je vsem onim, ki se skesajo svoje nespameti, da jim je odpuščeno, da se morejo povrniti in svoje dolžnosti opravljati. Ravno to naznani tudi Rolandu, kateremu zatrjuje, da bo ostal na svojem mestu in v svojej časti. Lejte, kdo bi mislil! Sè svojim blagim pa lepim ravnanjem jih dobi na svojo roko, seveda ne precej, ampak se le po mnogih razgovorih.

Kako je bil Kolumb vesel, videč, da se mu je posrečilo udušiti strašni upor, pa brez kaplje krvi!

Od veselja pošlje precej poslance na dvor, nekaj da mu o zemlji sporoči, a nekaj kako je upor zatrl. Ob enem pošlje tudi raznih daril: zlata, biserov, raznega sukna, pa še potnico svojo, to je knjigo, v katero je bil vse zapisaval, kako in kodi je potoval, in kaj se mu je kje na potu zgodilo.

Pa lejte! Ta grdunasti Roland pošlje s to priliko tudi pismo na kralja. V pismu pa nepretrgoma laže čez Kolumba, da bi le sam svoje gnjusno početje opravičil. Kaj je opravil? Dosti, še preveč! Kralj je bolj čislal in več verjel pismu enega uporneža, kakor vsem Kolumbovim darilam, vsem njegovim poročilam, dasiravno se je mogel kralj tolikrat prepričati, da iz Kolumba drugega ne govori ko resnica in pravica.

* * *

Dokler je Kolumb take stvari doživljal, je mejem šumelo po Evropi, zlasti na Portužanskem. Zdaj še le se je kralj portugalski jel kesati, videč, koliko napako je storil, da je Kolumba od sebe odvrnil. Kolumba, ki zdaj tako slavno napreduje in veličastje španske krone povzdiguje. — Toda, po smrti kesati se, je prepozno.

Da pa vendar tudi on nekaj stori na čast svoje dežele, hoče poskusiti, nebi li se dalo tudi izpod Afrike priti do vshodne ali zahodne Indije. V kratkem je brodovje gotovo in na pot pripravno. Da pa domačin proslavi portužansko deželo, izroči kralj ta posel svojemu zaslužnemu pa izurjenemu brodarju, možu, kateremu je bilo ime Vasko de Gama.

Tudi to podjetje je imelo sto zaprek. Sreča, da je bil Gama podoben Kolumbu, da se nij ustrašil

vsake ovire, kakor Kolumb ne. Zastonj so ga strašili, da okolu neznanih afričanskih bregov so strahovite skale, pečine in podmorske rti, da mu bo solnce pod ravnikom ladje zažgalo, ali pa da mu jih bodo viharji in nevihte razbile. Gama ostane trden kakor skala. Za vse te grožnje modri Vasko de Gama na dá niti piškavega oreha, ampak se hitro uladja, ter proti jugu odjadra. In glej, v kratkem je srečno na najdoljnej afriškej rti, pri rti Dobrega upanja.

Tukaj pa začne misliti, ali bi šel dalje, ali bi se vrnil. Ko pomisli, da je ta pot prekratek, jo udari dalje proti severo-vshodu. Ladjajoč tik obrežja, priladja do nekega mesta Melinga, v pokrajini Zangvebarju.

Vasko de Gama se jako čudi, ko vidi, da so ti prebivalci po vsem drugačni od dosedanjih, ktere je mej potjo videl. Do zdaj videni ljudje so se mu zdeli povsem divji in surovi, ti pa so bili nekam bolj izobraženi in precej podobni Azijatom. To ljudstvo se je pečalo še pred njim prav obširno s trgovino. Imeli so po obrežju velike posesti, ter bili muhamedanske vere.

Kolikor več je Vasko de Gama obredel, toliko bolj je želel naprej. Zato se nij hotel dolgo muditi, ampak jadra le naprej. Tako že 22. novembra 1498 srečno prispé na indijansko ali indovsko obrežje.

Ivče: Kje je pa na suho stopil?

Oče: V Kalkuti se je izladjal.

Peter: Lej, lej, to je pa na malabarskem obrežju.

Janče: In to s te strani reke Ganga.

Oče: Da. No, dalje. — Ko je ogledal pokrajine, je videl, da to pozemlje biva bogato na zlatu in

drugih pridelkih, zlasti pa vidi naš Vasko de Gama, da ti ljudje že vedó, kaj je omika, uglajenost pa rednost. Vse to ga navduši. Vendar pa še nij bil tako razumen, kakor Kolumb, kajti ko je bilo treba zamenjavati za indovske dragocenosti, nij imel Vasko ničesar pri rokah. — Vasko ne ostane dolgo tukaj, ampak se vrne v Lizbono, da kralju naznani veselo novico, sad svoje vožnje.

Tako je bil najden spet nov svet, skoraj tisti čas, kakor je bila Amerika. Evropejci so res že prej vedeli za Azijo, še preden je bila Amerika najdena, le da nikdar nijso potovali po tistej poti, po kateri je šel Vasko de Gama. Odzdaj je bila vshodna Indija bogati studenec, skoraj edina podpora in bogatija portugalske kraljevine. Ta najdba zdaj še v Špancih zbudi zavidnost zaradi neizmernega blaga, ki so ga Portužani iz Azije vlekli. Kakor blisk spreleti ta novica vsacega Španca. Najdba, obret, odkritje, to je bilo vsakemu na jeziku. Kraljevine, slobodne državnice, plemstvo, meščani, vse začne poskušati svojo srečo, vse hiti bogastva si dobiti ali z glavo ali s čem drugim.

Tako pregovori tudi neki Ojedo seviljske trgovce, da mu pripravijo štiri ladje. Trgovci se res poprimajo tega medenega predloga. Kralj sam jim privoli potovanje, pa ne da bi Kolumba prašal za svet, saj je bil ž njim zaradi tega sklenil in podpisal posebno pogodbo.

Ojedo nij bil toliko pameten, da bi bil sam šel, ampak je seboj vzel še nekega žlahtnega gospoda, Ameriga Vespucija z imenom, trgovca iz mesta Fjorence.

Otroci: Kakšen človek je pa spet ta?

Oče: To vam je bil čuden človek. Že od mladih let je kazal neko prihuljenost, sébičnost pa častilakomnost, še bolj pa zdaj, ko ga je taka čast zadela. Ker se je zmerom družil z mornarji in se jim slinil, so ga raje imeli in več čislali kakor Ojeda. Karkoli so delali mej potjo, to je bilo vse po njegovem. On, Amerigo, tudi družbo pregovori, da so šli po onej poti, po kateri je Kolumb potoval, in tako priladjajo v kratkem do párijskega obrežja. Na suho stopivši, začne precej kupčijo z Indijanci. Ko je bil vsega pribarantal in iz vsakega kaj izmamil, največ jih pa ukanil, potuje dalje poleg obrežja. Ker pa dolgo nij mogel zemlje obbroditi in obladjati, je iz tega sklepal, da to ni kak veči otok, ampak da je neizmerna dežela. Ves vesel se verne domov. Ko pride nazaj, pa tako govoriči in besediči, tako laže in maže, da je bil Kolumb ničnik, on, Amerigo, pa še le pravi najdnik novega sveta.

Lejte, otroci, kakšna krivica vlada na svetu. Kolumb, možak-poštenjak, pa nij bil nikakoršen širokoustnik. Dosti mu je bilo, ki je vedel, da dela pravično pa dobro. Nij se menil dosti za to, ali drugi priznavajo njegove zasluge ali ne. Res je bil popisal vožnje in pota, ali tega nikdo nij vedel, ko le njegovi predniki. Njemu nij bilo do tega, da ga svet hvali in do neba povzdiguje. Amerigo pa, brž ko je na špansko zemljo stopil, nij imel potrebnjega dela, kakor bobnati in svoje ime po celem svetu trobiti. Izdal je namreč svoj potopis, a tako prebrisano in prekanjeno sêstavljen, da je vsakdo mislil, on je Ameriko odkril, ne pa Kolumb. Da je vsa Amerigova pisarija sama laž, na to morda po celêj Evropi mej tisoči še jeden nij pomislil. Če je bil

kdo, to je bil le tisti za Kolumba, ki je bil poprej bral njegovo popisovanje. Ker so pa vsi Kolumbovi nasprotniki z Amerigom v taisti rog trobili, še govoriti niso hoteli o Kolumbovem potovanju, ampak so bili tihi, kakor bi nikdar kaj takega niti slišali ne bili. Na ta način je bil Kolumb ponižan, nevmrljive slave pa zaslužene časti oropan.

Krstan: To je pa grdo!

Oče: Je, je! Vidite otroci, tako je na svetu. Učite se po tem današnji svet poznavati. Velikrat ima najzaslužnejši možak za svoj trud in prizadetje popiti namesto medene kupice, kupico pelina. Ti ga prezirajo, oni zametavajo, mnogi zavidajo, in kar je žalostnejše, velikrat pobere plačo malo-pridnež, namestu poštenega človeka. Zatorej, če boste kdaj prida glave, nikdar ne pričakujte, da bi vas kdaj za vaš trud druhal slavila. Ne glejte nikdar na pozemeljsko vsečnost in dopadnost, na plačo in hvalo, ker se dobro delo samo hvali, temveč glejte na to, da se svojim delom dopadete Bogu, ki vidi slehrno vaše delo, in ki ga bo enkrat očitno poplačal, pa tudi po pravici. Nepravičnost ne trpi zmeraj, tudi na zemlji ne, ampak pride na dan prej ali slej.

Kakšno korist je pa imel Amerigo od tega, da so novi svet po njem imenovali? Ali ga svet več ceni kakor pa Kolumba? Ali se ne gnjusi marsikomu prav zaradi tega? Kaj ne ceni svet dandanes Kolumbovih zaslug prav zato, ker so ga njegovi so-živni dobniki tako zavrgli? Zdaj pa sami sodite, na kterege strani bi bili raje!

Nikec: Jaz bi bil raje s Kolumbom.

Janče: Jaz tudi, in ko bi se tudi nikdar ne izvedlo za njegov trud.

Ostali: Mi tudi, mi tudi, mi tudi!

Oče: Lejte, otroci, čednost ostane zmeraj čednost, če tudi jo ljudje ne znajo zmeraj spoštovati, čislati in naplačati. Ona ostane, kar je, lepa sama na sebi, in zato je vredna, da se zanjo potegujemo ter jo ljubimo. — No, kdo je pa Vasko de Gama?

Odkar je bil on sè vshoda prišel, jeli so ljudje pogostnejše voziti se po svetu. Zlasti pa so se Portužani prijemali takih vožnih podjetji. — Da jim ta pot, katero jim je bil Vasko pokazal, kaj hasni, sklene kralj portužanski celo brodovje postaviti, naložiti z blagom, ter poslati proti vshodu. Glava temu podjetju bil je neki Kabral. Ta čuje, da je nevarno potovati memo afriških obrežji, jo krene, preladjavši čez ravniki, dalje proti zahodu. Dolgo jadra s tem potom, kar zagleda obrežje. Napósled pa vidi, da je le del neizmerne zemlje. — Pa ktere? . . .

Otroci: Morda južne Amerike!

Oče: Res je! Pa ktera stran taiste?

Ivče: Jaz mislim, da Brazilije.

Oče: Zadel si, zadel! — Lepo, bogato Brazilijo našel je Kabral kar nenadoma. In ko jo zagleda, jo uzame precej v posest v imenu svojega kralja.

Od neizmerne veselja, bi rekel, opit, pošlje precej poslance na dvor, naj povedó kralju, kakšno solnce da sije deželi portugiskej.

Tako je bila po malem najdena vsa Amerika, in to je bil sad Kolumbovega obsežnega duha.

Povrnimo se zdaj h Kolumbu, da vidimo, na koliko se je zboljšal njegov stan od ondaj, ko smo ga pustili na Hispanjoli.

Jezik se mi skoraj zapleta, ko izgovarjam njegovo ime. Zatoraj bodi zadosti za nocoj. Jutri se pa le pripravite, veselega nič ne bo.

14. povest.

Ko se zdaní, ustanejo. Oče jamejo premišljevati, kaj bi pravili. Hoteli so veselo, toda spomin na včerajšni dan jim ne pusti. Pravijo:

Otroci! Dostikrat nam Bog pošilja to in ono, vendar pa vse iz modrih in dobrodejnih namenov. Ali mi, siromački, kratkovidci, mi ne znamo razumeti, od kodi to pride. Toda sto in sto priložnosti, ki jih imamo vsaki dan, nam jasno pričajo, če jih le pazljivo ogledujemo, da je vse, kar nam božja previdnost pošlje, da je vse nam na blagor, pa stvarem na prid. Če se nam kaj pripeti, mi pa namena in uzroka spoznati ne moremo, nemojmo praskati, zakaj je tako, zakaj ne drugači.

Otroci! Jaz že precej časa na tej zemlji travo gazim, in doživel sem marisikaj. Jaz vem, kaj so srečni dnevi, kaj pa nesrečni. Večkrat je bilo okolu mene vse temno, kakor v peklu, večkrat sem bil tako rekoč brez srca. Stokrat sem se zgrozil, ko sem pomislil, kaj še bo. Večkrat sem mislil: Moj Bog, zakaj me puščaš na tem težavnem in trnjevem potu? Pokaj so drugi srečnejši od mene? Čemu toliko trpim?

Tako je baralo moje nespametno srce, odgovoriti pa si nij moglo. Pa odgovor je včasih kar nenadoma prišel. Ko sem v stiski ječal, pa v Boga oči upiral, obrne se naenkrat cela stvar tako, da sam nijsem vedel kako.

Zatorej, otroci, zapomnite si, vsaka stiska in nesreča me je to naučila, da sem edino v božjej previdnosti iskal in našel svojo srečo. — Od onih dôb, otroci, zmeraj vem, kaj je blaženstvo, kaj je sreča v nesreči.

Zdaj boste razumeli, zakaj je Bog vrlega Kolumba tako trdo skušal.

* * *

No, pa kaj je bilo z uporom? Kolumb je res udržal upor na Malej Španskej, posrečilo se mu pa vendar nij, da bi vladal povsod blagi mir. Nezadovoljnost pa nemirnost je še zmerom tlela, četudi na tihem. Roland se je bil v Španijo vrnil, ta pa ni zamujal, Kolumba pred kraljem omrziti pa očriniti, kaderkoli je imel priliko.

Sovražnost drugih, pa dobrotnost Kolumbova, je Kolumbu veliko veljave uzela. Zdaj se je začel upor vzdigati na več krajih. Take so bile zapreke, ki so mu branile, domov na Špansko se vrniti, da bi se opravičil.

Nasledek teh sovražnih naklepov je bil, da je moral Kolumb sê svojim bratom zmerom pod orožjem biti. Že tako je bil slab ter iznemogel, take skrbi so mu pa zdravje ujedale kakor črv. Njegova duša je potrebovala miru in pokoja, rovarji pa mu niso dali ne trenutnega počitka. V takem siromaškem stanju je bil Kolumb na Malej Španskej.

Ne samo na Malej Španskej je imel veliko trpeti, v Hispanjoli, kjer je delal mir in red, kjer je modro vodil kopanje bogatih rudnikov, tudi v Starej Španskej se dvignejo viharji zoper njega.

Čuli ste že, kaj je počel nesramni Roland, da bi ves upor na Kolumba zvalil. Veliko nezadovoljnežev zapusti Kolumba, ter se povrne v svojo domovino. Doma so pa okolu pravili, da Kolumb je bil njih zakleti sovražnik, da jih je ukanil in nesrečne storil. Pa še pred kralja gredo s prošnjami, češ, naj jim povrne njih premoženje, ker ga jim je bil Kolumb zapravil.

Ti grdeži so hodili pred kralja v capah, bledi in razmršeni pa onemogli, toliko da so se prestopali. Ravno to pa kralja nagne, da so se mu jeli smiliti in da je jel še bolj sumnjati proti Kolumbu.

Kader je kralj s kraljico izišel, obsuli so ga ti požeruhi, podšuntani od Kolumbovih sovražnikov, ter ga prosili podpore, Kolumba so pa kleli. — Pa res čudno, da je bil kralj tako omahljiv, da se je dal tako upogniti in zdaj proti Kolumbu početi. Še bolj čudno pa je to, da je bila kraljica proti njemu, kraljica, ki je bila njegova zavetnica doslej.

Kaj stori dvor? Dvor pošlje spet novega poslanca v zahodno Indijo, da preišče, kaj je s Kolumbom. Ta odposlanec je bil neki malovrednež, Fran Bovadilo po imenu. Tega so odbrali Kolumbovi zoperniki. Dobil je vsakoršnih napotkov in navodov. Naloženo mu je bilo, naj prične preiskavo proti Kolumbu, pa tako, da ga pokoplje. Da, še to so mu priporočali, naj ga vrže po pravici ali po krivici, vse eno, pa naj sam stopi na njegovo mesto. — Česa mu je bilo še treba? S takimi nakazi se poda na pot.

Ko dospeje na Hispanjolo, je bil že mir narejen. Kolumb je bil ves upor s svojo razumnostjo odstranil. Nezadovoljci so bili potolaženi, Španci pa

so se postavî podvrgli: jeli so spet rude kopati. Delali so tudi že na to, da bi se poljodelstvo začelo. — To so bili jasni dokazi, ki so mogli Kolumba opravičiti, njegovo pravičnost ter udanost osvetliti. Pa kaj češ, ki je bil že obsojen, še preden ga je poslanec sam videl?

O tistem času, ko je Bovadilo na San Domingo prispel, imel je Kolumb na drugem mestu svoje pokrajine opraviti, saj mu je bilo povsod dosti dela. Namestu da bi bil ta preiskovalec Kolumba pričakal, kakor bi se bilo spodobilo, če je bil pošten in pravičen sodnik, je pa baš narobe počel. Temu prihuljenemu in grozodušnemu malopridniku sta bili pravica pa milostivost zadnje stvari; saj on nij bil zato prišel, da stvar preiskuje, temveč zato, da vrednega in zaslužnega Kolumba pahne, pa sam sede na njegovo mesto. — Kakor se je bil Bovadilo izladjal, prec zapove, naj ga peljejo v Kolumbov stan. Ko je v Kolumbovej lastini, pové, da od zdaj je samo on, Bovadilo, v njej gospodar. Kar najde v stanovanju, vse pograbi. Po tej krivici oglasi vsem onim, ki se imajo proti Kolumbu v čem pritožiti, naj stopijo predenj, ker zdaj je, pravi Bovadilo, on gospodar Hispanjole, in da bo on vsakemu sodil po pravici.

Ne še dosti. Da pokaže svojo mogočnost pa dobrotnost, ka-li? izpusti vse hudodelce, ktere je bil Kolumb pozaprl, ter jih pokliče predse, naj mu povedó, kaj so trpeli. Ta izvržek ljudi je komaj čakal, da se je znosil nad Kolumbom.

To, kar je počel Bovadilo, je sicer grozno in krivičnb, ali to še nij nič gledé krivic, ktere je osebi Kolumbovej naredil. Poslušajte, otroci, kako žalostna

usoda je dosegla onega moža, ki je tolikanj storil za slavo svojega kralja in svoje domovine. Ž njim namreč je Bovadilo počel, kakor z najhujšim tolovajem.

Nesramni ta sodnik sporoči Kolumbu, naj pride nevtegoma préd njega, pred sodbo, da odgovor dà od svojega obnašanja. Ob enem mu pošlje tudi kraljevo ročno pismo, v katerem se Kolumbu prepoveduje, ustavljati se kraljevemu polnomočniku.

Ko bi bilo z jasnega treščilo v Kolumba, bi ne mogel biti bolj pobit. Kolumb prebere pismo enkrat, pa ne more vrjeti, morda so ga oči prevarile. Bere ga drugikrat, pa drugič je kakor prvič. Ves se trese, mrzli pot ga oblije, ker ga pohaja misel, da bo njega, pravičnega, zaslužnega in nekrivega možaka pa tak malopridnež sodil in po krivem obsodil, pa Bovadilo, ki nij vreden, da bi Kolumbu čevlje osnažil, kaj še, da bi se mu primerjal. Tolika krivica silno potre Kolumba.

Vendar nij hotel Kolumb drugače ukreniti. Imel je še nekaj zvestih ljudi zase in pa brata Jarneja. Lahko bi se bil uprl in še več privržnikov zase pridobil, ter Bovadila zapodil, pa tega nij hotel storiti. Njegov duh je bil prevzvišen, da bi se bil s pomočkom nepokornosti branil, saj je vedel kaj čaka slehrnega, ki po nedolžnem trpi. Zatorej sklene, da stopi pred tega velikega sodnika.

Kolumb dospevši v San Domingo, naznani Bovadilu, da je tukaj. Pa kaj odgovori grozovitnik na to? On zapové, meni nič tebi nič, naj ga denejo v železje, pa v ječo vržejo. Služabniki storé po sodnikovem ukazu. Kolumba uklenejo tedaj v težke verige, potlej ga odvedejo na ladjo, kjer ga utaknejo v temnico.

Lejte, otroci, tako je na svetu. Veliki mož, zaslužni Kolumb, je v temnico zaprt kakor tolovaj, in to v zemlji, ktero je sam našel, sè svojim znojem in svojimi žulji pridobil, pred svojo hišo, mej svojimi podložniki, nesramno človeče pa se pase o tujej móki, s Kolumbovim premoženjem. Še ne pusti mu ne, da bi v svojo hišo stopil. Niti pogledati ga neče Bovadilo, ampak nasladno posluša, kako nedolžne roke in noge zabivajo v težko železje.

Kolumb prenaša teški ta udarec velikodušno in možato. Njegova mirnost pa je še bolj pričala njegovo nekrivost in kazala njegovo žlahno srce.

Ko ga zvežejo, spno, uklenejo, pa na ladjo spravijo, delajo, da ga pošljejo pred veliko sodnijo na Špansko. Toda njegovemu trpljenju še nij bilo konca. Njegova potrpežljivost je imela še teške izkušnje prestajati. Razujzdanci, potepuhi in lopovi španski ga obletavajo, se mu posmehujejo ter rogajo, kolikor morejo. — No, pa s tem nijso pogrđili Kolumba, ampak samih sebe. S tem so pokazali svojo nečloveškost in gnjusnost.

Pa glejte! S tem še nij zadovoljen krvopivni Bovadilo. Grozovitnost njegova stori še en korak naprej. Nij se mu prav zdelo, da sta Kolumbova brata na slobodi. Tudi tema če Bovadilo kašo zabeliti. Tudi onadva morata za Kolumbom v železje, na ladjo. Da bi pa eden drugega ne mogel tolažiti, zapove ta brezdušnik, da se brata primeta, v okove deneta, pa vsakteri na posebnej ladji zapre. Zdaj se začno tožbe in sodbe proti vsem trem. Obsodi jih na smrt. K sreči, da ta človek nij imel toliko srca, obsodbo izvesti. Bal se je namreč, da bi potem tudi njega pred sodbo ne poklicali. Nekaj

tudi zato ustopi, ker je mislil, da njegovi prijatelji na Španskem bodo že brez njega zato skrbeli, da se kolumbovska trojina uniči. Zato pošlje vse tri na Španjo, ter se tako reši odgovornosti velike.

Zdaj mi pa, otroci, povejte, je li že kdaj bila na svetu tolika okrutnost? Hvala Bogu, da so redki taki nečloveki.

Ko se ladje od brega odmaknejo, da zginejo izpred oči, gre zapovednik ladje h Kolumbu, jetniku, ter mu hoče oduzeti uklepe. Kolumb pa neče te milosti. Ne pusti si jih uzeti, rekši: «Le pusti me na miru. Jaz stokam pod težkimi okovi na zapoved svojih poglavarjev. Le v njihovej moči je, oduzeti jih ali ne. Kakor sem bil dozdej pravičen, tako bom še zanaprej.» — Po takem ostane v železju, dokler domov ne pride.

Pa čegavej oblasti naj se predado ti ujetniki? Bovadilo je bil naročil, naj se predado oblasti njegovih prijateljev, tedaj Kolumbovim sovražnikom. Pa lejte! Ko dospejo domov, odteče kolikor more neki mornar h kraljici, ter jej prinese skrivno pismo, v katerem Kolumb pripoveduje, kaj se mu je dogodilo.

Ko ta mornar, Martin mu je bilo ime, s tem sporočilom na dvor pride, vsi ostrmé. Da bi mogel Bovadilo kaj tacega storiti, skoraj misliti niso mogli. Da bi mogel Bovadilo biti tako malopriden, zdi se jim na prvi pogled nemogoče. Ker se je pa dvor sramote bal pred celo Evropo, pošlje kralj brzoteka, hitro tekočega človeka, z naročilom, naj se Kolumb sè svojimi brati precej na slobodo izpusti. Tudi prosi kralj Kolumba, naj tega nikakor ne stori, da ne bi na njegov dvor prišel. Pošlje mu denarja in primerne obleke.

Kolumb se napoti h kralju. Stopivši v dvorano, najde kralja s kraljico sedečega na prestolu. Pogledavši kraljeve visokosti, pade ponižno na kolena. Bolečina in britka pomisel na pretrpljeno krivico mu ne daje besede spregovoriti. — Kolumb je brezbeseden, nem, tih.

Napósled se ojači in srčno začne govoriti, da ničesar nij zakrivil. Živo popisuje krivice, ktere so se mu delale. V malo trenutkih so bili kraljevi popolnoma prepričani, da Kolumb je nedolžen. Kralj se oveseli, ter obžaluje, da je toliko trpel, in zatrjuje, da se mu je krivica godila brez njegovega znanja. Da ga še bolj uteši, uzame Bovadili osvojene časti, njemu pa obljubi in zagotovi svoje varstvo.

Zdaj je bilo treba na mesto Bovadila drugega poslati. Kdo bodi zdaj kraljevi namestnik v daljnjej deželi? Spet se pokaže, da kraljevo in kraljično zaupanje do Kolumba še nij prenehalo. Radi bi bili kraljevi svojo krivico popravili, pa se jim je vendar čudno zdelo, da bi Kolumba postavili na njegovo prejšnje mesto. Nevarno se jim je namreč zdelo, da bi toliko čast podali možu, ki je za krono toliko storil. Bali so se njegovega maščevanja. Da ga vendar še huje ne razžalijo, ga obsipajo z lepimi besedami, pitajo sè sladkimi obljubami in mastnimi obeti, ter ga držé pri sebi na dvoru. Namestu njega pa je poslan neki Ovando kot namestnik v Ameriko.

Zastonj se je sklicaval Kolumb na pravice, sebi in svojej družini od kralja za to podeljene. Zastonj se je pritoževal čez zopetno krivico. Zastonj predstavlja kraljici, kako nepravilno je, da se mu odteguje čast in služba, ki mu je bila po pravici prisvojena. Kraljevi pa s pretvezami kažejo Kolumbu,

da gre Ovando v Hispanjolo. Kolumb pa te krivice tudi nij skrival. Kamor je šel, je seboj uzel železje, v katero je bil zakovan, da pokaže, kako naplačuje španski dvor velike njegove zasluge. Še celó v grob je uzel verige seboj.

15. povest.

Matiček: Kaj ne pojde Kolumb nikdar več v zahodno Indijo?

Oče: To bomo takoj čuli. Za zdaj mu ne dopuščajo okolnosti, ker na njegove tožbe ne da nikdo nič, Ovando pa se že pripravlja, da odrine.

Amerika dozda še nij videla tolikega brodovja, kakor je bilo to, katero je vodil novi ta namestnik. Imelo je brodovje 22 ladji z 2500 ljudmi. Vse to je bilo namenjeno za Malo Španijo. Ovando se uladja, Kolumb pa mora doma ostati in tožnega srca gledati, kako drugi uživajo sad njegove delavnosti. — Glejmo zdaj, kako bode vozil novi potnik.

Ovando srečno priladja in ravno pravi čas v Malo Španijo. Da bi se bil le malce zamudil, pala bi bila nova naselba pod nič, tako slabo in nespačetno je vladal Bovadilo. Ta malovrednik je namreč mislil, da se bo dalje vzdržal, če na svojo roko dobi razujzdane ljudi, bodisi kakorkoli. Vse tiste modre naredbe, ktere je bil Kolumb postavil, je zatrl, sam pa dal čudno naredbo, da more vsaki živeti, kakor se mu zdi.

Predhodnik njegov, pametni Kolumb, si je mnogo prizadel, da Španci ne tarejo Indijancev, Bovadilo pa jih je pripustil posilju in krivici. Bovadilo, hoteč

pokazati svojo moč in veljavo, dá Indijance prešteti, potlej pa mej Špance razdeliti kakor sužnje. Kakoršen gospodar, taka je hiša, veli pregovor. Nij bilo dela, ktereга nebi bili Španci nakladali Indijancem. Nij bilo rude, ktere nebi bili morali kopati stiskani Indijanci, in to pod ojstrim nadzorom. Z ene strani težko delo, z druge strani indijanska šibkost — čigar nasledek je bil, da so ljudje slabeli ter ginili.

Mejtem pride Ovando. Stopivšemu na Hispanjolo, mu je bila prva skrb, da pahne Bovadila. Sreča mu posluži. Ujevši njega pa Rolanda, pošlje obadva na Špansko, da račun dasta o svojem krivičnem in nečloveškem ravnanju. Tako se reši enega zlega, zdaj hoče odpraviti še drugo zlo. Precej odpravi sužnjost, ter oglasi Indijancem svobodo, samopašne svoje Špance pa obrzda spet z novimi postavami. Dopusti jim res, da smejo iskati in kopati zlato, ali pod to pogojo, da ga polovico izročajo kralju, svojemu gospodarju.

Janče: Ta je bil pravičen.

Oče: Le želeti imamo, da takšen tudi ostane. Kakor je delal dozdej, delal je po zapovedi kraljevej. Kako bo pa zdaj samovoljno počel, bomo že videli. Poprej se pa še malo povrnimo h Kolumbu.

Kaj bi vam povedal o njem? Kar bi vam hotel praviti, vse je pusto in žalostno. — Kolumb hodi na dvor, pogostoma zahaja h kraljevim. Od časa do časa se požene za svoje pravice, pa za-
stonj, kajti španski dvor je gluh, pa je vun. — Kolumb ne prosi milosti, on išče pravice, ko prosi kralja, naj se izpolnjuje sklenjena pogodba; le to naj mu izpolni, kar mu je pisno obetal: da

ga postavi podkralja v onem delu zemlje, ki jo bo našel. Kolumbovi zavistniki pa brusijo jezike, ga vlečejo čez zobe, ter ga zaničujejo. — Zdaj pa sami sodite, kaj bi bil drugi storil na njegovem mestu?

Janče: Jaz vem, kaj bi bil jaz storil, ko bi bil na njegovem mestu.

Oče: No, kaj tacega?

Janče: Jaz bi o tem niti besede več ne bil izpregovoril.

Oče: Tako? Pa kaj bi bil opravil?

Janče: Bil bi se bil lepo usedel, pa v miru preživel tisto malo svojega življenja, ali pa bi bil odšel k drugemu kralju, ter njemu ponudil vse svoje moči.

Oče: Kar se zadnjega tiče, je Kolumb dobro vedel, da bi mu bilo na drugem dvoru šlo ravno tako. Zato nij hotel pozabiti one dežele, ktere je bil posvetil vse svoje moči. Na miru sedeti, ter povsem pozabiti na svoje osnove, in kar je že storil, to je bilo zadnje pri njem. Kaj tacega mu še na misel nij prišlo.

On je bil povsem prepričan, da je na zadnjem svojem potu obredel vsaj en del suhega sveta. Zatorej popusti zdaj svojo poprejšno menitev, da je to le del otoka, a ne velika skupna zemlja. — Zdaj jame spet umovati, nij li mej velikim tem suhim svetom, pa mej vshodno Indijo še kakošno veliko morje. Kaj mislite, ali je bilo v tem umovanju kaj resnice?

Otroci: Seveda. Saj je še danes mej temi zemljami veliko, tiho morje.

Oče: Lejte, koliko več vemo zdaj mi o zemljopisju, več ko o Kolumbovem času najmodrejše glave.

O čemur je sam Kolumb dvojil, o tem znajo dandanes že otroci. In vendar, ko bi njega ne bilo, morda bi še dandanes ne vedeli za polovico sveta. — Razen tega je Kolumb tudi pomišljal, če nij morda blizu pokrajine Darije; kaj veste, kje da je?

Ivče: Tukaj, mej južno pa severno Ameriko.

Oče: Dobro. — Kaj pa, ali nij v tej pokrajini morska cesta ali preliv, ki loči en del od drugega, tako da bi se dalo priti z atlantovskega morja na drugo stran v tiho morje, od ondot pa dalje v vshodno Indijo.

Nikec: To pa ne!

Oče: Zakaj pa ne?

Nikec: Za to ne, ker je svet mej deloma, ki nikjer nij predrt, da bi se moglo z ladjami skozenj.

Oče: Prav govoriš; ali pa ne vidiš, da je ta košček zemlje prav ozek, in da je Kolumb, če tudi ne vse, vendar nekoliko prav imel. Njemu se je zdela ta stvar silno važna. Zato začne misliti, kako bi se mogel sam prepričati o tem. Če se to potrdi, je djal, koliko bližej pa lažej bo po tej poti v vshodno Indijo, kakor po onem izpod Afrike.

Dasi tudi je bil Kolumb od kraljevih razžaljen, je vendar želel, še enkrat na morje se podati. Ne-prenehoma je snoval in mislil o tem. V eno mer so tlele v njem želje za novim potem. Odloči se, sè svojim potovanjem še kakšno korist storiti svetu. Zatorej sklene, vse krivice pozabiti, in še enkrat sè svojo sivo glavo stiskam in silam kljubovati.

Gre pred kralja, ter mu pové, kaj misli. Kralju je bilo to prav, ker je že sam iskal priložnosti, Kolumba se rešiti ter ga z dvora kam odpraviti, kajti Kolumb se je zdel kralju in kraljici kakor

vsakdanje očitiranje. Ko jima Kolumb naznani svojo misel, veselja kaj ne vesta. Precej privolita v njegov predlog, nekaj da se ga oslobodita, nekaj pa, ker ju je mikalo bogastvo. Precej je zapovedano, da se nekoliko ladji prigotovi.

Ali kakšne so bile spet te ladje! Štiri slabe majhne barke, pa za tako veliko in težko pot! Največa se nij mogla primerjati kakšnej trgovskeji ladjici. S temi je moral Kolumb zadovoljen biti, s temi poskušati svojo srečo, s temi iskati pota po neznanem morju, po katerem bi se imelo voziti blago in bogastvo iz vshodne Indije.

Ko bi bil kakšen drug, a ne Kolumb, raje bi bil vse skupaj popustil, kakor pa na takih piškavinah se podal na globoko morje. Kolumb je bil pa že vaje takega potovanja. On se tudi zdaj nij plašil svojega življenja postavljati v pogin, ampak se odpoti z bratom Jarnejem pa sinom Ferdinandom v daljni morski svet.

Leta 1502, in sicer 29. junija, tedaj celih deset let po svojem prvem potovanju, izjadra Kolumb iz kadiske luke. Najprej krene po navadnej poti h Kanarjem. Sploh je tákrat srečno potoval. S Kanarjev vozi proti starem svojem selu, Hispanjoli, in sicer zato, da si popravi največo ladjo, ki se mu je bila mej vožnjo zelo porušila.

Priladjavši do obrežja Male Španije, pošlje k Ovandu prošnjika, naj mu dovoli, da obstane v luki. Pa glejte! Toliko da je poslanec izgovoril, mu Ovando že odbije prošnjo.

Kolumb je čutil, da ga bo uničil strašni vihar, ako se dalje spusti, zatorej neče nikamor od obrežja, ampak pošlje drugega sela do Ovanda, naj mu dovoli v luki le vihar prebiti.

Ovando je hotel pa ravno ta dan v Španijo poslati nekaj ladjic. Kolumb mu svetuje, naj počaka še dva dni, da vihar mine. Toda ošabnost nij hotela poslušati modrega sveta. — Spet mu odbije prošnjo in zavrže svèt, Kolumba pa zmerja, da cigani in da je kriv prerok.

Tako je odganjal trdosrčnik Kolumba, kakor da je klativitez pa rokovnjač, pa s tiste zemlje, ktero je sam Kolumb našel in uredil, za ktero je toliko težav pa nevarnosti pretrpel — ladje svoje pošlje pa Ovando vse eno v domovino. — To je bil spet velik udarec po Kolumbu.

Toda krivičnik ne odide kazni. Namestu Kolumba se pa nebo maščuje za krivico, zaničevanje Ovandovo. Ko pridejo njegove ladje na globoko, nastane vihar, ter 15 ladjí uniči. Le tri se rešijo. — Ravno tako dobita Roland pa Bovadilo svojo plačo. Obadva se potopita na viharnem morju, sè vsem blagom, ki sta ga bila Kolumbu preotela. Le tista ladjica, ki je nosila nekaj zlata, še od Kolumba kralju pripravljenega, nekako pogubi odide. Le ta priplava v Španijo, druge dve pa se vrnete v San Domingo.

Ta nesrečni primerljej zbudi pri nevednežih in babjevercih krivo misel, da bi mogel tega Kolumb kriv biti. Namestu da bi se bili zahvalili Bogu, ki vlada usodo človeško, so pa jeli razupivati, da Kolumb je vražar, čarovnik. Djali so, da so mu hudobni duhovi pripomogli, in da je ž njihovo pomočjo naredil vihar, ter se maščeval nad svojimi sovražniki.

Kolumb zapusti Malo Španijo, videč, da mu ne dado zavetja, ter jadra dalej na zahod sè svojimi

porušenimi ladjami. Pa tudi na tej vožnji se je imel boriti z neizmernimi težavami in nevarnostmi. Stokrat ga vetrovi dvignejo kvišku, stokrat ga potisnejo v globino; po mnogih izkušnjah in borbah dospè na otok Gvanjajo, nedaleč od pokrajine Honduras. — Lejte, suha zemlja Honduras je tukaj, otok Gvanjaja pa tukaj (panamska ožina).

Prispevši na obrežje, pošlje Kolumb brata z nekoliko ljudmi, da razgleda pokrajino. — Ob bregu najde Kolumb en velik indijanski čoln, v katerem je bilo nekaj žensk pa otrok in okolu 25 moških. Sredi čolna je bila streha iz samega listja. Bil je primerno dolg, pa 8 čevljev širok in skoraj umetno narejen.

Divjaki se nečejo braniti, dasi imajo orožje pri sebi, ampak se podvržejo Kolumbu. Kolumb najde pri njih vsakoršne obleke, pavolnih robcev, ženskih odeví, potem lesenih mečev, kovanega orodja, i. t. d. Ob enem tudi opazi, da se ti ljudje živé kakor Hispanjolci, le da imajo še nekakšno pijačo iz koruze. Najde tudi krušnika, ki so ga rabili namestu denarja. Tudi nekam sramežljivi so bili ti ljudje, ter imeli nekaj čednosti.

Kolumb se jako razveseli, da je zadel na take ljudi; upal je namreč, da mu bodo kaj povedali o svojih ljudeh in o svojih stanovanjih. Zato začne ž njimi trgovino. Podari jim pisane drobnine. Izvedevši od njih, kar je želel, jim da čoln nazaj, ter jih pusti v miru. Le enega starca obdrži pri sebi, nekaj da iz njega še kaj izvabi, nekaj da mu bo na potu vodnik in tolmač.

Starec mu res pové, da na zahodu je neka velika in bogata dežela, da nosijo skoro vsi ljudje

namestu oglavja ali pokrivala zlate krone na glavah, na rokah pa debelo zlato prstenje, da si z zlatom lepšajo mize, sejala, klopi, omare i. t. d. Pové mu tudi še, da je ta zemlja bogata z biseri, z dragoceno opravo, sladkimi koreninami in dišavami. Ta zemlja vam je, otroci, Méjika ali Méhika.

Dasi je njegove tovariše vlekla silna želja za blagom in zlatom ameriškim, vendar nij hotel Kolumb še misliti na to, dokler ne doseže svojega namena. Pustivši na stran neizmerno blago mejikansko, zopet zajadra poleg obrežja dalje proti vshodu.

Mati: S tem je spet pokazal, da je mož, da je pravičen. Tako blizu zlata biti, imeti tako priložnost obogateti, pa raje iti za svojim namenom, raje drugemu koristiti nego sebi, raje prenašati nadloge in nezadovoljnost, raje nego zanemariti svojo dolžnost, to je res veliko.

Naj bi dal Bog, otroci, da bi tudi vi pokazali danes ali jutri táko nesébičnost, tako žlahtno srce.

Oče: To tudi bo. Jaz upam saj. In ko bi vedel, da bi ne bilo, prosil bi Boga, naj mi za zmeraj zatisne moje oči, da bi le ne bil priča grdega in nečednega obnašanja svojih otrok. Jel'te, otroci, da se nijmam kaj tacega bati? Jaz mislim, da boste raje vse življenje svoje siromašno prebili, kakor pa na svojo dolžnost pozabili. Kaj ne, da se boste o vsakem delu spomnili: naš oče so nam pa rekli tako-le; naš oče so vedeli, kaj je za nas dobro, kaj pa ne; kaj nam pridi, kaj pa škodi; kaj ne, da boste?

Otroci: O, bomo, bomo!

Oče: Kaj ne, da boste zmeraj prav delali, da boste zmeraj pošteni, pravični in žlahnega srca?

Otroci: Oče, seveda bomo. (Objemajo očeta ter poljublajo.)

16. povest.

Oče: Kolumb ostane tedaj pri svojej nameri, pa odrine, kakor smo rekli, od hondurskega obrežja bolj na vshod; zakaj divjaki so mu pravili, da ondu bo našel pot, ki je išče.

Janče: No, zdaj so ga pa ukanili!

Oče: Nikakor ne. Reci le, da se mej seboj niso dobro sporazumeli.

Potujoč vidi Kolumb vsakoršnih ljudi, ki so bili drugačni od dozdej videnih. Imeli so drugo nošo, drugače navade, pa divjejši so bili tudi. Hodili so skoraj goli. Živel so o žiru, pa ribjem mesu. Na ušesih so nosili dolge nališpe do rama. Po vsem životu pa so imeli užgane živalske podobe, jelenove, levove in drugih zverí. Le imenitnejši so nosili bele, rudeče, pavolaste kape, drugi pa so bili gologlavi. Nekteri so bili po polnoma rudečega lica, nekteri črnega, nekteri pa razno barvanega. Nekojim so bile ustnice, nos pa oči namazane sè vsakoršnimi barvami. Uhovnice (uhovne jame) so imeli nekteri tolike, da bi jim vanje moglo kokošje jajce. Zaradi tega dá Kolumb temu kraju ime: «De las orejas», uhovno obrežje ali ušna obala.

Od todi potuje dalje. Pa nij mogel daleč priti, ker so mu vetrovi nagajali. Po težavnej vožnji jo pritira do nekega predbrežja, sè kterega je mogel videti na daleč. Od todi opazi, kako se vleče daleč

proti jugu nekakšen svet. Takoj sklene dalje. Sapa, ki mu je bila dozdej protivna, potegne proti jugu. Imajoč tako ugodno priliko, ladja poleg obrežja. Ker je to pot srečno prepotoval, dá vsemu obrežju ime: «Gracjas a dios», hvala Bogu, na čast onemu, ki je vir vsega dobrega.

Usidrivši se pri obrežju, naleti se k njemu sila oboroženih divjakov. Kolumb se ustraši, češ, da so prišli na boj. Njegov strah je bil prazen. Divjaki, videvši, da Španci so miroljubni, jim prinesó na prodaj vsakovrstnih stvari. Tukaj je bilo videti stoternega orožja: lokov, kolov z ribjo kostjo poojstrenih, betov, sè zlatom obitih kijeve, itd. — Vse to je dopadalo Špancem, divjakom pa še bolj to, ko jim začne Kolumb darila dajati. Pa tudi oni mu vrnejo dobro z dobrim, ponujajoči mu darov. Kolumb neče od začetka nič uzeti, ko pa vidi, da se divjaki jezé, spusti se ž njimi v beretijo. Divjaki ga prosijo, naj stopi na suho k njim na breg. Tega pa nij hotel storiti. A lej! Precej sklepajo Indijanci, da jim nij prijatelj, in torej sklenejo, pregnati ga sè svojega zemljišča.

Čez nekaj časa pošljejo Indijanci poslanca h Kolumbu, in sicer enega starca pa dve dekleti, sè zlatom nalepšani. Starec je imel v desnej zastavo v znamenje miru. Kolumb sprejme poslanca sè svojo navadno dobrosrčnostjo. Počasti jih lepo, jih obdaruje z obleko, ter je odpravi nazaj.

Drugi dan izide Kolumbov brat na obrežje, pa opazi na kolu nekaj obešenega. Bila je tista obleka, ktero je bil Kolumb poslancem dal. Premišljeva je, kaj bi to pomeniti moglo, mu pride napósled na misel, da so divjaki to morda zato storili, ker nij hotel od njih darov prejemati.

Zdaj prileti dvojica k njemu, k Jarneju, ga pogradi za roke, ter prisili, da sede ž njima na travo. Izpolni jima voljo, tolmaču pa veli, naj jih kaj izprašuje, pisarju pa, naj piše. Čudno! Indijanci, ko opazijo pero, papir pa črnilo, se prestrašijo, ter zbežé. Mislili so namreč, da je pisar kak čarovnik; papir, pero, črnilo pa čarilo, in da jim hočejo kaj nahuditi.

Jarnej se izgovarja, da stvar nijma nič hudega v sebi, ali divjaki nečejo nazaj, dokler se ne prepričajo, da pisar nij čarovnik. Prepričavali so se pa tako-le: Vanj so jeli metati nekakšen prah, češ, da prah ta ima moč, uničiti vsako čarovnost in da se bode onega prijel, kateri je čarovnik.

Videvši pa, da so Španci ljudje, kakor so oni, odvedejo Jarneja seboj v mesto. Vodijo ga po vseh javnih krajih, kjerkoli so kaj lepšega imeli. Napósled ga privedo v neko velikansko leseno poslopje, kamor so mrtve nosili.

Mej mrličji je bilo mnogo trupel, povitih v pavolnino, pa tudi sicer z drago mastjo namazanih. No vsakem grobu je bila po ena deska. Na deski je bila umetno izrezana ali mrličeva podoba, ali pa kakšna zver.

Drugi dan pride veliko divjakov h Kolumbu na obiskanje. Ker je hotel od njih kaj izvedeti, jih nekaj pri sebi zadrži. Indijanci pa začno precej sumnjati, da bo morda od njih odkupnino zahteval. Zato pošljejo njihovi rojaki poslane k njemu, ki so dve divji svinji seboj prignali.

Kolumb jim dokazuje, da njihovih zemljakov nij pri sebi zadržal, da bi jih usužnjil, ampak da se ž njimi kaj pogovori. Zatorej neče uzeti nikakega odkupa, jim plača svinji, ter izpusti njih rojake.

Napósled mora Kolumb od todí. Divjaki so mu jeli presedati. Nekaj dni po morju se vozeč, se ustavi ob ustju neke reke. Po starej navadi pošlje nekaj ljudi, da vidijo, kakšen je svet pa ljudje. Ali ko hočejo poslanci na čolnih k bregu, ustavijo se jim divjaki. Poskačejo v vodo, preteči jim sè sulicami. Tudi začno trobiti, bobnati, kričati, vodo vanje štrkati, pluvati, to in ono vanje metati, hoteči jim pokazati, da jih ne trpé. — Kolumb vidi razjarjene divjake, pa zapové svojim ljudem, na jih pusté. Španci, namestu da se branijo, se odmaknejo od obrežja, ter gledajo, kaj bodo Indijanci počeli.

Kolika sreča bi bila, ko bi vsi ljudje se tako obnašali, kakor so se Španci o tej priliki! Gotovo bi bilo na svetu veliko manj sovražnosti, jeze pa zlega.

Res se dogodi, da imamo kterikrat opraviti z nespametnimi ljudmi, ki človeku dobroto s hudim povračajo. Ondaj smemo pa tudi mi zlo za zlo vrniti, če si drugači pomagati ne moremo. Le na to se ima gledati, da se obrana v srditost ne sprevrže ali pa v maščevanje, da se človek brani ter sili upira dotlej, dokler je mogoče. V tem nam daje Kolumb lepi zgled.

Še drugi dan nečejo divjaki mirovati, ampak začno mirne Špance dražiti in napadati. Začno jih namreč zasramovati, da so strašljivci, ki si neupajo k njim. Špancam je bilo do tega, da stopijo na suho, kjer si bodi. Ko pritisnejo k obrežju, jih znovič napadejo divjaki sè sulicami in meči. No, Španci pa tudi rok križem nijso držali. Da jim pokažejo, kaj morejo, se pa udarijo ž njimi. Ravno ta čas zažgè Kolumb en kanon, da se zvrne en

divjak. Drugi divjaki, videvši in čuvši, da tukaj nij šale, se prestrašijo ter zbežé. Španci pa se zdaj izladjajo na breg brez kakega upora.

Kolumb ne pusti svojim ljudem, da bi se raznašali nad divjaki, ampak začne divjake modro in lepo k sebi vabiti. Divjaki se vrnejo, odložé orožje, dobe nekaj drobnine, ter sklenejo prijateljstvo sè Španci.

Ko dovoljno razgleda Kolumb zemljo, prebivalce pa rodovitnost sveta, jadra dalje poleg obrežja, ker je imel zmeraj pred očmi tisto tesnino, zavoljo ktere se je na pot podal. Po dolgej vožnji dospè v neki zaliv, kjer najde tudi lepo prostorno lukó. Zraven luke pa opazi večé mestce, lepa polja in več rodovitnih gričáv. Ker se mu je luka jako dopala, da vsej okolici ime: «Portobello», lepa luka. Meščani so bili jako miroljubni ljudje, ker so mu prinesli pavole, preje, živeža, zlata, pa še družega sadeža.

Od todi vozi Kolumb še osem milj na jug. Obstati pa mora pri mestu «Nombre de dios», ter mora nekaj dni čakati zaradi nevgodnega vremena. Mejtem pa neče pohajati ter dan gubiti, ampak si popravi ladje, in nato jadra dalje. Ko se pa na morje spusti, protivijo se mu vetrovi, morje začne valove gnati, ne ostane mu družega, kakor da se v kako zavetje stisne.

Ali tudi tukaj ga divjaki napadejo, pa toliko predrznejše, ker vidijo, da jih je več ko Špacev. Kolumb začne najprej z lepim, ter ustrelí iz kanona, češ, da jih bo z golim strelom preplašil, da bodo pobegnili; toda prevari se. Ko divjaki opazijo, da jim grom nič ne nahudi, se še bolj ohrabrijo, še bolj divjajo, ter z bèti in koli ob drevje tolčejo, hoteči mu pokazati, da se njegovega strela ne bojé.

Kolumb vidi, da z lepo ne bo nič. Pokazati jim pa hoče, kakšno moč ima v sebi njegov strel. Na nekem griču je bil kup razsajajočih divjakov, en kanon dá nabiti sè zernom, nameri ga v sredino, zapali in najsilnejših divjakov nekteri so ubiti, nekteri pa ranjeni.

Ko se na ta način divjaki prepričajo, da grom tudi ubija pa glave odnaša, se dvignejo v tek.

Kolumb se ne more zadosti načuditi slepoti siromašnih divjakov. Sicer so bili še precej lepi ljudje, visoke rasti, vitkega telesa.

V tej lukii je bilo sila krokodilov. Držali so se blizu obrežja, kjer so prenočevali. Te živali so dajale od sebe neki čuden duh. Plašljive so, a vendar lové ljudi, ter jih žro, če jih dobé.

Kam pojde zdaj Kolumb?

Ker na koncu tolikega potovanja zelenega namena doseči nij mogel, sklene popustiti svojo namero. In ker so mu bili na vse strani nevgodni vetrovi, križari semtertja po morju, in napósled se odloči, vrniti se. Pa ravno tačas izvé, da nedaleč je nekaka pokrajina, «Varagva» po imenu, pa da je taista bogata, ter da ima obilno žlahtnih rud.

Kolumb se da na pot. Pa toliko da odjadra, nastane strašanski vihar, ki trpi več dni zaporedoma. H temu se pridruži še pomanjkanje živeža. Pluli so po osem milj na dan, in tako je vse pošlo, le nekaj suhorine ali dvopečenca je ostalo. Pa še ta kruh se jim skvari v tako vročem kraju, da ga nijso jesti mogli. Raje so celi dan stradali, kakor bi ga pokusili. Tak je bil, da se je vsakemu gabilo, ves živ je bil samih črvov. Napósled pa, ko sila pritisne, še Bog da ga je kaj bilo! Dobra je bila

vsaka drobtina. Kader so ga jedli, so skrivali se po kotih, da niso videli črvadi.

Lejte, otroci, kam človeka huda lakota prižene. Pa še druga stiska se jim prikaže. Požeruni jih obdado od vseh strani.

Dragica: Kakšen pa je požerun?

Ivče: Kaj ne veš, kakšen je? Saj so že oče povedali, ki so nam pravili o morju!

Dragica: E, kaj, morda pa zraven nissem bila.

Oče: No, povej jej pa ti, kolikor veš o tem.

Ivče: Le poslušaj. Požeruni, to so strašne morske ribe, morski somi jim tudi pravijo. Imajo debel život, skoraj 20 čevljev dolg. Imajo strašno žrelo; ozgorej pa ozdolej trivoglate ojstre zobe, močne pa tako, da pregriznejo roko ali nogo. Pa tudi močan rep imajo, sè katerim mahajo okolu sebe. Kogar ž njim zadenejo, no, ta kar na mestu ostane.

Miroslav: Ta riba je pa res strašna zverina!

Ivče: Pa še kakšna! Če je lačna, ondaj žré, kar ujame, kar dobi, še kamen pa železo. — Neki potopisec pravi, da je umrl neki mornar na morju, da so ga v platno zavili, pa v morje spustili. Drugi dan pa ujamejo velikega požeruna, in ko ga razparajo, najdejo v njem tistega mornarja še zavitega. Drugikrat so našli pa v drugem živo žabo, pa glavo od druge ribe. Vidiš, tako je. Požerunovo meso pa nij za jed. Tolsto je, ali gabno. No, divjaki, posebno tisti afriški zamurci, ti ga pa jedo z veliko slastjo. Da jim gre pa še bolj v tek, ga pusté na solncu osem dni, da že gnije, potlej pa.

Dragica: Zdaj je pa že dosti, zdaj pa le utihni.

Oče: Kolumbovi ljudje, ko spazijo da so v požerunskem društvu, se prestrašijo. Pa vrhu vsega tega so se bili vendar najedli požerunske ribetine.

Ferdo: Kako so jih pa lovili?

Oče: Prav lahko. Dražili so jih, pa na površje vabili. Ker ti sami vse požro, kar se jim zažene, djali so brodarji na ojster kavelj kos rudečega sukna, pa na železju v vodo spuščali. Ko se pa sukno v vodi zarudeči, prileti požerun, pa vse skupaj požre. Nato pa drugega nij treba, kakor da se vun izvleče. — Zdaj je pa dosti o ribah, jutri pa kaj o Kolumbu.

17. povest.

Preden pa Kolumb dospè do bogatih rud varagvajskih, je moral prestati še dosti boja z vetrovi. Pa koder je šel, nikjer nij videl del hiše na tleh, povsodi so bile od tal v zraku.

Miroslav: Kako so jih mogli pa staviti v zrak?

Oče: I, po vejah visokega drevja so si delali hišice, kolibice. Tedaj niso živeli pa prenočevali kakor ljudje na zemlji, ampak kakor tiči po svojih gnezdih.

Dragica: Čemu pa tako?

Oče: Morda so se bali povodnji, hudobnih ljudi, ali pa divjih zverî.

Dragotin: A kako so se pa gôri spenjali?

Oče: Po lestvah. Kader so bili vsi gori, potlej so pa še lestvo seboj potegnili, da nij mogel nihče do njih.

Milče: Vidiš, kako so bili pametni!

Oče: Kaj pa Kolumb? Napósled pride srečno do zaželenega kraja. Kako je bil vesel, on pa njegova družba, kako jim je na misel hodilo suho zlato pa čisti biseri!

Kolumbovi ljudje so menili, da jim bo zlato in biserje v usta letelo kakor pečene tice. Usidrajo se ob reki Betlem. Divjaki jih pa napotijo, naj gredo Španci po reki, kajti — djali so Indijanci — po njej pridete do našega kralja Gvibija.

Španci storé.

Prispevši do glavnega mesta, pošlje Kolumb brata, da kralja pozdravi v njegovem imenu. Pa še preden Jarnej do njega pride, izvé kralj da gredo k njemu beli ljudje.

Drugi dan pride pa kralj, Kolumba obiskat. Kolumb ga sprejme častito in prijazno. Ker je pa vedel, kako se v tej deželi prijateljstvo sklepa, ga sklene tudi z Gvibijem. Dá mu nekaj svetle drobnjave, in s tem je bila stvar gotova.

Jarnej vidi, kako so Indijanci mirni, in zatorej mu je bila prva skrb, da dobro opraša in poizvé, kje so zlate rude. Vedoč, kako so bogate, in kje da leže, se takoj k njim napoti z nekoliko spremljevalci. Dospevši do rud, vidi, da mu jih nij treba še le kopati, da je zlata že dosti izkopanega, da ga more kar nabrati, kolikor ga hoče. Iz tega pa je sklepal, da ga mora biti veliko tudi v zemlji, če ga je že toliko na površju. Ko vsega poberó, se vrnejo.

Kolumb je bil že prej odločil, da tukaj postavi trdnjavico, če mu le brat ugodna poročila donese. Zatorej dá zapoved, ko se Jarnej povrne, dá se ima začeti mestce zidati. Pa res se prične delo.

Delali so noč in dan. V nekaj tednih je bilo mnogo hiš gotovih.

V trdnjavici pusti brata z osemdesetimi ljudmi. Preskrbi ga s hrano, in nato hoče nazaj na Špansko. Ali preden se uladja izvé, da kralju indijanskemu nij po volji, da mesta postavlja v njegovej deželi, ter da mu jih kani požgati in podreti. V takem stanu si ne vé druge pomoči, kakor da se z bratom posvetuje, kako bi se dal kralj ujeti, potlej pa njegovi podložniki pokoriti. Nesrečni sklep privleče nesrečo za seboj.

Jarnej prosi brata, naj le njemu prepusti, da to izvêde. Nato uzame seboj nekoliko krepkih ljudi, ter udari na glavno mesto kraljevo. Kraljev stan je bil na nekem griču. Ko pa Gvibij začuje, da je sovražnik že pred vratmi, mu sporoči, naj ne hodi do njegovega dvora, ker mu hoče sam naproti priti. Zatorej uzame Jarnej samo pet korenjakov seboj. Ostalim pa zapové, naj malo zaostanejo in še le tedaj prileté, kader strel zaslišijo, potlej pa naj obdajo dvor tako, da ne bo mogel nihče uteči.

Mejtem pride kralj. Pa toliko, da se prikaže, je že ujet. Puška počí, Španci pa obsedejo dvor.

Milče: Prav mu je, čemu je pa take naklepe koval, pa tako nezvestobo namerjal.

Oče: No, o tem se lahko misli, kakor se hoče. Sicer pa Kolumba opravičuje to, da je imel le dobre in blage namene. Saj veste, da je hotel Indijance omike naučiti, pa luč pravega nauka jim prižgati.

To ravnanje pa nij bilo brez nepravil. Jarnej je kralja ujel, pa ga dal povezati, ter djati na ladjo. Ujeti kralj se pritoži, da ga boli. Jarnej mu dá vezi

odjenjati. Zvečer pa gre k bratu, da mu pové, kako je. Ko se pa ladja na morje spusti, skoči kazik v vodo, ter še Jarneja seboj potegne. Ali kazik je bil tako spreten v plavanju, da ga brodarji zastonj lové, in da jim izgine izpred oči. Kako jim je mogel uteči, nobeden nij videl.

Zdaj je bila ušlemu kaziku prva briga, da podložne na noge dvigne. Nenadoma napade Kolumbovo trdnjavico, obsedši jo sè vseh strani. Iz gostih gojzdov zaženo strašni krik, ter mečejo goreče strele, goste kakor dež. A ker so bili predaleč od trdnjave, je strele nijso mogle doseči. Zato planejo iz host, da se zgrabijo z rokami. Začne se krvava borba, ali za kazika nesrečna. Vsa njegova divja moč se razbije o hrabrosti Jarnejevej. Sovražnik jo pobere nazaj. Padlo jih je veliko; Jarnej sam dobi rano v prsa.

Španci so mislili, da je sovražnik dosti dobil. Toda ukanili so se. Kazik je bil razdražen le še bolj. Sè vseh strani zbira vojsko, da se grozno maščuje nad Španci.

Španci vidijo nevarnosti. Zaradi tega silijo v Jarneja, naj jih pusti na ladje, zakaj — so djali — raje se damo pogubiti viharju, kakor da nas divji sovražnik z gorečimi strelami ugonobi. Pa, kakor je kazalo, gotovo bi bili nesrečni, ko bi se ne bili še pravi čas umaknili.

Kolumb dà tedaj čolne povezati, ter ljudi na njih do ladji prepeljati. Jedina želja Kolumbova je bila, da bi se kako pritegnil do Hispanjole. Ladje so mu bile skoraj za nič, vožnja v Španijo pa predolga. Da se mu tu ali tam ne razlomijo, jih hoče tukaj popraviti.

A glej! Kakor bi se bilo vse zoper njega zarotilo! Še z mesta se nij premaknil, pa nastane divjajoče vetrovje, silovit vihar, da valovi šumé ter brodovje dvigajo visoko, od dna morja pa do pod oblake, da morje bučí, vesla klopočejo, ladje skačejo, škripljejo in pokajo, mornarji pa v največem strahu zdihajo ter stokajo.

Kolumb se loti dela. Ladje začne nagibati zdaj na levo, zdaj na desno, pa vse zastonj. Nečejo ga niti mornarji podpirati, niti morje poslušati. Strah, groza in obup, da se Bogu smili. Ena ladja se mu malo prej polomi, druge dve sta pa tudi pôčeni, da skozi pokline voda vanje dere. Kaj boš zdaj? Vun meči, dokler moreš.

V tem žalostnem pa nevarnem stanju Kolumb družega ne vé, kot vožnjo nameriti proti svojem starem selišču, proti Kubi, otoku, ker je hotel ondud kaj počiti in ladje popraviti. Pa še to mu ne gre po sreči. Bil je že prišel skoro do obrežja kubanskega, kar naenkrat duhne vanj protivni veter, ter ga zanese daleč na globoko morje. Kar je bilo pa še strašnejše, udari veter ladjo ob ladjo, toliko da obedve ne utoneta.

Bog pa ne zapusti svojega Kolumba; nenadoma prispè do otoka Jamajke. Ko pa mornarji iz ladji izidejo, vre sè vso silo voda v poke, da se ladji utapljata. Brž gredo vsi na delo, ter ladje na suho zvlečejo.

Janče: Ali, za božjo voljo, kako pojde pa nazaj, ko nijma ladje?

Oče: Bog vedi. Kolumb je vse Bogu prepustil, sam pa storil, kar je bilo v njegovej moči. Zdaj nijso več mislili, kako bi bili popraviti ladji, ker

sta bili vsi pokvarjeni. Kolumb jih pa vendar nij hotel zavreči, še hvali, da so take.

Kolumb vidi, da njegovi ljudje morajo zdaj posebno mirni biti, ker mu je prijateljstvo z divjaki silno potrebno. Ladje dobro podprè, dà na krovih narediti kolibice, v katerih imajo njegovi ljudje stanovati. V kratkem se nateče sila divjakov na obrežje. Bili so mirni, Španci pa tudi kakor ovce. Nato začno beretati, zamenjavati, kupovati. Kolumb jih pa izprašuje, kako bi mogel dalje priti. Divjaki mu pa reko, da je samo eno rešilo, in to, da morajo k Ovandu poslati, če jim ta morda pošlje kakšno ladjo.

Ali zdaj je bilo prašanje, kdo bode odposlan? Ladje, še čolna nijso imeli ne enega, od Jamajke do Hispanjole so imeli pa 30 milj. — Sreča zmeraj spremlja pravičnega. — Tudi zdaj najde Kolumb pomoč. Njegova ljubeznivost in prijaznost z Jamajčani mu dobi toliko prijateljev pri njih, da so bili pripravljeni vse zanj storiti. Mahoma mu posodijo svoje čolne. Pa ti nijso bili nič posebnega. Slabe ribiške barčice so bile, pa nič več. Ali s temi bi se kdo na tolik pot podal, mej viharje in valove?

Ukljub tolikim nevarnostim in tako bornim plovilam, se najmeta vendar dva človeka, Mendes, neki Španec, pa Fjeski, neki Talijan, ki sta hotela to pot storiti, in vagati svoje življenje. To sta storila iz ljubezni do gospodarja svojega, Kolumba, ki sta ga tolikanj ljubila, da bi bila zanj dala vse. Zatorej bode na veke slovelo njijuno ime.

Namestu da potujeta skupaj, se hočeta voziti vsaki na posebnem čolnu. Vsakemu prida Kolumb po šest Špancev, pa nekaj Indijancev. Preden za-

veslajo, se pogovoré, da se ima Fjeski povrniti, kader pridejo do Hispanjole, Mendes pa da pojde naprej do San Dominga.

Zdaj zaveslata. Spremlja ju blagoslov in vroče želje zaostalih. Neprenehoma veslajo dva dni in dve noči, tako da onemorejo. Ker ne moreta dospeti do kake trdine, začneta misliti, kaj če nijsta zšla s pravega pota. Mislite si, otroci, kako jima je bilo pri srcu, ko jima zmanjkuje živeža pa vode, vročina pa velika. Divjaki skoraj sopsti ne morejo od same žeje. Veliko jih na potu pomrje. Drugi so čakali konca, ker nij bilo upati rešitve. Ostalim je bila edina hrana morska voda. To so jemali v usta, ter si jezik močili.

V tem bednem stanju jih pošine žarek upanja. Mesečina se prikaže. Nedaleč opazijo nekakšen slop, moleč pod oblake. Ali to nij bil slop, ampak velika morska pečina. To jim dá nekoliko srca. Upajoči, da so blizu kakega otoka, primejo za vesla. Dospевši pa do zelenega kraja, kaj najdejo? Nič ko golo skalo. — Vendar se je pa tukaj pokazalo, kako nepravilno je, ako človek obupa nad božjo pomočjo, ki nam najraje ondu pomaga, kjer je najbolj treba.

Kdo bi bil na to pomislil, da bode Bog tem bornim veslarjem na kamenitej skali prav tega dal, česar so bili najbolj potrebni? Vendar je bilo tako. Na pečini so našli v jamah dobre pitne vode.

Kader človek kaj prav zaželenega dobi, rad pozabi na zmernost. Tako je bilo tudi s temi brodniki. Dobivši vode, se je načépaajo, da se je prenapijejo. Večina siromakov pa svojo nespamet drago plača. Ene strese mrzlica, druge pograbi smrt, eni dobé sušico ali pa vodenico, itd.

Res je tedaj, da z nespametjo in nezmernostjo si človek najzdravejši jed pokvari in ostrupi, da imajo ljudje namestu blagoslova božjega pa kazen božjo za svojo pohlepnost.

Z vodo so odvrnili največo potrebo. Ali zdaj so se prašali, kako pojdejo dalje. Vrh skalovja zro na vse strani. Pri tem pa najdejo mnogo izvrženih rib. Lačni so bili, zato jih nekaj speko, in še le na večer hočejo dalje tirati.

Otroci: Dejte, dejte oče, povejte, ali so prišli tjakaj!

Oče: Res odrinejo še le zvečer. Neprenehoma celo noč veslajoči, dospejo prav v zori na zahodni breg Hispanjole.

Peter: Nikamor drugam?

Oče: Nikamor. — Mislim otroci, da za nocoj bo dosti.

18. povest.

Oče: Hajd'te, da vidimo, kako se bosta vozila ta dva potnika nazaj na Jamajko, pa kaj se je mej tem s Kolumbom godilo. Zdi se mi, da bo skoraj tudi on dal Bogu, kar je njegovega. Zatoraj moramo nanj paziti, da se nam ne izgubi.

Milče: A, pa to nij mogoče, da bi tako brž umrl.

Dragica: Seveda ne; če ne bi precej vun bežala.

Miroslav: Jaz tudi.

Oče: Žalujmo kakor hočemo; vse nič ne pomaga, če se pa Bogu tako dopade. Boljši je, da take prigodbe mirno gledamo, pa čakamo, kaj bo, kakor da upijemo. Kar mora biti, naj pa bo, v imenu božjem.

Kolumb je že nestrpljivo čakal na odposlanca Fjeska. Po celo noč in celi dan je gledal proti kraju, od koder bi imel priti; zakaj veliko mu je bilo na tem, kakšno poročilo da mu prinese. Ali njega vendar nij bilo prvi dan od nikoder, nij ga bilo drugi, tretji dan pa tudi ne.

Milče: Pa kje se je mudil tako dolgo?

Oče: Jaz ne vem. Ne morem na Hispanjolo, da bi videl, kaj ga zadržuje. Le toliko vem, da je nekje ostal, in da je Kolumb v velikem strahu. Kolumbovi zdaj že ne mislijo, da bi se kdaj z Jamajke povrnil. Vsem je bilo na jeziku, da je Fjesko s tovarišem poginil. Da bi se bil kako rešil, tega nihče ni mislil. — Zdaj se začne žalovanje, jokanje pa upitje, da zemlja odmeva. Vsi plakajo, le Kolumb stoji nepremakljiv kakor skala, ob katero sever bije, pa je ne odbije. Krivičenje, da je Kolumb kriv njih nesreče, pade spet nanj. Kolumbovi ljudje jamejo kleti, da so ga poslušali, ter zapustili domovino.

Napósled je upitje, kletje pa nezadovolje toliko, da se proti njemu zaroté. Na upitje, zaničevanje pa psovke še bolj oboli Kolumbova glava, ki ga je že od drugih stisek tako silno bolela. Nihče nij mislil, da bi mogel uiti razdivjanim svojim ljudem. Kolumba je ravno ta čas trla huda bolezen. Tudi večina podložnikov njegovih nij bila brež nje.

Ko je bil on na smrtnej postelji, ter skoraj pojemal, zaroti se jih nekaj proti njemu, pod vodstvom dveh rovarjev, bratov Porrasov. Starejši drvi h Kolumbovej postelji, ter vanj zagrmí: «Zakaj nas ne pelješ že na Špansko?» Kolumb mu odgovori z rahlim glasom: «Tudi jaz želim tisto kakor ti, ali to nij v mojej oblasti. Če pa vas kdo najde kak po-

moček, da bi se rešiti mogli, pojdem z vami, kakor sem slab.»

Dasi tudi so bile te besede govorjene milo in prijazno, vendar kar nič ne, pretisnejo tega brez-sramnega in brezdušnega obešenca, ampak začne še grje razsajati ko poprej, kričeč: «Zdaj nij časa blebetanju. Jaz odidem sam, ti pa crkaj, dokler češ».

Na to skliče svojovrstne klateže, ter jim raz-laga nesrečno stanje. Napósled pravi: «Komur rači, naj gre zmano!»

Nezadovoljneži so pa tega željno čakali. Toliko da izreče, dero vsi na ladje. Vsi vrišče: «S tabo gremo, le naprej!» Kolumb čuje te nesrečne besede, in ka-kor je bil onemogel, hoče vun, da bi jim naklep prepredil. Služaji njegovi pa, videči nevarnost, da ga bodo uporniki potolkli, če se jim prikaže, ga ne pusté vunkaj.

Jarnej hiti na breg, in med nje stopivši jim brani. Toda zastonj je vse prizadetje njegovo. Nezadovoljci odpnó deset čolnov, ki so jih bili Indijanci Kolumbu prepustili, pa odrinejo od kraja. Drugi to videti odklenejo še druge čolne, poskačejo vanje ter od-veslajo.

Pač je bil žalosten Kolumb, ki je moral ostati sè sinom, bratom pa nekoliko podložnimi. Da ga še ti ne zapusté, jih k sebi pokliče, ter prigovarja, naj mu bodo zvesti zanaprej, kakor so mu bili dozdej; naj ne pozabijo svoje dolžnosti, naj gledajo na Onega, ki bo sodil krivične, ter naplačal zvestobo na tem in na onem svetu; naj ne obupajo, zakaj upanje — pravi — je to, kar oko v glavi.

Mejtem odjadrajo brezčutni uporniki protivshodu, veselo popevaje. Ali kako so potovali ob jamajskem

obrežju! Kjerkoli so na suho stopili, so kradli, jemali. Povsodi so pravili divjakom, naj se zaradi tega maščujejo nad poveljnikom, Kolumbom, zakaj ta jim je to zapovedal. Djali so divjakom, naj ubijejo Kolumba, če jim škode ne povrne.

Razjarjeni Indijanci so bili zdaj še bolj podkurjeni. — Pa upornikom še nij bilo tega dosti. Ujeli so tudi še divjakov, ker njim se nij hotelo veslariti in kormariti.

Toda, kazni božji nihče ne uteče. Dohiti ga, kjer si bodi.

Še nijso bili štiri milje od obrežja, kar se nenkrat vzdigne grozni vihar, in morje žene valove. Voda pljuska v čolne sè vseh strani, in gotova smrt jim preti. Kaj naj počno? Videli so, da če ne olajšajo čolnov, bode vseh konec. Ali kako jih bodo olajšali? Zdaj jim pride na pamet, da imajo divjake ali pobiti, ali pa v morje pometati. Pa res, lotijo se tega krvavega in nečloveškega rokodela. Večina divjakov pogine umorjenih. Kolikor jih pa ostane, poskačejo v vodo, ter se z rokami prijemajo za čolne, da bi si življenje plavajoči rešili.

Ali ti španski uporniki so bili nečloveški. Kakor je kdo roko pomolil, da bi se prijel, mu jo precej odsekajo, prepustivši jih grozni smrti. S tem okrutnim načinom pogube 18 Indijancev. — Še druge bi bila našla taista usoda, ko bi nekaj družega ne bilo. Ko namreč vidijo, da ne bo môči Hispanjole doseči, in da bo najbolje, če se nazaj vrnejo, in da jih ne bodo imeli, kateri bi jim veslali, pusté drugim življenje.

Otroci, to je grozna povest. Obžalujte grozno to početje, kader se ga spomnite. Milujte, da so

take pošasti na svetu živele, in da še živé, ki ne poznajo ne bližnjega ljubezni, niti usmiljenja.

Mejtem pa, ko se jo to godilo, ostane Kolumb nespremenjen. Tudi to nesrečo prenaša on s prirojeno si potrpežljivostjo. Dasi je bil sam bolehen pa slab, vendar z očetovsko skrbljivostjo pomaga svojim bolnim tovarišem. Bog blagoslovi njegovo delovanje. V kratkem mu posije žarek veselja. Kajti ozdravi on pa njegova družba.

Pa toliko da ozdravi, je že druga stiska. Indijanci mu odtegnejo živež, ker so bojda se bali, da bodo še sami stradali. Nekaj strah lakote, nekaj pa tista krvoločnost, ki so jo bili malo prej brezdušniki doprinesli, stori, da jamejo Kolumbove ljudi mrziti in sovražiti.

Kolumbova bistroumnost pa tudi to nevarnost odvrne. Kako pa?

Iz tega bednega stanja reši ga njegova znanost v zvezdarstvu. Opazil je namreč, da bode mesec skoraj mrknil. Zatorej skliče k sebi indijanske poglavarje, češ, da jim ima povedati nekaj jako važnega. Ko se vsi okolú njega zbero, pokliče svojega tolmača, ter ga napoti, kako naj jim govori.

Tolmač, dobivši napotek, kravi: «Mi smo nebeški ljudje. Mi poznamo in častimo pravega Boga, ki je naredil nebo in zemljo. Ta naš Bog váruje dobre, ter kaznuje hudobne. Tudi vas bode kaznil, če boste še dalje hrano odtezali tem, ki se klanjajo temu Bogu. V kratkem boste videli mesec namrgoden pa srdit. Iz tega pa sodite, kaj bo, če ne boste še naprej dobri s tujim gostom».

Indijanci se krohočejo temu napovedovanju. Ko pa vidijo, da mesec zmeraj bolj temni in

pomrkuje, se začno bati, javkati in plakati. Kolumbu padejo pred kolena, ter ga prosijo, naj moli, da Bog odvrne od njih to nevarščino. Obetajo mu, da mu bodo skrbeli za živež, dokler bode pri njih. — Kolumb jim obljubi, da bode bolje, če bodo tudi oni boljši. Nato se zapré v svojo stanico, kjer biva, dokler mrknjenje ne prestane. Ko pride vun, jim pové, naj se ničesar ne bojé, ker Bogu je prav ljubo, da so misli svoje premenili.

Divjaki, opazivši, da se je napovedba izpolnila, to je, da je mesec res mrknil, začno se čuditi pa slaviti krščanskega Boga, a Kolumbu donašati obilne hrane.

No, otroci, kaj pa vi porečete na to? Je-li Kolumb prav storil, da se je z nevednostjo teh ljudi okoristil?

Ivče: Jaz mislim, da menda prav.

Oče: Zakaj praviš «menda»?

Ivče: Saj lagal se nij. Saj vemo, da lagati ne smemo pred nikom, a kamo li pred Bogom.

Oče: Tega mnenja sem tudi jaz. — Pa zakaj, otrok, se ne smemo pred Bogom lagati?

Ivče: Zato ker jim dajemo povod ali priložnost, da krivo pa napačno mislijo o Bogu.

Oče: Tako, sinko, tako. In ko bi bil Kolumb tudi kaj majcenega pregrešil, se mu prav lahko spregleda, zakaj druge pomoči nij bilo. Ob enem je pri Indijancih zbudil veliko, vzvišeno vmisel. Zdaj so Indijanci vsaj izvedeli, da je samo jeden pravi Bog. In ko jim je to misel v glavo postavil, mogel jih je učiti še druge lepe nauke.

Osem mesecev je že preteklo, odkar so poslanci odpotovali. Ali doslej se še nobeden nij povrnil.

Kolumb je že mislil, da sta se bršcone obadva utopila. Zatorej tudi pomoči nij pričakoval. Ko bi mu ne bile druge skrbi glavo belile, bil bi rekel, da je kaj malo prijetnega doživel; kajti še to malo družbe, ki je bila pri njem ostala, je sklenila pobegniti, pa z uporniki se združiti, ki so še zmeraj po otoku se klatili.

Prav ta čas pa, ki so bili na ta pot pripravljeni, opazijo od daleč eno evropejsko ladjo. Po malem se jim srce raduje. Zdaj, zdaj je pri obrežju ter obstane. Ko se ladja usidra, hiti nje vodja h Kolumbu. Najprej mu poda pismo, ki mu ga je poslal gospodar hispanjolski, in na to mu izroči meh vina pa dve svinjski stegni. Ko to odda, gre brškobrš na ladjo, pa dalje odrine.

V tem pismu nij bilo družega, ko nekaj praznih besedi in poklonov; ladji pa je bil Ovando zapovedal, naj se precej vrne. On je tega željno čakal, da bi bil Kolumb v stiski. Nij imel bolj goreče želje ko te, da bi Kolumb poginul. Kajti se je bal, da bo Kolumb, ko pride v Španijo, iskal svojih pravic, da postane spet gospodar na zahodnem Indovskem. Ta ladja, pa tako pozno, je bila torej le zato prišla, da bi Ovandu naznanila, v kakšnem stanu da je Kolumb.

To je uzrok, zakaj je bila ta ladja priplula. S tem pokaže nevošljivec svoj gadni namen, svoj zlobni značaj. No, drugi pa spet drugači govoré: da je Kolumb samo zato za ladjo prosil, da bi mogel Ovanda prepoditi. Na voljo vam je dano, da si odberete menitev, katero hočete.

Otroci: Mi se držimo zadnje.

Oče: Zakaj pa?

Janče: Ker si misliti ne moremo, da bi mogel biti Ovando tako hudobnega srca. To je eno; drugo pa je, da človek mora o drugem zmeraj dobro misliti, naj je kakoršenkoli, dokler se tacega ne pokaže.

Oče: Prav si djal. Le pri tem načelu ostani, gotovo se ne boš nikdar kesal, ko bi tudi koga za boljšega imel, kakor je. Poslušajte zdaj, kaj stori Kolumb, ko list prejame.

Kolumb je preveč zaupanja postavljaj na Ovanda. Zdaj je bil na cedilu, vendar svojim ljudem nij hotel odkriti te neprilike in te svoje stiske, ki mu je srce ujedala. Zdaj nij na družega zaupal, kakor le še v Boga. Da se kako izgovori pred svojo družbo, pravi, da se je ladja zato vrnila, ker je bila premajhna, da bodo pa odposlanci skoro večo kupili in pripeljali.

O tej priložnosti Kolumb tudi izvé, kako je bilo ž njegovima poslancema. Zakaj se pa tudi Fjesko nij vrnil, bomo slišali.

Tudi on, Fjesko, je dobil mrzlico na onih skalovinah. Vendar je bil zvest svojemu obetu, ter se je res hotel precej povrniti, toda nihče nij hotel z njim nazaj.

Bali so se, da bi se ne ponovila poprejšna stiska. Zdaj je moral tudi Fjesko naprej. Ko pride v Domingo, lazi dan na dan okolu Ovanda, moledova in prosi, naj mu proda vsaj eno ladjo. Ali Ovando, kakor bi tega ne slišal, ga le zadržuje in napósled Fjesko sam ne vé, pri čem da je.

Mej tem si je Kolumb prizadel, da bi potepine spet nazaj in skupaj sklical. Klateži pa se ne zmenijo zato, ampak tirjajo od njega, naj jim da živeža pa obleke. Kolumb se tega ne ustraši.

Ker je bil Kolumb spet obolel, pošlje brata proti njim. Jarnej poskuša najprej z lepim načinom, ter neče sè sovražnostmi pričeti doslej, dokler nezvestobneži sami uzroka temu ne dajo. Ko se strnejo, ponudi jim Jarnej mir in spravo, toda oni mu odgovoré, da je strahopetec.

Jarnej uvidi, da lepa nič ne izdà. Zatorej dà na upornike streljati, jih pograbi kakor lev in razpodi na vse strani. Ene dohiti smrt z mečem, druge s kolom, tretji poginejo tako ali tako. Večina pa odnese pobite glave. Jarnej sam je ranjen.

Nij bilo tega dolgo, pa pošljejo uporniki sami h Kolumbu, ter ga prosijo milosti.

Blagosrčni ta mož, kteremu nij bilo, da se maščuje, odpusti vsem. Tako je bil spet mir storjen kar nenadoma. Vsem odpusti, ker se vsi kesajo, le kolovodje dene v železje, da se pokoré.

Dokler je Kolumb s takimi stvarmi opraviti imel, sta njegova poslanca pri Ovandu prosila in prosila. Dolgo ju je odlašal in odkladal, napósled pa videvši, da prošnjikov se ne more iznebiti, in pa boječ se, da bi mogel zaradi tolikanj zaslužnega moža še tožen biti, jima raje ladjo proda.

Tako pride Kolumbu sreča naproti, ko je najmanj nanjo mislil.

Teško ju je čakal, a v letu dní vendar le pričakal. Kolumb se zdaj uladja, ter vozi v San Domingo. Semkaj dospevšemu, hiti mu Ovando naproti. Sprejme ga z navidezno prisrčnostjo, prisiljeno ljubeznivostjo in laskavostjo. V srcu svojem pa Ovando vendar ne more zatreti ali vsaj prikriti svoje stare jeze. Ovando ga začne žaliti z djanjem in z jezikom. Kolumb je saboj v Španijo vozil dva hudodelca; Ovando se pa

umeša, ter ju — meni nič tebi nič — na slobodo izpusti. Kolumb pa je bil že vajejen prenašati take stvari, zatorej preboli še to neprijetnost. Ko pa napósled vidi, da ne bode môči dolgo in mirno blizu takega sovražnika prebiti, se umakne njegovim zasadam, ter se napoti v sladko svojo domovino.

Ali tudi na tem potu mu žugnejo stare nesrečnosti. Božja previdnost mu pošlje tudi zdaj taiste stiske, ki so ga spremljale že od začetka pa do smrti. Nagli in siloviti vetrovi, kakor bi se bili zmenili, ga napadejo brš ko od brega odtisne. Nevarnost ga obdaje zè vseh strani. Druzega ne ostane, ko vrniti se nazaj na Hispanjolo. Obe ladji puščate. Malo je ljudi, ki bi se bili usodili s takimi ladjami na pot, a Kolumb se tega vendar nij prestrašil. Popravi jih, kolikor se dá, pa odjadra na Špansko. Prevozivši čez 700 milj, dospeje srečno v lukó sv. Lukara v Andaluziji.

S tem je bil konec njegovej vožnji, toda ne njegovej tugi in žalosti. Čuje namreč, da mu je umrla zavetnica, edina pomoč na tej zemlji: kraljica Izabela se je bila preselila s tega sveta na drugi. Kolumb je veliko upanja vanjo stavil. Še zmeraj je mislil, da ona mu bo naplačala vse one krivice, ktere je moral pretrpeti, in da mu bode ona pravico storila. Ali zdaj je sodnica omolknila, zaneméla! Kaj je imel upati od slabotnega kralja, ki nij imel nobene trdne volje?

Vendar pa vse to Kolumba ne preplaši. Ko si nekoliko opomôre, gre na dvor, da naznani kralju uspeh svojega potovanja. Toda kralj, od drugih podpihan, ga le malo posluša, ko mu jame tožiti, koliko je moral prestati od svojih sovražnikov, še manj

pa, ko ga prosi, naj mu izpolni, kar mu je pismeno obljubil. Ko pride pa govorjenje na zahodno Indovsko, je kralj ves gluh.

Tako je moral Kolumb pri vseh svojih neumrlih zaslugah nespoznanje in nehvaležnost žeti, za vse svoje trudapolno a občekoristno življenje. Pravice je moral prositi pri nepravičnih sodnikih, milosti pa pri nemilostnem kralju, tako dolgo, dokler se ga napósled nebo ne usmili in njegovemu trpljenju konca ne postavi.

Izmučen sè vsakoršnimi mukami, zdelan teškega truda, upognjen po nevošljivosti svojih zavidnikov, katerih je imel v vsakem kotu, umrje v Valjodolidu l. 1506 v 65. letu svojega zaslužnega življenja.

* * *

Kakoršno življenje, taka smrt. Umrje blagosrčno in pobožno. Z onim veselim licem, ki ga je zmeraj imel, zatisne tudi zdaj oči, ter pohiti k prestolu večnega sodnika.

Tiho je v sobi, kakor v grobu.

Oče: Ali bi radi vedeli, kaj nam zgodovinarji pišejo o osebi in značaju tega velikega moža?

Otroci: Le dajte, le!

Oče: Kolumb je bil velike, vitke rasti. Njegov pogled, pa vsa njegova postava kazala je nekako vzvišenost. Imel je podolgasto lice, zavrtnjen nos, bel obraz, plave, bistre oči. V mladosti je imel rudečkaste lase. Toda veliko trpljenje in pa neprestane skrbi, dušno in telesno delo, mu jih zgodaj pobeli. Njegovo življenje je teklo zdaj v sreči, zdaj v nesreči, zdaj v pogrдах, zdaj v pohvalah; zdaj v največem dostojanstvu, zdaj spet v največej potisnenosti. Kratki

so bili časi njegovega veselja. Malokdaj mu je kateri dan zašel, da ne bi bil trpel ali telesnih ali dušnih bolečin.

Sicer je bil trpežnih moči, velike živahnosti, neopisne pripravnosti, vrhu tega pa tudi lepega in npravskega držanja, človek vzvišene prijaznosti.

Proti tujcu krasótila ga je uljudnost, proti služabnikom postrežnost, proti prijatelju pa odkritosrčnost. V čemur se je pa še posebno izkazal, je to, da je bil v vsakej sreči in nesreči tako zmeren in potrpežljiv, da je bilo čudo.

Prigodki v njegovem življenju so jasna znamenja njegove blagodušnosti, milosrčnosti in vzvišenih misli. Njegova dela kažejo nevstrašeno srce v nesreči, modrost in opreznost v celem njegovem obnašanju, stanovitnost v nevarnosti. Malo vrstnikov je imel; malo, da bi bili taki možaki.

Kader je bilo treba, je bil resen; govornik pa, da mu ga nij bilo enacega ali podobnega. Govoril je malo, toda zmeraj milo, resno pa krepko.

Obleko je nosil priprosto, toda snažno. — Z neutrudljivo pridnostjo je gojil znanosti že od mladih. Kar ga je posebno krasilo, to je ljubezen, gorečnost in tekmovanje v poštem delu, pobožnost pa je imel tako, kakoršno nijma vsakdor.

Tak je bil, otroci, tisti mož, ki so ga njegovi soživniki tako zametavali in odurjavali. Pa je tudi res možak, kojega ime se bode glasilo od ust do ust, dokler bode kaj ljudi.

Dodatek.

19. povest.

Otroci so poznali očeta, da še niso dovršili poprejšnje povesti. Zaradi tega še spati niso mogli; celo noč si glavo tró, kaj bo še sledilo.

«Veste kaj, zakliče eden, oče se le šali. Kolumb bo ustal, kakor je tudi Robinzon, pa še prej, ko mislimo.»

«Tukaj pa nij šale,» odvrne drugi.

«Tako so delali tudi takrat, pridene tretji, pa je bila vendar šala.»

Napósled prileti Dragica k očetu, jih začne objemati in prositi, naj jim še naprej povedó, da sicer ne bodo mogli spati celo noč.

Oče: O siroteji, žal bi mi bilo, ko bi zaradi tega spati ne mogli.

Dragica: Ravno zato nam morate še kaj praviti.

Oče: Ali moram?

Dragica: Nij, da morate. Jaz le pravim, da bi bili tako dobri.

Oče: No, pa še malo poslušajte. — Kolumb je zdaj mrtev, na njegovo mesto pa stopa druga in drugačna glava.

Otroci: Ktera je ta?

Oče: Le tiho, le počakajte še malo, pa boste skoraj čuli. — Najprej moramo vedeti, kaj se je po Kolumbovej smrti godilo dotlej, dokler se ta človek ne pokaže.

Vrnimo se najprej na Hispanjolo, da vidimo, kaj se je tam godilo ob Ovandovem gospodovanju.

Mene je skoraj strah, če le pomislim na to, kaj se je v tem nesrečnem kraju godilo; tudi vi boste, kolikor toliko, taisto čutili, kader vam bom kazal grozno sliko nečloveške okrutnosti.

Ovando sicer nij slabo vladal to novo državo. Storil je dokaj hasnovitega. Vsaj nekaj miru je naredil v deželi. Kralju je nakupil silno blaga. Obogati sam pa še njegova družba.

Najznamenitejši je, da trstiko presadi v zahodno Indijo. To rastlino je seboj prinesel s Kanarskih otokov. Lepo delo, zares! Koliko milijonov funtov sladkorja se je pozneje izvozilo iz te zemlje, pa koliko jezer duš si je opomoglo s to trgovino!

Vse to je lepo in plemenito. Ali zdaj je prasanje: Zakaj je bil ta človek, ki je sicer toliko dobrega storil, zakaj je bil divjakom groza pa kuga? Zakaj je tako počel, kakor blagi človek ne in česar se boji vsaki poštenjak? Zatorej poslušajte, kaj je delal, potlej mi pa svoje misli povejte.

Ovando s tem še nij bil zadovoljen, da se mu je podvrgel ves indijanski narod, ampak naložil mu je še težko delo, prisilil ga na letni davek, ki je presegal indijanske moči. Morda je menil, da so Indijanci kakor revne živali; sè kterimi je mogel storiti, kar se mu je poljubilo. Da se tembolj svojim tovarišem prikupi in prilizne, dá temu po 20 Indijancev, onemu po 50, nekojim pa po 100 in še več, ter jim dopusti, da ravnajo ž njimi kakor se jim zdi.

S tem načinom pade slabotni rod v trde roke Ovandovih guležev. Kajti kakoršen je bil gospodar

Ovando, nevsmiljen, takoršni so bili tudi njegovi sladkači, brezsrčni. Nij čuda, da Indijancev veliko pomrje. Kolikor jih pa smrti odide, ti sklenejo, ker ne morejo prenašati tolikega trpljenja, da se bodo sami usmrtili.

O času, ko je bil našel Kolumb to zemljo, bilo je čez milijon ljudi; v 15. letih pa to število pade na 60 000. Po takem jih je poginilo vsako leto po čez več ko 62 000!

Le še ena majhna pa rodovitna pokrajina je bila malo slobodnejša. Pa tudi ta je imela davek dajati. Do Ovanda je imela pokrajina svojo kraljico, Arakaono z imenom. Bila je prijateljica Evropejcem, ter je radovoljno plačevala davek sè svojimi podložniki.

Nesreča zanjo pa je bila, da so se v njenej deželi Rolandovi privrženci naselili. Ti ljudje so bili brez čuta, brez duše in vesti. Rolandovci so bili smeli in predrzni, tako da so divjakom že preseдали. Ker so oni divjake napadali, sklene kraljica jim s taisto mero povrniti. To pa Špance razkači. Ovando odloči, da se jej bo maščeval. Ker ga pa lizuni oblažejo, da kraljica namerja špansko gospodstvo otresti, sklene Ovando kraljico ujeti, ter jej kraljevanje uzeti.

Kraljica je imela obsežno oblast. Imela je pod seboj čez 300 kazikov ali kraljičkov, ki so bili njeni vazáli.

Dragotin: Kaj pa so ti vazáli?

Oče: Čudno, da tega ne veš, pa sam si vazál.

Dragotin: Jaz? vazál?

Oče: Dá, dá ti! — Vsi ste vazáli.

Otroci: Pa čegavi?

Oče: Moji! — Kaj nijsem dal vsakemu po košček zemljišča, da si naredi vrtek? Kaj mi nijmate na vrtu pleti, kopati, zalivati? Kaj vas ne branim, da vam ne more nikdo nič uzeti, pa odnesti? Pa kaj nijmam pravice uzeti vam vrt, pa drugemu ga dati?

Dragotin: Seveda imate.

Oče: No, lejte! Jaz sem vaš fevdnik, vi pa ste moji vazáli. Je li zdaj veste, kaj je vazál?

Dragotin: Vemo.

Oče: Tacih vazálov je imela kraljica čez 300. Vsaki je moral jej priti na pomoč, kader je bilo treba.

Ovando izvé, kako je ta kraljica mogočna, pa se preplaši. Videč, da ne bo steklo, ako se ž njo očitno vojskuje, pa na odprtem polju, izvoli drugi pot, sramotni pot ostudnega izdajstva. — Iz tega namena naznani kraljici, da jo bode z velikim spremstvom obiskal, ter da bode sklenil ž njo zvezo v imenu španskega kralja. Res se napravi s 300 pešci in 70 konjeniki. Kraljica nij mislila nič hudega. Ko od daleč vidi svoje goste, poskrbi, da bodo lepo sprejeti. Tudi ona gre sè svojimi vazáli Ovandu naproti.

Ko se snidejo, dà kraljica po indijanskej navadi najprej pred njim plesati, potem pa ga odvede na dvor. Zdaj naredi veliko gostijo, ter jih gosti več dni.

Špancem se to jako dopade. — Zdaj pride pa čas za izdajstvo. Ovando zaprosi kraljico, naj mu dovoli, naj se pred njo izkaže sè svojimi pešci in konjeniki.

Drugi dan se pripravi celi dvor na svečanstvo, da gledajo vojaško igro Špacev. Zbere se veliko ljudi. Ovando odide po svoje ljudi. Dovede jih. Vadbe se prično, pa tako da s pehoto pozastavi prehode,

s konjeniki pa zleti do kraljičnega dvora. — Indijanci se ne morejo dosti načuditi, kako lepo je to vojevanje. Ali naenkrat dene Ovando roko na prsi, in s tem je bilo dosti. Meči se zablistajo, konjenstvo pa skoči mej ljudi. Indijanci ne vedo od strahu, kaj bi počeli. Veliko jih pogine. Kraljica pade v sužnjost, vazále pa Španci povežejo vse zaporedoma h kolém okolu dvora. Nato zažgo dvor, da izgori s privezanci vred. Kraljico odvedejo v San Domingo, postavijo pred sodbo, češ, da je kovala sovražne naklepe proti Špancem, ter jo obsodijo na vešala.

Strah, groza, obup popade ostale Indijance. Od tega časa nij mislil nikdo več na to, kako bi otrešel žuleči španski jarem.

Dokler je živela španska kraljica Izabela, nij bilo smeti tako grdo počenjati z Indijanci. Po njenej smrti pa so bili igrača v rokah španskih krvavnikov. Res je bil še en mož, ki je bil edini, ki se je bil zanje potegnil, neki mašnik, Bartol de las Kazas, priporočajoč usmiljenje z Indijanci ne le po Evropi, ampak tudi po Ameriki, ali kaj bo en sam glas proti zedinjeni moči tlačivnikov, ki niso iskali sreče v poštenju, ampak v zlata polnej mošnji.

Tako izgubé Indijanci svojo zadnjo branilko. Njihovo število začne padati od dne do dne. Okrutnost španska jih zdela na toliko, da niso bili več za nikakoršno delo, kam še za rudokopje.

Kaj storé krvopivci? Kralju predložé, naj preseli indijanskih zemljakov z drugih otokov na Hispanjolo, češ, da se bodo todi lažej pokristjanili.

Slepi kralj privoli na to, Ovando pa zdaj razmišlja, kako da tudi te Indijance prižene v svojo mrežo.

Kakor človek, táka odločba. — Précej opremi ladje, ter odjadra na Lukajske otoke. Ko pa vidi, da siloma ne bode nič opravil, začne varati, in to prijazno in laskavo ko lisica:

«Poslušajte, vi dragi ljudje. Ravno zdaj smo prišli iz svete dežele. Tam smo se bili sešli z vašimi pradedi in očeti. Oni žive srečno in ugodno, da nij povedati. Prosijo vas in pa roté, da pridite k njim, brž, brž. Želé namreč, da bi tudi vi uživali tiste sladosti in miline, ktere oni uživajo. Ako bi bili pa vi tako nespametni, da bi ne uslišali njih prošnje, vas bomo vlekli siloma k njim.»

S takimi besedami se dadó nespametni ljudje zapeljati. Ker ne slutijo nič zlega poskačejo divjaki kakor slepe kokoši z veseljem na ladje, okolu 4000 črnokožnikov.

Še le tedaj, ko na Hispanjolo dospó, in svojih pradedov ne najdejo, se jim oči odpró, da vidijo, kako so prevarjeni. Veliko jih umrje od strahu in togovanja. Kar jih pa ostane, poskušajo vse mogoče, kako bi se oslobodili. Nekteri so bili tako drzni, da so na kladah po morju hoteli ubežati. Pa zastonj. Kajti v nekaj urah jih Španci polové in nazaj pritirajo. Nekteri so bili že blizu dóma, ko jih Španci zasačijo.

Španci vidijo, da s prevaro se jim delo prepočasi odseda, zatorej napadajo otoke sè silo. V nekoliko letih iztrebijo vse otočke na toliko, da žive duše na njih ne ostane.

Janče: O, to so pa grdi ljudje! Da sem jaz tačas živel, bil bi ali nebo ali zemljo preprosila, da bi bila odbita ta divja nakana.

Oče: Otrok moj! Vsa podoba je, da bi bil toliko opravil, kolikor drugi. Bartol si je tudi prizadjal.

da bi pregovoril ali zemljo ali nebo, pa vendar nij opravil ničesar. Pustimo take misli, pa slavimo Boga, da smo se rodili v takem kraju, pa v takem času, da se nam nij bati takih ostudnikov.

Las Kazas je vse poskusil, kako bi olajšal usodo Indijancem. Ker sè vsem svojim trdom ne more ničesar doseči, se da napósled še sam zaslepiti. Njegova poprejšna navdušenost se predrugači. Po drugem potu misli priti do svojega namena. On namreč napoti Špance, da bodo stvari bolje napredovale, če semkaj pripeljejo afriških zamurcev, pa te pošljejo v rudokope, ker so veliko močnejši od ameriških.

Evropa ta nasvet odobrí. — Od te dobe se začjenja trgovina z ljudmi, sužnjimi, ki je na sramoto vsemu človeštvu do danes trpela.

20. povest.

Milček: Ata, kako pa je s Kolumbovim bratom, Jarnejem?

Oče: Dobro, dobro, da si me opomnil. Čas je, da se vrnemo že k žalostnej družini našega prijatelja. Da je bilo v hiši rajnega žalostno, to vsakdo vé. Sin njegov, Djego, videč, da le žalovati, ne gre, stopi srčno pred kralja, naj izpolni pogodbo, katero je bil storil ž njegovim rajnim očetom, naj zdaj njega stori gospodarja na zahodnem Indovskem. Toda kralj ostane takisto hladnokrven pa zmigavast do njega, kakor je bil do njegovega očeta. Vse prošnje, vse predstave, vsi dokazi in razlogi mu ne hasnijo nič.

Djego vidi, da po tem potu ne pojde. Zatorej stopi malo drznejše na noge. Gre pa kralja toži vrhovnemu sodišču, ktero je ravnalo in nadziralo vse posle in pravice, zahodno Indovsko zadevajoče. Tu nekaj izposluje. Sodišče dosodi, čast in slava, Djegu po volji. Kralj mora potrditi, da Kolumbova družina ima pravico na zahodno Indijo.

Otroci: Prav tako! Dobro! Živio!

Oče: Le poslušajte! Težko bi se bil kralj na to sodnijsko odsodbo oziral, ko bi Djego ne bil še drugače modre glave. Hitro dobi sredstvo, sè katerim si svojo pravico na zahodno Indijo še bolj učvrsti. — Po sodnijskej odsodbi povzdignjen na čast največega dostojanstvenika kraljevine španske, gré pa snubi nekega plemenitnika hčer, netjakinjo vojvoda od Albe. — Kar zaprosi, to izprosi.

Zdaj naganja cela plemenitaška družina kralja, ter ga obsipa sè vseh strani s prošnjami, naj izpolni, kar je sodišče odsodilo. — Kralj se ne more ustavljati tolikim pritiskom, ter jim izpolni prošnjo.

Ovando je nazaj poklican, Kolumbovič pa jadra v daljni svet, zmogši nevošljivost in krivičnost.

Milček! O, ko bi bil Kolumb zdaj živ!

Oče: Dete moje! Kdor je že blažen, za tega nij zemeljski raj. Gotovo je gledal Kolumb v obilnosti najvišega veselja, sè katerim ga je njegov Bog poplačal, z veselim očesom na zemljo, kako se ljudje ukvarjejo. On je zdaj užival sladko radost ko plačilo za toliko na zemlji prebitega trpljenja.

Djega so spremljali brat, žena, mati pa teta, jadrajočega kakor kraljeviča proti zahodu. Tjakaj dospevši živel je sijajno in veselo. Razen rodovine je šlo ž njim še mnogo imetnih Špacev. Še danes

so v Ameriki družine, ki so se bile z Djegom tjakaj preselile.

Zdaj pa glejmo, kako se je španska krona v Ameriki dvigala. — Že o času Ovandovem je bilo dopuščeno nekemu Jovanu Ponceju, da se more slobodno ustanoviti na otoku Jamajki. — Ko pa tjakaj dospé, se mu reče, da bi ostal na enem ter istem mestu. Želja za biserjem in zlatom ga je gnala. Tudi Jamajčani sprejmo te bele goste prijateljski, ker so mislili, da so z neba k njim prišli. Ali tudi ti Španci brž odvržejo krinko z obraza. Tudi oni začno z Indijanci grdo ravnati, kakor z ne-ljudmi.

Prišlo je do tega, da bi se bili Indijanci radi maščevali, in da so torej iskali prilike. Poprej so se hoteli pa še prepričati, ali so Španci umrljivi ljudje ali ne. Zatorej sklenejo vsaj na enem to poskusiti.

Priložnost se jim ponudi. Mlad Španec pride nekoč k indijanskemu glavarju, ter ga prosi, naj mu dá prenočiti. Glavar je tega željno čakal. Ko se zdani in Španec odhaja, mu dá glavar nekoliko Indijancev, da Španca spremijo, ter njegovo robo neso. — Zdaj pridejo do neke reke, ter ne morejo dalje. Kaj bo zdaj? Eden družega prenašati. Najprej uzame velik Indijanec tega mladenča na rame. Pribrodivši ž njim na sredo vode, ga prekopicne, drugi pa mu glavo potisnejo v vodo, ter jo tako dolgo notri drže, dokler se Španec ne zaduši.

Mrtvega vržejo na breg. Pa s tem jim še ne izgine predsoja o neumrljivosti Špancev. Zdaj začno mrtveca prositi, naj jim odpusti, da je moral toliko vode popiti. Dasi tudi se mrlič na te prošnje nika-

mor ne makne, ostanejo vendar pri njem tri dni in tri noči, neprenehoma ga proseči, naj jim odpusti. Še zmeraj so se bali, da bi Španec ne ustal in jih potem dobro ne splačal. Napósled se jim začne v glavi svetliti, ko opazijo, da Špancu telo gnije.

Ko se torej prepričajo o umrljivosti belih ljudi, hité h gospodarju, ter mu naznanijo ugodno novico, da beli ljudje so umrljivi. — Druzega mu nij bilo treba. Ko glavar to začuje, naznani še ostalim kazikom. In ko to stvar vsi izvedó, se pogovoré, da bodo Špancem konec naredili, bodisi kakor že.

Ali kaj bodo z golimi rokami! Kaj bodo ti divjaki proti izurjenej vojski, ki je imela povrh mečev, pušek, konj, še pse? Res zasačijo divjaki nekaj Špancev, ter jih ubijejo na samoti, pa za tako hudodelstvo so se imeli hudo pokoriti.

Poncej o teh ubojstvih izvedevši, skliče svoje stare vojake, gre Indijancem v sled, ter jih čaka najprej v zasedah, potem pa jih očitno zagrabi. Kolikor jih ne pade, ti postanejo sužnji. Tudi Poncejevih ljudi je dosti palo, pa to ga nij slabilo, ker je dobival podkrepe sè Hispanjole.

Pomožne čete, ki so hodile na Jamajko, zbudé v Indijancih novo misel. Indijanci so namreč mislili, da so stari ubiti Španci spet oživelí, ter od mrtvih ustali in da je torej vse zastonj sè Španci se boriti. Zaradi tega jim srce upade, da služijo španskemu gospodarstvu.

O tej priliki se je posebno izkazoval velik pes. Rekli so mu Bezerilo. Ta pes je znal dobro ločiti Indijanca od Španca, prijatelja od sovražnika. Indijanci so imeli večí strah pred njim, ko pred 100 Španci. Zatorej so mu Indijanci nosili jesti, da bi

se mu prikupili in pasjo njegovo milost si pridobili. Pa res, ko je vojska buknila, nij nič žalega storil onim, ki so ga bili pitali.

Španci so potovali ter iskali zlata, kakor prej tako tudi zdaj, pod vrhovodstvom Djegovim. Najraje so hodili na otok Kabanjo blizu Margarite, ker je bilo na njem mnogo biserja. Tudi on je hotel kralju pošiljati darove, zato je biserje lovil, kjerkoli je mogel.

Miroslav: Kaj se biser lovi?

Oče: Dete, biser je v posebnih školjkah, kakor zrno v stročju. Biva pa biser v morju, pa tudi v rekah. Rad se drži dna. Zato morajo ljudje tja pod vódo, da ga dobé. Ljudje menijo, da biser nastane, če školjka zboli. Menijo pa zato, ker se večkrat dobiva v mehurju kakšen kamenček. To se pa vé, da je ona stvar ali snov, iz ktere se biser naredi, školjkin sok, in da ta sok od nje kaplje in da se v morju strdi. Sužnji, ki bisere beró, si s pavolo zamaše nosnice pa ušesa, v usta pa uzamejo gobo, v olju namočeno. Za vrv privezani se spuščajo v morje, ter biserov iščejo po pesku! Naravno je, da marsikoji siromak s to berbo življenje izgubi. Našim gospicam se pa nič ne gabi na vrat in na roke si obešati lepотиčje, sè smrtnim trudom dobljeno.

Male kasneje predobi Djego tudi otok Jamajko. Ko jo uzame v posest, jo takoj naseli z novimi stanovalci. Stari zemljaki pa imajo nositi svojo staro usodo. Zdaj še le pride vrsta na otok Kubo. Uzetje tega otoka izroči Djego nekemu Belaskezu, možu, ki se je bil že pod starim Kolumbom velikrat obnesel. Veliko Špancev pa Indijancev gre ž njim.

Tačas je gospodoval na Kubi mogočen kazik Hatuj po imenu. Poprej je bil sužnjik na Hispanjoli. Ker pa nij mogel prenašati španske trdosrčnosti, pobegne od ondot. Hatuj je bil Špancem priseženi sovražnik. Zmeraj je duhtal in koprnел, kako bi jim stotero povrnil. Zmeraj je bil na preži. Imel je tudi svoje ogleduhe, ki so mu sporočali o nevarnosti in napadu od španske strani.

Ko se hoče torej Belaskez izladjati, naznanijo kaziku ogleduhi, da je sovražnik že pred vratmi. Kolikor more hitro skliče kralj na orožje, pokliče zaveznike, jim razloži nevarnost in nesrečo, ter jih ohrabruje z ognjenim govorom, naj se branijo do zadnjega.

Vse, kar hodi, stopi pod zastavo, obljubivši mu, da ga hočejo slediti. A preden gredo nad sovražnika, jim kazik pravi: «Povedati vam moram nekaj, ako želite, da ne bo zastonj vaš trud. Veste li, pokaj sovražnik sem prihaja? Boga si išče pri nas. Vi ne veste, kakšen je ta bog. Lejte ga! Zlato v tej košari je bog, ta ničevna ruda! Hajdmo, brž, na noge, napravimo svečanost temu bogu, morda nas obrani.»

Mahoma začno po svojej šegi okolu košare plesati. Ta slovesnost jim je trpela do trde noči, dokler trudni vsi na zemljo ne popadajo.

Zjutraj zbere Hatuj svojo vojsko ter začne: «Jaz vem, da varni dotlej ne bomo, dokler bo španski bog pri nas. Zastonj se boste trudili, če mislite, da bode mōči ga skriti. Dasi tudi bi ga požrli, to bi vas Španci vendar parali, in v vašem trebuhu ga iskali. Vrzimo ga tedaj v morsko globino, da mu na našem otoku niti sledu ne bode najti.»

Vsaki leti v svojo kočo. Vsaki prinese, kar imajo, pa vrže v morje.

Malo časa preteče, pa evo ti španskih zastav. Ko se približajo ladje k obali, prihrumé vsi Indijanci proti njim. Boj se začne. Nato dajo Španci ogenj, divjaki pa v beg. Slaba se mu godi, kdor ne uteče. Hatuj sam je ujet in vpričo kazikov sežgan.

Otroci: Oh, neusmiljeni Španci!

Oče: Le poslušajte! — Ko ga denejo na grmado, stopi k njemu nekdo, da mu opiše kraj zveličanih po smrti. Hatuj ga praša: «Ali so tudi Španci v tem blaženem kraju?» — «Seveda, pa le dobri». — «Tudi najboljši niso pridni», odvrne Hatuj, «ne daj mi Bog tjakaj, kjer bi bil le eden Španec, kaj še le več!»

Ravno ta grozni primer prešine Kubančane s tolikim strahom in trepetom, da nikomur več na misel ne pride, opreti se Špancem. Od seh dob je najlepši otok na svetu v španskej posesti.

* * *

Tisti čas se dogodi pa še nekaj. Poncej, gospodar na Portoriki, je pobiral vsakoršne bajke iz ust divjakov. Pravili so mu divjaki, da na nekem severnem otoku je čudovit studenec, ki ima tako moč, da se omladi ter okrepi, kdor se v tej vodi okoplje.

Poncej si te besede v glavo utisne, se res na pot napravi proti severju, pa ne zaradi studenca, ampak zaradi otoka. Ko pride do 26. stopinje severne širine, krene malo proti zahodu in res najde na svoje veliko veselje otroci, kaj?

Miroslav: Studenec?

Oče: Ne, ampak lepo deželo, o kateri se še le pozneje prepriča, da je del severne Amerike. Poncej dá tej novej zemlji ime Florida, morda zaradi tega, ker jo je našel cvetno nedeljo, ali pa zato, ker je bilo že vse v cvetju, kader jo je bil zagledal.

Odslej je vlekla vroča želja za drugo to pokrajino, ktera jim je bila dozdej nepoznana. Pa so tudi imeli, čemu so mislili nanjo; kajti bilo je v tej deželi veliko onega, po čemur so hrepeneli.

Zdaj še le stopi na oder tisti mož, ki smo ga v začetku zamolčali.

Otroci: No, no, zdaj bo skrivnost odkrita. Kdo neki bi mogel ta biti?

Oče: No, kdo bo . . . ? Veste, kdo je? — Kortes.

Odkritje Amerike.

Predelal

H. Majar.

II.

Podučno zabavna knjižica o

Kortesu.

Ljubljana.

Natisnila in založila «Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg».

1883.

KORTES.

1. povest.

Kaderkoli so oče klicali otroke, da jim kaj pripovedujejo, upili so otroci: pa o Kortesu, o Kortesu, da so se okna tresla. Nato pridero, kakor bi je bila povodenj prinesla, obdado očeta, oprimaje se njih suknje in kolen, ter se pritiskajo, kdo se bo usedel bližej očeta.

Toda oče jim ne izpolnijo prošnja, ter odlašajo od tedna do tedna. Zakaj pa da jim oče niso ustregli, tega nij drugi vedel ko sami oče. Potemtakem so morali otroci potrpeti.

Nekega dné po šoli sedé na pragu Miroslav, Dragica pa Milček, ter se pogovarjajo. Oče so bili pa precej zraven njih na vrtu, ki so opazovali krtino.

«Je-li vesta», praša Miroslav ona dva, «kaj sem hotel?»

«No, kaj pa?» ga pobara Dragica.

«To sem hotel, da nam oče vendar že kaj o Kortesu povedo.»

«Verjamem ti», reče Milček, «to mi je bilo tudi samemu že na misli.»

«Veste kaj», pridene Dragica, «oče bi nam bili gotovo že kaj o Kortesu povedali, ko bi jih bili le prosili. Saj nam za ljubo marisikaj storé, če jih le prosimo, pa nam bodo tudi to.»

«Hola, hopsa», kliče Miroslav, «to bo pa spet lepo!»

«Hajdmo, pejmo», pravi Dragica, ter gre k očetu, onadva za roko prijemši.

Oče so slišali njih pogovor, pa bi jim bili začeli pripovedovati, tudi ko bi otroci k njim ne bili prišli.

Mali priliznjenčki so rekli le nekaj besedi, pa so dobili, česar so iskali.

Ti trije otroci zarajajo, ali kaj bi rekel, ter teko v sosedovo hišo še po druge, da jih domóv pripeljejo.

V kratkem se zbere okolu očeta vsa domača družina, ter kličejo: «Ata, ali je res?»

«Je, res je», odgovoré oče, ktere otroci objemajo, ter se jih oklepajo zdaj za roke zdaj za noge. Oče jih odpeljejo nato na trato.

Postavijo se molcé okolu očeta. Očetu se je pa dobro zdelo, da so otroci tako radovedni, vedoželjni. Zatem pravijo oče:

Žal mi je, ljubi otroci, da vam moram že naprej povedati, da vas bo moja povest pogostoma užalostila pa unejevoljila, dasiravno se je zdaj tolikanj veselite. Imam vam praviti o onih časih, ko so bili tako divji ljudje, da so bili kakor nezumna živina; človek bi jih bil težko razložil od leva ali tigra ali pa druge zveri. Žalostno je kaj

tacega poslušati, a vendar ima tudi to nekaj dobrega. Veste, dan denašnji so ljudje vse bolj krotki, bolj izobraženi, ker je skoraj po vseh deželah boljša odgoja in boljše podučevanje. Blagor nam, da se nismo rodili ondaj, ampak zdaj, ko more vsaki biti razumen in dober, pobožen in človekoljuben. Da moremo pa Bogu iz srca hvaležni biti in bratovski objemati one ljudi, sè kterimi nas je Bog poklical v to deželo, da v njej prebivamo, vam bom povedal zgodovino tistih davnih časov; ta nas bo prav lepo podučila.

Slišali ste že, da je bil Belaskez posedel otok Kubo. Ali to je bilo še premalo temu slavoželjnemu človeku, ker je tudi po takem ostal podložen glavnemu voditelju Dijegu Kolumbu, od kterega je želel odtrgati se kakorkoli. Misli in misli, pa si izmisli, da bo še najbolje, če odkrije kakšno novo pokrajino, v kterej bi bil potem neodvisni namestnik. Zatorej začne gledati na zahod, tudi na tej strani mora biti kak veči svet, dasitudi o njem do tedaj noben Evropejec še mislil nij.

V kratkem oboroži dve ladji pa en brigantin.

Miroslav: Kaj pa je to brigantin?

Oče: Brigantin je oborožen čoln, mala vojna ladjica.

Dalje. — To brodovje zaupa nekemu Hernandezu Kordovskemu; ta pa z ladjami skoraj odrine. Vidite, otroci, tukaj na zemljovidu je oni del Amerike; o kterem vam bom odslej govoril. Ta del moramo imeti zmeraj pred očmi. Mislim pa, da mi nij treba vam praviti, ktera je ta dežela.

Vsi: Mesika, Mesika, Nova Španska!

Ivče: Ta ozdolej je «Stara Mesika».

Nikec: Ta ozgorej pa «Nova Mesika».

Janče: Tukaj na levo je pa polotok «Kalifornija».

Milček: Na desnej je «Luzijana» z malim kosom «Floride».

Oče: Morje na levo je del «velikega ?

Vsi: južnega morja, ali tihega.

Krstan: Z desne strani je pa kos mesikanskega zaliva.

Oče: Ugenili ste! Zemljovid vam pa takoj obesim na les, da ga zmeraj vidite.

Hernandez tedaj ladja k onej strani suhega sveta, ki se mu pravi Jukatan; pridši pa do brega, odladja do onega dela morja, ki se zove kampeški zaliv. Vidite ga.

Janče: Kaj je to ono, kjer raste kampeško drevo, sè katerim se pirhi barvajo?

Oče: Je, taisto je. Hernandez stopi večkrat na suho, toda onodeželci se mu pošteno upro; pa o tem se mi ne ljubi praviti, ker se mi k lepšim stvarjem mudi. Prebivalci te dežele niso bili še na pol tako divji kakor drugi do zdaj nam znani Američani, vojskoželjni so bili pa bolj. Nosili so volnene opasnike, za orožje so imeli pa sulice, lok, strelice, ščite pa kremenaste meče. Obraz so si mazali z različnimi barvami, a glave so si lepoticili s peresi. Imeli so tudi zidane koče.

V velikih bojih so Španci izgubili. V nekej bitki pa vendar po sreči ujamejo dva indijanska dečka, ktera poznejše, podučivši ju, krstijo, ter jima dajo imeni Peter pa Jovan. Obadva sta jim bila pozneje na veliko korist, ker sta jim služila za tolmača z Mesičani.

Ko so bili Španci некоč spet na suho stopili, da si sode napolnijo sè svežo vodo, pristopi k njim 50 Indijancev, ter jih prašajo, da li so prišli od one strani, kjer solnce izhaja. Španci jim potrdijo, da so prav z one strani, kjer solnce izhaja. Indijanci pa jih odpeljejo nato v neki zidan hram, v njem pa so bile vsakovrstne spake in nesopodobe, ktere so škropili s toplo krvjo. Zdajci prideta dva človeka dolgih razkodranih las, omotana v bela plajšča, držeča v rokah prsteni žerjavnici ali posodi za žerjavico, na žerjavico pa sta metala smolo, in s tem sta kadila Špancem. V imenu te svečanosti jim naložita, da se pod smrtno kaznijo odstranijo iz njihove dežele. Španci, ki niso bili pri volji dalje se upirati, se vrnejo na ladje.

Ivče: A čemu so jih pa kadili?

Oče: Taka navada je bila, in sicer pri vseh Američanih. S tem so mislili, da se bodo ovarovali vsakoršnega začaranja, kakor si tudi po drugodi prosto ljudstvo umišlja marisikaj neumnega. Američani so s tem dišečim kadihom odganjali vsaki smrad, in po takem so si mislili, da morejo odgnati vse hudobne duhove.

O drugej priložnosti, prav tukaj pri Potončavi, napade Špance sila Indijancev, ter jih Indijanci tako izbijejo da je 47 Špancev mrtvih zemljo pokrivalo, drugi pa se umaknejo, dobivši težke rane. I sam Hernandez je bil ranjen za smrt.

Po tem strašnem izgubitku hite Španci kar morejo na Kubo, kjer je Hernandez vso to nesrečo namestniku naznanil, potem pa v kratkem umrl.

Belaskez se je veselil tega obreta ali te najdbe, ker se je zgodila v njegovem imenu, pa tudi sam

se odloči, da bo dal še več obresti. Zatorej izdela tri ladje, pa en brigantin. Temu brodovju postavi na čelo Grijalvo, okretnega in hrabrega človeka. Naloži mu pa, naj zemljo le odkriva, pa da je ne sme napadati, ali pa naseljati.

Ta odladja proti Jukatanu. Morski valovi pa ga po malem preženo na jug, ter pride v pokrajino, ktere nij na našem zemljovidu. Tukaj najde otok Kozumel, ki leži na vshodnej strani Jukatana, ter je še dandanes španski.

Od todi plovi poleg obrežja do Potončave, kjer jo je bil Hernandez tako grozno izkupil. Da se za ono sramoto maščujejo, zaprosijo vojaki Grijalvo, naj jim dade na suho stopiti, kar jim pa rad dovoli. Indijanci jih srčno pričakujejo, ker so bili navdušeni še od poprejšne zmage.

Pa so bili vendar pobiti Indijanci, 200 jih plača z glavo svojo srčnost, drugi se prestrašijo in pobeže.

Grijalva krene od todi, dasi je bil s to zmago vso deželo prestrašil, ter jadra gori vštric obrežja. Španci so se čudili in strmeli, ko so videli povsodi vasi in mesta, zidane in lepo stavljene hiše, ktere si je domišljija španska morda še lepše predstavljala, kakor so res bile. Ta dežela se jim je videla tolikanj španskej podobna, da so jej dali ime «Nova Španska», ktero ima še denes.

Na to pridejo do ustja neke reke, ki so jej rekli Tabasko; Španci pa so jo imenovali po svojem načelniku Grijalvo. Zdaj je pa narobe: reka se imenuje Tabasko, dežela pa Grijalva. Vsa ta okolica je bila jako rodovitna, in zato je Grijalva mislil, da mora dobro obljudena biti. Prime ga želja, da bi razvidel te kraje, pa gre na suho sè vsemi svojimi

ljudmi. Nij dolgo, ki zadene na množino Indijancev, pripravljenih za vojsko, ki so mu divje kričaje pripovedovali, naj se ne podstopa dalje iti. Grijalva pa nij dosti maral za njih žuganja, ampak pride sè svojimi ljudmi tako blizu njih, kolikor strelica žene; na to si uredi ljudi, ter jim naznani po onih dveh Američanih, Petru pa Jovanu, da ne misli nanje udariti, če hoče ž njim lepo mir narediti.

Indijanci se čudijo, ko slišijo take besede, pa tudi sicer so se čudili evropejskej nošnji, orožju in vojaškej uredbi. Nekaj njihovih poveljnikov stopi smelo pred Grijalvo. Ta jih sprejme prav prijazno, ter jim pove po svojih tolmačih: da on pa njegovi so podložniki onega velikega kralja, ki biva tam, kjer solnce izhaja, ki je vladar vseh dežela. Ta kralj je tudi njega poslal, da vsi spoznavajo njegovo gospodstvo. Od njih torej išče, naj si to mej sabo odločijo.

Indijanci to čuvši, začno tako mrmljati, da jih neki načelnik jedva pogovori; v imenu vseh pa reče: «Čudimo se, kako o miru govorite, pa vendar zahtevate, da vam bodimo pokorni; kako nam govorite o novem gospodarju, ne prašate nas pa ne, da-li smo zadovoljni sè svojimi dozdajnimi poglavarji. Ker je pa beseda o vojski in miru, to vam ne morem odločno odgovoriti; zato grem poprašat naše poglavarje.»

Rekši odide. Španci pa so se čudili, kako jim je modro in odvažno odgovoril. V kratkem se vrne, pa Grijalvi odgovori: da se njegovi poglavarji ne boje vojske, dasiravno so čuli, kaj se je zgodilo pri Potončavi. Meneči pa, da je bolje mirovati nego vojskovati, mu v dar pošiljajo mnogo hrane.

Skoraj pride tudi sam kazik sè svojim spremstvom. Iz male košarice uzame zlato orožje, okovano z dragimi kameni, pa z lepimi peresi olepšano, ter reče Grijalvi: «Jaz ljubim mir, in da ga utrdim, ti podajem ta dar, potlej pa odidi, prej ko prej, ako češ, da se lepo mirno ločimo.» — Tudi španski poveljnik obdaruje kazika z oblekami in drugimi prelepimi stvarmi, ter mu obljubi, da na njegovo željo se bo precej odmeknil. Tako tudi stori.

Španci hité od todi, zmeraj držeči se obrežja, ter dospo do nekega otoka. Tudi na tem otoku najdejo zidane hiše s hramom, ki je bil od vseh strani odprt. Sredi tega hrama je bil postavljen darilnik, žrtvenik, visok postavim kakih osem čevljev. Zraven njega je ležalo šest mrličev, ktere so brškoncino sinoči po ondotnej groznej navadi žrtvovali. Španci se zgrozé nad takim dejanjem, otoku pa dá ime: Žrtveni otok. Vidite ga, tukaj je.

Zmeraj so bolj in bolj opazovali, da grozna ta navada, namreč ljudi žrtvovati bogovom na čast, je pri vsem ondotnem narodu. Stopivši na otok Dulvo, tam najdejo še le ubitih ljudi! Tudi najbolj surovega španskega vojaka je leden znoj polival, videčega to grozoto. Grijalva da temu otoku svoje krstno ime Ivan ali slovenski: Janez. Iz tega se pozneje razviše ime St. Juan d'Uloa (sv. Jan. ulovski), kakor se imenuje še danes. — Vidite ga, da je tukaj na zemljovidu.

Kamorkoli so prišli, povsodi so našli silo zlata. Toliko silnega zlata, lepe in rodovitne okolice, v ktere so prišli, unamejo mnogim vroče želje, da bi se na teh bogatih obrežjih naselili. Grijalva pa se je strogo držal Belaskezovega naloga, ter je stopil v vsako

deželo le zato, da jo posede v imenu španskega kralja, stopaje povsodi na zemljo sè špansko zastavo. To mu je bilo dosti.

Tako odplovi vštric obrežja do pokrajine Pauko, ki je zadnja v tej strani Nove Španske ali Mesike. Tukaj ga napadejo pa Indijanci tako hudo, da se jim mora v bran postaviti, in da v kratkem teče indijanska kri v potokih. Toliko da se je iznebil teh napadnikov, prestrašijo ga siloviti morski valovi, da udari takoj proti Kubi.

Ko se pa na Kubi prikaže, že ga začne karati nevredni in nečedni Belaskez, da zakaj nij selišča naredil v tako bogatih pokrajinah, češ da mu je to še priporočal.

Milček: Ata, kako je bedast ta Belaskez!

Oče: Seveda je bedast, ali kaj čemo, dragi otroci, žal mi je, da vam moram povedati, da tako je večkrat na svetu. Pa še to se zgodi, da nam sovražniki naši tudi to štejejo v zlo, kader vestno in goreče izpolnjujemo svoje dolžnosti. V srcu imamo pa vendar to naslado in zadoščenje, da je ljubi Bog z nami zadovoljen; zadovoljni smo, kolikorkoli nas grajejo nepametni ljudje. Le mislimo si, kaj je ljudska dopadljivost, ki je vsaki dan druga in krivična.

Zjutraj vam bom dalje pravil.

Nikec: Jaz sem mislil oče, da nam boste povedali kaj o Kortesu, ná, pa še besedice nij o njem.

Oče: Nikec, veš kaj se ima zgoditi, preden se prizor začne; preden se začne predstavljati, n. pr. v gledališču?

Nikec: Dvigniti se mora zagrinjalo.

Oče: Dobro si rekel. Torej? Danes sem le zagrinjalo odvijal, zjutraj pojdemo pa s Kortosom na pozorišče.

2. povest.

Oče: Zdaj sem vam zagrinjalo odvijal, ljubi otroci, skoraj pa boste videli samega junaka našega na pozorišču.

Slavoželjni, sumljivi Belaskez se odloči, da začeto svoje delo nadaljuje, da bi le še več sveta odkril, češ, da mu bo to jako hasnilo, zlasti ker se mu ponuja tako lepa priložnost. Kakor bi trenil narooži 10 ladji od 80 do 100 bačev.

Dragec: Kaj pa so to bačve?

Oče: Mornarji si pod imenom bečev ali bačev ne mislijo kak sod ali posodo, ampak mislijo si le težino 2000 funtov ali 20 stotov. Potemtakem nosi ladja, ki ima 100 bačev, 100krat 2000 funtov, to je 200 000 funtov ali 200 stotov, to je centov.

Zdaj je bilo dobiti človeka, ki je imel poveljstvomati onemu Belaskezevemu brodovju. Sam nij imel toliko junaškega srca, da bi bil vodil to podjetje, ki je zadevalo na toliko težkoti in nevarnosti; zatorej je bil primoran, da vodstvo izroči komu drugemu. Ali komu? Ta se mu je zdel preslab, oni predober, eden preneumen, drugi prepameten i. t. d.

Krstan: Kako to, da se mu je eden zdel predober, eden pa prepameten?

Oče: Belaskez si je mislil, da dober pa moder bi res posel zemljo, ali po malem bi se otresel tudi njegovega, Belaskezevega gospodstva, da bi od njega nič več odvisen ne bil. Želel si je dobiti človeka

modrega in hrabrega, pa spet tacega, ki bi bil njegovim zapovedim pokoren kakor suženj; tacega, ki more izvršiti velika in slavna dela, toda le v njegovo korist.

Ferdo: Belaskez, ta se mi zdi nekako trobilo.

Janče: Kaj ne, da je v svoj rog trobil?

Slavko: Zakaj?

Janče: Zato, ker je hotel, da bi vse njemu koristilo, da bi vsi njega slavili, pa je bil tako strahljiv, tako boječ, pa figov. Ako je hotel vso korist in čast le sam imeti, tako rekoč sam pozobati, čemu se nij tudi sam podal v nevarnosti in stiske kakor se je Kolumb? Zakaj pa brodovja sam nij vodil?

Oče: Zdi se mi, otroci, da Janko prav govori. — Namestu da je iskal suženjskega moža, imel je iskati poštenega in pravičnega, sè katerim bi bil moral vso korist deliti. Potlej še le bi bil zagotovljen, da bo in da ostane srečni nadupravnik vseh onih dežela, ktere bi bil drugi našel. Sreča ga nameri na pravega človeka, ki je bil za ta posel takorekoč ustvarjen, kterega pa Belaskez nij znal upotrebiti.

Miroslav: Kdo je bil ta, kdo?

Oče: Ta je bil oni, o katerem vam bom zdaj največ pravil.

Nekdo: O Kortés, Kortés je!

Oče: Da, da; ali preden vam začnem o njem govoriti, vam moram povedati, kje se je rodil, pa kakšen da je bil v otročnosti.

Rodil se je v Medikiru, mestcu španske pokrajine Estremadure. Od mladih nog je voljno prenašal vse težave, in že takrat je v njem kipela vroča pa lepa želja, da bi bil danes ali jutri slaven človek. Evo, povedal vam bom, kakšen je bil ta mladenkò, ki si je potem dobil tako ime.

Toliko da je bil šole dovršil, že se razgleduje, kake stroke bi se poprijel, da bi ž njo doseči mogel svoj veliki in slavni namen. Takrat so pa vsi upirali oči na zahodno Indijo. To tudi njega razgreje, ter se odloči, tem drznim možem se pridružiti, kateri so vse nevarnosti prezirali, da le sebe proslavijo, domovino svojo pa z novimi posestvi obogaté.

Bilo mu je 20 let, ko odplovi iz Španske v San Domingo. Že na prvem potovanju težko okusi, kaj se pravi: stanovitnemu pa odvažnemu biti. Nevarnost za nevarnostjo, karkoli je bilo hudega, vse ga je stiskalo in trlo in mučilo. Toda hrabri pa drzni mladenko je vse to preziral, kajti njegove telesne in dušne moči niso bile oslabele v lenobi, mehkužnosti ali kakej drugej razuzdanosti. Delati ga je veselilo; nespanje, lakoto, žejo je lahko prestajal: da in umreti bi se ne bil obotavljal. Vse nevarnosti življenja so bežale pred tolikim duhom v takem telesu.

Peterček: Oče, oh, da bi mogel jaz tak biti!
Nekdo: Pa še jaz!

Oče: Res je, da morate na to delati, ker je zadnji čas. Drevo, ki že iz korenine krivo raste, ne more nikdar biti ravno, debelo pa visoko, nikdar ne bo sè svojim vrhom segalo do pod oblakov. Taka je tudi z mladenčem. Ako se je že od mladega pogrezal v pregrešno navado, zastonj se bo pozneje napenjal, ter si iz vseh moči prizadeval, da bi se je rešil. Zla navada se ga bo držala, ter ga pahnila z one stopinje popolnosti, na katero je morebiti že prispel.

Matiček: Da bi le prec onega ne pozabili, na kar smo se namenili.

Nekdo: To je, to!

Matiček: Jaz sem si morda že stokrat namenil, da hočem biti slaven človek, ali toliko da prav začnem, že spet pozabim.

Oče: Za tako stvar se dobi zdravilo. Jaz bom nekaj naredil, kar vas bo vsigdar na to spominjalo.

Nikec: Kaj boste pa naredili oče?

Oče: Jaz vam bom dal z velikimi zlatimi črkami na tablo zapisati: Pomni svojega namena! Ta se ima obesiti spredaj v učilnici, da vam bodi zmeraj pred očmi. Vendar mi pa morate obljubiti, da je ne boste nikdar pogledali, pa da bi vsakrat ne pomislili in djali: «Jaz imam biti dober, pravičen, občekoristen človek. Zato si moram še danes prizadeti, da se kaj poštenega naučim, ter se hočem ogibati vsega, karkoli bi me odmikalo od mojega sklepa». Ako boste vsaki dan tako mislili in tako delali, to se vam porok, da boste lepo in dobro napredovali, da boste danes ali jutri dobri ljudje, poštenjaki in vsemu svetu koristni ljudje.

Bogomilček: Rad bi, da bi bila tabla že obešena.

Oče: V nekoliko dneh ima biti gotova.

Mejtem poslušajmo dalje o Kortesu. Prav takrat pride na St. Domingo, ko je bil Ovando takaj namestnik. Že po tem, kakor je bil Kortés lep, je moral vsakdo misliti, da je tudi tako čestit, pošten. Kortés je bil krasne postave, poleg tega tudi ljubezniv in prav priljuden. Ker je bil še dobrega in mehkega srca, je bil še bolj obljubljen. Sicer nij bil lisičji, ampak odkritosrčen, popustljiv in velikodušen, toda moder, prezen in molčeč. Nikogar nij opravljal, svoje priljudnosti nikomur nij kratil, ter nij maral

za to, da-li se mnogo o njem govori. Po teh lepih lastnostih si ga vsi priljubijo. Ovando sam mu je bil toliko nagnjen, da je želel pri sebi ga pridržati. Kortsov duh mladenški pa je hotel nekaj više, zatorej gre k Belaskezu, da pojde ž njim na Kubo.

O tej priložnosti pokaže Kortsov svojo hrabrost, pa tudi še druge velike svoje dušne sposobnosti. Skoraj se spne na stolico vrhovne sodnije v St. Jagu, glavnem mestu kubanskega otoka.

To vam je tisti mož, ki ga je namestnik Belaskez postavil na čelo svojemu brodovju. Kteri so se tega potovanja udeleževali, so se jako veselili, da so dobili tako srčnega pa ljubeznivega vodjo. Kortsov sam je plaval v veselju, da se mu je ponudila tako lepa priložnost, o kateri more pokazati svoje krasne lastnosti. Drage volje da vse svoje premoženje, da le vse vojne potrebe nabavi, in da oskrbi tudi one siromaške vojake, ki niso premogli si najpotrebnejših stvari omisliti. To priložnost porabi pa Kortsov ravno pravi čas, in s tem si pridobi srca vseh svojih vojakov.

Zdaj se dobro naoroži v St. Jagu. Število vsega njegovega moštva je pičlo dosegalo 300, ali mej njimi je bilo prav veliko dobrovoljcev iz najimennitnejših družin: sami taki ljudje, katerim so prsa gorela za slavo in bogastvom, češ, na tem potovanju bodo obojega dobili.

Vreme pa sapa sta jim bila ugodna. Kortsov dá potegniti sidra, in brodovje odjadra. To je bilo 18. januarja leta 1518.

Ferdo: Po takem je ravno 26 let, od kar je bila najdena zahodna Indija.

Oče: Zadel si! — Belaskez odredi, da Kortés najprej jadra do Trinida, od todi pa v Havano, da si uzame za pripomoč nekoliko vojakov, še kaj vojnega orodja in nekaj malo živeža. Obadva kraja sta luki ali pristana kubanskega otoka, ki leži v me-siškem zalivu.

Belaskez je bil doslej povse zadovoljen sè svojim izbranim vodjo, dasiravno so mu nekteri nevošljivci to in to šeptali, da bi le Kortesa očrnili. Toliko da je Kortés odjadral, že začne Belaskezu po glavi rojiti, da samega sebe praša: «Kaj pa, če bo Kortés v zlo obračal ono moč, ki sem mu jo zaupal; kaj bi ne mogel izneveriti se mi, ter se neodvisnega storiti v onej deželi, ktero bo zasedel v mojem imenu?» Belaskez bledí, prežmikuje in tako izdaja, kaj ga v duši peče. Precejšni kup zavistnikov in Kortésovih sovražnikov takoj opazi, kje Belaskeza čevelj tišči: zdaj so podpihovali tleči sum, da bi s plamenom gorel. To dosežejo. Jeza, kesanje, sumljivost Belaskeza tako preotmo, da se tem hudim strastim ves uda.

Pri tej priči odpravi poslanca v Trinidad k tamkajšnemu zapovedniku, nalagajoč mu, naj Kortesu uzame dano čast.

Zapovednik res izpolni ta nalog. Ko pa vidi, da je Kortés nedolžen, je prav mislil, da ga ničesar ne veže Kortesa držati, in da je temu krivo kako nesporazumljenje. Tudi Kortés tega zapovednika nagovori, naj malo počaka, pa malo zategne, dokler od namestnika odgovora ne dobi na svoje pismo, ktero če ta hip napisati in odposlati. Ker tudi sam zapovednik nij bil pri volji, da to stvar mahoma razreši, sprejme drage volje Kortésov predlog. Kortés

napiše pismo namestniku, potegne sidra pa odjadra proti Havani. Tukaj prebije nekoliko časa, da si nekaj vojakov opravi, in da si nabavi še druge stvari, ki so mu bile potrebne za tolikanj važno podjetje.

Mej drugim mu je bilo treba zlasti posebnih oklepov, takih, ki bi bili podstavljeni s pavolo, in ki bi se nosili pod oprsnikom. Takih oklepov da Kortes narediti za silo, ker nij imel železa. S časom pa izkusi, da je pavola proti ameriškim strelicam in lokom veliko boljša obrana, kakor železo samo. Kajti, ne le to, da kader sulice v take oklepe prilete, izgube vso svojo moč, ampak za šiljek tudi obvisé, od železnih pa odskakavajo ali pa drugzega ranijo. Tudi so ti volneni oklepi prav zato veliko priležnejši, ker jih je moči laglje nositi kakor železne, zato so pozneje tudi evropejski vojaki navadno se posluževali takih oklepov. Tako so najumnejše in najslavnejše iznajdbe prav za prav sad izkušnje.

Na to se popolnoma oskrbi, ladji je imel vseh skupaj enajst. Tri manje so imele po 80 bačev. Ostale so pa bile prosti mali odprti čolni.

Janče: Koliko bačev pa imajo naše navadne trgovske ladje, ki jih vidimo v naših pristanih.

Oče: Od 100 do 500; pa so tudi take, ki segajo na 1000, in celó takih je dobiti, ki imajo 1100 bačev, ali te so le vshodno indijske, ki so tolike, kakor vsaka ladja prvorednica.

Preidimo zdaj na Kortesa. — Njegovega moštva se naraste do 617, mej temi pa samih mornarjev črez sto. Vsi drugi so bili vojaki. Trinajstorica jih je imela puške, dvaintrideset loke, vsi drugi pa

meče in bodeže. Tako poredkoma so rabili tedaj puške. Važno pa je bilo, da so imeli 16 konj, 10 malih topov, pa 4 velike, ali ti topovi so bili dolgi pa ozki, kakor jih zdaj nikjer ne rabijo. S tem periščem vojne moči je hotel Kortés vojskovati se z onim mogočnim vladarjem, ki je imel močno cesarstvo, in ki je imel skupaj s sosedi več sveta, nego tedanji kralj španski sam.

Ta kralj je bil kralj mesikanski, ki je imel silo vojnih čet, in ki je bil slaven.

Janče: Pa kaj je ta kralj zakrivil, da so Španci šli náđ njega?

Oče: Ničesar.

Janče: Čemu se pa vojskujejo ž njim?

Oče: Da mu otmo blago in bogastvo, mesta in deželo.

Slavko: To pa nij pošteno.

Oče: Pa res nij, kakor bi mislil.

Slavko: Zdaj pa ne maram za Kortesa. Mislil sem, da je pošten.

Oče: Saj je tudi bil pošten. On je mislil in delal, kakor so v njegovem času mislili pa delali skoro vsi. Mislili so, da je silno dobro če se neverniki pokristjanijo; to je prav. Po takem so delali z besedo in dejanjem za krščanstvo in za omiko mej divjaki: tudi to je prav. Nekteri, in ti so zlasti Španci, ki so nov svet najdévali, ki so v svojej gorečnosti divjake siloma spreobračali: to pa nij bilo prav; takega silovitega spreobračanja katoliška cerkev ne odobruje, ampak ga naravnost zavrača, ker dobro vé, da nij rečeno: pojdite, pa se vojskujte, ampak pojdite, pa učite. Kortésov veliki duh je torej

prestopil krščanske meje, pa kaj mu hočemo zameriti, saj nij bil duhovnik, ampak po slavi in velikih delih hrepeneč junak. In dasitudi se je takrat ubogim nevercem krivica godila, pa vendar vidimo, da jim je bila stotero poravnana. Torej dalje. — Belaskez dobi prenevgodni glas, da so pustili Kortesu v Trinidadu odploviti, akoravno so že znali za prepoved. Onemu častniku, ki je imel Kortesu čast uzeti, očita Belaskez izdajstvo, o Kortesu pa še gorje sumi. Zatorej se odloči, da bo vse storil, karkoli se bo dalo, da Kortesa spet iz Havane ne uteče. K tamkajšnemu podmetniku pošlje poverjenika, ki mu oostro naloži, da Kortesa ima prec ujeti, pa v železju pod stražo v St. Jago poslati.

Sreča velika, da so to nakano nekteri znanci in prijatelji Kortesovi še pravi čas usledili, pa Kortesu naznanili, da se zna varovati. Kortesa pokliče vse svoje moštvo. Vedoč, da za njim ginejo, jim pokaže nevarnost, ki mu preti, ter zahteva, naj o tem vsaki svojo reče. Vsi kličejo kakor iz enega grla, naj se ne meni za krivično omahljivost namestnikovo, naj svojega pravičnega poveljstva nikomur ne dá, naj se ne izroča slepoti in sumljivosti tako nepravičnega človeka. Prosili so ga, rotili so ga pri vsem, kar mu je milo in drago, predočujoči mu tudi to, kako važno da je to potovanje, da naj jim ostane vodja, do kterega imajo vse zaupanje, za kterega so pripravljeni iti v vse težave in vojne nevarnosti, in celó v smrt.

Lahko je bilo Kortesa nagovoriti, da v to privoli, česar je sam želel. Najprej se zahvali svojim vojakom, da so mu tolikanj udani, ter zapové, naj se potegnejo sidra, na to pa odjadra.

(Tudi oče potegnejo sidro pa odjadrajo z mladimi svojimi poslušalci na vrt v senčnico, kjer jih je o tem času navadno že čakala večerja.)

3. povest.

Ferdo: Kam je pa Kortes odplovil?

Oče: Kortes odloči, da pojde onim pôtem, kterim je šel Grijalva. Najprvo nakani priti do Kozumela.

Tukaj se mu posreči, da reši nekega Španca, z imenom Akiljarja, ki je bil sem zanesen, ko se mu je ladja razbila, in ki je bil indijanski suženj. Ker je bil sirota precej časa tukaj, je bil že poprijel podobnost, barvo in jezik in navade indijanske, da je bilo težko razpoznati, da-li je bil ta človek kedaj Španec. Hodil je gol kakor drugi Indijanci, in lase si je spletal v kite. Na ramah je imel vesla, v roki je držal lok, strelice pa je nosil na hrbtu. Vse bogastvo njegovo je bilo ena mošnja, v kateri je nosil tudi star molitnik. Svoj materini jezik je bil pa tako pozabil, da so ga njegovi rojaki težko razumevali.

Pravil jim je ta zaslužnjeni Španec, kako jih je več potovalo, da jim je pa vihar ladjo razbil ob veliko morsko pečino. Le nekoliko da se jih je rešilo, in še od teh da jih je 7 umrlo od lakote in velikega truda. Ostale dva pa ujame nečloveški kazik te dežele; da jih petorico precej zakolje in bogovom žrtvuje, nje pa da zapre v kletko, da jih prej upita. Ali tem se posreči, da jo izmaknejo. Sirote in siromake, kakor so bili, so se potikali tu in tam po gozdih, živeli ob koreninah in rastlinah,

dokler ne zadenejo na nekaj Indijancev. Ti pa jih odvedejo k svojemu dobremu kaziku, ki se s poprejšnim nista posebno lepo gledala. Ravnal je ta kazik ž njimi prilično dobro, le trdo so morali delati kakor sužnji. Večina jih umrje, le Akiljar pa Gvero sta bila živa ostala. Ker sta bila kaziku v vojski od prevelike pomoči, sta se mu jako priljubila. Gvero se oženi z neko bogato Indijanko, dospè do vojvodstva, ter se ves prevrže v Američana, ki še ondaj nij boljšega želel, ko so Španci prišli. Še videti se nij dal, morda se je sramil, da je imel, kakor je Akiljar pravil, nos preboden po amerikanski, in ker se je barval kakor drugi Indijanci.

Kortes obljubi svojega rojaka Akiljarja, ter ga odene sè svojim plajščem, in ker je ta Španec tudi dobro indijanski govoril, se ga Kortes še bolj veseli, upajoč, da mu bo koristil pri vseh dogovorih z Indijanci.

Zdaj odplovi od Kozumela k Tabaski, ravno tukaj, koder se reka Grijalva izliva v morje. Tukaj, je mislil, ga bodo saj tako lepo sprejeli kakor njegovega predhodnika, po katerem je tudi reka ime dobila. Toda grdo se je varal. Toliko da se sè svojimi ladjami prikaže, grnejo divjaki četoma skupaj, da mu nikakor ne dadó izkrcati se.

Milče: Kaj pa je to: izkrcati se?

Oče: Izkrcati je toliko, kakor bi rekel: k suhemu priladjati, na kôpno ali na suho zemljo stopiti, iz ladje se podati.

Oče: Kortes pošlje Akiljarja, da mir dogovori, pa je bilo vse zastonj, zabádava, ker mu ne dadó niti besede izpregovoriti, in ker nič ne opravi, se vrne.

To pa jako raztoži Kortesa, ker se je boljšega nadal. On niti mislil nij, da bi osvajal to obrežje; želel pa je, da bi čem prej dospel do obrežja mesiškega cesarstva, da ondu začne svoje veliko delo. A glej, Američani ga silijo, naj se njih žuganjem ukloni ter dalje plovi, ali pa naj ž njimi boj začne. Njemu pa se nikakor nij htelo, da bi se vojskoval v tako daljnjej zemlji, ter čas pa ljudi izgubljal. Ko bi se pa njih pretitvam izmeknil, predrzevali bi se Indijanci, češ, kako strašljivi da so Španci. Kortese to stvar dobro prevdari, zrelo premozga, ter si poslednji ta razlog tako v glavo udólbe, da nakani Indijance vendar napasti. Skoraj se znoči, mrak pa mu zapreči, da ne more precej tega storiti, kar je bil odločil. Imel jih je tedaj napasti, pa še le zjutraj, ponoči pa se je pripravljaj za napad.

Bilo je vse gotovo že, ko se zdani. Kortese si uredi brodovje v podobi polmeseca. Prav tako ga je moral porazrediti, ker obrežje je bilo ozko, in vrhu tega je imel še jadrati po reki. Zdaj odplovi, treba je samo udariti. Hotel pa je poskusiti še z lepo, da bi le krvi ne prelival, in torej pošlje še enkrat Akiljarja, naj Indijancem dopové, da je zdaj od njih odvisno, ali jim bo Kortese prijatelj ali sovražnik. — Akiljar res pride k njim, ter jim hoče povedati, kake novice jim nosi, ali nikdo ga neče poslušati, dajo mu znamenje, da se hočejo tleči, in precej priplovijo na prostih malih čolnih k evropskemu brodovju.

Indijanci začnó boj, sipajoči kámenje in strelice, ki so Špancam mnogo škodile. Španci so namreč dozda le gledali, zdaj pa jim Kortese zapové, da se branijo. Ko pa začno španski topovi grmeti,

zdajci se obrne vse na bolje. Indijance gluši to špansko grmenje, poskačejo iz svojih čolnov v vodo, da le kakorbodi uteko, videči, kako se vse ruši in lomi. Španske ladje pritisnejo k bregu, Kortes pa in vse njegovo moštvo se izkrca na kôpno.

S tem pa se vojska še ne konča, kajti vsi oni Indijanci, ki so iz čolnov pobegli, zasedajo zdaj gojzde. Tukaj najdejo še drugih vojskoželjnih divjakov. Upijoči, kričeči pa rjoveči nahrupijo vsi skupaj iz gojzda, ko je Kortes svoje ljudi še razrejal, metajoči nanje sulice in pšice. Špance so kar mravlje sprehajale. Kortesa pa to ne moti, ampak razreja, dokler vsega dobro ne razredi. Zdaj pa udari nánje, ter jih prav drzno požene preko vseh onih močarin in skozi vse gojzde. Redni evropejskej vojski ne morejo zoperstati Indijanci, torej beže in beže, kakor daleč jih pete nesó.

Kortes je sam vodil svojo četo hrabro in odvažno, troč vse pred seboj. Sam nase je tako pozabil, da je v nekej močari, po kateri so brodili, črevelj izgubil, pa še vedel nij za to, dokler boj nij bil končan.

Sovražniki pa vsi uteko v svoje utrjeno mesto, v Tabasko.

Janče: Kaj so imeli kako utrdbo?

Oče: Da, imeli so tudi trdnjave, pa kake? Trdnjava ta je bila ena vrsta v tla zabitih desek in plank okolu celega mesta. Oba okrajka tega zidu sta se stikala, mej obema pa je držala krivčasta pot v mesto.

Pri vseh težavah, ktere je imel, po tem ozkem potu gredoč, predre vendar v mesto, ki je bilo tudi sè zabitim kolovjem ograjeno. Indijanski ti meščani

pokažejo roge, toda Kortes je bil ž njimi brž gotov, potolče jih in prežene; ali s tem boj še nij pri kraju. Indijanci se zbero še enkrat na mestnem trgu, da bi se še krepkeje oprli, ali Španci jih zopet potolčejo. Nato pobeže v gojzde, Španci pa ostanejo v mestu. Boja je bilo konec.

Zdaj mi pa povejte, dragi otroci, kaj ste čutili o tej povesti? Za ktereга ste bili? Kteremu ste želeli, da zmore? Da li našemu junaškemu Kortesu ali pa Američanom?

Nekdo: Komu drugemu nego Kortesu?

Drug: Ne, ne, Američanom.

Oče: Dajte, otroci, da slišimo vaše razloge. Najprej reci ti, Ferdo, potlej pa vi drugi, kateri ste Kortesu srečo želeli.

Ferdo: Ker je pošteno delal.

Ivče: Ker je hotel mir imeti; Američani pa so se vèli divjaški.

Slavko: Zato ker je naš rojak omikan človek, Evropejec.

Krstan: Potlej bi bilo pa povesti konec, ko bi bil Kortes potolčen ali pa ubit.

Janče: To niso nikakoršni razlogi. Jaz sem za Kortesa. Zakaj pa tudi Indijanci niso tako pošteno delali, kakor se ljudem spodobi.

Dra gica: Kaj so Indijanci prišli v špansko deželo? Kaj niso Španci, ki so hoteli v Ameriki se ugnezditi?

Nikec: Kaj niso tudi Američani naši rojaki, kakor so Španci?

Mati: Dobro! Nikolajček, dobro! Kjer gre za pravico in resnico, tam so nam vsi ljudje rojaki, in vendar je velik razloček mej dobrim človekom pa hudobnežem.

Matiček: Ala, to je res lep razlog, ki ga je Krstan navel! Kaj bi morali Indijanci le zato potolčeni biti, da bi nam oče še dalje pripovedovali.

Bogomil: O jaz bi pa raje, da bi bili Španci potolčeni, in da bi vam oče ničesar več ne pravili.

Oče: Tako, tako, ljubi otroci! Malce ste popravili zmotnjavo svojih prijateljev, bratcev. Jaz moram pa tudi eno reči, da Špance izpričam, izgovorim. Jaz bi se nadjal, stavil bi kaj, da vsaki nas bi bil za Kortesa, kakor so bili Ferdo, Ivče, Slavko, Janče, dokler bi stvari natančneje ne premislili.

Sto - in stokrat bomo pozabili, da naši evropejski rojaki so velikrat tlačniki, ki Indijance gazijo; in ko bi šlo po našem, bi dajali Kortesu zmeraj zmagovati, pa bi nič napčnega ne mislili, le zato ne, ker ga radi imamo, in pa ker želimo, da bi divji Indijanci postali pošteni, izobraženi ljudje.

To nij slabo, otroci, da smo precej vsi za Kortesa. To je že v človeškeji naravi, da onega najprej obljubimo, v katerem vidimo lepe čednosti, veliko junaštvo ali pa nevtrudljivo delavnost.

Vrnimo se v Tabasko. — Kortese ne dá, da bi se Indijanci dalje preganjali, in prav v tem pokaže, da nij bil krvolok, ampak človek, ki ima pravi razum. Španci pa tudi nijso bili vsi poštenoviči. Lakomneži, katerih je bilo precej, začno pleniti, dragocenosti Indijancev odnašajo v gojzde. Ono malo živeža pa, ki je ostal Američanom, dobro pride iztrujenim in lačnim Špancam.

Ko se zmračí, porazmesti Kortese vso svojo vojsko v tri ležišča, ki so bila višej v mestu; po-

rastavi tudi straže, da se ovaruje nočnega napada. Sam je hodil okolu, da vidi, je li vse v redu. Ko se dan stori, dá preiskati vse bližnje gojzde, a nihče ne najde nikjer žive duše. To se mu zdi sumljivo. Zatorej izpošlje oglednike v najdalje kraje, ti pa glas prineso, da so daleč tam opazili cele trume onozemcev, na vojsko pripravljenih. Bilo jih je, so djali, najmanj 40 jezer.

To je bila grozna novica za Kortesa. Vsaki bi bil trepetal, ko bi bil v njegovej koži. Kaj bi taka črna vojska ne storila, katerim je vojska skoro vsakdanje rokodelstvo, veselje, skoro navada? Zlasti pa zdaj, ko jim gre za dom in divjo slobodo? Kortese pa tožno svoje stanje hrabro prezira. Lice mu je veselo, pa nasmehne se, kakor bi se govorilo o kakej igri. S takim vedenjem navduši vse vojake, in radostno se mu dajo odvesti na neko mesto, ki je bilo najbolje za njegovo peščico ljudi.

Tukaj na podnožju tega griča porazdeli svojo vojsko. Od zadej jih je varoval grič, od koder so mogli topovi najbolje treskati, in najdalje zasegati. Kortese sam pa se poskrije s konjeniki v bližnji gojzd, da svoj čas na sovražnika iz njega nahrupi. Zdaj pa jih izgledajo povse tiho. Čez nekoliko so spet nazaj.

Da si morete še bolj živo predstavljati, kako se ameriški ti narodi vojskujejo, vam bom natanko povedal, kako se pripravljajo, kako in kaj delajo v boju.

Večina so imeli lok pa strele ali sulice. Lokova tetiva so bila narejena iz žile kake zveri, ali pa iz sèsukanih jelenovih las, sulice pa so bile na-ojstrene z ribjimi kostmi. Poleg tega so nosili tudi

pšice, sè ktero so se ali od blizu branili, ali pa jo v daljavo metali. Najstrašneje orožje jim je bilo velikanski meč, izrezan iz trdega lesa. Na ojsstri kraj so devali režoče kremenje. Ta meč vam je bil tako težak, da je ž njim težko mahala tudi najmočnejša desnica. Pri nekterih so videli tudi buzdovane, to je kije ali bete, pri nekterih frače, sè kterimi so dobro in okretno metali kamene. Le vodje so imeli oklepe, prešite s pavolo, lesen škit ali pa iz želvine hrhtače. Vse drugo jim je bilo golo, in vendar so se barvali, da bi se človeku ježila koža, ko bi videl to grozotnost. Da so bili veči, natikali so si na glavo nekakšno krasotičje iz visocega perja.

Njih vojna godba je bila še lepša od njih vojne oprave. Godli so na piščalko iz trstike, velika ljuščura jim je bila sopilo, pa boben so imeli, ki so ga izdolbli iz debelega hrasta.

Vrstili se nijso ravno po evropejski, nekaj red so pa vendar imeli, ker so bili na kupe podeljeni, vsaki kup je imel pa spet svojega vodjo. Tudi v tem so se slagali z evropejskim razredanjem, da nijso vsi naenkrat napadali, ampak da so en del zadej puščali, da bi jim bil pozneje v pomoč, ko bi predniki začeli umikati se.

Z divjim krikom so začenjali boj, ki je bil v začetku zmeraj najhujši. Ako se je pa nasprotnik ta čas srečno obdržal, in pa še prednike razneredil in razgnal, to je bila v kratkem cela vojska potolčena in razpodena.

Tak vam je bil sovražnik, ki ga je pred seboj imela peščica Špacev, ki so Indijance natihoma pričakovali. Ko pride sovražnik prav blizu, začne bitko divje kričeč. Strelice so padale kakor toča,

da so kar dan temnile. Španci pa so jim odgovarjali z grdim gromom iz svojih topov in pušek, ki so sovražnika podirale na kupe. In vendar se tega ne ustrašijo predrzne čete indijanske. Prazna mesta na novo izpolnijo, ter mečejo pesek v zrak, da si z velikim oblakom prahu zakrijejo, koliko so izgubili. A ko pomečejo vse pšice, se zalete, da se gredo na pesti.

Španci se opirajo tej pretežnej sili, kolikor so mogli; toda moč in srditost sovražnikova je bila toliko, da niso mogli dalje se jim protiviti. Sovražniki jim predro že tudi vrste na nekih mestih, in skoraj bi bili Španci obupali, ko bi ta hip Kortes ne bil priskočil. Strah in trepet popade Indijance, ker še nikdar niso videli konjenikov. Oni so mislili, da je to nekakšna skupna pošast, na pol človeka na pol zveri, in teh so se tolikanj prestrašili, da jim je vse orožje iz rok popadalo. Španci prispó, se porazredijo, njih topovi ožive, Indijanci pa, pritisnjeni od vseh strani, se v beg spuste.

Kortes je s tem zadovoljen, da je sovražniku pokazal svojo moč, ter zapove, da ne love bežečih. Le nekoliko jih dá ujeti, ker se jih hoče posluževati, ko bode s celim ljudstvom mir delal. Na bojišču je obležalo do 800 mrtvih Indijancev, Špancev pa samo dva mrtva in 70 ranjenih.

Drugo jutro dá Kortes nekaj Indijancev predse poklicati. Že na očeh jim je človek bral velik strah in stisko, ker niso ničesar družega mislili, kakor da bodo na smrt obsojeni. Ali kako se jim žalost v veselje spremeni, ko jih Kortes lepo sprejme, ter jih še obdari z evropejsko drobnino. Veselja pijani hite k svojim rojakom, da jim oznanijo, kaj je

in kako je. S tem si pridobi srca vseh Indijancev, v katerih je malo prej gorelo še divje maščevanje.

Indijanci mu jamejo prinašati skoraj od vseh strani vsakovrstnega živeža, Kortes pa jim je zanj dajal vsakovrstne darove. Sam kazik pošlje poslanca z darimi, ter prosi miru. Kortes mu ga drage volje dá; pozneje pride kazik sam, ter z raznimi darili utrdita mejsebojno prijateljstvo. Kortes se tudi oženi z neko Indijanko, ki je imela vse dušne in telesne čednosti; krstili so jo Marico. Pri dogovorih z Mesičani mu je mnogo koristila; od nje dobi sina Martina.

Ko se je kazik sè svojimi glavarji še pri Kortesu mudil, zarezgetajo španski konji. Indijanci se prestrašijo, ter prašajo Špance, kaj je pač tem strašnim močem (t. j. konjem)? Nekteri šalivci jim odgovore, da niso zadovoljni, ker se je s kazikom naredil tak mir, pod nič. Indijanci odhite, pa se vrnejo s preprogami, da bi te strašne sile na njih spale, ter jim donášajo obilo živeža. Tudi so Indijanci konje prosili odpuščanja, obetajoči jim, da bodo kristjanom zmeraj udani.

Španci se pripravijo tukaj na pot, da jadrajo dalje poleg zahodnega obrežja. Jutri bomo videli, kako plovijo, če bodo le povoljni veter imeli.

Peterček: Kakšnega vetra jim je pa treba?

Oče: Semkaj poglej na zemljovid, gredo v Vera-kruz, torej kakšni veter mora biti?

Peter: Vshodni.

Oče: Zdaj pa glejte, da li se bo denašnji zahodni veter premenil v vshodni, potlej mi pa povejte. Kader to slišim, bomo ta mah sè Španci odjadrali. Dokler ne potegne vshodni veter, vam ne bom ničesar pravil. Po takem potrpite!

4. povest.

Zapadni veter se je bil dolgo držal, in otroci so zastonj pogledovali na veternico.

Ferdo: Prav tako se nam je godilo, ko smo se lani vozili pri Reki, da se veter nikakor nij hotel premeniti, in da smo bili že nejevoljni.

Oče: O tako vam bo še večkrat na svetu. Če tudi zdaj vetra ne dočakate, bo gotovo zmeraj zdaj to zdaj ono, za čemur boste zastonj hlepeli. Priljubite si, dragi otroci, vsako priložnost, da boste potrpežljivi. Zakaj, vrjemite mi, tega namreč potrpljenja je pogostoma treba v življenju; gorje pa onemu, ki te čednosti, potrpljenja, še le išče, ko mu je treba ga že imeti. Potrpljivi bodite, potrpljivi, vi mladi grajani tega sveta, ki hočete brodariti po velikem morju človeškega življenja, ker še niste daleč od brega. Bodite pripravi na to, da bo tudi še morska tišina in viharji in nasprotni vetrovi, ki vam bodo vožnjo zatezali, ki vas bodo s pravega pota zanašali, ki bodo z vašim čolničem butali ob kleči, metali ga mej pečine. Po takem le potrpljivi bodite. Mala ta neprilika, da se je zahodni veter držal nekaj dni, naj nas pripravlja na večji neprilike.

Tako preteče nekaj dni, pa še zmeraj je vlekel nesrečni ta zahodnik, ko nekega jutra otroci zagrmе v očetovo hišo. Oče so se napravljali še le.

Nekaj malih teh radoznancev je rano ustajalo, le da so veter motrili. Jeli so upiti: «Vshodnik, vshodnik je!», da je po vseh sobah odjekovalo. Očeta omami ta krič, da si ušesa tišče. Ali kaj hočejo, ker jih ti mali barbarji naupivajo.

Gredo torej v drugo sobo, da jim tam kaj povedo, ako že res morajo. Pa saj so res morali, ker je vse za njimi grnilo. Morali so držati besedo, ki so jo dali.

* * *

Oče: Kortes je bil vesel, da je tako srečno končal vojsko, ktera bi mu bila utegnila prizadeti sto in sto težav in stisek. Upajoč, da mu bo tudi v prihodnje sreča mila, gre sè svojo zmagovito vojsko iz Tabaska, da svoj nevarni pot nadaljuje. Vsi se ukrcajo v ladje, in ker jim vshodni veter ugodno piha, potegnejo sidra, ter odbrodijo na zahod.

Zdaj se pa oče priklonijo, in niti besede ne rekši, odidejo v svojo sobo. Otroci so res upili, a vse ne pomaga nič. «Vas je šlo», pravijo oče, «da pazite, je li bom držal svojo besedo. Držal sem jo, ker sem vam obetal, da boste videli, kako bodo Španci odplovili, kader vshodnik zapiha. To sem storil. Več pa od mene iskati ne smete. Mislim, da moram biti tako natank obetaje, kakor ste vi natanki svojo pravico tirjaje. Nocoj boste dalje slišali.»

Te odločne besede so otroke tako pobile, da si nihče ne upa ni besedice izpregovoriti.

Po takem so morali potrpeti do večera.

Ko se zvečeri, začno oče takole pripovedovati:

Kortes obišče na svojem potovanju vse one kraje, kjerkoli je bil pred njim Grijalva. Napósled dojadra tudi do otoka St. Juan d' Uloa, o katerem sem že malo prej govoril, ter si postavi brodovje mej otokom in mej kôpnim o sidru. Nij dolgo, pa opazijo dva piroga, to je dva velika čolna, izdolbljena

morda iz enega debla. Indijanci, ki so se na njih vozili, se ničesar niso bali, in ko pridejo do Kortesa, so od njega prijazno sprejeti. Indijanci začno zdaj govoriti, po kaj so prišli, Kortese pa hoče, da mu Akiljar tolmači. Akiljar izpove, da ne razume teh tujcev, ki govorijo mesikanski, ker se je bil on naučil samo jukatanski; obe narečji pa da sta si popolnoma različni. To je bila velika zadrega za Kortesa.

Kortese pa med tem opazi, da se Marica, ki nam je že poznana, živahno razgovarja z nekaterimi poslanci. Jako ga razveseli, da je znala Marica jukatanski. Znala pa je ta jezik, ter je bila že od mladih nog prodana iz mesikanske pokrajine v Jukatan. Zdaj je morala biti posrednica. Marica je govorila z Mesičani mesikanski. Njih odgovore je povedala Akiljarju jukatanski, Akiljar pa jih je tolmačil svojemu vodji španski. Tako so morale misli obeh strank preiti čez tri jezike, preden so se razumeli.

Po tem potu dozna Kortese na svojo veliko srečo, da te Indijance sta poslala Pilpatoe, cesarjev namestnik v tej deželi, pa Tevtile, cesarjev vodja, to je cesarja Montezume, da izvedo, kaj da Španci namerjajo.

Kortese jim odgovori preuljudno in prijazno, da on ima prav prijateljske namere, in da je prinesel vrhovni glavi te dežele novico, ki je prevažna za celo deželo. Lepo jih obdarivši, jih pošlje nazaj, sam pa se izkrca na kôpno sè vsem svojim moštvom. Da so znali Indijanci, koliko tlačiteljstva se bode iz tega razvilo, bi bili Španci kar pognali. Ali drugače je zapisala roka božja v skrivne knjige svoje. Kako

pa? to sam Bog ve, ki sè svojo modrostjo in dobroto celi svet urejuje; ki pripušča zlo le zato, da se v kratkem še več dobrega iz njega porodi. Zatorej se nam, kratkovidnim, pristoji, da o božjih naredbah molčimo in čakamo.

Drugi dan prideta sama Pilpatoe pa Tevtile z mnogoštevilnimi oboroženimi Mesičanci. Njijuno spremstvo je bilo svečano in primerno poslancem velikega cesarja mesikanskega. Kortes je bil torej te misli, da gre tudi njemu pokazati se, kolikor mogoče sijajno, češ, naj dobe Mesičanci zdaj veliko mnenje ob onem cesarju, ki ga je imel zastopati. Kortes zapove svojim vojakom, da se svečano oblečejo, ter lepo v redu stoje. Mesikanski gospôdi odgovarja na vse, karkoli so ga prašali. Pove jim, da je prišel v imenu močnega cesarja Karla, mogočnega vladarja vsega vshoda. Ta vladar, pravi Kortes, da mu je nekaj naložil, kar ima sporočiti močnemu cesarju Montezumi, in da zatorej želi osobno ž njim govoriti: od njegovih poslancev torej išče, da ga k njemu odvedó.

Ker se nekteri vas še niste učili zgodovine novega veka, vam bom povedal, kako da Kortes imenuje Karla, da je vladar vsega vshoda. Veste, da o času Kolumbovem je vladal na Španskem kralj Ferdinand s pridevkom Katoliški. Ferdinand ta pa nij imel nobenega sina, ampak le eno hčer Jovano, ki jo zaroči z avstrijskim kraljevičem Filipom; iz tega zakona je bil sin, po imenu Karl, o katerem zdaj govorimo.

Ferdinand, kralj španski, umrje, njegov unuk, Karl, pa dobi njegovo krono. Tej kroni pridene Karl še Nizozemsko. Izberó si ga tudi za tako

imenovanega nemškega cesarja, in tako je bil zdaj, pravijo, iz najmogočnejših vladarjev, kar jih je kdaj Evropa videla. Pravijo mu tudi Karl V., ker so pred njim že štirje Karli sedeli na nemškem prestolu.

Zdaj veste, o čem je govor. Torej morem dalje pripovedovati.

Kortesove želje mesikanskej gospôdi niso bile nič po volji, ker so znali, da tudi njihovemu cesarju Montezumi ne bodo.

Ivče: Zakaj pa ne?

Oče: Od kar so se bili Evropejci prvikrat na mesikanskih bregovih pokazali, je Montezuma jako skrbelo. V deželi so bili stari ljudje, ki so pripovedovali, da na vshodu stanuje močan in strašan narod, ki bo prej ali slej mesikansko carjevino napal, ter si jo podvrgel. To prerokovanje je prazno-verne Mesičane silno prestrašilo, ko so bili Evropejci na ameriško zemljo stopili. Zatorej so tudi zdaj se tako ustrašili, ko je Kortes zahteval, naj ga vodijo k cesarju, v glavno mesto.

Poslanci pa, preden mu na ta neugodni zahtevek odgovoré, ga skušajo od teh misli odvrniti z velikimi darili. Kortes se kaže, kakor bi bil s tem zadovoljen, oni pa se usodijo še le zdaj odgovoriti mu, da mu nikakor ne morejo izpolniti željâ. Ali kako se začudijo, ko jim Kortes temnogledo pa odločno pade v besedo, da ne more odstopiti od svojega zahteva, ker se ne sme povrniti k svojemu vladarju, dokler ne izvrši onega, kar mu je naložil.

Poslanci se tega niso nadali, zatorej prosijo Kortesa, ker sicer niso znali, kaj bi počeli, naj potrpi, dokler cesarju Montezumi o tem glasu ne dadó.

Matiček: Je-li so ti Mesikanci Montezumo res cesarja imenovali?

Oče: Ne, Matiček, ne. Po takem bi bili morali Mesikanci naši govoriti. Oni so ga imenovali, seveda v svojem jeziku, največega poglavarja in zapovednika; mogočnemu takemu vladarju pa pravijo Španci cesar.

Nekaj slikarjev mesikanskega cesarja je mejtem slikalo na katun, da bi naslikali vse evropejske znamenitosti. Kortes čuje, da se imajo te slike poslati cesarju, zapove, naj se naslikajo vse najvažnejše reči, ki bodo cesarja prešinile. V ta namen porazredi vso svojo vojsko, ter predochi Mesičanom grozno lepo bitko na evropejski. Vsi indijanski gledavci se tako prestrašijo, da nekteri nemi na zemljo popadajo, drugi pa pobegnejo; le nekaj jih z veliko težavo pregovoré, da je to le vojaška igra.

Zdaj se ponudi slikarjem sprelepa priložnost, da na slikah pokažejo mogočnost in silovitost evropejskega vojaštva, kar so videli na svoje oči. Vse to izgotove z drhtečo roko, ter pošljejo sliko in neka manjša darila cesarju Montezumi po brzoteku v Mesiko. V tej deželi je bila namreč ta modra naredba, da je bilo po vseh krajih celega cesarstva uvajenih brzotekov, ki so tekli vsaki do svoje postaje, izmenoma si sporočujoči, kar je imel drugi drugemu naročiti. Tako je cesar precej vedel, kaj se godi po celem cesarstvu.

Peter: Kako daleč je bila Mesika od onega kraja, kjer so se bili Španci izkrcali?

Oče: Okolu 180 engleskih milj je bilo. Pa kaj misliš, koliko bi jih bilo pa naših?

Peter: To nij tako težko. Delimo takole: 4 v 18 gre 4krat, ostane 2; 4 v 20 gre 5krat; po takem je 180 angleških milj 45 naših.

Milček: Tedaj gredo 4 angleške milje v eno našo.

Oče: Pogodil si, dragi sinko! Ali znati moraš, da to je le tako na priliko. Sicer pa štejejo eno našo in štiri in pol angleške. Vrnimo se h Kortesu.

Brzoteki so hitro prispeli k cesarju, in v par dneh je bil že odgovor od cesarja, ki pravi, da Kortesu ne dovoli predse. To zabrano je pa cesar nekoliko ublažil, ker je bil poslal darila prav res kraljevska. Cesar je bil poslal Pilpatoa pa Tevtila, da Kortesu prineseta njegove besede in njegova darila. Počasi in modro začneta predavati najprej darila, da ublažita in pripravita Kortesevo srce na ta prepovedni odgovor.

Darila prinese stotina Indijancev prav slovesno, ter jih porazlože pred Kortesom po prestrtinah. Ah, kako so se španske oči držale teh daril! Kako so se čudili vsemu temu bogastvu, ko zdaj še več vidijo pred seboj, nego so si prej mislili. Tu so bile katunske stvari in snovi, katerih celo evropejska svila nij presegala; na teh tvareh pa so bile slike drevja, živali in drugih prirodnih tvorin, tako umetno prepletenih in izvedenih, da bi mislil človek prvi mah, da je vse to živo. Poleg tega so bile prekrasne ter umetno izdelane naróčnice, vse od zlata. — Ali kakor solnce vse luči nebeške zatemni, tako tudi vsa ta darila nadsijeta dva krožcata kroga: eden iz suhega zlata, drugi pa iz čistega srebra. In kakor da bi bili Indijanci hoteli Špancem poželjivost užgati, jim prineso mej temi darili tudi več škatljic dragega

kámenja, biserja in zatega zrnja, ki so ga našli po rekah in hribih.

Kortes sprejme spoštljivo vse te darove; poslanca pa še le zdaj izpregovorita, kaj jima je cesar naložil. Povesta mu v imenu svojega vladarja, da tuja vojska ne sme nij v mesto iti, nij dalje v deželi se muditi; zatoorej ga prosita, da skoraj odide.

Kortes s tem nij bil zadovoljen. Naznani jima zapóvedno, da tacega odgovora nikakor sprejeti ne sme, ker to se ne sklada niti ž njegovo častjo niti s častjo njegovega mogočnega vladarja, da bi se vrnil domóv, cesarja pa ne videl.

Zdaj bi imeli videti Mesičane, kako izbuljenih oči so gledali človeka, ki si upa še zahtevati, kar mu je njih neomejeni gospodar že zavrgel. To je bila v njih očeh tolika napaka, da nijso znali, pri čem da so. Ko se osvestijo, prosijo tega Evropejca, pred katerim so skoraj trepetali, naj jim da nekaj malo časa, da se s cesarjem pogovoré. Kortes privoli tudi na to, a le pod to pogodbo, da ne bi moral dolgo čakati na odgovor.

Nekoji pravijo, da v tem položaju Kortes nij modro delal, ker je hotel s peščico ljudi mogočnega vladarja prisiliti. Nekoji pa govoré, da je odvažno in srčno postopal, ker je delal iz verske gorečnosti, iz namena, da bi te neznaboge pridobil za krščansko omiko. Nekaj ga je na to naklonila tudi njegova razmera z Belaskezom, odkar je bil od Kube odrinil: vedel je namreč, da bo kaznovan, če se le na Kubo pokaže, zatoorej je hotel svojo glavo raje tukaj postaviti na kocko, kakor da jo na Kubi izgubi na vešalih.

Nesreča njegova pa je bila, da je imel takih ljudi v svojej družbi, katerih je jelo silno skrbeti; ti so bili pa taki, ki bi bili vse raje privoščili Belaskezu nego li njemu. Z napetimi žilami so si prizadevali, da celo vojsko nadahnejo z bojaznijo, in tako vodjo primorajo, da jih nazaj na Kubo odvede. Mnoge pa je poželjivost zlata in srebra tako vzdignila, da se niso bali nikakoršnih nevarnosti. Mislili so tudi, da je treba čakati odgovora od Mesičancev tacega, kakoršnega so oni želeli.

Odgovor res prispe, pa je bil nepovoljen. Dasi tudi se je Montezuma sè svojim svetovalstvom jako prestrašil o trdovratnosti španskega vodje, vendar sklenejo, da bodo spet odbili prositev drzega Evropejca. Tevtile je bil glasnik te nepovoljne novice, pri kateri je bilo spet veliko lepih daril.

Kortes mu odgovori prav ponižno, da kristjani so dolžni nevedne podučevati v nauku božjem, ki nas pelje v blaženstvo, v časno in večno srečo. Zatorej želi cesarja in njegove podložnike izbaviti iz zmote, v katero so tako globoko pokopani. Zaradi tega želi s cesarjem govoriti.

Tevtile ne more dotlej poslušati, da bi Kortes izgovoril, ampak skoči nejevoljen sè svojega sedeža in srdito odvrne: «Ker se z lepim nič opraviti ne da, bomo videli, če bomo z grdim ovarovali čast našemu gospodarju». Nato se izmakne on in celo njegovo spremstvo iz španskega tabora, in v kratkem izginejo iz one okolice vsi stanovalci. Tega je bilo več, kolikor se ga Kortes nij nadal. Bil je v skrbeh, njegovi tovariši pa še bolj. Potrtega srca so gledali nasledke, ki bodo iz tega sledili. Prvo zlo se jim predoči o tem, da jim je primanjkovalo hrane, sè

ktero so jih bili Indijanci že precej oskrbeli. Vsi nezadovoljniki se okoristijo s to dogodbo, češ, kako bi li vodjo prisilili, da se vrnejo na Kubo. Nagibali so celó, da so očitno proti njemu govorili, očitajoči mu veliko napuhnjenost, a tovariše so nagovarjali, naj se mu dalje ne dadó v nevarnost voditi.

Kortes je prav dobro znal, kako se edíni srčnost z opazno modrostjo. Po udanih si prijateljih poizveduje po občnem mnenju mej vojnim moštvom. Zato sèzove najbolj odlične puntarje — na čelu jim je bil neki Ordaz — stopi mednje prav veselo in prijazno, ter jih praša, kaj bi veljalo zdaj storiti. Puntarji mu ne skrivajo svojih željà, ampak mu naravnost povedo, da hočejo nazaj na Kubo.

Kortes jih posluša povse ponižno. Zatem pa jim odgovori, da on sè svoje strani pač ne vidi tolikih nevarnosti, ktere si namišljajo oni, da se jim pa tudi po sili neče nametavati za vodjo; naj jim toraj bo, česar si želé.

Takoj da po vojski razglasiti, naj se vsi pripravijo, ker se če mahoma napotiti na Kubo. Njegova modrost pa je precej predvidela, kaj mu drugi poreko na njegov razglas. Pa res je bilo tako. Španci, katerim se je sanjalo o silnih bogastvih mesikanskih, okamené, kakor bi bilo mednje treščilo. Videči torej, da jim gre vse upanje po vodi, da se bodo s praznimi rokami vračali domóv, da za vse prestane težave in nevarnosti ne bodo ničesar dobili, se jako razsrdijo nad Kortesosom, ter začno mrmrati proti njemu.

Kortesa pa je vse to sladilo, vedoč da to namerere njegove le pospešuje. Svojim znancem in prijateljem pa še naloži, naj tudi oni razgrajajo,

kolikor morejo, srditost moštva podpihujejo, češ, da le tuja mlačnost jih odvrča od bogastva in slave. Konec tega je bil, da je bil celi tabor vzburkan, in da so vsi srdito zahtevali, naj se jim vodja pokaže. Kortés je pa ravno to želel.

Precej se jim pokaže, pa se začne čuditi, kako je to, da ga vsi karajo, češ, da je malodušno obupal o srečnem izidu tega podjetja. Povedo mu tudi, kako so oni trdno odločili, hoditi po slavnej tej stezi, in pa družega vodjo si izbrati, če je on tako plašljiv.

Dasi take besede iz ust podložnikov niso lepe, so bile vendar Kortésovim ušesam prijetne. Kortés se dela, kakor bi bil od strele ošinjen. Napósled začne govoriti, čudeč se temu, kar je slišal. Zdaj jih zagotavlja; da o tem, kar mu očitajo, se mu še sanjalo nij. Ker so mu pa nekteri pravili, da se želi vrniti cela vojska, torej jim je hotel voljo izpolniti. Vojaki začno kričati iz celega grla, da so ga prevarili, da nekteri plašljivci niso cela vojska, da šo pa oni pripravljeni žrtvovati zadnjo kapljo krvi za to, da izpeljejo veliko to svojo nalogo; in naj jih torej vodi, kamorkoli ga je volja, radi bodo prenašali vse nevarnosti in tudi smrt pretrpeli.

To je bila voda na Kortésov mlin. V njegovem očesu se je svetilo veselje, upanje, odločnost. Stanovitnost svojih vojakov pohvali, ter jim obljubi, da bo delal po njihovej želji, zlasti ker se njegova želja popolnoma slaga z njihovo. Zatorej želi tudi naselbo ustanoviti, od koder bo pozneje laglje prediral v sredino mesikanskega cesarstva. Občno veselo klikovanje se sliši izmed vojske na te njegove besede.

Zdaj je imel Kortés pa še nekaj storiti. Vsa veljava njegova je visela jedino o volji njegovih

vojakov. Vojaki so ga bili izbrali, vojaki so ga mogli spet zavreči. Tej neugodnosti se je hotel na vsaki način umekniti.

V ta namen skliče posebno sodišče za prihodnjo naselbo. V to sodišče postavi pa take ljudi, za ktere je vedel, da so mu udani.

Toliko da jih je imenoval in sklical, prosi za odpust, rekoč:

«Gospôda! Od denšnjega dné vas smatram za osebe, ki mi predstavljajo našega velikega vladarja. Vaša beseda mi bo postava. Vi sami uvidate, kako potrebno je, da ima vojska naša vodjo, ki ne visi od spremenljive dobrote vojakov. Z mano pa je zdaj prav tako. Odkar je Belaskez moje nameščenje opoklical, bi mogel kdo tudi sumiti o pravici mojega vojvodstva. Zavezan sem torej, gospôda moja, da to čast vam v roke položim, ker je osnovana na dvojbeni pravici, ter vas prosim v kraljevem imenu, da onega vodjo imenujete, ki ga boste našli najsposobnejšega za to čast. Tudi jaz sam bom pokoren onemu, ki ga boste pravično izbrali.»

Nato poljubi svoje vojvodsko žezlo, ga spoštljivo predá velikemu sodniku, dene svojo imenovnico (dekret) na mizo, pa odstopi. Sodniki sprejmó Kortesevo odreko, se posvetujejo, potem pa enoglasno spet Kortesa izberó za vodjo. Zdaj pa pokličejo vojake, jim priobčijo, koga so izvolili, vojaki pa so vsklikovali, krikovali in ploskali od prevelikega veselja.

Da pa vidimo, je li boste za njega tudi vi, vam dam časa do jutri, da si premislite, je li on sposoben za to veliko in nevarno delo.

5. povest.

Jože: Ata, mi smo se že posvetovali.

Oče: No, pa kako ste sklenili?

Jože: Sklenili smo, da vodja ostane Kortes.

Oče: Kaj bo pa z Indijanci?

Jan ko: Mi jim ne moremo pomoči pri vsej svojej dobrej volji. Mi smo si razmislili, da jih nij več mōči rešiti; prvič, ker so preveliki divjaki, drugič pa, ker so Španci toliko blaga pri njih videli. Ko bi jih ne podjarmil zdaj Kortes, podjarmil bi jih pozneje gotovo kdo drugi, kakšen krutež ali nemilosrčnik. Jači tlači; tako je povsod na svetu.

Vrhovno sodišče ustanovi naselbino, ter jo imenuje: «Villa ricca de la vera cruz», to je slovenski: Bogato mesto pravega križa. Bogato so imenovali to mesto, ker so sodili po bogatih poslanih darovih, in ker so mislili, da se bode vse bogastvo tega indijanskega naroda v tem mestu stekalo. Oni dodatek pa, namreč «pravega križa», so privzeli zato, ker so se bili ravno tisti dan izkricali, ko je bil naš zveličar križan.

Nikec: Morda je to mesto, ki so ga zdaj osnovali Španci, tisti Verakruz, o katerem smo slišali na zemljopisu.

Oče: Ne, dragi Niko. Precej boste slišali, da je Kortes sam to naselbino prenesel v drugo pripravnjšo okolico.

Vidite naš zemljovid. Tu, kjer je napis: Stara villa ricca de la vera cruz, ta okolica je tista, kamor je svojo naselbino prenesel. Pozneje jo preloži pa bolj na jug, pogledjte semkaj, kjer berete: Verakruz. O tem bomo še pozneje govorili.

Zdaj se pripravljajo Španci, da bi šli v glavno mesto, ali srečen namerljaj jih drugam okrene. Srečali so namreč pet Indijancev, poslance bližnjega kazika, ki so zahtevali, naj jih Španci pred njih vodjo pusté. Storé jim, kakor so želeli. Kortes pa izvé od njih po tolmaču dobre glasove za Špance. Indijanci so pravili, da njihov vladar, kazik zempoaljski, je slišal o velikih delih Špancev, ki so jih delali na Tabaski. On spoštuje hrabrost in zatorej želí ž njimi skleniti zvezo in prijateljstvo.

Kortes jih bara zdaj to zdaj ono, in tako spet nekaj povoljnega izvé, to namreč, da kazik zampoaljski je fevdar (zaveznik) Montezume, ošabnega zapovednika, prevzetnega in okrutnega, in ker se vsi kaziki njegove grozovitnosti bojé ter ga studijo, zato vsi jako želé, da bi se čem prej otresli tega jarma, ki ga jim je on naložil.

Teško je skrival Kortes veselje, v katerem je plaval, čuvši to tožarenje. Vedel je, da se morejo porušiti najmogočnejša cesarstva, kjer se je ukorenila nezadovoljnost mej vladarjem in mej njegovimi podložniki. Zdaj pa nič nij dvojil, da bi se mu ne posrečilo to veliko podjetje njegovo. Poslance obsuje z najbolj prijateljskimi besedami, obljubivši jim, da v kratkem obišče njih vladarja.

Kortes se precej napravi k onemu kaziku sè celo svojo vojsko, brodovje pa je imelo jadrati poleg obale, tudi proti onem kraju.

Prvi dan pridejo v neko indijansko vas, iz ktere so bili vsi stanovalci pobegnili. Hiše in hrami, vse je bilo prazno, le nekaj iztesanih krivih bogov je bilo ostalo, nekaj ostankov žrtvovanih ljudi, pa nekaj knjig. Te knjige so bile prve, ki so jih našli v Ameriki.

Matiček: Kaj so bile res prave knjige?

Oče: Nijso bile prav take, kakoršne so naše, pa vendar je bilo môči, rabiti jih namesto knjig. Listi so bili iz pergamenta ali pa iz kože. Namesto črk so bile vsakovrstne slike in posebna znamenja, iz česar je bilo sklepati, da vsebina teh knjig se tiče grdega ameriškega bogočastja.

Drugi dan se Kortes dalje napoti, ali na svoje veliko začudenje dobiva vse vasi prazne, dasitudi so bili že v zempoaljskej deželi. Še le zvečer pride pred njega 12 Indijancev poslanih od kazika, živeža mu prinesečih. V imenu svojega gospodarja ga prosijo, naj gre tjekaj v njih glavno mesto, ki je oddaljeno le eno solnce, t. j. dan hoda; tam da bo imel on in vojaki njegovi vsega dosti.

Kortes jih praša, zakaj pa kazik sam nij préd njega prišel. Indijanski poslanci mu odgovoré, da mu brani slabo zdravje. Kortes pošlje 6 Indijancev nazaj, da se v njegovem imenu kaziku zahvalijo, 6 pa jih pri sebi pridrži, da mu kažejo pot.

Drugo jutro pa res ugledajo kazikovo mesto, ki je stalo v lepej in rodovitnej okolici. Nekteri španski vojaki, bivši na predstražah, veseli priskačejo nazaj, vsklikujoči, da zidovi so iz samega srebra.

Nekdo: Nij mogoče!

Oče: I kaj pa da! Mesto je bilo zidano in pobeljeno z belim svetlim apnom, ki je odsevalo na solncu, in po takem so bili zapeljani, ker so zmeraj mislili na srebro pa zlato. V kratkem pridejo v mesto, ali tam je bil človek pri človeku, vse natrpano ljudi, ki so se bili od vseh krajev stekli.

Zdaj pridejo pred stanovališče kazikovo, indijanska visokost pa prišeta pred Špance. Kakor ga

ugledajo, precej vedo, kakšno bolezen da ima, da ga nij bilo moči dobiti pred oči. Bil je namreč tako debel in sodast, da se je komaj premikal, da so ga morali služaji držati in naprej potiskati. Ta neprijetna debelost, pa ta neokretnost je bila tolikanj smešna, da je Kortes prav komaj vzdržaval glasni grohot svojih vojakov, zlasti ker je njega samega tudi smeh silil. Oblečen pa je bil indijanski ta kazik prav sijajno. Imel je pavolnat plajšč, okrašen z dragim kámenjem, ki si ga je bil tudi po ustnicah in po ušesih ponadjal.

Govor pa, sè katerim je kazik Kortesa pozdravil, nikakor nij bil tako smešen kot njegova osoba. Govoril je ponižno in pametno, ter Kortesa prosil, naj pri njem odsede, da se o svojih stvareh na tihem pa na miru porazgovorita. Kar jima je dne ostalo, sta počivala ter krepila se s sadjem, ki ga je bilo dosti.

Kortes, pogovarjajoč se s kazikom, izpové, da ga je poslal oni veliki vladar vsega vshoda, da odpravi, ubrani, uniči vsa hudodelstva in grozovitosti in krvopijstva tega dela sveta, Amerike namreč. Te besede kazika tako ohrabrijo, da začne silno se pritoževati nad Montezumo, imenujoč ga grozovitnega in ošabnega človeka, nevsmiljenega krvopivca, katerega jarem preseda njemu in vsem njegovim fevdnikom. Ta pritožba kazikova njemu samemu tako v srce gre, da se razžalosti, in da mu debele solze padajo iz oči. Kortes ga tēši ter mu obeta, da ga bo varoval. Pravi tudi, da se ne boji grozovitneževe moči, ker ga nebesa podpirajo, in da vojska njegova je nepobitna.

Drugi dan se Kortes dvigne sè svojo vojsko, da predre do Kjabizbava, t. j. do onega selišča, ki

so mu ga kot ugodnega hvalili za naselbo. Pot se je vila črez rodovitne ravnine in skozi goste gojzde, in v dnevu hoda zagledajo mesto Kjabizbav, na visokem kraju, obdanem od ogromnih pečin. — Meščani, ka-li, zapuste mesto ter pobeže. Španci, ko pridejo na mestni trg, vidijo k sebi priti iz nekega hrama petnajst Indijancev, ki jim povedo, da kazik pa meščani se bodo takoj vrnili, ako jim ne bo ničesar storil. Kortes jim pové, da hudega niti ne misli, da je prišel jim le dobro storit.

Domači kazik pripelje sabój tudi zempoaljskega, t. j. dala sta se primesti v nosilih. Toliko da se pogovor začne, začneta že obadva pritoževati se nad stiskanjem Montezuminim. Kortes, čuvši o tolikih krivicah, obema obljubi, da ju bode branil.

Nato pristopi nekaj Indijancev h kazikoma, ter jima šepne nekaj na uho, da obadva prestrašena odideta. Zdaj pride šest Montezuminih bogato oblečenih poslancev z mnogoštevnim spremstvom sužnjev, ki so jim senčila držali nad glavami, da jih solnce ne ožge. Šli so memo španskega tabora, ne zme-nivši se niti za Kortesa niti za vojsko njegovo. Ta indijanski napuh Špance tako razjari, da so se komaj krotili, da niso precej po Mesikancih mahnili. Kortes pošlje za njimi poizvednike z Marico, kaj da njih ravnanje pomeni. Izvedeli so to od njih: da so oba kazika predse poklicali, jima silno očitali, da sta tako nezvesta, ki sprejemata tujce, očitne sovražnike cesarstva; da imata dati za kazen razen narodnih daril še dvajset Indijancev, ki bodo žrtvo-vani razžaljenim bogovom.

Kortesa jeza spreleti, čuvšega táko krvodejsko pravico, ali modrost mu pravi, tihemu biti. Za zdaj

pokliče k sebi samo obadva kazika, ter jima naloži, naj ne poslušata krvoločnih zapovedi onega trinoga, in da naj še tiste njegove poslance na njegov odgovor vržeta v ječo. Kazika se spočetka malo začudita, ker sta bila naučena na sužnjo pokornost, ali Kortes jima niti minute ne dá muditi se jima, ampak svojo zapoved tako odvažno ponovi, da nijsta vedela kaj pripomniti. Poslanci se torej zapro; kazika pa sta hotela ž njimi to storiti, kar Montezuma z dvajsetimi Indijanci. Kortes pa ne dopusti tolike nečlovečnosti, ter zapove, da ulovljence stražijo njegovi ljudje.

Kortes je vsekako gledal, da se ovaruje očitnih sovražnosti z mogočnim Montezumo. Njegova prebrisanost pa vendar nekaj izmisli, s čemur bi se mu pokazal udvornega človeka, ki nič hudega ne kani. Montezumi dá sporočiti, kako je ovaroval njegove poslance, da so še živi.

Mejtem se zbere okolu Kortesa mnogo bližnjih kazikov, ki so jako hrepeneli, odtrgati se od trinške oblasti svojega, tolikanj jim pristujenega cesarja. Vse te vrhovne glave indijanskih plemen store zavezo s Kortesom, odrekši se Montezuminemu gospodstvu, in podvrški se edinemu svojemu branitelju, španskemu kralju.

Zdaj gredo Španci na delo, kako bi osnuli in postavili špansko naselsko mesto v tistej okolici, ki leži mej Kjabizbavom pa morjem. Ta okolica je bila res prav primerna za naselbo, ter je bila blizu morja, sicer pa rodovitna in polna lepih gojzdov. Ono poprejšno ime: «Villa ricca de la vera cruz» je zdaj pridržala, ter jo dandanes imenujejo le s krajim imenom: Verakruz. Le dobro pogledjte na zemljovid, pa dobro si zapamtite, kje da leži.

Vsaki španski vojak je moral prijeti za delo, da se prej ko mogoče saj obzidje naredi in najpotrebnejša poslopja postavijo. Nikdo nij bil dela oproščen, ktereга se niti sam Kortes nij sramil, ker je delal iz vseh moči, da bi še druge spodbol.

Delo je šlo prav dobro od rok, v malem času je bilo mestce dovoljno utrjeno proti vsem vojnim indijanskim pripravam.

Montezuma odpravi spet poslanstvo s predragimi darili, ktera sta imela prinesti kraljeviča, cesarjeva rojaka. Kraljeviča prispejeta ravno takrat v španski tabor, ko je bilo zidovje gotovo. Onadva storita svoje opravilo, izročita dragocene darove, se zahvalita vodniku za pomoč, ktero je izkazal cesarjevim častnikom, ter ga prosita, naj bi se vendar zdaj umaknil iz države njihnega vladarja.

Kortes izkaže poslancem največo čast, ter da pripeljati one štiri ujetnike še prej, preden jim kaj odgovori. Kortes začne s tem, da jih oslobodi, poslancem pa takole pravi:

«Žal mi je, da je cesar tolikanj razdražen za voljo zopora svojih češčenikov. Priznavam pa, da so to nesrečo sami si nakopali z nekim nečloveškim zahtevanjem, ktero so gotovo stavili brez cesarjevega znanja. Jaz moram očitovati, da krščanstvo drži to navado, namreč ljudi klati in žrtvovati, za največo grozovitost in hudobnost, in jaz se čutim zavezanega, da to odpravljam, kolikor morem. Sicer popravljam pa spet razžalenje s tem, da cesarju vračam njegove poslanca, in ker sem dolžan poskrbeti tudi za svoje zaveznike, to se nadam, da bo cesar na mojo prošnjo odpustil tudi kazikoma zempoaljskemu pa kjabizbavskemu, ker sta se bila malo prenalčila.

Jaz sem zavezan, da te dva kneza primem v svoje varstvo, ker sta gledala, da popravita, kolikor moreta, sè svojo gostoljubnostjo, tisto razžaljivo prezirnost, ktere je bil kriv Tevtile. Kar se pa tiče mojega od-potovanja, sem že to čast imel, da sem cesarju že oznanil, kakšen predlog da imam, in da se poprej domov povrniti ne smem, dokler ž njim osebno ne govorim. Pa še to pristavim, da moji vojaki so taki, da jih nobena nevarnost ne prestraši, da vselej in vsikdar vršé zapovedi svojih poglavarjev.»

Poslanci se vrnejo domov, da cesarju o vsem tem sporočé. Čudili pa so se Kortesevej hladno-krvnosti, veličajnosti in njegovemu odgovoru, ki jim je zbujal skoraj zaničevanje do njih lastnega go-spodarja.

Novo mesto špansko je bilo zdaj učvrščeno in varno. Kortes se pripravlja, da jo máhne sè svojo četo v glavno mesto. Sreča se mu je lepo smejala. A malo je manjkalo, da se v svojej gorečnosti nij opekел. Povedó mu namreč, da v nekem hramu njegovih zaveznikov ljudi žrtvujejo. Hoteč to gnju-sobo popolnoma uničiti, hiti z nekoliko oboroženih vojakov v hram, ter zažuga, da jim bo vse po-moril in požgal, ako nesrečnih žrtví ne pustè slobodnih.

Dragica: No, tukaj je prav delal.

Oče: Seveda, ali to še nij bilo dosti njegovej gorečnosti. On je tirjal od njih, da mališki njih du-hovni porušijo njim svete podobe bogov, in da se zmeraj odreko svojega krivoboštva. Zastonj se upi-rajo mališki duhovni, zastonj ga prosijo, ter branijo svoje grde bogovske podobe; zdaj kličejo ljudstvo proti Kortesu na orožje, in kakor bi trenil je Kortes obdan. Kortes pa ostane nepremakljiv, premeri

jih, ter de: «Prva strela, ki si jo kdo podstopi zagnati, zadela bo glavo njih kazika, nje same pa in njih narod bo uničila.» To žuganje je pomagalo. Vojaki na mestu podero največega krivega boga, razdero darilnike, očistijo hram, ter opero stene, po katerih je kri človeška še crlela, vanj pa postavijo Marijino podobo namestu krivega boga.

Prestrašeni Indijanci so mislili, da ta hip bode ogenj z neba začel padati in maščevati se zaradi storjene grehote. Pa od nikoder nij bilo niti iskrice; drzoviti podobolômci pa so odhajali neoškodeni. To stori, da Indijanci omahujejo v svojej veri, ter si domišljajo, kaj ko bi Španci sami ne bili nekaki bogovi, močnejši od njihovih. Zdaj pobirajo sami svoje bogove, ter jih mečejo na ogenj. — Hram posveté Španci v krščansko cerkev, in še tisti dan se je obhajala služba božja, ktere se Indijanci nijso mogli nagledati in se jej načuditi.

To nevarnost tedaj je Kortes srečno premogel. Nastala pa mu je druga. Nekoliko vojakov nij bilo zadovoljnih sè svojim vodjo, pa tudi bali so se, ko so imeli udariti na glavno mesto, in zato se zaroté, da bodo gledali eno ladjo v pest dobiti, na kterej bi pobegnili na Kubo in Belaskezu povedali, kje je Kortes in kako rogovili. Sreča, da je bila zarota poprej izdana, preden je bila izpeljana. Kortes polovi kolovodje, ter jih obsodi na kazen, njih hudodelstvu primérno; pa je vendar mislil, da zarote nij popolnoma udušil v svojej majhnej vojski. Misli in misli, in naposled si nekaj domisli, pred čemur bi vsaki malosrčnik trepetal.

To je bila velikanska misel, ktero je mogel le Kortes izpeljati. Odločil je namreč vse ladje sežgati,

da bi vojaki vsaki čas domu ne silili, in ga tako v velikem delu ne ovirali. Ta misel je potrebovala dejanja modrosti, da moštvo ne ubahne. Oboje to je imel Kortes. — Najprvo začne ladje razpreati.

Slavko: Kaj pa «razpreati» pomeni?

Oče: Razpreati se pravi, da je dal z ladji sneti in pobrati vse konope, vrvi, vesla in topove in živež in drugo premeknino, ter na suho prenesti. — Zatem pokliče vse ladjodelce in tesarje, da razvidijo, je-li so ladje za kaj, brodarji pa rekó, da ladje so vse okvarjene, in da se ne dadó več popraviti. Da ne bi vojakom srce upadalo, videčim ladje goreti, stopi prednje, ter jim govori tako ognjevito, da sami hité in ladje uničijo, le eno samo pusté, kajti to je Kortes odločil, da ladjo pošlje na španski dvor, ki naj njegove postopke odobrí, ter ga iztrga izpod vrhovnega zapovedništva Belaskezovega, ki mu je zapreke delal, in da njega postavi namestnika v novih deželah, ktere bo on pridobil.

Kortes pošlje najlepše kose onih dragotin na španski dvor. Da bi njegovi darovi bili še več vredni, priloži še tiste dragocenosti, ktere je bil dobil od Montezume. Vrh tega zložé tudi častniki in vojaki vsaki svoje, kakor je bilo ktereга doletelo. Dragovaljno dá vsaki svoj del, zlasti ako pomisliš, da je vsaki človek kolikor toliko pohlepen za denarjem, posebno pa Špancev nekteri, ki so noč in dan mislili na obogačenje. To je bilo težavno pa veliko delo, ki nam dokazuje, kolik velikan je bil Kortesov duh, da so ga vojaki tolikanj ljubili.

Zdaj se vzdigne sè vso svojo vojsko. Vse vojske je imel 500 pešcev, 15 konjenikov pa 6 topov. Tistih drugih 50 vojakov, že póstarnih in slabotnih pusti

pod Eskalantom, da várujejo Verakruz. Zavezni kaziki mu ponujajo vso svojo vojsko, on pa si odbere samo 4000 ljudi pa 200 nosačev, ki so nosili vojski bojne priprave pa živež. Ker Indijanci niso imeli nikakih konjev, služili so jim v to posebni ljudje, ki so od kraja do kraja stvari prenašali. Da svoje zapuščene v Verakruzu vojake varuje kake nesreče, uzame seboj 50 odličnih Indijancev za tale ali poroke, pa tako, da niti sami niso vedeli, da jih zato saboj vodi.

Dragotin: Kaj so pa bili ti tali?

Oče: To so taki ljudje, ki se uzamejo ali dragovoljno ali pa siloma, da njih rojaki tako delajo, kakor so se zavezali.

Kortes je imel zdaj napasti na Mesiko. Mi pojdemo za temi drznimi vojaki, da vidimo, kaj bo iz njih. Za to potrebujemo pa nove moči. Odpočijmo si do jutri.

6. povest.

Oče: Leta 1519. meseca junija krene vojska od Zempoalje. Prve dni vsega njih potovanja se jim ničesar ne pripeti. Njih pot je držala skozi dežele zempoaljske in njih zaveznikov. Ti torej so jih sprejemali z veseljem, ter jim živeža donášali, dokler ne pridejo do pokrajine Tlaskale.

Pokrajina tlaskalska zavzemala je okolu 50 milj, ima stršeče gore, silno visoke, se raztezajo v južno Ameriko, ter se jim pravi ...

Peter: Kordiljeri.

Ivče: Pravijo jim tudi la Cordillère des Andes, (la Kordiljêr dês And).

Oče: Prav je oboje, Kordiljêri ali pa Andi. — V tej goratej pokrajini je bil narod jako hraber, ponosen, maščevit in posebno divji, ki je ljubil slobodo svojo bolj ko drugi Američani. Otresli so bili jarem Mesičanov in od stare davnosti so bili nezmagljiva in slobodna država. Vsaka vas je imela v glavnem mestu Tlaskali svojega namestnika v zboru visokoindivjanskega državnega svetovavstva. V ta zbor so pošiljali bolj imenitne Indijance kot poslance, zato je bilo to vrhovno svetovavstvo postavljeno telo vsega ljudstva. Uprava ali vlada jim je bila boljarska ali aristokratska. — Je-li veš, Slavko, kaj je to?

Slavko: O vem, saj smo se učili: kader vladajo državo najodličnejši možje vsega naroda.

Oče: Dobro si povedal. — No vidiš, to je edini narod mej neizobraženimi narodi, kolikor jih dozdej poznamo, da je imel tako boljarsko vlado ali upravo.

V tem narodu se je razvijala hrabrost, sloboda, pa tudi maščevalnost in velika predrznost. Montezuma se je zastonj napenjal, da bi jih podjarmil. Ta krepki pa divji narod želel je Kortes prestvariti si jih v zaveznike, zatorej odloči tjakaj poslance odpraviti, ki naj zaiščejo miru.

Za poslance odberó štiri najodličnejše Zempoljce, tista Marica jim pa govor naredi, ki so se ga imeli na pamet naučiti. Poslance so okrasili, pa olepšali takole. Ogrnili so jih v pavoljnate plajšče, Na levej rami so nosili veliko ljuščaro namestu ščita, v desnej pa strelico, obrnjeno v zemljo, pa z belim perjem okrasotičeno. To so bila znamenja miru, v zrak povzdignjeni meč pa rudeče perje so bila pa znamenja

vojske. Po poti gredočim se jim nij bilo ničesar bati, ker jim nihče nij smel nič storiti, le na to so morali paziti, da s ceste ne stopijo, ker le na njej jih je varovalo njih lepotičje. To navado so Indijanci imenovali mejnarodno pravico.

Kakor poslanci v Tlaskalo dospó, odvedejo jih v neko posebno hišo, da jih pogosté. Drugi dan jih pokliče visoki zbor predse, naj jim povedo, čemu so prišli. Vsi svetovalci so sedeli na nizkih panjih ali brunih po starosti. Poslanci gredo prav spoštljivo v zbornico, zavivši si glave v plajšče, strelice kvišku držaje, zborniki pa vsi ustanejo sè svojih sedal. Poslanci se jim poklonijo po navadi, stopijo na sredo sobe, se vržejo na kolena, ter pričakujejo z uprtimi očmi, kedaj jim bodo govoriti dopustili. Ko jim to dopusté, si podvijo noge, eden izmed njih pa, ki se je bil govor iz glave naučil, začne tako govoriti:

«Slavna država, hrabri in močni narodi! Kazik zempoaljski in drugi kazikî teh goratih pokrajin vas pozdravljajo lepo, ter vam žele rodovitno leto, sovražnikom vašim pa pogin. Poleg tega vam znanijo, da so v njihovo deželo prišli izredni ljudje od vshoda, ki so podobnejši bogovom kakor pa ljudem. Semkaj so dopluli črez morje v velikih palačah, posluževajoči se tistega nebeškega orožja: bliska pa groma. Soditi po tem, kar pravijo, so služabniki nekega boga, ki je močnejši od naših bogov, ki ne trpi niti grozovitnosti niti žrtvî človeških. Njih poglavar je poslanec močnega vladarja, ktereга je njegovo bogočastje nagnilo, da uniči tudi naše napake in zlobe v bogočastju in pa Montezumina nasilstva. Rečeni zapovednik od vshoda nas je

oslobodil jarma, pod katerim smo tolikanj stokali. Na tem svojem potu ima iti tudi skozi vaše dežele, zato pa želi vedeti, sčem je tudi vas razžalil Montezuma, da tudi vaše pravice pripne k svojim razlogom. Po tem in takem on dobro misli, in vas le prosi, da ga pustite skozi svoje dežele, kajti zaupati morete, da bo tudi vam koristilo, ker orožje njegovo je pravično, ljudje njegovi pa mirni in krotki, ki nikogar ne napadajo, kdor jih ne žali in ne napada.»

Poslanci zvršivši svoj govor, kleknejo, se globoko poklonijo, si podvijejo noge, ter čakajo na odgovor. Za zdaj jim odgovore na kratko, da se jim zahvalijo, ker so jim prinesli to novico, da hočejo pa stvar še pretresti in še le potem jim konečno odgovoriti. Poslanci izidejo, zbornica pa jame se posvetovati.

O tej priložnosti pa se njih mnenja razdvojé. Nekteri so bili za mir, nekteri za vojsko. Poslednjej, t. j. vojnej stranki na čelu je bil Žikotenkatelj, vodja, mlad mož, ognjen in drzen, katerega je bila volja samo z mečem prijatelja napasti. Po malem prevlada vojna stranka, ki je odločila, tako dolgo poslanca pod pretvezami zadržavati, da se pripravijo za vojsko.

Mine osem dni, poslanca pa še nij. Kortes sluti, da nekaj ne bo prav, zatoorej se vzdigne sè svojo vojsko, ter gre v deželo razgledat, kaj se je zgodilo s poslanci in ž njihovim predlogom.

Kmalu zadenejo na velik trop oboroženih vojakov, ki se jim hudo upro. Pride do bitke, toda Indijanci, dasi jih je bilo desetkrat več ko Špancev, jo potegnejo, ker so jih Španci grdo namrevarili, dočim so Španci le nekaj hudih ran dobili; seveda, Španci so imeli oklepe, le oni pa ne. Pa kaj bo

sama srčnost, bodi še tolikanj divja, proti izurjenej evropejskej vojski, in proti morilnej moči njenih pušek in topov!

Po tej zmagi stopa Kortes krepko zmeraj dalje in dalje. Drugi dan se razveseli, zagledavši naproti si iti dva poslanca. Spremljalo ju je nekoliko Tlaskalcev. To poslanstvo je imelo oznaniti, da onega, kar se je bilo včeraj zgodilo, niso bili Tlaskalci krivi, ampak neki drugi narod, Olomuci, ki so nanjega udarili, neprašajoči poprej nikogar za to, in da imajo dosti veliko kazen v tem, da so izgubili svoje vodje. Poslanca ne besede več ne rečeta, ter se vrneta precej nazaj.

Ali, tudi tej skrivnosti pride Kortes skorej na sled. Ko so bili Španci že blizu Tlaskalcev predrli, prilete Kortesovi poslanci pred njega, tožeči in silno tarnajoči. Jokaje padejo pred njega na kolena, ter mu tožijo nezvestobo Tlaskalcev, kateri so jih bili, pozabivši na mejnarodne pravice, v verige ukovali, da jih svojim bogovom žrtvujejo. Posreči se jim, da pobegnejo po noči ter izvedó da Tlaskalci so célo vojsko špansko odločili za žrtvo svojim bogovom.

Kortes zdaj ve pri čem da je, ter odloči, da bo vsako nevarnost, bodi kolikorkoli, krepko odbijal, in predira zopet dalje. Nij bilo tega dolgo, kar ga obsuje neštevna moč oboroženih Tlaskalcev in njihovih zaveznikov, vsem na čelu pa stoji Žikotenkatelj. Boj je bil jako hud, pa še nekaj se dogodi, iz česar je španskej vojski prihajalo mnogo težav. Neki španski konjenik se zaleti tako daleč mej sovražnike, da so bili Španci še predaleč za njim. On sam je ranjen na več krajih, konj pa se zgrudi pod njim od bodcev. Indijanci brž odrežejo konju glavo, jo nataknejo

na kopje, ter jo nosijo okolu po svojej vojski, naj vidijo njihovi rojaki, da ta pošast nij neumrjoča, ampak umrjoča, in da se da tudi ubiti.

Ta dogodek Indijance tako predrzne, da so se bojevali kakor levi, in da so se jim Španci že težko upirali. Španci bi bili vsi potolčeni, kar se zgodi čudo, da naenkrat umolkne sovražnikov krik, rogovi zatrobijo, boj se konča, in sovražna vojska se pomika domov.

Milček: Ali so bedaki! Kaj jim je v glave palo?

• Oče: Reklo se je mej Indijanci, da so jim popadali vodje, in ker se ne morejo takoj drugi ponaestiti, se vračajo domov. Pa so bili tudi zato že presrečni, ker so zaplenili konjsko glavo. Žikotenkatelj jo je sam nosil ter poslal državnemu zboru.

Kortes porabi ostali mu čas, da se utrdi na povoljnem kraju, ter poskuša ne bi li mogel nagniti jih na mir. Takoj pošlje Indijancem ulovljence nazaj, ter jim naloži, naj svoje nagovarjajo na mir. Žikotenkatlja ta predlog tako razjari, da glasnike razbije, razkrvavi in tako razmrcvarjene v španski tabor zapodi, zagrozivši se jim, da jutri bo vse Špance polovil in bogovom žrtvoval.

Sami veste, da tak glas Špance nij ravno tolašil, in vendar je imel nekaj dobrega. Žikotenkatelj jim pošlje namreč 300 indijanskih kokoši pa veliko živeža, da bodo jutri tečnejši, ko jih bode bogovom žrtvoval.

Matiček: Kaj, tako?

Oče: Tako, tako. Da bo meso bolj tečno, kajti iz Špancev so hoteli napraviti velike gosti in pojedine. Španci se smejejo indijanskej dobrodejnosti, ter

se s tem darilom lepo okrepé za bodoči boj. Žikotenkatelj je držal besedo. Pride z veliko vojsko na polje, kakor hitro se razdani, in boj se začne z obeh strani prav hudo biti. Dolgo se nij vedelo, kdo se bolj junaški drži, dokler naposled Španci zmage ne obdrže.

Ali tudi zmagánost ne zatré volje temu vojebornemu ljudstvu. Zdaj so mislili, da Španci morajo biti čarodejci, in da jih nij zmoči z naravnimi močmi, da jih bodo pa že njih čarodejci osramotili in španske prevarili.

Dragica: Kaj so imeli čarodejce?

Oče: Imeli so take duhovne, če smemo te sleparje tako imenovati, ki so svet slepili, da znajo kaj več ko drugi, da vidijo celó v prihodnost. Te svoje indijanske sleparje so Indijanci prašali za svét, ki tako odgovoré:

»Španci so solnčni otroci. Po dnevi jih krepé žarki tega očeta solnea, in zatorej so nezmagljivi. Po noči pa jim odtegne solnce svojo pomoč, ter so tako slabi kakor drugi ljudje.»

Krivoverni Tlaskalci kar nič ne dvojé o resnici teh besedi, ampak se takoj pripravljajo, da nad Španci po noči poskusijo svojo srečo. Ali tega nijso pomislili, kako težko je prevariti premodro in bistro pa oprezno Kortesevo glavico. Tako lepo porazstavi Kortese svoje straže in predstraže, da se mu je dosti zgodaj sporočila preteča nevarnost, da se je mogel pravi čas urediti in pripraviti. Tlaskalci udarijo, Špance pa najdejo že pod orožjem, in bili so odbiti, akotudi so drzno in hudo napali Špance.

Indijancem zastane pamet. Da Španci nijso navadni ljudje, to je bilo gotovo, ker si nijso mogli

razlagati, kako bi moglo to biti, da teh tujcev nobeden nij poginil, od njihovih ljudi pa so jezera in jezera pokrivala bojno polje. Le to jim je še po glavi hodilo, da li so Španci hudobni ali dobri bogovi. V tej negotovosti popadejo svoje čarodejce, jih pomoré, žrtvujejo bogovom, ter odpošljejo poslanca, da prosijo mirú.

Poslanca odberó izmej velikašev. Ti se oblečejo v oprave od belega perja, ter se okrasijo sè znamenji mirú, klanjajoči se od daleč, po tamkašnej navadi. Zdaj pa zdaj postojé, se dotikajo tal najprej z roko, in na to jo nosijo k ustnicam. Tako pridejo do španskega obkopa, ga pokadé, ter jamejo klanjati se.

Kortes jih sprejme ponosno in veličansko, da si večo veljavo naredi, ter jim zapové, naj govore. Oni poslušajo, ter ga tako-le nagovoré:

«Ako ste grozni in sovražni bogovi, evo, imate pet sužnjev, da jim kri izpijete in meso pojedste. Ako ste dobri bogovi uzemite to kadilo pa to pisano pèrje. Ako pa ste ljudje, prinesli smo vam mesa, kruha pa sadeža, da se živite.»

K temu dostavijo, da so prišli mirú prosit pa odpuščenja za sovraštvo, ktero so jim izkazali njih rojaki. — Kortés jim spet veličansko in dostojansko odgovori, očitajoč jim, da tako zametujejo ponudbe mirú, vendar pristavi, da je voljan pozabiti vse, ako se le ž njim pomiré zavoljo onih razžalitev. Rekši to, jih odpusti.

Kakor ta odgovor v Tlaskalo prispè, izda visoki zbor na vse rojake zapoved, da tem čudnim ljudem prinesó živeža, da pa nikakega darila od njih ne sprejmo. To zapoved izpolnijo vsi natanko

tako, da so se Španci kar čudili. Čez dva dni se jim bliža dolg in slovesen sprevod od Tlaskale. Že po obleki so jih spoznali, da so poslanci mirú, in toraj jih nevtégoma spusté v tabor.

Poslancem tem na čelu bil je sam hrabri Žikotentakelj, spremljalo pa ga je 50 najodličnejših in svečano oblečenih zemljakov. Vodja ta je imel podolgasto pa belo halo, vojaški prirezano, z belim pa dragim kámenjem olepotičeno. Postave je bil vitke in visoke, ravne in krepke, že z oči mu je odsevala drzkost pa veličanstvo. Priklonivši se španskemu vodji nekolikrat po indijanski, sede, ne prosivši prej za dopuščenje, ter reče možato, da je on kriv, da so njegovi rojaki to vojsko začeli, češ, da so Španci zavezniki Montezumini; zatorej se predaje v roke svojim zmagovavcem, naj store ž njim kar hočejo, in da je mesto Tlaskala pripravljeno sprejeti vojsko njegovo ter jo prijateljski pogostiti.

Kortesu dobro dene velikodušje tega plemenitega divjaka, in ne more, da ne bi ga spoštoval. Vendar jim ne prizanese z očitANJI, da so se toliko trdovratno in hudobno ustavljali, rekši jim, da v treh dneh pride k njim v Tlaskalo.

Mejtem pridejo pa spet mesikanski poslanci k Kortesu, predlagajoči mu take osnove, ki so bile naravnost proti njegovej nameri. Glavna namera je bila Mesičanom ta, da se Španci ne združijo s Tlaskalci. Da ta namen dosežejo, prišepļavajo Kortesu to in ono, kako da je tlaskalsko ljudstvo nestanovitno in nezvesto. Kortés, ne zmenivši se za njih prigovore, jim odvrne, da on se ne boji niti očitih sovraštev na bojišču, niti skrivnih dogovorov.

Tlaskalce pa je jelo prav skrbeti, kako da Kortesa nij takoj v njihovo mesto. Mislili so, da so mu jih očrnili Montezumini poslanci, in da se bo njim zaupal. Da razbijejo te sumnje, sklenejo, naj se celi visoki zbor k njemu v tabor podá in se mu postavi za poroka. Svečano se giblje beli sprevod. Vsi imajo bele oprave mirù, vsakega svetovalca pa je nosilo nekoliko nižih častnikov na velikej mehkejši stolici.

V vsem zboru je bil najodličnejši Žikotenkaljev oče, vreden starina, slep od starosti, razuma pa še bistrega. Ta se da nesti prav do Kortesa, ga objame, ter ga otipa od glave do nog, da bi vedel kakšen je Kortés. Nato mu lepo govori, te besede so zapisali španski zgodovinarji :

«Velikodušni poglavar! Bodi ti umrjoč ali ne-umrjoč, vsekako si dobil tlakalski zbor na svojo roko; tukaj smo, v znamenje največje pokornosti. Ne bomo opravičevali pregreškov svojega ljudstva, ampak jih nase jemljemo, nadejaje se, da bomo ublažili tvojo srditost zè našo odkritosrčnostjo. Mi sami smo sklenili, da te zavojskujemo, zdaj pa bi radi, da te umirimo. Vemo, da te želi Montezuma odtrgati od naše zveze. Ti pa vedi, ko bi ga poslušal, da on je naš sovražnik, da je krvogoltnik, kakoršnega se je še-le zdaj pokazal. Mi ne ne prosimo pri tebi, da nam pomagaj proti njemu. Naša moč uspeva proti vsakemu, jedino proti tebi ne; pèklo pa nas bo, ako bi njemu verjel, ker poznamo njegovo zvijačnost. Govorečemu s teboj, prihaja mi neka svètloba, v kterej ti povem, da boš poginil, ako nas ne poslušáš. Montezuma, čemu te zadržuje? Zakaj ne uslišiš naše prošnje, ki si nam dal mir? Zakaj nas ne osrečiš sè svojim obiskom? Mi smo odločili, da moramo

dobiti ali tvoje prijateljstvo in zaupanje, ali pa ti bomo prepustili svojo slobodo. Zdaj ti je na izvoljo, stori kar hočeš; nam ne ostaje družega: mi moramo siloma biti ali tvoji prijatelji ali pa tvoji sužnji.»

Kdo se bo protivil besedam, takim besedam tako čestitega starine! Kortes jim blago odgovori, da jim bo storil po njih volji, samo ljudî naj mu pošljejo, ki bodo odnašali njegovo prtljago in teške bojne priprave. Drugi dan pride že 500 nosačev, prepirajočih se seveda, komu bo ta čast, da bo nosil. Kortes porazredi najprej nosače, potem pa krene z vojsko tako oprezno, kakor bi šel na boj; tako je delal ta vredni in pametni vodja na vseh svojih potih, kar ga je ovarovalo mnogoterih nesreč, in kar je pospeševalo njegovo srečo.

Kortesovih ljudi prihajanje bilo je kakor zmago-slavljanje. To je bilo drčanja in letanja po ulicah, pa klicanja, in bobnanja in sviranja, da nihče nij mogel samega sebe slišati. Devojke so sipale cvetje nanje, indijanski duhovniki izišli so v svojih krivo-božnih opravah, ter jih kadili, celi zbor pa in naj-imenitnejši izmej ljudstva pridejo prednje, da jih z dobrodošlico pozdravijo. Vse se je veselilo ter ču-dilo Špancem.

Te obožavane goste so imenovali «tevles», t. j. bogove; dajo jim tako veliko stanovališče, da so imeli vsi v njem prostora. Kakor ga Kortes posede, zapre vse izhode, jih obstraži in čuje oprezno. Tla-skalcem seveda se to nij dopalo, ker so opazili, da Španci o njih sumnjajo, pa se takoj umirijo, ko jim Evropejci povedo, da zmeraj tako delajo, ob času vojske kakor ob času največje varnosti, da na red navadijo, Žikotenkatelj pa sklene, to tudi v svojo vojsko uvesti.

Do Anka

Kortesu je bilo vsaki dan očevidneje, da mu bode prijateljstvo tega hrabrega ljudstva mnogo koristilo. Torej zapove vsem svojim ljudem, naj se ž njimi prijazno in pravično obnašajo, sam pa vse stori, da si ohrani zaupanje in spoštovanje, sè katerim so ga bili Tlaskalci obsipali.

Kortes se nekoč spusti v verski razgovor z nekim svètovalcem, hoteč ga odvrniti od krivih bogov in pripraviti ga, da bi spoznaval edinega pravega Boga. Svètnik mu odgovori, da Indijanci pač morejo biti sè Španci pod taisto glavo, nikakor pa ne pod enim bogom, ker jim eden ne dospeva. Vsi, pravi ta indijanski zborničar, potrebujejo od svoje strani več bogov: enega za vojsko, drugega proti povodnim, tretjega proti viharjem in vetrovom. Zastonj se je Kortes trudil, da krščanski Bog za vse to skrbi, vse vodi in ravna. Tlaskalcem se je čudno zdelo, kako more en sam za vse skrbeti. Kortes pokliče vojnega kaplana, naj on prepriča svètnika in navzočne Tlaskalce. Ta stori po svojej moči. Poslušajo ga pazljivo, ali naposled ga prosijo, naj jim ne govori o tem, zakaj če bi njihovi bogovi o tem kaj izvedeli, se bodo gotovo maščevali nad njihovo deželo.

Kortesa to razdraži, ter hoče mahoma uničiti krivoboštvo, kakor je bil to storil v Zempoalji, toda njegov vredni vojni kaplan mu odgovori, češ, da nauk božji se ne širi z mečem, ampak s podukom, lepim zgledom in pobožnim življenjem, ker taka so krščanska načela.

Otroci moji, kader vi danes ali jutri porastete, bodite tudi vi človekoljubni in poštenjaki!

7. povest.

Ferko: Kaj ne, ata, da pojdemo danes v Mesiko?

Oče: Morebiti da bo kaj. Pojdimo!

Španci opašejo svojo vojsko sè 6000 najhrabrejših Tlaskalcev in že se pripravljajo na pot, kar jim pride poslanstvo Montezume naproti.

Jovan: Pa kaj to, da zmeraj pošilja te svoje poslane? Čemu jih je spet zdaj poslal?

Ivče: Gotovo zato, da bi Kortes v Mesiko ne hodil.

Oče: Ne to, ta pot naloži poslanecem nekaj družega. Poslanci nijso Kortesu povedali ničesar, da li ima priti ali ne, ampak ga le zaprosijo, naj potuje preko Čolule, češ, da tam ga bo cesar lepo pričakal in mu postregel. Tlaskalcem se je zdel ta poklic sumnjiv. Oni so dobro vedeli, da Montezuma kuje zlo in prevaro, zato rej prosijo svojega evropejskega zaščitnika, naj se ne podaje v pripravljeno si nevarnost, naj torej ne hodi preko Čolule.

Peter: Je-li Čolula na potu v Mesiko?

Oče: Da, na potu, ali mogli so jo lahko obiti, ogniti se je. Vidite, tukaj je — oče kaže na zemljo — od Tlaskale do Čolule je skoraj dan hoda; pa kje je še Mesika!

Kortes se zahvali svojim prijateljem za toliko skrbljivost, ter jih zagotovi, da evropejski vojaki so vajeni vseh težav, naj bi bile kakoršne koli. Res vzdigne sè svojim moštvo, ter odide preko Čolule.

Tam ga sprejmó sè vsem prijateljski in spoštljivo, toda vse to je bilo le na videz. Tlaskalske pomočne vojske Čolulanci še v mesto ne pusté, ker so si bili že od prej veliki neprijatelji, in Tlaskalci

se morajo zunaj mesta utaboriti. Naučili pa so se tega od Špancev, svojih zaveznikov, kako se je treba utrditi z obkopi in nasipi. Poprimejo se tega dela, ki ga brž izgotové.

Nekoliko dni preide v miru in zadovoljnosti, po malem pa se jamejo dogajati taki slučaji in nakretljeji, da sam Kortes prav daje Tlaskalcem gledé onega, pred čemur so ga bili svarili. Živež so jim dajali slabejši, kaziki in namestniki so bili hladnejši, Montezume poslanci pa so shajali se pogostnejše. Vrhu tega povesta Kortesu dva Tlaskalca, ki sta se bila preopravljena v mesto zmuznila, kako so ponoči otroci in ženske bežali v bližnje vasi, in da so Čolulanci v svojem glavnem hramu šestero otrok žrtvovali. To pa oni le takrat počno, kader jim vojna sreča ne gre na roko. Svétujeta mu, naj bode oprezen, sicer bo po njem.

Kortes opazuje in motri sè vsem svojim ostroumjem skrivne namere Čolulancev; sreča ga privéde do nekega slučaja, ki mu to stvar popolnoma razjasni. Neka odličnejša Indijanka se je spoprijateljila z Marico, tolmačiteljko. Ona je hotela rešiti svojo novo prijateljico od občnega pogina, ki je pretil vsem Špancem, ter jej pové vse namere in nakane svojih rojákov, da bi Marica še pravi čas Špance zapustila. — Marica, modra glavica, Špancem popolnoma udana, se predstavlja, kakor da bi poslušala to svarilo, ter nagne s tem Indijanko, da jej vse natanko razloži. Od nje pa izvé, da se bliža dan, kateri bodo vsi Španci pomorjeni, in da je v gojzdovih poleg mesta del mesikanskih vojakov, ki bodo o svojem času izhrupili, da je tudi že več ulic zaprtih in globoko podkopanih, da španski konji noter popadajo, in da

je na strehah vse polno kámenja nanesenega. Takó hočejo Špance do zadnjega pouničiti.

Kortes to izvedevši, povrsta vse svoje vojno moštvo, Tlaskalcem pa naloží, da predró v mesto na prvi puškní pok. Poprej pa še izvabi večino čolulanskih vodji v svoje stanišče, ter jih da zapreti. Zdaj godba zasvira, boj se začne, in kri teče v potocih.

Španci pa Zempoaljci napadajo po ulicah, Tlaskalci pa nahrupijo v mesto, gazeči in troči vse, kar koli se jim upira. Čolulanci, oropani svojih vodnikov, ne upajo si dolgo se braniti. Res jim pride na pomoč ona pritajena vojska mesikanska, ali tudi ta ničesar ne opravi, nekaj se jih razprši, nakaj pa po turnih in hramih pozapre, ter iz tega zidovja Kortesa izdajski napada. Kortés se primakne sè svojo vojsko tudi pred te zidove; na ves glas jim dá oklicavati, da vsem odpušča, kateri sami dolu pridejo in se predado. En sam je Kortesa poslušal, drugi pa so mu se rogali, češ, da jih branijo njih bogovi. Ker ves Kortésov trud ničesar ne izdá, ukaže turne in hrame zažgati, v katerih vsi divjaki poginejo.

Nato oslobodi Kortés vse čolulanske ujetnike in za žrtve pripravljene ljudi, tudi izpusti pozaprte glavarje, jih ošteje zaradi njihove zlôbe in nezvestobe, ki je kriva, da se je toliko krvi prelilo, ter zahteva, naj pokličejo nazaj vse pobegle stanovnike, da se zopet red uvede. Zgodi se; v kratkem mrgoli vse mesto polno ljudi.

Po tem krvavem delu vojne pravice stori Kortés tudi delo, ki mu dela čast, in ki priča njegovo človeškost in državno modrost. On naredí zvezo prijateljstva mej dvema narodoma, ki sta bila nepomirljiva in si večna sovražnika. Na njegovo zapoved

se morajo Čolulanci in Tlaskalci odreči vseh svojih sovraštvi, ter po svojih svetih navadah priseči, da bodo prijateljstvo držali. S tem je Kortes naroda spoprijaznil, sam sebi pa mnogo koristil, ker si je namestu skrivnih sovražnikov zapustil očitne prijatelje. Vsaj za svojo varnost je bil poskrbel, ko bi se mu pri Mesiki ponesrečilo.

Tako je, dragi otroci, vsako dobro delo, sè katerim druge pomirimo in upokojimo, je tudi nam koristno.

Zdaj pa hajd v Mesiko! Prva postaja jim je bila pri Tezenku, najimenitnejšem mestu v celem cesarstvu; — vidite, tukaj-le je na zemljovidu; — na njem vidite jezero, na katerem stoji Mesika z okolico.

Milček: Ali Mesika stoji prav na sredi jezera?

Oče: No, le poglej! To jezero sestoji iz dveh jezer, kateri sta predeljeni z nasipi. Čudno pa je, da v enem teh jezer je sladka voda, v drugem pa že slana, pa nihče ne vé, kako je to. Najbolj verjetno je to, kar menijo oni, ki pravijo, da v slanem jezeru mora biti mnogo zemske soli, in da od tod je voda slana.

Španska vojska je hitro potovala. Čem dalje je Kortes prišel, tem bolj se je nadal dobrega uspeha. Po vseh krajih so mu tožili, kako nasilno da jih Montezuma gnjete in tare. Vsaki namestnik bi se bil rad otresel njegovega jarma. V tem kolesu kazikov je bil tudi tezenski, ki je Špance sprejel kakor zavetne duhove, poslane, da ga oslobodé. Poleg tega pa je še Montezuma tako na srcu oslabel, da nij vedel, česa bi se bil polotil. Ene poslanca mu pošlje, ki naj ga v Mesiko pokličejo, druge jim pošlje, ki prve

opokličejo, tretji pa, ki mu dopuščajo naj le pride. Kortes pa nij dosti maral niti za njegovo dovoljitev niti za njegovo zabranitev, ampak nadaljuje svoje potovanje, ki je šlo čez hribe v Čalko, — vidite, to-le je Čalka — od Čalka pa v Istalapo. Prestopivši čalske hribe, odpre se jim sprelep izgled, ki je vse iznenadil in navdušil. Neizmerna in prekrasna dolina se razteza pred njimi, na sredi stoji jezero kakor morje, na njem pa več čednih mestcev in mest, o katerih bi človek mislil, da izvirajo iz vode. Sredi teh pa se očesu blešči sijajno in veličansko glavno mesto z mnogimi poslopji in turni. Španci kar strmè, da se z mesta ne maknejo, nevedoči, ali bdé ali se jim sanja. Mislili so, da so prišli do vilinskih gorá. Tako sijajnih in bleščečih stvari, ki so očarale jih očesa, bi si sè vso domišljijo ne bili mogli predstavljati. Vse nevarnosti, ki so jih doslej pretrpeli, izginejo izpred njih kakor redka megla pred žarkim solncem. Na vse so bili pripravljeni. Kortes opazivši njih radovoljnost in veselje, se osokolí, ter hiti do nasipa tega glavnega mesta.

Takoj se pokaže velika truma ljudi, gredočih mu naproti. Bilo jih je do tisoč, in soditi po odevu, so bili sami dostojanstveniki, ker so nosili pavoljnate plajšče okrašene s perjanicami. Tiho in dostojanski se pomikajo k španskej vojski, naznanivši zapovedniku, da gre sam Montezuma pred njega, odidejo spoštljivo memo njega. Nij dolgo, pa se prikaže predstraža Montezuminega mnogoštetnega spremstva; bilo je 200 enako oblečenih poslužnikov s perjanicami. Ti pridejo po dva in dva, bosí in prav tiho, ter se naslonijo na zidove nasipa, da se bolje vidi še drugo sijajnejše dvorjanstvo, v čigar sredi je bil sam

Montezuma na zlatem stolu. Nosilo ga je četvero najodličnejih Mesičanov na ramah; drugi pa so držali nad njim nebo, ki se je svetilo, kakor da bi bilo sètkano iz čiste srebrne tkanine. Pred tem sijajnim sprevedom stopali so trije Montezumini velikaši, noseči zlate palice, in dvigajoči jih zdaj pa zdaj v zrak. Kaderkoli so jih dvignili v zrak, popadali so vsi na zemljo, zakrivši si obraz, češ, da niso vredni gledati svojega vzvišenega vladarja.

Ko se je bil že celi spreved Kortesevoj vojski približal, stopi on sam s konja, ter hiti k samovladarju. Montezuma dá tudi sebe isti čas uzeti sè stola, in sloné na dveh kraljevičev ramah, gre veličajno pred Kortesa; spremstvo pa mu razgrinja preprôge po tleh, da ob tla ne zadene sè svojo kraljevsko nogo.

Kortes pristopi k njemu pristojno, ter ga pozdravi z globokim priklonom evropejski. Montezuma mu odzdravi indijanski; kakšen da je ta pozdrav, že vemo: z roko dirne v zemljo in potlej si roko poljubi. Ta ponižnost najošabnejšega vladarja vsega sveta, ki je celó pred svojimi bogovi z glavo le malo kimnil, tako pretrese vse ljudstvo mesikansko, da niso držali teh tujcev za ljudi, ampak za više stvari, za nadčloveška bitja. Zatorej se je slišala tako pogostoma beseda: tevles, kar v njihovem jeziku pomeni: bogovi.

Nad vso svojo opravo je imel Kortese tudi lanec ali verižico okolu vratu. Ko se pozdravita, sname Kortese svojo zlato dragocenost, ter jo obesi Montezumi na vrat. Montezumo to jako razveseli, ter zapové, naj mu prinesó najdrajši kos iz njegove zakladnice; ta kos je bil pa tudi lanec od

prekrasnih ljuščur s četerimi zlatimi raki, visečimi z obeh strani. To lepoticje obesi on sam svojemu gostu na vrat, njegovi podložniki pa še bolj strme.

Montezuma je imel kakih 40 let. Bil je srednje postave, suh pa slab. Držal se je veličajno, imel je ognjene oči, vendar pa nij bil tako rjavozolt, kakor so bili drugi Mesičani. Bil je ogrnjen z dolgim pavoljnatim plajščem, ki je bil obtežen in olepóten z dragocenostmi, z biserji in dragimi kameni. Na glavi mu je sijala zlata krona, črevlje pa je imel od debele zlate plošče, ki je bila zvezana z jermenjem in zlatimi zaponkami.

Zdaj začne svečano uhajati sè svojim gostom v mesto. Mestu se takrat nij reklo Mexika, ampak Tenetlav, ki je bilo tudi veliko in jako obljudeno. Po sporočilih španskih zgodovinarjev soditi, je imelo vse mesto 20000 ravnih hiš, veliko sijajnih palač in poslopij, ki so bile večje in sijajneše od vseh, ki so jih doslej Španci videli v Ameriki. Sumnjati pa smemo, da li Španci golo resnico govore; morda so krasoto in število tega mesta nekolikokrat povišali in pregnali. Najtrdnjšo palačo odkažejo španskej vojski. Montezuma jih sam pospremi, ter jih prosi, naj bodo tukaj kakor v svojej hiši in pri svojih bratih.

Kortes pozadene vsa uhodišča, previdi jih sè stražami in topovi, svojim častnikom in vojakom pa priporoča, naj bodo oprezni in pa v redu, kakor so bili doslej. — Jih pa zdaj še mi pustimo, naj si počinejo po volji Montezume.

8. povest.

Oče: Še tisti večer se vrne Montezuma sè svojim spremstvom, da si gosta obišče. Kortes čuvši, da gre Montezuma, mu gre takoj naproti do prvega dvorišča, ga sprejme s ponižnim poklonom, ter ga odvede v svojo sobo. Mesikanski vladalec tukaj sam sede, in potem zapové, da še Kortesu stol prineso. Montezumini dvorjanci se naslonijo na zid, navzočni Španci pa ravno tako. Nato pokličejo Marico, tolmačico, cesar pa začne svečano govoriti, prizadevaje si, da Kortesu iz pameti odžene oni dve krivi mnenji, kateri je morebiti tudi on slišal.

«Nekteri so ti šeptali, da sem eden izmej neumrljivih bogov; drugi so ti trobili, da sem trinog in krvavnik. Ti pa ne verjemi niti enemu niti drugemu, zakaj če eno opovržem, bo tudi drugo neresnično.»

Nato odkrije en rokav, moleč Kortesu roko, naj se sam uveri sè svojimi očmi, nijma li mesa in kosti, kakor vsaki drugi človek; — o tem pa, memo grede rečeno, Kortes nikdar niti dvojil nij. Zatem dokazuje, da nij krvožrtnik, s čemur ga mnogi črnijo, da bi ga le pristudili komurkoli. Rekši to, pove tudi, kaj misli o prihodu Špancev. On pravi:

«Mi vemo iz pripovedek, ki so se pri nas ohranile, da so naši prastariši od daleč prišli in predobili te zemlje, ki so dandenes pod mojim žezlom. Vodja jim je bil veliki Kezalkoal, ki je te zemlje, predobivši jih, popustil, da zavzame druge na iztoku, rekši, da nekoč bo prišel narod njegovega pokolenja, ki bo premenil te naše državne

ustanove in postave. Zdaj sem prepričan, sodeč po novicah o vašem prihodu, in po tem, kar sem videl, da ste prav vi oni obečani potomci velikega našega praočeta; zato vas tudi sprejel nijsem kakor tujce, ampak kakor bližnje rojake. To sem vam naznanil zato, da mi nemudoma poveste voljo svojega velikega vladalca.»

Kortesu zaigra srce, čuvši tako izpovedanje, ki je tako lepo zvonljalo v njegovih ušesih. On potrди Montezumo v njegovih mislih, dejavši, da zdaj so zares se izpolnile besede njihovega pradede, in da Španci so tisti potomci, o katerih je pred povedal, da bodo semkaj prišli. Potem Kortes nadaljuje:

«Veliki naš vshodni vladar niti v sanjah ne misli, da bi iskal svojih pravic do teh dežela. On ne zahteva od vas ničesar družega, kakor da na svojo korist odvržete krivoverstvo, ki vas živini, in da sprejmete pravo vero, ki vas bo povzdignila in oblažila. Zakaj vedite, da imate krivo vero, ki molite hlode in šture, ki so jih vaši krivi duhovni izmislili si, in ktere so vaše roke otesale in upodobile. Bog je le eden, ki je vse ustvaril in ki vse vlada. To edino vsevišno bitje ustvarilo je solnce in svetlobo, zemljo in nas na njej, in prve ljudi, naše prastariše. Torej je naša dolžnost, da ga spoznavamo ko začetnika vseh stvari na svetu. K temu spoznavanju te kliče moj kralj prijateljski, tebe in vse tvoje ljudstvo. Potem bo sklenil z vami večno prijateljsko zvezo, ki bo vam na veliko hasen.»

Kortesov ta govor dirne Montezumo. O boljšeji veri nij rad slišal, boječ se, da sicer bi moral pustiti razkošnost in nasladnost. Zatorej dé:

«Drage volje sklepam zvezo in prijateljstvo z velikim istočnim vladarjem, potomcem slavnega kneza Kezalkoala, a kar se tiče bogov, ostanemo mi pri svojih, Španci pa naj časté svojega boga, pa le tako, da nam njih bog naših bogov ne pospridi.»

Rekši to, pretrga Montezuma zabavo, porazdeli nekoliko dragocenih darov, ter odide v svojo palačo.

Drugi dan pusté Kortesa svečano pred Montezumo. Ta pot sta se pogovarjala dalje. Montezuma ga izprašuje zdaj to zdaj ono, kakšne da so šege in navade evropejske. Ker je bila pa Kortesu najbolj verska stvar pri srcu, je v svojih pogovorih tudi najbolj nanjo nagibal. Najbolj se razhudi nad ono nečloveškostjo, da ljudi koljejo in žrtvujejo, ter jedó svojih bratov meso. Pravil je Kortés tudi, da celó sovražnike naše moramo imeti za naše brate, kar pa nij bilo po volji mesikanskemu veličanstvu. Dosegel je pa Kortés vendar toliko, da odslej nij bilo človeškega mesa na Montezumini mizi.

Potem razkazuje Montezuma svojim gostom sijajne svoje hrame. Pelje jih v glavni hram, ter jim razlaga, kaj to in to pomeni, kako se pravi bogovom in kako bogoslužje da ima. Na čelu vsem bogovom je bil bog Ficlipucli. — (To se je otrokom zdelo tako čudno in smešno, da so skoraj smehu pokali. Oče se malo oddahnejo, na to pa dé:)

Kar se je vam zdaj pripetilo, to se je tudi Špancem. Montezuma jim resno in slovesno tolmači mesikansko bogoslužje z uradno resnim obličjem. Španci pa se zakrohota. Kaj mislite otroci, je-li so tukaj Španci prav imeli?

Neki: Nijso.

Oče: Zakaj ne?

Jovan: Ker se človek ne sme rogati onemu, kar je drugim ljudem sveto.

Oče: Zakaj pa ne?

Jovan: Ker je razžaljivo, smejati se v pričo onih, katerim je to sveto.

Oče: Če je pa res kaj neumnega ali bédastega?

Jovan: Ko bi tudi bilo, to je le v naših očeh, v drugih je pametno.

Oče: Prav govoriš, dragi Jovan! Nikdar se ne smemo ničemu smejati, kar bi se tikalo morda vère onih ljudi, sè kterimi živimo. Kaj bi moglo pobožno dušo bolj užaliti, kakor če se jej zasmehuje svetinja, ki je vse njeno upanje, vsa njena prihodnja sreča!

Pamtite to, otroci, ker tudi vi boste našli ljudi, kterih vera in bogoslužje se ne sklada z našim. Kjer se ponuja prilika za poduk, izpovejmo svoje mnenje, da inoverci vidijo, da pri vsej strpljivosti ne odobramo njih zmote.

Montezumi ta španski smeh nij bil po volji, še manj pa duhovnikom. Da pa vidite, kako ta mesikanska vera nij zaslužila nikakega obzira strpljivosti, vam bom opisal okrutno bogoslužje nesrečnih teh mesikanskih Indijancev. Gotovo boste hvaležni Bogu, da niste bili rojeni v takem bogočastju.

V mesikanskej veri je glavno to, da so ljudi klali in darovali. Pogostoma so vojske začenjali samo zato, da so dobili ujetnikov, sužnjev, ktere so na dariščih žrtvovali svojim bogovom, potem pa pojeli. Iz tega razloga so darovali svoje sovražnike v vojski, da jih niso ubivali, ampak so jih le bolj lovili, da toliko bolj strašneje izdahnejo svojo dušo pod nožem njihovega krivobožnega duhovna. Število teh nesrečnih žrtev ali darnin naraslo je včasi na več tisoč,

in nekteri zgodovinarji celó trdijo, da so včasih zaklali do 20 000 ljudi, kar je seveda malo neverjetno. Kader je narod dalj časa miroval, in ako so duhovni one ulovljene požrtvovali, ki so jih imeli, pritožili so se cesarju, da so bogovi lačni, in takoj je šel po cesarskeji zapovedi glas po vsej deželi, da bogove je volja gostiti se; to pa je poklic na občno vojsko proti sosedom. Zajevisi dobršno število sužnjevi, začeli so krvoločni duhovni sledeče grozne svečanosti:

Te nesrečnike so vodili in postavljali na dvorišče pred žrtvovni hram. Nato je prišel duhoven, oblečen v belo, pa sliko krivega boga v roki noseč, narejeno od medu in pšenice, in da je bila ta spaka še grša, imela je žolte zobe pa zelene oči. Duhovnik je skočil na kamen, ter kazal malikovo sliko vsakemu ujetniku, ter klical: «Vidiš tukaj tvojega boga!»

Oni, kteri je imel klati nesrečnike te, imenoval se je topilcin. Nosil je dolgo in široko gornjo halo z resami, rudečo kakor kri. Na glavo si je deval lepoticje žoltega in zelenega perja, po ušesih in na doljnej ustnici pa se krasotil sè zelenimi prsteni in kámenjem. Lice je nosil črno kakor ogorek, v svoji roki pa je imel strašen kremenast nož. Okolu njega je bilo še pet drugih trinogov, ki je imel vsaki svojo službo pri davljenju. Namestu stola jim je služil velik kamen.

Sirote ulovljenci so pristopali nagi, eden za drugim, in ravno tako po vrsti so jih grabili in na kamen metali. Dva sta žrtev držala za roke, dva za noge, peti za ovratnik, ki so mu ga poprej nateknili, šesti pa — leden znoj me obliva, ki vam to pravim — šesti dene levico na njegove prsi, z

desno pa ga razpara od popka do vrata, iztrga siromaku še malo drhteče srce, ter ga drži proti solncu, posvečujoč mu ono paro, ki se je kadila iz še toplega srca. — (Tukaj oče malo postanejo, otroci pa izdihujejo, in tuga se jim bere z obraza. Nato začno oče dalje pripovedovati.)

Ko je bilo to strašno dejanje dokončano, obrne se topilein proti krivobogu, ter mu grozni obraz namaže sè srcem zaklanega, mrmrajoč natihem neke molitve. Mejem pa mrcvarijo drugi mališki duhovni truplo, ter ga vržejo pod stopnjice. Pod stopnicami so stali pa že oni, ki so bili nesrečneže ujeli, in ker so trupla njim pripadala, so jih odnesli domu, da jih sè svojimi prijatelji pojedó na gostijah.

Kaj ne, otroci, da je to grozovitno! — A to še nij vse. Ti Mesičani so imeli še posebno velik praznik, kteremu bi slovenski rekli: «človekodérstvo». Kako da so ta praznik obhajali, vam že ime pove. Tako imenovani duhovniki so zgulili in odrli kožo z ujetnikov, ki so imeli žrtvovani biti, vanje t.j. v kože pa so ogrinjali svoje hlapce, ki so v teh človeških odrtinah plesali in poskakovali po celem mestu in pred vsako hišo, in vsakdo je moral jim dati dar za njihove duhovne, če smemo, te mališke služabnike, te divjake tako imenovati. Kdor nij dal, tega so tolkli s kosi te kože tako dolgo, dokler ga nij kri oblila. Te očitne tlake, sè kterimi so duhovni pošteno bogateli, so bile dotlej, dokler nij jela koža gniti.

Oddehnite si zdaj, ljubi otroci, od teh okrutnih dejanji, ki so vam gotovo v srce segla. Ne bi vam bil pravil teh grozot, v ktere je krivoverstvo ljudi

zapeljalo, ko bi nam ne kazale uzroka, zakaj je Bog hotel, da se ti surovi narodi indijanski podvržejo perišču španskih vojakov. Kolikorkoli so imeli pozneje od Špancev hudega in krivičnega trpeti, je vendar vse to še dobrota proti grozodejstvam, ki so jih počenjali, in katerih nikdo nij branil. — To je en uzrok, zakaj moramo odobravati podjarmljenje, ali bolje rečeno, oslobojenje mesikanskih Indijancev. Pozneje se nam bodo pokazali še sijajnejši razlogi.

Poglejmo spet na Kortesa. Toliko da mu mine nekaj veselih dnî, ga že mravlje spreletavajo po vsem životu, ker je izprevidel, v kolikej nevarnosti da tiči. Zdaj je bilo očevidno, da se je večega podstopil, kakor bi se bil smel, in da usoda njegova je zdaj v pesteh vojakov, pa v rokah onega vladarja, o katerem še nij vedel, da li prijazno ž njim misli. Tlaskalci so mu dan na dan napovedovali, da Montezuma ga je le zato sprejel v svoje mesto, ker mu je že zdavnej pripravil in nastavil spletke, iz katerih se ne bo izkopal. Čud ali narav tega poglavarja in pa čudna mestna lega ga še bolj zaskrbita. Kaj ko bi Mesičani mostove podrli, ki so z nasipom držali v mesto, in po katerih edino je bilo mogoče v mesto priti. Ko bi to storili, odtrgali bi Kortesa od kopnega in obdale bi ga trume ljudstva, ktere bi njega in vso njegovo moštvo v zajutreku pozobale. K tem sumnjam se priklene še neki dogodek iz Verakruza, kateri je bil do Kortesa došel, še preden je v Mesiko šel.

Kvalpopoka, mesikanski vodja, napadel je bil namreč one okolice, ki so bile pod španskim varstvom, da jih kaznuje, ker so odpale od njegovega gospodarja. Eskalante, namestnik verakruški, je mislil,

da mora tudi on svojim zaveznikom na pomoč. Zatorej se zedini sè svojimi zavezniki, pomagujoč jim z nekolicino svojih ljudi in pa z dvema konjema, ki sta mu bila še ostala. Boj se začne, toda skoraj se more Eskalante odmikati, dobivši smrtne rane on in sedem njegovih drugih Špancev.

Največa nesreča pa je bila ta, da mu je bil en konj ubit, en rojak pa mu je bil živ ostal v pestéh sovražnikovih. Brez obotavljanja ga Indijanci umoré, mu odsekajo glavo, ter jo nosijo po vsej deželi, kazaje, da Španci niso neumrjoči, ter jo naposled pošljejo celó v Mesiko.

Ti žalostni glasovi so delali Kortesu velik nemir in célo noč ne pusti nikomur k sebi, ker célo noč premišljuje, kako bi ušel nevarnosti, ki mu gotovo preti. Zjutraj pokliče k sebi nekoliko zvestih Tlaskalcev, naj mu kaj sporočé o nameravah Montezuminih, če so kaj tacega zasledili. Res mu povedó, in ta njih povedba ga potrdi v sumnji in odločbi, ktero je bil že naredil za tak primerljaj. Povedali so mu namreč, da vsi državni velikaši že nekoliko dní kujejo nekaj skrivnega, da je glava enega ubitega Španca semkaj prinesena, ktero je dal Montezuma skriti, in da se vrti pogovor zdaj o tem, kako bodo podrli vse mostove z nasipov.

Kortes izreče, kaj je storiti namenil, ter prepričuje častnike, da zdaj jim je odprta le ta pot.

Nikec: Kaj je bilo to?

Oče: Dajte, pa to sami pogodite. Mislite, da ste na njegovem mestu. Do jutri osorej naj vsaki premisli in svojo pové. Če to zadene, kar je Kortes odločil, vam bom še dalje pravil, če pa ne

uberete, vam bom dal časa 24 ur, da si bolje premislite.

Nikec: O, jaz bom takoj zadel!

Drugi: Jaz tudi, jaz še prej!

Oče: Jutri bomo videli.

9. povest.

Drugi dan se začno mladi poslušalci majati in gibati, zbravši se okolu očeta. Vsakemu je bilo že na jeziku, toda oče jim govoriti branijo dotlej, dokler jih sami za to ne bodo uprašali. Zdaj bi jih ti videl, kako jim žile nabreknejo, drhtó roke pa noge, ko so tako željno čakali! Oče so bili pa tudi kakor zmeraj, tako nečedni, da so ravno takrat tako počasi govorili, in pri vsakej besedi počivali, kakor bi se jim bil žganec požirak zaturhal, ko bi bili mladi radovedneži najraje poslušali. Pospravlja je zdaj to, zdaj ono, kar jim nič na poti nij bilo, pa odkašljavši si kake desetkrat, da si jim niti enkrat trebalo nij, začno besede tako vleči in raztegati, da bi tudi največi potrpežljivček nejevoljen postal.

Noooo Jaaáankoo, kaáj bi bil pa tiii naaréedil, ko bi bil na njeegooóvem meestu?

Janko: Bog bodi zahvaljen, da smo spet k besedi prišli! Jaz bi bil Montezumi v obraz povedal, kar sem bil izvedel; z očmi bi ga bil streljal, da bi bil videl, je-li ga bode rudečica oblila. Ako bi našel da je kriv, precej bi mu vojsko napovedal.

Nekdo: Tako bi bil tudi jaz naredil.

Slavko: Jaz bi se bil pa še tisto noč iz mesta potegnil, da se umaknem še o pravem času.

Ferdo: Pojdi, pojdi strahopetec! Ne, ne! Jaz bi poslal nekaj vojakov pa dva topova iz mesta, da mi varujejo mostove in da strelajo v vsacega, kateri bi jih podiral. V mestu bi ne bilo ravno toliko dela, lahko bi jih vse pretrl in pomendral.

Nekdo: Tudi jaz bi tako naredil.

Oče: In ti Miroslav?

Miroslav: Jaz bi Montezumi glavo odkrhnili, pa bi bil konec.

Oče: Bog varuj! To bi bilo grozovitno, ljubi Miroslav!

Miroslav (ognjeno): Seveda bi bilo. Pa če on streže meni po življenju in pa mojim ljudem? ha?

Oče: No, to še nij bilo gotovo, da Montezuma kaj tacega kani. To se je le sumnjalo.

Miroslav: No, po takem bi si bil dal prej poročati.

Oče: Ta je druga.

Peter: Zdaj bom pa jaz, oče!

Oče: Slobodno.

Peter: Jaz bi bil Montezumo ujel in ga dotlejš, seveda lepo, ujetega držal, dokler bi ne imel ničesar se bati od njega.

Oče (kažejo s prstom na čelo): Je-li to od todi, ali si kje ?

Peter (smejaje): Ne, ljubi oče, moram odkrito povedati, da sem to zdavnej nekje čital.

Oče: O, to pa to, da. No, pa meni je to vse eno, jaz to jemljem, kakor da si ti sam pogodil in zatorej nadaljujem povest. — Kortes je tedaj bil to-le odločil: on je hotel ujeti mogočnega cesarja Montezumo v sredi njegovega mesta, v sredi tisočerih njegovih podložnikov, vladarja, ki so ga častili kakor bogá. Je-li ste zdaj čuli ali pa videli toliko drznost?

Krstan: Tacega pa še ne, to je že preveč!

Oče: Kortes, sklenivši ta drzoviti napad z voljo in odobrenjem svojih vodji, se takoj loti dela. Cela španska vojska morala je pod puško na dvorišču njihove trdnjave, da bi na prvi migljej vodjin na pomoč prišla. Malo krdelce jih je stalo po onih ulicah, ki so v španski stan vodile, in ker se nij bal, da bi se Mesičani nad tem zavzemali, ker so Špance zmeraj tako razrejene videli. Ko pride odrejeni čas, napoti se Kortes s peterimi častniki in tridesetimi najhrabrejšimi vojaki k cesarju v palačo. Tudi to Mesičanom ne razbuli oči, ker so zmeraj vojake videli okolu Kortesa.

Kortesa sprejmó, kakor so ga bili že vajeni, prav uljudno, ter ga odvedó in pa njegove tolmače v Montezumino sobo. Poslužniki izidejo vun, in nevarno dejanje se začne. S prav zaskrbljenim in nejevoljnim obrazom se pritožuje Kortes nad nezvestobo Kvalpopokino, ki je proti mejnarodnej pravici in pa ob času mirú, udaril na mirne Špance in njihove zaveznike, in ki je le iz krvoželjnosti enega Španca ubil in glavo njegovo poslal na videnje po celej deželi. Ob enem da se je tudi raznesel glas po vseh krajih, da prav on, Montezuma, je začetnik te sramote, ki je storjena njegovemu gospodarju, največemu vladarju svetá, in da zato on, Kortes, išče zadovoljščine.

Montezuma se nad tem govorom tako prestraši, da prebledí kakor zid; roti se pri vsem, kar mu je sveto, da on pri tem nij sodelal. Dokaz njegove nedolžnosti pravi, naj bo to, da poreče Kvalpopoko in druge sokriyce zvezane v Mesiko pripeljati.

Kortes je bil precej malo prijaznejši, zagotavlja pa, da njegovi ljudje v tem še ne bodo popolnoma zadovoljni, ampak da je treba razjarjene vojake še drugače pomiriti. Njegovih vojakov nikdo prepričal ne bo, da se je tako dejanje storiti moglo, pa da bi cesar zanj ne vedel, zato je treba, da Montezuma očitno potrdi svoje zaupanje in prijateljstvo do Špancev. Ta dokaz pa bi bil, da nekoliko dni v sredi njih prebije, ker bo postrežen, kakor se takej vzvišenej osebi spodobi.

Ta neslišani zahtev razpali in razsrdi Montezuma tako, da se onesvesti, da kar onémi in okamení. Kortes pa mu nadaljno razklada, da zahtevi njegovih vojakov niso nepristojni, ker je trdnjavica tako ali tako ena izmed njegovih palač, v kateri je tudi že stanoval. Ko se Montezuma nekoliko osvesti, zlovoljno reče: «Nikdar nij šel vladalec mesikanskega cesarstva v temnico, pa ko bi on sam tudi mogel in hotel, bi vendar njegovi podložniki ne dopustili, da se mu zgodi tolika sramota.»

Kortes ga nagovarja, mu preti, se mu grozi, da bi le cesar kakorkoli v njegov zahtev privolil, pa ne; zastonj je vse prizadetje. Razgovor ta se je vlekel skoraj tri ure, kar skoči mladi španski častnik, Belaskez de Leon, pokoncu, ker ga je potrpljenje že minulo, ter zakliče: «Čemu to ongavljenje? Umorimo ga na mestu, da nas dalje ne bo prečil.» Montezuma, hoteč vedeti, kaj je rekel ta srditi človek, mu raztolmačijo, da bo ob življenje, ako se takoj ne uda. Te besede popolnoma pobijejo tega malosrčnega cesarskega človeka, ker vidi, da je v rokah teh močnih ljudi, in da se ima vsačesar bati, ako bi se jim še dalje upiral. Po takem se jim predà

na srečo in nesrečo, rekši, da se zaupa Kortesu in da hoče ž njim iti.

Takoj skliče svoje prvake, ter jim da na znanje, da želi iz važnih razlogov nekoliko dni prebivati pri svojih gostih. Oni res ostrmé nad to odločbo, ali nikdo se ne usodi niti bevsniti proti neomejenej volji svojega vladarja. Prinesejo mu nosila, oboroženi španski vojaki pa ga spremljajo.

Dospevši v svoj hram, si Montezuma sam izbere sobo, Španci pa mu strežejo, kar najbolje morejo. Kortés dožene, da gredó telesne straže cesarjeve po Kvalpopoko in druge sokrivce.

Mejtem pa je Kortés dopustil vsem velikašem cesarstva, da smejo prihajati k svojemu vladarju, samo tega ne dá, da bi jih več naenkrat ga obiskalo. Montezuma se je delal zadovoljnega in veselega, da je zakrival svojo sužnjost pred svojimi podložniki.

V tem pripeljejo uklenjenega Kvalpopoko, njegovega sina, pa še pet drugih četnikov. Montezuma se jame izpričevati, da nikakor nij kriv onega napada in pomora, in da se je to zgodilo celó brez njegovega znanja. Kortés skliče sodne može in postavi ulovljence pred vojno sodišče. Ukrivičenci pripoznajo, da so razžalili mejnarodno pravo, da so veliko nedolžnih pobili, in sicer brez cesarskega dovoljenja, in da so torej smrti vredni. Sodišče res obsodi te hudodelce na smrt, in sicer po takratnej navadi, da se imajo sežgati. Ko obsojenci to slišijo, da so res na smrt obsojeni, začno brž tajiti, in potrjujejo, da jim je Montezuma sam povelje dal. Kortés pa jih neče poslušati, ampak reče izvesti obsodbo.

V Mesiki je bila velika hiša, ki je bila polna vojnih orodji. To orožje je bilo nagomilano in hranjeno

za vojske. Kortes pa, hoteč poskrbeti za svojo varnost, zapové vse te ščite in loke in strelice na kup znositi pa zažgati. Indijanci so bili vsi preplašeni, gledavši pogorišče svoje vojne moči.

Ker so bili obsojenci obstali, da tisti napad se je zgodil po Montezuminem ukazu, zapové Kortes, naj se tudi Montezuma dene v verige. Indijanski cesar prebledi, stoka in tarna, češ, da tudi njega enaka obsodba čaka. Kortes je to zato storil, da je pokazal svojo odvažnost in moč, in da bi cesarskega tega Indijanca od skrivnih naklepov odstrašil. Čez nekoliko časa mu dá okove sneti, Montezuma pa se tega neizrečeno razveseli.

Španci se učvrstijo v Mesiki. Opreznemu Kortesu pa te uredbe niso bile zadostne. On je gledal, da si vsakako zavaruje pot iz tega mesta, vse na okolu z vodo obdanega, kajti Mesičani bi vendar utegnili mostove po nasipih porušiti. Zaradi tega je večkrat govoril z Montezumo o čudovitem delanju evropskih ladji, ter naposled Montezumo nagne, da zaželi videti poslopje na vodi. Kortes pa hiti, da mu to veselje prej ko prej izpolni. Takoj pošlje četo nosačev v Verakruz, da prinesó in pripeljejo tamkajšne ostanke razbitih španskih ladji. Drugih pošlje pa v gojzde, da nasekajo drv za ladje. Ne preteče mnogo časa, in španski tesarji so pri delu, da v naglici narede nekoliko manjših vojnih ladji, v katerih so pozneje vozili ujetega vladarja. Te priložnosti se Kortes posluži, da razpoznavja jezero in pa okolico njegovo.

Kortes je zdaj že tako smelo postopal, pa tako oprezno, da so Mesičani skoraj brez hrupa, kar na tihem, skoraj nevedé, podložniki postali. Poslal

je po vsej deželi svoje častnike, ki naj razvidijo, kolika da je ktera pokrajina, in kje da je največ zlate in srebrne rude. Montezumo pa je znal tako lepo nagovoriti, da je odstranil od sebe vse vojevite in uporne svètnike, in na vse zadnje ga tako obdela, da Montezuma španskega kralja pripozna za svojega fevdnega gospodarja, in da obljubi, vsako leto mu davek plačevati v znamenje svoje podložnosti.

Kaj pa je hotel Montezuma drugzega storiti? Zá-njega, slabega in malovrednega cesarja, varha tako grozno krvavega bogočastja, je bilo to še najbolje, ne glede na to, da je bilo njegovo življenje popolnoma v Kortесovih rokah.

Montezuma pokliče vse velikaše svojih zemljá, jim pové, da hoče, naj odvisi njegovo cesarstvo od velikega vshodnega kralja, kteremu pripada gospodstvo po izreki njihovih pradedov. Nekterim Mesičanom to nij bilo prav, ali Kortес jih umiri, naznanivši jim, da vojska njegova ne kani Montezumi oteti njegovih deželá, ampak da bo le varovalka njegova in njegovih deželá. Zdaj se začno prazničnosti in svečanosti, v kterih se je utrjevala mejsebojna prijaznost.

10. povest.

O tej priložnosti je bil Montezuma tudi veliko prekrasnih daril Kortесu izročil, ter naloži tudi svojim kazikom, naj storé takisto.

Zdaj je veljalo darila mej Špance porazdeliti. Kortес je dal zlití vsa zlata zrna in zlata okrasja v dolgo šibo, ki je potlej vagala 600 000 mark.

Slavko: Kaj je to marka?

Oč e: Španska marka je težina pol funta. Torej vaga 600 000 mark 300 000 funtov ali 3000 stotov. Zlito srebro je tehtalo samo 500 mark ali 250 funtov.

Milček: Je li v Mesiki več zlata nego li srebra?

Oč e: Zdaj ga nij. Pa ti bom povedal, zakaj so imeli takrat Mesičani več zlata nego li srebra. Zlato se dobiva čisto, suho, srebro pa ne. Je-li veš, kaj je suho zlato?

Milček: Seveda vem. Takrat, kader je čisto in nepomešano.

Oč e: Dobro! — No, vidiš, srebro se koplje samo pomešano z medjo, potem pa se z ognjem očiščuje od primešanih kovin. Tega pa Mesičani še niso umeli. Kar je bilo pri njih zlata in srebra, ga je bila že sama priroda očistila, oni so ga samo posiskali in pobrali. Pa tudi v tem niso bili dokaj napredni, ker niso dosti brodili po zlatonosnih rekah in vrtali po zlatih gorah, kajti zlato pri njih nij imelo tolike vrednosti kakor pri nas. Nijso ga znali uporabiti za ničesar, še za to ne, da bi se ž njim lepoticili, niti za to se nijso napenjali, da bi ga iskali.

Kortes razdeli vse to zlato blago na pet delov. En del odloči španskemu kralju; drugi sebi, kar je tudi moral dobiti, ker je bila že navada, da vodja dobi najlepši del; tretja petina pripade vsem onim, ki so nosili iztroške za to podjetje; dve ostali petini pa razdeli mej svojo vojsko. Noben vojak ne dobi toliko, kolikor je mislil dobiti, zato začno vsi mrmrati. Kortes pa, meni nič tebi nič, uzame sam od svojega dela, ki ga je šel po pravici, da le zlatoželjnost vojakov utihne.

Kortes nagovarja Montezumo v verskem oziru, naj popusti tako grdo vero. Govoril mu je Kortes

o krasoti, in ljubeznivosti krščanske vere, ktere se drže vsi omikani, in da ta vera narode izobražuje; kaže mu ostudnost in krvavost njegovega krivega bogočastja. Toda Montezuma si v tem oziru nij dal ničesar dopovedati, češ, da zanj so že taki bogovi dobri, kakoršne ima. Kortesa pa naposled taka trdovratnost ujezi, ter sklene z mečem napasti me-sikansko krivoboštvo. Takoj odpelje svojo vojsko pred glavni hram, da podere in uniči krive bogove in vse, karkoli so Mesičani božje častili. Korteso-va gorečnost tukaj nij bila na pravem mestu. Na svoje začudenje najde tukaj že vse mališko duhovništvo zbrano in oboroženo in pripravljeno, do krvi se boriti za svoje krive bogove, in na pomoč jim teče vse ljudstvo, to Kortesa prepriča, da ta pot se je prenaglil — ter se umakne.

Zdaj se Mesičanom oči odpirajo; videvši, česa se nadati imajo od teh tujcev. Premišljujejo, kako bi se jih otresli, kako bi jih izgnali, ali popolnoma uničili. Montezuma je bil v stiski, ktere stranke bi se držal.

Nekoč dá Kortesa k sebi poklicati. Kortesa, ki je o prijateljskih namerah Montezuminih zmeraj sumnjal, in to po pravici, ker je imel Montezuma skrivne posvete z duhovni in poglavarji, je bil toliko oprezen, da je tudi zdaj uzel seboj dvanajstorico najhrabrejših svojih ljudi. Še bolj pa sumnja, stopivši v Montezumino sobo, ko ga najde namrdnjene-ega in jezne-ga, kakor še nikdar poprej. Še bolj čudno se mu je zdelo, ko ga pokliče na stran, ter mu odločno in žugaje reče: «Ker je vojska tvoja izpolnila svojo nalogo, po ktere-j so jo poslali, to mislim, da se bo skoraj odpotila.»

Ta nenadani odgovor, mračni Montezumin pogled, njegov žugajoči glas Kortesa nagne, da precej enemu svojih častnikov zapové, naj se cela vojska oboroži. Nato se malo zbere, se obrne k indijanskemu veličanstvu in hladno reče: jaz in moja vojska želimo, da bi se skoraj povrnili v domovino. Pa ker so nam vse ladje uničene, to moramo novih narediti, v to svrho pa prosim potrebne pomoči.»

Montezuma se jako razveseli tega odgovora, češ, da to bo njemu in bogovom in podložnikom ljubo. Te besede razjasnijo Kortesu, kaj misli o njem duhovščina in pa ljudstvo, in takoj uvidi, kako potrebno mu je, da se zavaruje proti vsakej nevarnosti, ki bi mu branila, da bi ne dosegel svoje svrhe. Ladje dá očitno delati, tesarjem pa migne, naj ne hité, ker mora že priti pričakovana pomoč iz Španske.

Ali zdaj se nekaj dogodi, zaradi česar bi bil skoraj obupal. Montezuma ga dá zopet hitro k sebi poklicati, ter mu pokaže sliko, na katunu naslikanih 18 evropejskih ladij. To sliko so prinesli malo prej brzoteki, rekši, da onih 18 ladij počiva o sidru na mesikanskem obrežju.

Kortes se tega razveseli, nadajoč se, da mu gredo ladje na pomoč, in da mu nosijo pismo, ki ga postavlja namestnikom vsem onim deželam, ktere je obredel. Ali strašno se ukani, dobivši glas od Sardovala, verakruškega namestnika, da je to brodovje poslano, da Kortesa in vse njegove privržence ujame in na Kubo pripelje, kjer bodo sojeni kakor izdajalci. — Kako je pa Belaskez izvedel, kje da so? Kortes, kakor veste, je bil poslal eno svojo ladjo,

da odnese nekoliko najlepših ameriških dragocenosti in da mu zanje prinese kraljevo potrdbo za namestnika. Obedva poslanca, Montejo in Portokarero, dobita zapoved, naj se vsekako varujeta in odmikata od Kube. Imela sta ta otok popolnoma na desnej pustiti, ter odploviti okolu floridskega rta, skozi bahamsko ožino. Tako se imenuje morska pot mej Florido pa bahamskimi otoki. Montejo pa je imel majhno posestvo na Kubi, ki ga je hotel pogledati, preden odjadra na Špansko. Kakor hitro se je bil na Kubo izkrcal, že ve Belaskez. Jeze peneč in zavisti bledeč pošlje dve dobro oboroženi ladji, naj Kortosovo ladjo ujamete in pa vse na njej. K sreči o tem še pravi čas ladja izve, hitro beži od Kube, ter nadaljuje svoj pot na Špansko.

Belaskez je bil jako razjarjen. Takoj odloči, da se ima oborožiti veliko brodovje, ki bo Kortesa ujelo, da se maščuje nad njim. Ko se je pripravljaj na ta pot, mu iz Španske povedo, da je Kortosova ladja srečno domov prispela, kje je zdaj Kortés in koliko je že dežele zavzel.

Zdaj začne pa svojo namero kar na debelo izpeljavati. Naoroži 18 ladji z 800 pešcev, 80 konjenikov in 12 topov, kar je bilo za ono dobo, pa za one pokrajine velikanska moč, ki je Kortosovo dvakrat presegala. Uredivši vse to, postavi svojeje vojski na čelo Narvaeza, hrabrega človeka, toda hudovoljnega in nemirnega, mu dá naslov podnamestnika v vseh onih deželah, ktere je Kortés zavzel. Ravno ta je bil tisti, ki se je tako nenadno prikazal na mesikanskih obalah.

Razmislite, ljubi otroci, otožno stanje našega junaka, kteremu je vsaki dan pretila večja nevarnost.

Da-li naj se podstopi iti proti evropejskej moči, dvakrat večej od svoje? Po takem bi izgubil vse koristi glede Mesike, ktere si je bil s tolikimi nevarnostmi priboril. Kako bi smel upati, da premôre onega, ki mu je bil enak v orožju in hrabrosti, po številu in po čilih močeh pa še veliko pretežnejši? Da-li naj ga čaka v Mesiki? Potlej bi bil še le v nevarnosti, in napala bi ga v istem času dva huda sovražnika, kajti gotovo bi se tudi Mesičani proti njemu vzdignili. Ali naj se morebiti predá človeku, ki je žejen njegove krvi? Kaj naj stori?

V tej negotovosti dobiva Kortes vsaki dan nove glasove, ene huji od drugih. Izvé tudi, da so mu nekteri vojaki prešli k Narvaezu, ki so mu povedali, v kolikej stiski da je Kortes. Sliši tudi to, da je Narvaez dal povsodi razglasiti: Kortes in cela vojska njegova so izdajci, ki so se predrznili Mesičane podjarmiti brez znanja in volje svojega vladarja; on pa in njegova vojska je poslan, da odpravijo krivice, da jih vržejo vse Kortesove v železje, da jih domôv odpeljajo, kjer bodo kaznovani po svojih pregrehah; in da on kliče lepo prijateljski vredni ta narod mesikanski, naj mu pomaga to razbojsko četo poloviti.

Mislite si, dragi otroci, kako ljubko je zvonil ta glas ušesam ujetega Montezume in njegovih podložnikov. Da so najbolje volje in preveselo potegnili z Narvaezom, nij treba dvojiti. Le nekaj jih malo pomoti, da se ne predrznejo siloma otresti se neprijetnih tujcev. Uzrok je bil ta, ker na Kortesu nič bojazni nijso mogli opaziti. Kreпки duh tega moža je tako vladal njegovo telo, da mu nij bilo videti, če je v nemiru ali stiski in nevarnosti. In

vendar, kolikanj so ga trle nesreče in nezgode! Vedrega čela in povsem prijazno ovrže vse te novice, ktere je bil Narvaez razbobnal, češ, da ti prišli Evropejci so njegovi najboljši prijatelji, sè kterimi bo on in cela vojska njegova odpotoval lepo mirno in prijateljski.

Ali dasi tudi je bil Kortes zunaj ves brezskrben in zaupljiv, je bil vendar v svojej duši ves nemiren in zaskrbljen. Prevdarja, premišljuje, presoja, kaj bi bilo početi. Vse presodivši, združi v svojej odločbi razum pa srčnost. On namreč odloči, da pojde prej poskusiti, ne bi li Narvaeza kakorkoli pomiril, in da se bosta še le potem pogledala, ko bi bila vsaka beseda zastonj.

Poskušal je, pa res zastonj. Narvaez neče ničesar slišati o kakej pogodbi, misleč, saj se mi dosti ne bo truditi, da ujamem Kortesa in njegovo četo. Kaj boš zdaj, Kortes, ko ti ne ostane družega? Poskusi svojo junaško srečo, pa brani se, naj bo, kar hoče! Kortes pusti nekolicino svoje vojske v Mesiki, davši jim za vodjo Alvarada, svojega častnika, hrabrega in odločnega moža, ki so ga tudi Mesičani spoštovali. Tem v Mesiki ostajočim veli, naj se nikamor ne maknejo, dokler je on na potu, naj strežejo Montezumi kar najspoštliveje, ker je bil Montezumi obetal, da bo pod varstvom Špancev, dokler se ne vrne.

Lejte, z drugim, malim ostankom razdeljene vojske je bil ta divni in smeli mož pripravljen, da se upre močnejšemu in srditejšemu sovražniku. Jaz bi skoraj dvojil, da li bo dobil ali izgubil. Mi ga bomo radi spremljali, pa ker danes že ne moremo, odložimo svoj pot do jutri.

II. povest.

Oče: Na noge, otroci, na noge, da spremljamo Kortesa na tem potovanju, ki je morda poslednje v njegovem življenji.

Dragica: O sirotni Kortese!

Oče: Narvaez pride do Zempoalje. Sardoval preda naselsko mesto svojim zaveznikom, naj ga branijo. Hitro se odpravlja z malo peščico ljudi, da se s Kortesom združi. Snideta se v nekej okolici, oddaljenej od Zempoalje gotovo 12 milj. Vsa vojska jima je znašala okolu 250 mož. Res, majhna četa, in vendar se je bil Kortese namenil, srčno se upreti svojemu sovražniku.

Da bi mogel pa sam sebe tешiti in si reči, da nij on kriv prelite krvi, odpošlje poslance še drugi in tretji pot. Toda oba odgovora sta mu bila ogrenjena, kajti Narvaez je vsako pogajanje ošabno zavrgel. Kortesu se celó to sporoči, da je Narvaez ceno postavil na njegovo glavo, da bi se v vojski njegovej kdo našel, ki bi umoril svojega vodjo. Kortese pa za take vražnosti nij dosti maral, vedoč, da ga vsi vojaki njegovi ljubijo.

Smelo se Kortese primika k Zempoalji. Narvaez pa je bil po tej smelosti jako razžaljen, misleč, da ga je s tem osramotil, in torej odloči Kortesa takoj napasti in ž njegovo krvjo to sramoto oprati. K sreči pa začne liti kakor iz déže, potok pa, poleg kterega se je bil Kortese malo na griču utaboril, tolikanj naraste, da ga Narvaez ne more napasti. Vrhu tega Narvaezu tudi vojska nij bila vajena na vse te bojne težave in nevarnosti in bi bila raje pod Kortesom služila nego li pod njim. Vojaki

začno že na glas mrmrati, in proti večeru se mora Narvaez vrniti v Zempoaljo.

Kortes pa odloči, da to noč mora vojsko dokončati, naj se zgodi kar drago. Mislil je, sovražnik je razvajan, vojaki nejevoljni, po noči ne bo na oprezi, in tako je nekaj upal od Narvaezove ošabnosti, nekaj pa od lahkoživnosti vojakov. Zatorej zbere svojo vojskico okolu sebe, ter jim priobči, kaj in kako je osnoval; na svoje veselje pa opazi, da mu vojakov nij treba še le spodbujati in navduševati za to važno in nevarno dejanje, ker so bili vsi enodušno za njega. Vojsko razdeli na tri dele: enemu predpostavi Olida, drugemu Sandovala, tretjemu pa sam načeluje.

Noč je bila temna in grda. Narasli potok je šumel kakor deroča reka in nij se moglo prek, preplavati so ga morali. Vsaki bi bil v njem lahko poginil, pa tako srčni ljudje se ničesar nijso bali. Kortes skoči najprej, vsi drugi pa za njim. Voda jim brizga do vratu, vendar srečno prebredo na drugi kraj.

Voda curi ž njih, oni pa tiho stopajo proti Zempoalji, oboroženi z meči in drugimi indijanskimi bodeži, kateri so jim služiti imeli proti sovražnemu konjeništvu, kajti vodja Kortes se je bil prepričal, da za to so jako pripravljeni in priurjeni.

Kakor je Kortes mislil da bo, tako so res tudi našli. Vse je spalo kakor poklano. Narvaez pa je bil še tako nespameten, da je bil postavil celi dve straži. Eno stražo ujamejo, druga jim pa begne, upijoča in ropotajoča, da vse na noge dvigne. Narvaez se je tudi zdaj zanašal na svojo pretežno moč, sovražnika pa tolikanj preziral, da celó tej razsajočej

straži nij verjel, češ, da bodo kaki šteklačarji, kajti presmešno je, je dejal, da bi se Kortes podstopil njega napadati sè svojimi par siromaki.

Zdajci zagrmí strašni krik Kortесovih ljudi. Vse mesto se prestraši. Prekasno uvidi Narvaez svojo neumno nespamet, ter hiti pod orožje. Sè svojo vojsko se utabori v nekem hramu in okolu njega; a sovražnik jih tako naglo napade, da so mogli vanj izstreliti le en top. Sardoval, ki je vodil predstražo, jim ugrabi topove, in prežene sovražnika tja do hramovih stopnjic. Tukaj se razvije huda borba. Narvaez, stoječ na hramovem vrhu, je bodril in hrabil svoje vojake z besedo in dejanjem, a Sardoval jim je vendar hudo za petami. Olido mu pomaga, Kortes pa ta mah pozabi, da je vodja, ter skoči mej svoje prednjake, hrabreč jih sè svojim junaštvom.

Ta čas si izmisli Kortесov vojak, da bi dobro bilo ogenj zagnati na ta hram, ker je, češ, s trstiko pokrit. Hram se takoj zažge, Narvaez pa je moral gledati, da vun predre, ako nij hotel, da se oprazi in opeče. Zatorej si hoče sè svojimi pot vun prebiti, kar ga nekdo zbode v oko, da se na tla zvrne. Sardoval ga pograbi in na stran odnese. Zmagovalci zaženo krik in upitje, da se je vojska ujetega Narvaeza kar tresla in zmeraj bolj slabela. Kortes zapové zdaj topove nameriti na hram, ter kliče na vse grlo: da bodo vsi z glavo plačali, ako se bodo še dalje upirali, da bode pa odpustil vsem tistim, ki se radovoljno predado.

To in pa še nekaj, kar je Kortесu jako hasnilo, nagne celo trikrat večo vojsko, da je orožje položila, ter se predala zmagovalcu.

Nikec: Kaj pa je bilo tisto nekaj, da mu je tolikanj pridilo?

Oče: Narvaezova vojska je vidila v onej temnej noči veliko majhnih lučic, ki so gorele kakor goreče zažigalke. Narvaezovi so torej mislili, da Kortés ima veliko pripomoč, kajti ondaj puške niso bile na petelina, kakor so dandenes, ampak so jih zažigali z gorečimi zažigalkami.

Slavko: Kakšne so pa bile te lučice?

Oče: Je-li si kdaj videl kresnico?

Slavko: Kaj ne, to so tiste mušice, ki se zvečer svetijo kakor ognjiček.

Dragotin: Saj so bili ti ljudje dosti dolgo tudi in toraj so mogli videti in poznati male te živalčice.

Oče: I kaj pa da; morda so bili pa toliko nemarni, da se niso brigali zanje. Vidite, ljubi otroci, s tem izgledom si boste dobavili važni in koristni nauk: da nikdar ne hodimo kakor muhe brez glave memo tistih stvari, ki so sicer ali neznatne ali jih pa še dobro ne poznamo, ampak da jih opazujmo in preiščljajmo, in druge pametne ljudi poprašujmo, kader sami ne vemo. To je lepo sredstvo, da postajete dan na dan pametnejši in popolnejši. Tukaj se je že pokazalo, koliko škodi, ako se popolnoma zane-marjajo, saj vidite, kako se je morala predati mnogoštevna vojska perišču opreznih in odvažnih ljudi.

Z ujetniki je Kortés preuljudno postopal. Dá jim na voljo, da-li hočejo odslej pod njim služiti ali se hočejo vrniti na Kubo. Koga bi ne bila ganila tolika dobrotnost? Vsi vskliknejo veselja in radovoljno odbero, pod Kortésom ostati; Kortés pa se je rešil takó največje nevarnosti in vrhu tega si pomnožil svojo

malo vojsko za 800 novih vojakov. S tem dopolnilom seže njegova za one kraje že tako velika vojska na največo stopinjo.

Narvaez se po malem osvesti, in skoraj bi bil umrl tuge in sramote, da ga je ujel in v železje dejal oni sovražnik, ki ga je prej tolikanj preziral. Kortes ga videti zaželi, vendar takó, da bi ga Narvaez ne spoznal, ker sicer bi si ujetnik mislil, da Kortes kani njegovej nesreči rogati se. Stopivšega v sobo, izdá poleg stoječi vojak, spoštljivo ustavši pred Kortesom. Narvaez pa se obrne ošabno do njega rekoč: «Gospod vodja, zdaj si umišljate bogvé kaj ste, imajoči mene za ujetnika.» Tej ošabnosti nasproti je trebalo ponižnosti. Zato mu Kortes odgovori: «Dobri moj človek, vse je dobro, karkoli Bog stori, sicer vas pa zagotavljam, da to zmago in vaše ujetje štejem mej svoja najmanja dela.» Nato ga da skrbno ovezati, ter ga pošlje v Vera-kruz v zapor.

Ko se je bil Kortes malo ponavžil veselja nad to zmago, že mu preti druga nevarnost od druge strani. Poročniki pridejo iz Mesike, naznanjajoči mu, da so se mesikanski grajani vzdignili proti ustavšim Špancem, ter da Alvarada veliko truda stoji, da utrjeni svoj stan obrani.

Kaj je bil povod tem nemirom, tega sam nevem, ker prav v tej točki so mnenja zgodovinarjev tako nestanovitna, ter protislovna si. Najverjetnejše bo mnenje onih, ki trdijo, da tega največ je bila kriva nestanovitnost, ukanljivost in nezvestoba Indijancev, da pa tudi Španci niso nedolžni, ker so bili morda presilni. — Naj bo tem kakor hoče, nevarnost je bila vsekako tolika, da Kortes niti

hipa nij smel zamuditi in mahom na pomoč hiteti svojim rojakom, saj je bil tako srečen, da je hitro vrat zavil Narvaezovej vojski, da more takoj odri-niti proti Mesiki. Da bi bil varnejši, dene same svoje ljudi na ladje, s povečano vojsko pa jo krene proti Mesiki. Zvesti Tlaskalci mu ponudijo vso svojo vojsko, on pa uzame le 2000 njihovih ljudi, srčno se jim zahvalivši, da so mu ves čas zvesti ostali. Toliko bolj je imel nje pohvaliti, ker povsod drugod, koder je hodil, se je prijateljstvo premenilo. Povsodi je zavládala hladnokrvnost pa ostegavanje, nikjer se mu nijso pokazali takó udanih, da bi ga bili sè živežem preskrbljevali. Iz vsega tega se mu po-jasni, da nijso le meščani mesikanski zvestobo svojo predrugáčili, ampak tudi ostali narod mesikanski.

Oprezno vede svojo vojsko v Mesiko. K sreči ga je podpirala tudi mesikanska priprostost. Mesi-čanom je bilo kaj lahko potrgati mostove po nasi-pih in Špancem pot v Mesiko zastopiti; oni pa tega nijso storili, in torej so bili ali tako nespametni ali pa tako strašljivi. Kortes najde mostove kakoršne je bil pustil, povsem neoškodene in nezasedene.

Ako pa ta uhod prispodabljaš onemu uhodu, ko je prvikrat v mesto prihajal, odprè se ti prevelik razloček. Ta pot nij bilo nikogar, da ga sprejme, nikogar, da bi ga občudoval, nikogar, da bi se ga bil veselil. Po ulicah je vse tiho in pusto in prazno, in od Alvaradovih ljudi se nihče nikjer ne pomoli, dokler ne dospó v španski stan. Še le v španskem stanišču se začne veselje in objemanje. Alvarado in njegovi vojaki so skakali skoro od veselja, da so tako nenadano oslobojeni iz prevelike ne-varnosti.

Kortes se podučuje zdaj o vsem, kar se je godilo, dokler njega nij bilo. Nezvestobni Mesičani so večkrat naskakovali špansko trdnjavo, da so jih Španci že težko odbijali; da so obe vojni ladjici sežgali, štiri Špance ubili, več jih pa ranili; pa tudi onim drugim, ki nijso poginili, je šlo za glavo; le to jih je rešilo, da se je njih zmagonosni vodja tako hitro povrnil. — Kortes, ki je imel zdaj toliko moč okolu sebe, obnašal se je proti Mesičanom brezobzirneje, in celó proti Montezumi ponosneje; človek bi mislil, da ga je zapustila poprejšna modrost.

Tukaj vidite, otroci, lep primer lahkomišljenosti, ki prevzame tudi boljše ljudi, ako jim gre dolgo vse po volji. Takrat jih mine vsa plemenitost, pamet jim zaspi, udado se budalostim, katerih poprej nijso poznali. Resnica je torej, da človek še nij do tega dozorel, da bi bil zmeraj srečen, ker v sreči bi se jako pokvaril. Duši je po takem prevelika sreča to, kar je nezmerna pijača telesu, dočim težave in protivščine slab človeški duh krepé. Zapamtite si torej, ljubi otroci, da boste čuječi, ko bi vam bilo zdaj predobro v življenju, in da nikdar ne boste mrmrali, ako vas premodra božja desnica z bičem nadlog obišče. — Za danes bodi zadosti!

12. povest.

Ljubi otroci, jaz bi rad to povest že dokončal...

Vsi: O, o, o!

Oče: ... ali pa naj jo kdo namestu mene pripoveduje.

Nekdo: Čemu pa?

Oče: Zato, ker so dejanja našega junaka čemdalje huja, ker pridejo na vrsto same vojske in pustošenja.

Peter: Saj to ne škodi, oče, naj se pa še iz tega kaj dobrega naučimo.

Oče: No, kaj pa mislite, čemu bi vam to koristilo?

Peter: Da vemo, kako danes ali jutri ne smemo delati, kader izpodrastemo.

Oče: No, bo že; to bi bilo dobro. Torej, če se hočete z mojo povestjo okoristiti, morate studiti in prezirati, kar je grdega, okrutnega, nečloveškega, čednosti pa objemati, zlasti potrpežljivost in ljubezen do bližnjega.

Peter: Seveda, takó bomo, takó, ljubi oče!

Oče: No, pa začnimo v imenu božjem.

Kortes se je nadal, da bo Mesičane sè silo pomiril, da jim jo le pokaže. Zatorej pošlje enega najhrabrejših svojih častnikov, Ordaza po imenu, sè 400 možmi, katerih je bilo nekaj Špancev nekaj Tlaskalcev, naj ogledujejo, kaj ljudstvo dela, če se morebiti ne pripravlja spet na vojsko.

Ordaz, izpolnivši to nalogo, gre malo po ulicah. Toliko da prehodi nekoliko ulic, že se mu celi kup oboroženih Mesikancev protivi. Hoteč jih nekatere zajeti, da bi iz njih izvedel kaj, koraka proti njim, Mesikanci pa se ravno tako odmikajo. To so delali zato, da bi španskega vodjo izvabili za sabo, pa v kako zasedo pripeljali pa vjeli. Kar so si izmislili, so dobro izpeljali, kajti Ordaz je šel dotlej za njimi, dokler ga v nekem kraju od vseh strani mogočna četa sovražnikov ne obdá. Tudi po ravnih strehah je bilo Mesičanov vse polno, ki so kámenje metali, strele in sulice pa tako gosto, da se je delala tma.

Sreča, da je imel Ordaz pamet pa junaško srce. V tolikej nevarnosti se nič ne poboji, ampak peščico svojih vojakov takó porazvrsti, da je bil kolikor toliko varen. On dene vojsko v četverokot — mislim, da veste kaj je to?

Nekdo: Kako bi ne vedeli, ki smo to sami večkrat delali, igraje se vojake.

Oče: Kopljance ali suličarje porazdeli od zunaj, da čakajo sovražnika sè svojimi bodeži, strelce zadrži v sredi, da strelajo na strehe pa v okna. Takó je prediral in udarjal Ordaz na sovražnika po tistej strani, kjer je bil najmočnejši. V kratkem se spusté Mesičani že v beg; Ordaz pa se počasi prekoplje in premota nekam krvavo do španske trdnjave. Palo je osem Tlaskalcev pa en Španec. Ordaz sam ter večina vojakov je dobila hude rane.

Mislil bi, da Mesičane bo volja minula, Špance napadati, ker so od njih gorke dobili. Ali temu nij bilo takó. Toliko da se je bila zmagovita četica umeknila za zidove svoje trdnjave, že se vzdigne velika truma sovražnikov, da še enkrat pošteno Špance naskoči. Kortes se jim koj v bran postavi, in huda bitka se razvije.

Mesičani so upili in kričali, šumeli in ropotali sè svojimi bobni in rogovi, da od samega krika nijso mogli slišati pokanja topov. Zdelo se je, kakor bi Mesičani odločili se, ali zmagati in Špance požreti, ali pa poginiti. Eni so metali neprenehoma strelice pa kámenje kakor točo, eni so se spenjali po zidu, hote ga prelesti, eni pa so hoteli sè vso silo vrata trdnjave predreti. Drug je stopal drugemu na rame, da bi ga dvignili čez steno, in kader je eden tako poginil, izmenil ga je že drugi in tretji. Stopali so

tudi na trupla mrtvih, da zavzamejo tista mesta, sè kterih so jih bili topovi in puške pobrali. Razjarjeni kakor levi, so Indijani trdnjavico zmeraj huje naskakovali, dasi tudi so padali kakor snopovi, dokler jih naposled njih krivoverstvo ne prisili, da za zdaj končajo ta krvavi boj. Solnce je namreč zahajalo, njih vera pa jim nij dopuščala, da bi se vojskovali po solnčnem zahodu. Ker tedaj nastopi mrák, ustavijo boj, ter se mu odmaknejo.

Sledeča noč ne preide mirno. Akoravno se Mesikanci nijso mogli vojskovati, se jim vendar posreči, da zažgo španski stan, in Špance je stalo veliko truda in znoja, da so si trdnjavo oteli od popolnega požara. Trudni in zdelani po včerajšnjem hudem boju in ponočnem gašenju, se postavijo vsaki na svoje mesto, da zjutraj, ko se zdani, vzdrže naskok sovražnikov. Prosto mi bodi, da vas ne mučim s potankimi opisovanji teh krvavih dogodbe. Vem, da boste zadovoljni že s tem, ako vam povem, da se nij mogla zadušiti razjarjenost tega indijanskega ljudstva, dasitudi so zastonj naskakovali špansko utrdbo. Stotine in stotine jih obóri in podre sam Kortes, ki se je bil večkrat uvanje zagnal.

Naravno je, da pri tolikej hrabrosti Kortes nij mogel odnesti vseh svojih udov zdravih. Bil je ranjen. Strelica mu je šla skozi levo roko. O tej priložnosti odide v svojo sobo, da si rano zaveže in da pomisli, kako bi se rešil iz tega tako nevarnega stanja. Zbirajoč si misli, a glej — zidovi trdnjave se tresejo od velikega krika, kajti prihrule so čete indijanske, ki so v naskoku poskušale svojo srečo. Kortes, čuvši ta vihar, skoči na noge, ter se mahoma prepriča, da če kdaj, ga je gotovo

zdaj treba, da načeluje svojim ljudem. Sovražniki namreč so utrdbo tako srdito zgrabili, kakor še nikdar poprej, in Kortes je moral pokazati veliko razumnosti in truda, da je svoje ljudi okolnostim primerno razrejal, jih navdušal in nasprotnika z vseh strani odbijal.

Ko je boj najhuje divjal, se pokaže Montezuma na oknu v onih svečanih opravah, v katerih so ga navadno obogovali. Nekteri pravijo, da se je tega sam domislil, nekteri pa, da so ga Španci na to nagnili, želeči, da krvolitje preneha. Ogrnjen je bil Montezuma s plajščem, na glavi pa je imel svojo vladarsko krono, in še veliko drugega druzega kámenja je imel na sebi. Tako olepšan se pokaže svojim podložnikom, spremljan od onih Mesikancev, ki so mu stregli. Poprej še pa gre en Mesikanec na streho, ter jim pove, da zdaj prihaje vladar, ki jih bo poslušal in bojevanje ustavil.

Vse utihne. Montezuma se pokaže na zidu. Misliti je, da bodo zdaj mirovali, kajti iz spoštovanja do vladarja svojega nekteri poklekujejo, nekteri pa zemljo poljubljajo. Montezuma pregleda vso vojsko, vodje kliče zvrstoma po imenu, ter se jim zahvaljuje, češ, da so mu tako zvesti. Reče jim pa, da jako se motijo, ako mislijo, da je on v ječi; da je malo dalje pri Špancih, je zato, ker hoče velikega kralja vsega vshoda počastiti; da pojde pa zdaj v svojo palačo, in da naj se tudi oni vsaki v svojo kočo vrnejo in da naj se ničesar ne bojé; kar se je doslej hudega zgodilo, da jim Kortes prizanaša, dasiravno so mu tolikanj žalega storili.

Montezuma izgovori svoj govor, podložniki pa molče še nekaj trenutkov. Počasu pa začno svojo

nevoljo glasno očitovati in mrmrati. V kratkem se zamolklo mrmranje sprevrže v divje grozno kričanje. Predrzní ti puntarji jamejo svojega poprej oboževanega vladarja psovati, zmerjati na vsa usta, češ, ti nijsi več cesar mesikanski, ampak si tepče, norec, hudodelec in najgrši sužnjik. Montezuma hoče nekaj spregovoriti, mahaje z roko, naj ga poslušajo. Pa zastonj se je trudil, puntarji so le še bolj divje upili, celó kámenje so vanj metali, sulice in pšice. Res, da sta ga takoj sè škitoma zakrila ona dva Španca, ktera je bil Kortes postavil, da ga varujeta, ali tudi njijuna bramba je bila prekesna. Montezuma je bil ranjen od več strelic, ko ga pa velik kamen prav v čelo pogodi, se zvrne na tla.

Kortesa to pretrese, ter ga da odnesti v svojo sobo, silno skrbeč, da mu vsaj ne umrje. Ves srdit se vrne k svojim vojakom, hoteč se krvavo maščevati, nad ubijalci Montezume. Ali ti so bili pete odnesli, videvši, da jim je bil cesar padel, ker so se bali, da bo jel ogenj z neba padati.

Montezuma se po malem osvesti. Premišljevajoč, kako so ga osramotili in grdili njegovi podložni, ki so ga po božje častili, jame v svojej neznanskej oholosti divjati, potrga zavôje z ran, ne posluša nobene lepe besede, in Kortesovi so mu morali roke držati, sicer bi se bil sam zabol. To zasramovanje si je tolikanj k srcu jemal, da je skoraj umrl, pa še umirajoč je klel svoje nezveste podložne.

Taka je smrt tistega vladarja, na katerem morete videti, kako je sreča spremenljiva. Z najvišega vrha svojega veličanstva pade zdaj tako globoko, da so ga Španci nekaj milovali, nekaj prezirali, njegovi podložniki pa črtili in zasramovali, oni, ki so mu

prej božjo čast izkazovali. Kdo bi bil pred leto dni kaj takega mislil? To nas opominja, da nikdar popolnoma ne zaupajmo blagostim tega sveta, ampak pribavljajmo si dušne blagre, katerih nam nihče ugrabiti ne more. Kakšni so pa ti blagri?

Ivče: Pobožnost pa čednost.

Peter: Pa razumnost.

Oče: Zadeli ste! To troje si moramo célo svoje življenje pridobivati, tega nam nihče oteti ne more. — No, kaj se je pa potlej v Mesiki godilo?

Dokler je bil Montezuma bolan, dotlej so tudi Mesikanci mirovali, ko je bil pa umrl, si izberó družega vladarja, le da tim prej udarijo na Špance.

Ferko: Koga so si pa izvolili za vladarja?

Oče: Montezuminega brata, Ketlavako, kazika mesta Istulpalupe, katero mesto že poznamo.

Krstan: A, to je ono mesto, ki leži tik jezera, v katero je bil Kortes najprej prišel, gredoč v Mesiko.

Oče: Da, da, ravno tisto je, tisto. Hajdmo dalje. Novi cesar udari na Špance, ter jih jako pritiska. Dal je namreč najhrabrejšim vojakom posesti ravno streho pa turen velikega templja, ki je bil blizu španskega stana, in sè ktereга se je dalo streljati Špancam v dvorišče. Kortes je premišljal, kako da sovražnika odpodí najprej s te strani. To stran izroči svojemu najvrlejšemu častniku, Eskobaru, ter ga postavi na čelo malej, toda izbranej četi, naj zagrabijo one, ki so bili na templu. Sè vso ostalo vojsko pa prijema sovražnika, da bi ga pregnal iz ulic in s ceste.

Mahoma se dvignejo vsi, pa hajd na delo. Eskobar predrè do templovih stopnjic brez odpora. Ko pride pa do polovice stopnjic, ga sprejme sila maščevalnih sovražnikov, metajočih na Špance kámenje

in klade, Španci ne morejo obstati. Trikrat zagrabijo Španci sovražnika, pa vse trikrat so odbiti.

Kortes, izvedevši kako je z Eskobarom, skoči s konja, si priveže ščit za rame, ker ga z ranjeno levico nij mogel držati, pa zdirja v tempel. Tu kliče vojakom, jih bodri in hrabri, naj gredo za njim. Tukaj je bila največa nevarnost, ali sam Bog je varoval tega divnega človeka. Z najbolj hrabrimi svojih vojakov trè vse pred sabo in predrè na ravno streho, kjer so bili sami glavarji mesikanski, krvožejni junaki, odločeni, ali zmagati ali poginiti. Zdaj se pograbijo na roke, bijoči se z meči, strelajoči se in prebadajoči. Tu so govorile pesti na življenje in smrt. Bili so se vsi kakor tigri, naposled vendar Španci obvladajo.

Najbolj sta se bila odlikovala dva mesikanska mladiča. Ta dva se približujeta Kortesu, češ, da se hočeta predati, ali ko prideta blizu, ga zgrabita, odneseta na kraj strehe, se ga oprimeta, ter poskočita ž njim, hoteča ga seboj potegniti, ter ga s templa seboj dolu strmoglaviti. Hrabri in okretni Kortess pa se prime ograje tako srečno, da indijanska mladiča sama dolu odletita.

Dasiravno je bil Kortess tukaj nekako zmagal — palo je bilo sovražnika okolu 500 — je imel vendar še krvavo se boriti s sovražniki po ulicah. Sicer zmôre tudi todi, toda življenje mu je viselo takorekoč na niti. — Odhajajoč iz templa, zasede konja, omota ujazdo ob levico, se zaleti v sredo sovražnika, ter si z mečem dela krvavo gaz. Njegova hrabrost pa ga zavede tako daleč, da ga ta hip obdà velika moč sovražnikov. Sam je že dvojil, je-li mu bode mogoče skož-nje se presekati. Dosti

huda mu je predla, ali njegova izkušena pamet in njegova neustrašljiva hrabrost mu pomôre tudi tukaj. Ta hip spazi ozko ulico, v kateri je bilo malo sovražnikov, krene vanjo pa uide. Pa kakor da je sam Bog hotel, naj bo Kortés tukaj angel varuh enemu svojih najzvestejših prijateljev, kajti zadel je na veliko trumo sovražnikov, peljajočih ujetega prijatelja Andreja Duera, da ga precej zakoljejo in žrtvujejo. Bil se je s konjem spodteknil in padel. Kortés drzovito blisne mej sovražnike, kakor bi jih bila le trojica, jih razžene, ter oprosti Dueru roké. Zdajci začne tudi sam Duero z mečem kretati, kateri so mu bili v rokah pustili, da ga kar ž njegovim preparajo. Bojevaje predreta oba prijatelja do svojih rojakov. Ta trenotek je držal Kortés za najbolj srečni svojega življenja.

Mejtem preženó Španci sovražnika sè vseh strani. Kortés dá zapoved, ker je bila vojska njegova vsa utrujena, naj si počije od teškega in krvavega dela. Umaknejo se v trdnjavo, ranjenci pa si obvežejo rane.

13. povest.

Oče: Drugi dan sta bili obe strani mirni. Kortés se je pripravljaj na pot, Mesikanci so imeli pa tudi še dosti, kar so izkupili. Po takem je bil ta mir le navidezen, kajti Mesikanci so bili trdno odločili, da bodo Špance popolnoma uničili, in da bi jim šla ta namera bolj srečno izpod rok, so jo hoteli prej dobro preudariti. Najprej so gledali Indijanci, kako da potrgajo vse mostove, da bi Španci vun ne mogli in da bi lakote poginili. Ta namisel

je bila kaj nevarna, katero bi Španci utegnili z glavo plačati.

Modra in pametna glavica, kakoršna je bila Kortesova, znala si je tudi iz teh zaprek pomagati. On zapové, naj se dela in naredi most, čem prej tem bolj, ki se bo dal prenašati, pa devati na one kraje, kjer je bil tudi nasip predrt, sicer bi ne bilo po njem iti. Ko je most zgotovljen, ukaže, naj bodo pripravljeni za prihodnjo noč, ker bodo odišli od tod. Nadal se je Kortes, da jim bo v pomoč gosta ponočna tma, da jih sovražniki niti spazili ne bodo, in ko bi jih tudi zasledili, da jih ne bodo napadali, češ, to jim prepoveduje njih praznoverstvo. — Ali, Kortes se je v tem ukanil!

Ko se zmračí, si Kortes vojsko razdeli na troje. Za predstražo postavi poveljnika Sandovala. Drugemu kupu, jedru vse vojske, stopi sam na čelo. Tretji del pa je imel voditi Belaskez de Leon, bližnji rojak kubanskega namestnika. Preden so se jeli pomikati, skuša Kortes prepričati jih, kako potrebno da je, da nabrane dragotine popusté, ker tako bodo gibčnejši v boju. Nekteri ga poslušajo, nekteri pa se mu upirajo, mrmrajoči proti njemu. Nato jim dovoli, naj le toliko seboj nesó, kolikor bodo lahko nosili. Pametnejši od nezadovoljnežev ga saj v tem poslušajo, lakomnejši pa se dobršno natovorijo, in prav zato se jim je slaba godila.

Bilo je okolu polnoči, ko se vojska dvigne. Gledali so, da čem prej in tihotneje odlazijo. Padajoči dež jih je spremljal in prikrival njih ubežno mikanje. Res ne zadenejo nikjer na odpor, dokler ne pridejo do onega nasipa, ki gre v Takubo, in po katerem se je Kortes iz dvojega namena upotil. Prvič

je bil najkrajši, drugič pa se je nadal, da Mesikanci ne bodo porušili mosta na njem, kajti Španci so bili po drugej strani prišli v Mesiko.

V tem se je Kortes jako zmotil. Kajti, pridši do tistega kraja, kjer bi imel stati prvi most, opazijo, da ga nij. Zdaj jim je jako koristilo, kar je bil Kortes poprej izmislil: tukaj postavijo in utrdijo svoj most. Ko so bili že skoro vsi če-ženj prišli, nastane strašno bojno upitje in kričanje indijansko, da vsi Španci strepetajo. Po vsem jezeru je mrgolelo polno čolničev, strele in kámeni so padali kakor toča, in bitka se začne, kakor je nij strašnejše v zgodovini, ako uzameš, kakšen je bil kraj, vrhu tega gosta tmina in pa koliko so se napenjali bojujoči.

Mesikanci so bili vse izsledili, karkoli so Španci namerjali, skrivne svoje namere pa so tako skrivali, da o njih nijso mogli Španci ničesar doznati, dokler jih ne obda in ne napade ravno ta nesrečni trenotek ves divji narod mesikanskih Indijancev. — Dajmo, malo bližej se primaknimo, ljubi otroci, da od blizu gledamo stiske in nevarnosti, v katerih so zdaj sirotni Španci.

Rekli smo prej, da so stali na ozkem nasipu mej dvema predrtinama. Tisti most pa, ki so ga bili dejali zdaj na prvo luknjo, so imeli zdaj prenesti nad drugo, ali težki topovi ga tako ugreznejo mej kámenje, da ga nijso mogli izvleči. Ko se tako napenjajo, zagrabijo jih nenadoma sovražniki z leve in z desne, da Španci nijso vedeli ne kod ne kam. Da bi mogli pobegniti ali pa zmagati, to jim še na misel nij prišlo. Mesikanci so bili divji. Drug drugega je ril, da predre, da požrè, da ugonobi sovražnika Španca. Zastonj so Španci se napenjali, da bi se

mogli saj malo gibati, kajti Mesikanci so ves prostor napolnili, kolikor so si ga bili Španci z mečem naredili. V tej stiski, v pravem pomenu besede, si niso mogli pomagati, ker niso mogli upotrebiti ne pušek, ne topov. Naposled opešajo, ker se ne morejo obdržati proti veliko večemu sovražniku. Predniki se spusté v beg, to pa še druge potegne. Pešci in konjeniki, prijatelji in sovražniki, vse se je bilo kakor v klopčič zvilo, vsaki je sekal in kosil okolu sebe, ne pazeč, da li seka prijatelja ali neprijatelja.

V tem gabnem in strašnem klanju posekal je Kortes do 100 ljudi, preden se je iz njega prekopal črez drugo in tretjo luknjo nasipovo. Kortes pa nij bil zadovoljen s tem, da mu je srce sladila samolastna rešitev, ampak je hotel pomoči tudi še drugim bratom svojim, ki so bili v nevarnosti.

Brš porazvrsti tisto malo svojih ljudi, ki so ž njim pobegnili, pustivši one, ki so bili ranjeni, ter se zažene v nevarnost k svojim tovarišem in prijateljem, da jim na pomoč priteče v tej strašnej sili. Nekoliko jih je bilo sovražniku ušlo, ter so predenj pribežali. To mu gane srce, da mu plava vse v radosti, ali hitro se užalosti, čuvši vek in stok nekterih svojih prijateljev, ki so jih sovražniki žive ujeli pa vlekli, da jih mahoma pokoljejo svojim bogovom v žrtev. Srce ga zaboli in gledal je, da jih vsakako oslobodi; pa zastonj je bil siromaku ves njegov trud, saj še to nij bilo mogoče, da bi bil do njih predril. Še dobro, da je saj te rešil, ki so bili Mesikancem ubegli, in ki so bili tako onemogli, da so komaj premikali se, kaj še, da se pojdejo tolč. Večina vojakov njegovih je bila pala, nekteri

so poginili v bitki, nekteri so utonili, nekaj pa so jih Mesikanci ujeli.

Dani se; zora svita in žarki obsevajo mrtvece, ki so zemljo pokrivali. Kortesu se zmračí pred očmi, oko se mu porosí, in solza se mu utrne po obrazu, videč, koliko zvestih prijateljev da manjka in v kako revnem stanju je zdaj vojska njegova. Palo je okolu 2000 Tlaskalcev in črez polovico Špancev. Belaskez sam z nekaj najhrabrejših poveljnikov je obležal; kolikor pa mu jih je živih ostalo, bili so razranjeni in razmrcvarjeni. Topovi in vojne priprave, vsa hrana in odbrane dragocenosti, vse je bilo izgubljeno. Ravno dragocenosti so marsikterega pogubile, kajti ž njimi obtežen se nij mogel boriti, še menj bežati, ker so bile zlatnine jako težke in tako je moral postati žrtva Mesikancem. Da se pa spomin na to strašno izgubo ohrani, imenovali so to noč, kakor jo v Novej Španiji še zdaj imenujejo: «tužno noč».

Kortes je zbiral mej tem svoje ljudi v Takubi. Ali tudi tukaj Špancem nij bilo obstanka, ker vse ljudstvo se je bilo dvignilo proti njim. Za zdaj so mogli le v Tlaskali mir imeti. Pot v Tlaskalo pa je šla na severnej strani ob jezeru mesikanskem, dočim so oni bili še le na zahodnej strani — ter so imeli potovati in tavati več dní semtertja, pa od nikogar se nadati ne kacega okrepljenja, ki so ga, oslabljeni pa onemogli kakor so bili, potrebovali kakor ozebli solnea. Zdaj nij bilo družega: ali obupati, da se nikdar več ne rešijo, ali pa na tak pot se podati. Hajd na pot!

Kdo more popisati mnogoštevne težave in nevarnosti, ktere so siromaki pretrpeli, pa še tako zdelani od boja, od lakote, od ran! Zmagovite čete

indijanske so jih neprenehoma podile, in toliko da so se prevlekli skozi puste in zaraščene okolice, živeči ob jagodah, koreninah in zelenem klasju indijanskega ječmena. Korteseva odločnost, le ta jih osrčuje. Večkrat so obupali, češ, zdaj moramo poginiti, ali Kortes jim je dal srcé, ker je sam prenašal vse težave, kakor najzadnejši vojak. V nevarnosti je bil zmeraj prvi, ali kader se je reklo: okrepite se, ali najesti, bil je vselej zadnji. Njegov divni razum ga ni zapustil v nobenej nezgodi. Žalibog, da taki duhovi so redkokdaj tako veliki, pravični pa človekoljubni, kakor je bil Kortesev.

Pet dni so potovali tolikanj tužno in težko, pa še nij bilo ne kraja ne konca tem velikanskim nevarnostim. Šesti dan pridejo v Otombo, toda strah in groza jih obide, ko z nekega brega pogledajo v dolino, vso polno vojnih čet indijanskih. Vsi obupajo, češ, tu nij moči rešiti se; le Kortes ne obupa. Le on ostane stanoviten in odvažen, tolažeč samega sebe, ker ga nobeden drug nij mogel. Vojakom pred očuje, da zdaj ne ostaje družega: ali zmoči ali pa umreti; to so vsi spoznali, zatorej so se bili vsi odločili ali na to ali na ono. Kortes porazredi svojo četico prav hladnokrvno, ter jo pelje proti sovražniku.

Sovražnik je padal kakor snopje, kjerkoli so junaški Španci britki meč vihteli. Skoraj predró v sredo vojske, in potok krvi kaže, kodi so se borili. Na zadnje pa Španci onemorejo in roke jim opešajo ravno tedaj, ko je sovražnik sè vseh strani kakor vihar vanje zgrinjal, in gotovo bi noben Španec žive glave ne bil odnesel, ko bi njihovemu razumnemu vodji nekaj na misel ne bilo prišlo.

Kortes namreč od daleč opazi prvega mesikanskega vodjo, nosečega državno zastavo, in na svojo srečo si domisli, da Mesikanci mahoma obupajo, če jim le sovražnik zastavo otme. Zatorej se zaleti Kortes z nekoliko svojih najhrabrejših častnikov prav v oni kup, ki je varoval vodjo in zastavo, se premota do vodje, ga prebode in zruši na tla. Kortsov častnik skoči s konja kakor bi trenil, otme zastavo, ter jo dá Kortesu. Ta čas se pretrese in prestraši vsa vojska indijanska, da jame begati. — Tako je rešil en sam domišljev vso špansko vojsko. da je slavno zmogla, pa tudi vele koristno. Ko so namreč pobirali ostanke mesikanske, nabrali so mnogo dragocenosti, ki so bile več vredne, ko tiste v Mesiki puščene, kajti Mesikanci so bili vse dragocenosti svoje nase pometali ko vojno krasotičje, misleči, da bodo vsakako zmagali.

Še le drugi dan prispó Španci v okolico svojih zaveznikov Tlaskalcev. Bali pa so se Španci, da se jim bodo morda še ti izneverili. Pa tega nij bilo. — Tukaj si odpočinejo naši rojaki, zavezujoči si rane. Vsem je bilo prosto, malo okrepiti se, samo Kortesu ne, dasi je prav on največ trpel. Njemu nij bilo misliti na mir in počitek. Obsut s težkimi skrbmi, snoval je zdaj to zdaj ono za svojo prihodnost, a tudi zdaj se prepriča, da njegovej hrabrosti je sreča zmeraj mila. Nenadano mu pride pomoč, ktere mu je bilo treba, kakor očesa v glavi.

Belaskez, namestnik kubanski, ne misleč niti najmanje na to, da bi mogel njegov Narvaez po repu dobiti, pošlje še dve ladji, ki sta vozili neke vojne priprave in pa živež. Ladji odjadrate prav k Verakruzu, tamkajšni častnik Kortsov pa jih lepo

v luko privabi. Nij ga ravno stalo dosti truda, da jih ujame, ter pregovori, naj služijo za naprej pod Kortesom. To je bilo že nekaj dobrega; pa še nekaj boljšega je bilo.

Nij bilo tega dolgo in glej in čudi se, spet tri velike ladje, ktere so izkrcale se na taistej obali.

Matiček: Kaj je poslal tudi te Belaskez?

Oče: Ne. Te ladje so bile jamajškega namestnika, ki je bil to brodovje oborožil, da novega sveta odkrije. Nesreča prisili njih vodje, da so brodarili do severnih mesikanskih pokrajin, koder je narod siromašen, sicer pa jako razbojski. Todni Indijanci so jih krvavo počastili, in jamajški brodniki so trpeli veliko nadlog in težav, pa še srečni so bili, da jih je usoda na Verakruz zanesla. Tudi ti se dado pregovoriti, ter stopijo pod Kortesovo zapovedstvo: po takem dobi Kortes vojakov in bojnega orodja skoraj toliko, kolikor ga je bil izgubil. S takimi sredstvi ojačen, osnuje načrt, po katerem bi vse mesikansko cesarstvo predobil. Njegovi zvesti zavezniki, zlasti pa Tlaskalci, mu ponudijo pomoč okolu 10 000 ljudi.

Bogomil: No, zdaj mu ne bo toliko prestat, ker ima tako veliko vojsko.

Oče: Ne misli, ljubček moj, kajti Mesikanci so se predrugačili, niso kakor so bili. Zdaj imajo krepkega cesarja, pametnega človeka pa hrabrega.

Janko: Morda je tisti, ki ste ga zadnjikrat imenovali. Kako se mu že pravi? A, že vem, Ketlavaka.

Oče: Ne, ker ta pošteni človek, ki je bil Mesikancem na čelu one tužne noči, je bil že umrl.

Peter: A? kaj je tudi on poginil?

Oče: Nij prec umrl, ampak je še malo živel, ko je bil mesto od Špancev očistil. Ravno je

pripravljaj, da bi se Španci nikdar več ne povrnil, na, pa umrje na tistej bolezni, ki so jo bili Evropejci v Ameriko prinesli.

Nikola: Ktera bolezen bi le mogla ta biti?

Oče: To so bile koze, za ktere Mesikanci do zdaj še vedeli niso; te koze so Mesikance dobro preštele, tako da jih je na tisoče in tisoče pomrlo. V tem umrje tudi Ketlavaka, namestu njega pa izvolijo za vladarja nekega Montezuminega rojaka, Gvatimozina po imenu.

Ivče: Je li bil ta hraber človek pa korenjak?

Oče: Tete vendar, pa še kako hraber je bil in pameten! Tudi ta je odločil, Špancem upreti se, poloviti in pobiti, zatoraj skliče neštete trume svojih rojakov, divjakov, ki so bili vsi pripravljeni biti se, kajti boj in človeška mesojeda, to dvoje je bila njih glavna in najslaja stvar.

Miroslav: Ubogi ti Španci, ki ne vedó kaj jih čaka, morda se bodo še kesali, da tako usilujejo svojo omiko.

Oče: Bomo videli! — Kortes je slišal o mesikanskih bojnih pripravah, ter spozna, koliko nevarnosti in težav ga spet čaka, pa teh je bil že ves navajen, ker njegova hrabrost se ničesar nij strašila in zatoraj se veselo in srčno postavi svojej vojski na čelo, ter potuje — kam? to bomo slišali jutri.

14. povest.

Milče: Dajte oče, dajte, pripovedujte nam!

Oče: Precej dete, precej! — Kortes se postavi svojej vojski na čelo, ter odpotuje naravnost v Mesiko.

Ko pridejo do prvega mesta Tezenka, takoj izidejo prednje poslanci ondotnega kazika, noseči znamenje miru, in proseči ga, naj pride sè svojo vojsko v njihovo mesto, kjer bo dobil vsega, kar je Bog ustvaril. Pristavijo pa tudi, naj svoje zaveznike zunaj mesta pusti.

Vsi jamejo sumnjati, če jim pri tem kaziku ne pojde za glavo. Zatorej sklenejo, da pojdejo sicer v mesto, toda prav oprezno in ne tisti dan, kateri kazik želi, ampak še le drugo jutro. Ta srečni domišljeji reši vsem Špancem življenje. Ko prihajajo drugi dan v mesto, najdejo vse pusto in prazno, kakor da bi bilo vse črez noč pomrlo. Še le tedaj, ko je Kortes vso svojo vojsko po najlepših krajih porazmestil in ves veliki trg zasedel, se pokažejo nekteri stanovalci. Od teh pa izvedó: da kazik je prešle noči vse upotrebil in storil in pripravil, da Špance uniči, in ker Španci včeraj niso koj prišli, se je kazik zbal, da bi bili za njegove osnove in kovarstva seznali, in zatorej jo je od todi popihal.

Kortes je bil že s tem zadovoljen, da je kaznil zvijačnega kazika saj na toliko, da ga je odstavil od te časti in namestu njega imenoval družega, o katerem so sami prebivalci dejali, da je najsposobnejši. Ta človek je bil mlad in ljubezniv, okreten in dober, tako da mu je Kortes precej zagotovil svoje prijateljstvo. Da je postavil novega kazika, to mu je veliko pomaglo, ker zdaj je smel šteti mesto mej svoje prijatelje. Pa tudi novi kazik mu je moral biti hvaležen in toraj zmeraj s Kortесom držati. Kortes ostane še nekaj dní v mestu, dokler se dobro ne pripravi za napad na Mesiko.

Ferko: A čemu se mu je bilo treba pripravljati, kaj nij mogel mahom udariti?

Oče: I seveda; ali potlej bi se bil morda vračal brez glave. Nij tako, ljubi Ferko, naš Kortés je bil čestit mož, ali premoder, da bi se bil slepo kam zaletaval in poskušal, kar je nemogoče.

Mesikanci so se bili od vseh strani prav dobro zgradili. Potrgali so vse mostove po nasipih in na luknjah, kar najbolj so mogli, da bi le sovražnik svojih mostov ne mogel porazstaviti. Gvatimozin, modra glava, oboroži si vojake z loki in bodeži, da se morejo braniti od daleč in od blizu. Največ je zaupal v neštevne čolniče, iz katerih bo Špance vznemirjal, ko bodo po nasipih na mesto udarjali.

Kortés koj izprevidi, da nikakor ne bo môči osvojiti tega za zdaj preutrjenega mesta, in da mora imeti vojnih ladji, ki bodo one čolniče preganjale in podpirale drugo vojsko, ki pojde po nasipih v mesto. Kdo mu jih bo pa dal? Kdo mu jih bo pa naredil, ki so bili v celej vojski le trije ali štirji tesarji? Les bi bilo treba sekati v tlaskalskem gojzdu, ali vsa vojska njegova bi ne bila mogla prenesti tega lesa, ko bi bila nosila ga tudi le od Tezenka.

Pa kolikor večje so bile nevarnosti, toliko manj je zanje maral Kortés, nenavadni ta človek, in toliko bolj je želel, da jih čem prej zmôre. Onim tesarjem pridruži pomagače Tlaskalce, in dokler so ti les sekali, si Kortés podvrže vso mesikansko okolico, da mesto od nikoder nij moglo dobivati hrane. Nektera mesta si pokori siloma, druga se mu dobrovoljno predadó, nekoja pa se ž njim celó spoprijateljijo. Gvatimozinu je bilo pač težko pri

srcu, ko je slišal, kako se mu podložniki izneverjajo. Poskušal je Kortesu prepričati, da bi mu še drugih ne premotil. A zastonj se je trudil Gvatimozin; vendar je ostal pri tem, za kar se je bil odločil, da bo glavno mesto do zadnjega branil.

Nenadoma pa lopne Kortés v toliko nevarnost, da v 24 urah je imel svoje življenje in svoje nesrečno podjetje dokončati.

Otroci: A — ah!

Oče: Ko vam to pojasnim, boste videli, kolika je bila njegova modrost in srčnost.

Veste že, da Narvaezovi vojaki so dragovoljno se pokorili Kortesu, pa le zato, ker so nadali se, da bodo pod njim najhitreje nagražili dragocenosti. ter obogateli brez težav, kar zlahkoma. Kar so doslej prestali in kar jih je še čakalo, namreč udariti na Mesiko, to jih pa tako raznejevolji, da so močno kesali se, ki so šli pod njegovo zapovedstvo. Neki prosti vojak, z imenom Vilefanja, ki je bil hraber pa tudi ves zvijačen, je na tistem držal z Belaskezom, ne s Kortésom. Ta človek spazi takoj nezadovoljnost svojih drugov, ter jih obdelava vsacega posebej: da bodo Kortésa ubili, pa družega vodjo si izbrali, ki jih bo peljal nazaj na Kubo.

Zarotniki se pogovorè, da se bodo okolu Kortésa zbrali, ki bode sè svojimi največimi častniki pri obedu sedel, pa v roke uzet pisma, ki so prispela čez Vera-kruz iz Španske, da ga bodo preboli tisti hip, ko bode odpiral zamot pisemski.

Vse je bilo gotovo, vse pripravljeno, da izvršijo to gnjusno dejanje. Zarotniki so se tako pozorno dogovarjali, da Kortés in prijatelji njegovi kar ničesar niso mogli doznati.

Noč se je bila storila. Zaklétniki se snidejo poslednjikrat. Hudobno to dejanje je bilo tako skrivano, da ga nihče pod solncem nij mogel vedeti, razen onih, ki so bili vanj posvečeni, in pa onega, ki tudi po noči vidi, ki pozná vse skrivnosti človeškega srca. Bog je vedel za ta nesrečni naklep; njegov migljež more obelodaniti črno zlôbo in razgnati meglo nesreče, ki se je gostila nad Kortesoovo glavo.

Neki zarotnik je bil skoraj najljubši Kortesoov tovariš, in to ga je takó stiskalo in strašilo, kakor da bi mu kdo srce trgal. Kolikor bolj se je bližal tisti dan, kateri ima Korteso umreti, toliko bolj ga je srčnost zapuščala, toliko bolj so ga mravlje spreletavale, kader je na to dejanje pomislil. Sam seboj se je boril kakor obupnik. Duša ga je pekla, kakor bi bila v samem trnju, in to je trpelo tako dolgo, dokler v Kortesoov stan ne pribeži in mu ne odkrije, kaj so nameravali.

Korteso ostrmí, pa se hitro zbere, ter osnuje, kako bo delal. Spremljan od nekoliko častnikov, gre takoj v stan Vilefanje.

Ker je tako nenadoma prišel, nij mogel Vilefanja tajiti svoje nakane, niti se braniti. Hipoma ga zapró in Korteso mu potegne izpod prs neki papir, in misleč, da je v njem gotovo kaj o zaroti, stopi malo na stran, da ga prečita. In res, bil je popis vseh zarotnikov. Korteso se prestraši in prebledi, čitajoč zlasti neka imena, imena, o katerih je menil, da so mu zvesti. Ali moder kakor je bil, ne pové nikomur nič, ter molčí kakor bi drugih zarotnikov ne vedel. Kazni le jedinega četovodjo te zarote, ki je sam obstal svojo namero, ter ga dá pred njegovim stanom obesiti.

Drugi dan zjutraj skliče vso vojsko. Vsem krivcem je glasno tolklo srce, ker za svoje dejanje niso nič dobrega pričakovali. Kortes pride prednje, kakor navadno, vesel in neprestrašen. Nato jim pripoveduje, kako se mu je bil Vilefanja izneveril in kako ga je kaznil, ter pristavi, da so Vilefanjo zastonj prašali in izpraševali, da bi jim še druge krivce naznanil, da pa ničesar niso mogli izpraviti iz njega. Pravi jim, kako ljubo mu je, da izdajec nikogar nij ovadil, ker grozno bi mu bilo žal, ko bi morali še drugi tej kazni zapasti. Govor svoj končuje s tem, da jih prosi, naj mu vendar povedó, ktero njegovo delo jim nij po volji, da bo svoj pogrešek mahoma popravil.

Krivcem se odvali težek kamen od srca. Spet si malo oddahnejo, veseleči se, da jih nij izvedel; zdaj sklepajo, da zanaprej bodo zvestejši svojemu razumnemu vodji. Tako si ohrani Kortes, potlačivši svojo pravično srditost, veči del svoje vojske, in kolikor je imel poprej izdajnikov, toliko je imel zdaj trdnostvestih prijateljev. — Toliko se stori, kader zna človek strasti svoje obrzdati.

Dobro je poznal Kortes človeško srce; dobro je vedel, da po lenobi in brezdelnosti se izpridi tudi najboljši človek. Zatorej hiti, da onim vrtoglavcem dobi kaj dela, da ne bodo imeli časa, izmišljati si take zlobnosti. Sreča mu posluži kakor nalaš. Naznanijo mu namreč, da imajo lesa že za 13 vojnih ladij, ki ga je treba samo prenesti s tlaskalskih hribov. Ta prenos so imeli opraviti indijanski nosilci, Kortes pa jim je moral pridati še dobršno število Špancev, da jih branijo pred napadi Mestikancev, ki so se semtertja gonili. Zato odloči bivše,

a le njemu znane izdajce, katerim načelo postavi Sandovala, opreznega vodjo, zvestega in hrabrega možaka, v kterega je največ zaupal.

Kolikorkoli je bilo doslej potovanja, težega od tega gotovo nij bilo. 8000 nosilcev je šlo po sredi, nosečih planke in deske, in vesla, in jambore pa železje. Odspred, odзад, po obeh straneh je šlo 15000 tlaskalskih vojakov, mej njimi pa so bili porazpostavljeni posamni Španci, ki so jih urejevali in pa vadili, kako morajo hoditi v redu. Ta debela vrsta je obsegala čez miljo hoda. Sandoval sam načeluje in vodi sprednji del vojske, zadnji del pa izroči mlademu Tlaskalcu, Čečimikalu z imenom.

Peter: Kaj nij bilo več tistega Žikotenkatla? O njem že zdavnej nijsmo slišali ničesar.

Oče: Žikotenkatla nij več.

Otroci: O! kam je prešel?

Oče: Pa slišimo nekaj o Žikotenkatlu. — To je bil, kakor veste, še mlad človek, ošaben pa bojevit, ki nij mogel prenašati, da bi bil komu pokoren, najmanj pa tujcu. Morda je bil tudi ojstroumnejši od svojih rojakov, da je takoj izprevidel, kako je vse zastonj Špancem protiviti se. Vendar se predrzne Tlaskalo puntati proti Kortesu, ko je bil drugikrat semkaj prišel. Žikotenkatel nij imel sreče, kajti vse osnove njegove mu veter raznese, to je, njegovi lastni rojaki ga zapró, in sam njegov oče ga obsodi, izročivši ga španskemu vodji, naj on obsodbo izvrši. Kortés pa tega nij hotel, ker mu je bilo preteško, da bi prelival kri tako mladega junaka, sina svojega vrednega prijatelja, ampak mu odpusti, ter ga pelje seboj v Mesiko.

Ali tudi to blago Kortesevo dejanje ne poniža Žikotlenkatlove napuhnjenosti, in ne omeči njegove ukljubnosti.

O vsakej priložnosti je grajal španske postopke, je zasramoval španska podjetja, prizadevajoč si tudi, da spunta proti njim svoje rojake. To se naznani tlaskalskemu zboru; zbor pa Kortesu tako-le sporoči: »Vsakteri, ki buni vojsko proti zapovedniku, mora umreti. Naj postopa Kortés s puntarjem Žikotlenkatlom, kar more oestro, kajti ko bi se tudi k njim povrnil v Tlaskalo, bi ž njimi drugači ne ravnali.« Kortés namisli, da bo raje še z lepo ravnal s tem vrtoglavcem, morebiti da po tem potu kaj doseže. Pošlje po njega, naj se pritoži, ako mu drugi krivico delajo, da dobi zadoščenje. Pa tudi o tem neče slišati ničesar. Ker torej neče priti z lepo, pošlje Kortés stražo, naj ga siloma privlečejo predenj, da ga zasliši. Žikotlenkatel pa se stražnikom uprè, se ž njimi sprime in ruje, dokler v težkih ranah duše ne izpusti. — Toliko o tem prenesrečnem človeku, ki bi bil mogel biti drugi Caesar ali Hannibal, da je imel nekoliko boljšo srečo.

Nekdo: Škoda ga je.

Oče: Čečimikal, ki sem vam ga malo prej napovedal, je bil človek taiste kali; prav tako predrzen je bil, hiter, trdoglav, kakor je bil Žikotlenkatel; in ne le da je bil ošaben, tudi zvijačen je bil pa bahat. Jezil se je, da ga Sandoval spredaj nij namestil, češ, da takšen vodja, kakoršen je on, mora biti zmeraj spredaj, da se cela vojska nad njim zgleduje. On nij iskal samo tedaj, ko so udarjali na Mesiko, da bi prvoval, ampak je hotel pri vsakej priložnosti najprvi biti. Nihče na svetu bi mu ne

bil tega predokazal, kar si je bil on v glavo utepel; zatorej se mu Sandoval dragovoljno pridruži, ter z njim skupaj vodi zadnji oddel vojske.

Preiti pa so morali čez 15 milj, vse to po hribih in po gojzdi. Pogostoma so opazili cele čete Mesikancev, ki so jo vselej potegnili, videvši, da so Španci vsaki čas na boj pripravljeni. — Naposled se vrne Sandoval srečno v Tezenko, prestavši na potu veliko nadlog. Kortes ga veselo sprejme in prijateljski objame.

Priševši blizu Tezenka, zahteva Čečimikal, naj malko počasneje postojе. Kaj mislite, čemu? Samo zato, da nase dene najlepše perje in drugo indijansko lepoticje: «kajti zdaj» — je dejal — «pojdem skoro v boj, pošten vojak pa mora biti olepšan, kakor bi šel na svatbo». Ko te bahavosti Kortesu povedó, ga nij dosti čislal, vedoč, da prava srčnost in sploh vsaka prava zasluga se lepo čedno zamolči. Zgodovina nam niti besedice o tem bahaču ne pové, kaj je delal in kako je končal, slavno ali sramotno.

Dokler so Španci s tem se mučili, da vojne ladje sestavijo, se nekaj pripeti, česar je vsa španska vojska se veselila.

Kortes namreč je bil že zdavnej več častnikov poslal na Hispanjolo, da mu čem prej pripeljejo kolikor toliko vojske na pomoč. Dolgo so jih bili čakali, zdaj so jih vendar pričakali, kajti glas dobé, da štiri ladje so v Verakruz prispele, ter pripeljale 200 vojakov, 20 konj, 2 topa in silo drugih vojnih priprav.

Odvažno in živahno so delali zdaj ladje. Mesikanci so res dan na dan Špance napadali, da bi jim kakorbodi ladje sežgali, ali zastonj so se nape-

njali, dokler je bil Kortes tako oprezen, vojaki njegovi pa tako odločni odbojniki. Ladje zgotové, ter jih spustè v jezero. Vsi gledalci jamejo upiti od samega veselja, in to upitje se je razlegalo po vsej okolici. Vsi upirajo oči zdaj v ladje, zdaj v dičnega moža, ki je pri vseh zaprekah Mesikancev postal jezera gospodar, jezera, ki je bilo največa bramba obsedene mesta.

Kortes odloči, da bo mesto napadel, in sicer od treh strani. Svojo vojsko razdeli na tri oddelke. Sandoval je vodja prvemu oddelku, ter je imel udariti od Tezenka; Alvarado dobi drugi oddelek, da napada od Takube; tretji oddelek pa dá Olidu, da predira od Kukuna. Vsi trije so morali iti po nasipih, ki so od teh strani vodili tja v mesto. Kortes sam pa je napadanje podpiral, vodeč svoje ladje na jezeru.

Takoj odide vsaki poveljnik na svoj odločeni kraj. Alvarado pa Olido uničita že na svojem prvem potu tista umetna vodišča, ktera so umeli Mesikanci narediti, da jim je pitna voda iz hribov tekla v mesto. S tem se začnó one velike težave, ktere so morali meščani odslej trpeti.

Odslej ne mine niti en dan, da bi kri ne tekla. Vojne ladje imajo dosti opraviti s čolniči, katerih je bilo toliko, da jih je bilo komaj pregledati. Slabih čolničev so nekatere zapodili, nekatere vse razbili, le onim se nij tako odsedalo, ki so borili se po nasipih. Španci poderó vsaki dan kako branišče mesikansko, namestu njega postavijo pa svoje mostove. Ker je pa Špance veliko pameti naučila ona tužna noč, se vračajo vsaki večer na kopno, a Mesikanci vsako noč popravijo, kar so jim Španci po dnevu porušili in podrli. Španci so bili toraj zmeraj na enem mestu,

dasiravno so prelili veliko krvi, dasiravno so se mučili in delali in napenjali, da bi človek mislil, zdaj, zdaj jih mora konec biti.

Kortesa je vele grizlo, da mu sreča ne gre na roko, naposled pa zbere vse moči, da izpelje, kar je namenil: ali zmagati ali pa pod mesikanskimi zidovi poginiti. Kakšna je bila ta odločba in kakšne nasledke je imela, to boste slišali jutri.

Vsi: O ne, ne, ljubi, presladki oče, danes, zdaj prec nam povejte!

Oče: Jutri homo, jutri, kakor sem rekel, za danes je dosti.

15. povest.

Ko udari ura, o kateri so oče svoje pripovedovanje začenjali, bili so otroci že skupaj, pa mirni in tihi, da bi se bila miš slišala, ko bi bila po sobi — hodila. Še bolj zamolknejo pa, ko tudi oče sedejo tiho na svoje mesto, pazljivi so pa bili tako, da nihče nij očesa ž njih obrnil. Nato pa jamejo oče tako-le govoriti:

Prav delate, dragi moji otroci, da tolikanj pazljivo pričakujete prevažne zgodbe. — Pa ne veselite se je. Ne bo drugače, nego da slišite kaj tacega, kar vas bo včasih zapeklo in zasklelo, včasih vam bojo pa tudi lasje sršeli strahu.

Pravil pa vam bom, da si dober nauk iz zgodbe posnemate, in da širite mir in blagostan, kader vam bo moči. Pomislite: kri nij voda. Človeška kri je najdraža stvar na svetu, in Bog bo tirjal odgovor za vsako kapljo, ktero vladarji in vodje narodov prelijejo, kajti vojska nij igrača.

Kortes se torej odloči, da bo gledal, kako bi mahoma končal to dolgo in hudo vojskovanje. Za drugi dan ukaže, da morajo vsi na enkrat naskočiti in da vsaki vodja sè svojo četo predrè tja noter v mesto in se tam utrdi. On sam pa je hotel voditi one, ki so imeli kujakanski nasip premôči, trdno odločivši, da nikakor ne bo odstopil, naj ga stane karkoli če, in da mora v mesto priti.

Ta grozni dan zasveti, vsaki vodja se na čelo postavi svojemu oddelu, in boj se začne. Strašno je bilo gledati, kako srdito se Španci boré, kako razjarjeno se bijejo. Zlasti v onem oddelu, ki ga je Kortes vodil, videti je bilo takorekoč čudeže hrabrosti. Vse je trl in mlel pred seboj. Zažene se črez predrtine, kakor bi letel na perotih, ruši in podira ogradbe in branišča sovražnikov, prebada in seka, kar mu je na poti, ter dere za bežečim nasprotnikom v mesto.

Ali tudi tukaj se Kortes varuje prenaaglit se, in slepo polakomiti se srečnega uspeha, dasi je bil v mesto priletel, kakor bi ga bil veter prinesel, ampak modro skrbi, da bi se mu slaba in huda ne godila, ko bi ga sreča popustila, zatorej ponamesti svoje ljudi pri predrtinah, in na čelo jim postavi Juljana Aldaretskega. Ta častnik je bil prišel iz Hispanjole. Kortes ga pusti z naročilom, naj one luknje zadeluje, dokler se bodo drugi tolkli. Nesreča, da je bil ta človek preslavoželjen, ki je mislil, da mu je sramota, ko bi on tukaj stražaril, drugi pa si slavne vence spletali. Po takem se ne briga za Kortesovo zapoved, pa se zaleti v najhujši ogenj, da se udeležuje nevarnosti in slave svojih tovarišev. — Gvati-mozin se oveseli, čuvši, kako nespametno so jo Španci

udeli, ter se okoristi s to priložnostjo. Ta hip zapové, naj se nekoliko oddelkov mesikanskih po skrivnih potih privleče na tisti nasip, naj se utrdijo pri predrtinah in naj jih razširijo in povečajo. Vsej drugej vojski pa, ki se je sè sovražnikom tepla, po mestu zapové, naj po malem beží, vabeča sovražnika zmeraj bolj in dalje v mesto. Kortes, ki se je bil stem uštel, da bodo njegovi vojaki izvrševali njegovo zapoved, preganja sovražnika iz ene ulice v drugo, z enega trga na drugi, dokler ga Mesikanci na oni kraj ne privabijo, kjer ga je čakal Gvatimozin sè svojo najmočnejšo vojsko.

Ta čas pa zaori iz glavnega hrama zamolkli a slovesni glas na sviralu, vojnemu bogu posvečenem. Ta glas je bil geslo Mesikancem, da se morajo junaški boriti, smrt zaničevati in do zadnjega diha orožje vihteti. Kakor bi trenil, napadejo ljuto Špace; vsa hrakrost Špacev, vsa njih vojna umetnost jim ne pomôre, da bi se toliki moči branili. Jamejo se umikati, s početka lepo v redu, braneči se, pozneje pa stekó. Zdaj se Mesikanci še huje razjarijo, Španci in Tlaskalci pa bežé, koder kdo more, ter pritekó do nasipa, ali o groza, po nasipu najdejo sovražnika!

Zastonj je prosil Kortes svojo vojsko, naj se ustavijo in porazredijo; vsaki je slišal, kaj se mu pravi in vendar je le vsaki na to gledal, kako reši samega sebe. Vsi beguni poskačejo v vodo, kjer si najdejo gotovo smrt, kajti, sovražnik priplava na svojih čolničkih, ki nekatere pobije, nekatere pa žive ujame. Nesreča, da je bil ta del od jezera tako plitev.

Kortesa, videčega svoje brate v sili, je srce peklo, da sam nase nij pazil. Zdaj išče tega v vodi,

zdaj onega, le onega pa trga iz sovražnikovih pesti. Naenkrat — mrzel pot me obliva, ki na to pomislim — naenkrat pa Kortesa ujame šest mesikanskih vodji.

Vsi: Oh, o joj!

Oče: Ter ga ukaje odpeljejo.

Nekdo: To je strašno!

Oče: Dva njegova časnika to spazita, in takoj odločita, za milega se vodjo žrtvovati. Zagrabitava sovražnike, se bijeta ž njimi, ter pogineta, pobivši poprej one, ki so Kortesa držali. Tako ga oslobodita.

Vsi: O, to je lepo!

Oče: Kortese uide ves krvav. No, pa vse te rane bi bil lahko prestal, ko bi le toliko ljudi izgubil ne bil. Jezero Tlaskalcev mu pogine, in črez 60 Špancev jih nekaj pade, nekaj pa so jih sovražniki ujeli. Pa tudi oni, ki so sovražniku ušli, so dobili hude rane. Kortesu je srce trepetalo, in ko se zmračí, zmračí se tudi njemu pred očmi, premišljajoč strašno grozoto.

Žvečer vidijo vse mesto razsvetljeno. Slišali so tudi molkli zvok vojnih sviral in divje klicanje zmagovalcev, ki so se pripravljali, da proslavijo svojo barbarsko zmage svečanost. Veliki tempel so tako razsvetlili, da se je celó zunaj mesta videlo, kako se duhovni pripravljajo, da pokoljejo nesrečne ujetnike. Ah, to je bilo grozno gledati! Špance je to silno bolelo; kako ne? saj so videli mej ujetniki svoje tovariše, poznali so prijatelje svoje po belej kože, in videli so, kako jih vodijo okolu in silijo, naj plešejo pred maliki, pred bogovi, preden bodo žrtvovani; in celo njih glas so slišali, kako so ječali, ko so na žrtvišče hodili. Tužnega in žalostnega Kortesa so solze polivale.

Matiček: O grdobe mesikanske! Taki ljudje
niso vredni, da živé.

Bogomil: Ne bom jih miloval, ko bi jih tudi
na kosce sesekali.

Mati: Pa kako to Milček, da si tako ojster?

Bogomil: Zato mati, ker so krvoloki, ker
ljudi koljejo pa žró kakor teleta.

Mati: Če jim pa njih vera to zapoveduje?

Bogomil: Res je, pa ravno zato ne sme biti
take vere.

Oče: No, le potrpite, otroci, jih boste še lahko
milovali ali pa ne. Zdaj pa mene poslušajte.

Kortesovo stanje je bilo jako težavno, tako
neugodno da bolj nij moglo biti. Vojska njegova je
izgubila srce, sovražnik njegov pa je bil dan na dan
ošabnejši, močnejši. Tako predrzni so postali, da so
Kortesov tabor napadali, in da so Španci sè zavez-
niki vred komaj se jih ubranili. Še bolj strašna pa
je bila zvijača, katero si je bil izmislil Gvatimozin,
da Špance pogubi. Razposlal je po vsej deželi glave
ubitih Špancev, razglasivši, da kri teh tujcev je umi-
rila jezo vojnega boga, kateri je obljubil, da v osmih
dneh bodo poginili vsi tujci.

To novico slišijo tudi španski zavezniki, ter se
odtrgajo od Špancev. Ker so trdno vrjeli to vražo,
ter mislili, da njihov bog jih bo uničil, da niti sledu
ne bo za njimi, prenehali so občevati z ljudmi,
kteri so zapali kazni božje. Tudi Tlaskalci so začeli
se umikati in Špancev se ogibati. Kortés je pokazal
tudi tukaj svojo modrost. Da bi zavezniki od njega
ne odpadali, zapové vsej vojski, naj osem dní v so-
vražnika nič ne dira. Mej tem pa utaborjuje in utr-
juje, ter se ogradi z ladjami, pričakovaje usodni dan,

ki so ga na njegovo srečo tako natanko napovedali. Osem dni mine, pa nihče se jih ne dotakne; zdaj spregledajo zavezniki, ter vidijo, da so jih Mesikanci prevarili, česar nasledek je bil, da se trdneje oklenejo Špancev. Drugi zavezniki pa so mislili, da vojni bog sam vara Mesikance, ker jim je pogin namenil. Ti pa še drugi se pridružijo Špancem, tako da je Kortes v kratkem imel, se reče novih in starih zaveznikov, kaj pravite, koliko? 150 tisoč jih je imel. Vidite, otroci, taka je sreča; zdaj vidite, kako se spreminja.

To silno pomnoženje svoje vojske ga pa nij prevzelo, ampak je bil še previdnejši ko doslej. Mesikancem ponudi mir, kakor je bil delal dosehdob; Gvatimozin pa vse ponudbe oholo zavrže.

Zatorej se začno znova biti. Kortesu je bilo zdaj lahko vse mesto tako opasati, da si od nobene strani živeža nijso mogli dovažati. Od tega pride, da zagospodari huda lakota. Njej se pridružijo še razne kužne bolezni; prebivalci pa, stiskani kakor so bili sè vseh strani, cepajo kar na tisoče.

Mejtem se Kortes premika zmeraj bolj mestu. Ali se preskrbí za vsakteri korak, ko bi se mu sreča spet izneverila, da bi od kopnega odtrgan ne bil; in ko prežene sovražnika z nasipa, takoj pusti zaveznika pri predrtinah, da jih varujejo. Na vseh treh nasipih pritira do mesta, zavarovavši se na vsakem nasipu. Gvatimozin mu ne pusti ne pedí zemlje, in Kortes si mora vsaki stopaj z orožjem pridobiti. Španci predró še dalje, zažgó tisto mesto, kar so ga pridobili, ter ga utrdijo z ogradami. Na velikem in glavnem trgu so se imeli zbrati vsi trije oddelki vojske. Prvi se pretolče nanj Alvarado sè svojo četo,

za njim Kortes, ki se je bil Olidovej četi na čelo postavil in Mesikance prepodil tjakaj, kamor jih je bil že tudi Alvarado pregnal. Sandoval stori takisto. Gabno mrevarenje je bilo povsod.

Tri četrtine mesta so doslej osvojili in zažgali. V zadnjej četrtini pa se Gvatimozin utabori sè svojo najboljšo vojsko. Toliko, da še te niso napali, ko ustavi Kortes boj, da bi se kri ne prelivala, ponudi Gvatimozinu mir, misleč, da zdaj, ko mu voda v grlo teče, ga bo vendar sprejel. Soditi je bilo, da bo mir, zakaj tri dni je bilo vse mirno, dasiravno se zaradi primirja niso niso ničesar dogovarjali.

V tem času sta bile obe stranki druga tik druge, le velika jama jih je delila narazen. Na obeh straneh je bilo vse pokojno, le zdaj pa zdaj se je kakšen Mesikanec izza svoje ogradbe prikazal, se Špancem grozil, ter jih opsoval. Nekatere so Španci le bolj zaničevali, predrzneje so pa že pošteno kaznovali. Nekaj tacega zadene Mesikanca, ki je bil velik kakor Goljat, in ki je nase dejal bodež pa ščit nekega žrtvovanega Španca, ki je Špance grdo opsoval in na boj klical.

Marsikteri Španec je bil pri volji pošteno ga izplačati za njegovo predrznost, ali Kortes tega nikomur ne dopusti; naznaniti pa mu da po tolmaču, da neki mladeneč, na kterege s prstom pokaže, se ga bo polotil, če pripelje še deset svojih tovarišev, da vsim zaporedoma vratove zavije. Ta mladeneč je bil Kortesov plemič, Markado po imenu, ki je imel še le 16 let. Mesikanci se razjeze nad tem zaničljivim odgovorom, ter začno še grje psovati in Špance zasramovati. Markado pa misli, da to vse na njega leti, ker je bil vodja s prstom nanj pokazal,

ter prekorači jamo. Brž skoči k Mesikancu, ga prime in zvali na zemljo, kakor je bil dolg in širok. Vsem se to djanje dopade, in ko se vrne, izroči vodji ščit in bodež, ki ga je bil Mesikancem otel; vodja ga objame, ter mu sam opaše meč kot darilo za njegovo hrabrost.

Gvatimozin se odteguje dan na dan, češ, da bo že sam prišel in o miru se dogovarjal. Pa vse to je bila sama pretveza, da bi toliko na njega ne pazili in da bi bolj skrival svoje namere. Gvatimozina so nagovarjali njegovi ljudje, naj varuje svojo osebo, naj gre po svojih pokrajinah, in naj na noge dvigne vse ljudstvo, in naj se še enkrat spoprime s svojimi sovražniki. Pripravijo, česar koli je bilo treba, da pobegne. Tropa Mesikancev stopi v čolnice, ter smelo napadejo vojne ladje Špancev, da bi mej tem se lažje izmuznil njihov vladar. Zastonj jih Sandoval straši, streljajoč slepo nanje, Mesikanci kar pred njega priplovejo, da bi se šli na pesti.

V tem metežu spazi Sandoval nekoliko čolničev, kateri hitro veslajo črez jezero. Misleč si že, kaj da bi moglo biti, hiti za njimi, loviti jih. Ko Mesikanci vidijo, da so zajeti in da se Španci pripravljajo nanje udariti, prestanejo veslarji čolne goniti, vojaki odložé orožje, ter jokaje prosijo za življenje svojega vladarja. Špancam srce zaigra, ko vidijo, kolika čast jim je, da so ujeli samega cesarja. Gvatimozin sam stopi prednje, ter jim naznani da je njihov ujetnik, To se zgodi 15. avgusta l. 1521. S tem propade tudi mesikansko cesarstvo, ko so mu Španci največega kazika ujeli.

Španci hité, da pripeljejo svojege ujetnika pred Kortesa. Kakor hitro se mu o tem sporoči, gre sam

na obalo jezera, ter ga sprejme veselo in spoštljivo. Gvatimozina razveseli ta Korteseva uljudnost, ter gre prijateljski v Kortesev stan. Nato pa vstane Gvatimozin, ter reče po tolmaču: «Delal sem, kakor sem mislil da bo prav; zdaj nijsem nikomur na korist, pač pa za breme svojemu gospodarju; zatorej primate za meč in porinite mi ga v srcé, ker sem toliko življenja zastonj pomoril.»

Ko izvedó Mesikanci, da so jim Španci vele kazika ujeli, se predado. Španci postanejo zdaj gospodarji vsega mesta. Prve dni je vse poskakovalo od veselja, da so vojsko tako srečno dokončali; ko pa vidijo, kako malo so dobili plena za tolike nevarnosti in težave, se jim veselje v žalost spremeni: Veliko hiš je bilo upepeljenih in marsikoja dragotina ž njimi. Kar je bilo blagá v cesarskeji blagajnici to je dal Gvatimozin — v tem je pač nespametno počel — vreči v jezero. To dejanje je bila njegova nesreča. Španci so na glas mrmrali zdaj proti Gvatimozinu, zdaj proti svojemu vodji, kriveči ga, da je večino tega blaga sam pokral.

Kortes jih dá miriti, pa zabadava. Aldereto, ktereja je bil imenoval kraljevskeja blagajnika, skoraj siloma zahteva, naj se mu predá Gvatimozin in pa njegov prvak, ker ga hoče prisiliti, naj mu pokaže kraj, kam je vrgel blago.

Otroci, tukaj imate vzgled, kako se more tudi sicer plemenit in blagosrčen človek ponižati, kader se v sreči prevzame.

Obedva denejo na muke, saj veste, taka je bila tedaj sodnijska navada, skoro po vsem izobraženem svetu, po vsej Evropi. Gvatimozin je prenašal prav stanovitno vse muke. Njegov prvak ga je verno

posnemal, ali ko je bilo njegovo trpljenje najhuje — pravijo, da sta ležala na živem oglovju — začne stokati, vekati, upiti, s pogledi proseč svojega gospodarja, naj mu dovoli, da pové, kolikor vé. Gvatimozin ga razume, ter reče: «Meniš li, da jaz na cvetlicah ležim?» Te besede podpró mesikanskega prvaka, da ničesar več ne zine.

Kortes je bil slišal kričanje, in ko je bil baraje izvedel, kaj se godi, skoči koj na noge, ter reši siromaka, ukazavši, da ta stvar se nikakor ne smé nadaljevati. — Danes bodi teh nečlovekosti zadosti!

16. povest.

Oče: Še enkrat bom odvil zastor, da vidite zadnji prizor velike te mesikanske žaloigre, potem smo pa pri koncu.

Nekdo: Po takem še nismo na koncu.

Oče: Ne še, pa dolgo ne bo trpelo, da bomo saj za zdaj.

Ko so bili glavno mesto predobili, podvrgli so si vse druge narode mesikanskega sveta. Med tem pa ne dobi Kortés nikakoršnega odgovora sè Španskega, in toraj nij vedel, s kakim očesom da gledajo tam njegova dela. Naposled se izkrca ena ladja v Verakruz, na kateri se je bil pripeljal neki Tapija. Kaj menite, čemu so ga poslali?

Janko: Morda za to, da Kortesa odstrani, pa samega sebe na častno stópinjo postavi.

Ferko: To je grdo.

Oče: Res je tako; to je nehvaležno, po španskih postavah je imel Kortés kaznovan biti.

Ferko: Kako to? saj ničesar nij zakrivil!

Oče: Bodi temu kakor hoče, nam pa tudi ne pripada, da bi sodili in razsojevali kraljeva dejanja in njihova nasilstva. Tudi nje čaka sodba, ko bodo odgovarjali za svoje kraljevanje, pa bodo videli, jeli so pravično ali krivično s Kortесom postopali.

Preidimo k stvari. Ta človek je bil priprost in mlačen; Kortес, bistroumen kakor je bil, ga je vedel z raznimi pogovori in predstavami in opravičevanji tako zmešati in zaplesti, da se ta vodja prestraši, in da je raje se vrnil, kakor bi bil izvršil, kar mu je bilo gledé Kortеса naloženo.

S tem pa nijso bili razpodeeni tisti črni in hudi oblaki, ki so se kopičili nad Kortесovo glavo. Da se reši teh nadlog, pošlje poslance h kralju. Saj veste, da ondaj je bil Karl španski kralj.

Vsi: Vemo, vemo.

Oče: Ti poslanci so imeli kralju vse na drobno razložiti, kaj je bil Kortес dosle storil in dosegel, pa prinesli mu darila, ki jih je bil zaplenil.

Španski kralj je dozda vrjel, kar so mu pravili Kortесovi sovražniki, ki so hoteli, naj se Kortес preiskuje in sodi. Ko je pa kralj od teh poslancev slišal, koliko divnih dejanji da je Kortес izvršil, kake važne in velekrasne so one dežele, ktere je Kortес predobil, se mladi vladar tako razveseli, da je mahoma vse odobril, karkoli je Kortес naredil. Podeli mu tudi čast podkralja in namestnika na Novej Španiji ali Mesiki, ter imenuje tudi ljudi, ki naj preiskujejo, kakšne so pravice Belaskezove do te zemlje, ki se toži, da mu jih Kortес krati. Ti preiskovalci se v kratkem zedinijo z mnenjem svojega

kralja, da Belaskezove tožbe so nične. Takoj razveljavijo vse Belaskezove pravice do te dežele, za ktere pravice se je bil toliko poganjal, češ, da se mu je bil Kortes izneveril, ter mu njegove pravice le na toliko pripoznavajo, da se mu vrnejo potroški, ki jih je izdal zaradi Korteseve odkritne odprave. Še bolj ponižajo pa tega ošabnega in slavoželjnega človeka, ko mu grajo izreko, da se je usodil novega sveta iskati, da kralja poprej niti prašal nij za privoljenje. Dvojna ta sramota sevsem potrè oholega Belaskeza, ktere nij dolgo prenašal, ker je, pravijo, žalosti umrl.

Zdaj je stal Kortes na vrhuncu svoje slave. Žal mi je, da vam ne smem zamolčati, kako je njegova čednost jela omahovati, kolikor stanovitnejša je sreča spremljevala. Krepost tega moža, ki je sredi nevarnosti stal kakor skala v morju, njegova krepost se je tajati jela na solncu sreče.

Kortes začne vzdigovati mesto Mesiko iz prahu, ter ga postavlja in zida, da naj bi bilo prvo mesto v vsej Ameriki, in res še dandenes nij najzadnje. Poleg tega pregovori svoje častnike, naj se poprimajo poljedelstva in gospodarstva, ter jim porazdeli v to svrho selišča, rekši, da imajo dosti mesikanskih delavcev, pa indijanskih zemljakov. Ali Indijanci nijso bili vajeni teškega dela, živeči ob ribištvu in lovu, kakor sploh na pol divji narodi. Španci so jih na delo priganjali siloma, ter so imeli toliko manj sočutja ž njimi, ker so poznali njih lenobo in zvijačnost; šibkost njih postave jim je njih stan še bolj stežavala; in po takem so bili ti tako gnetjeni in trti in stiskani, kakor so bili le oni na otokih.

Poljodelstvo Indijancem nikakor nij ugajalo, raje bi bili stokrat, kakor prej, slobodno po gojzdihi živeli, zabavajoči se z vojsko. Zatorej so večkrat poskusili ta jarem otresti; vzdignili so se proti svojim gospodarjem, požgali in pomorili in opustošili, kar so mogli. Taki nesrečni poskusi pa so jim usodo le pogoršali, kamo li poboljšali, kajti Španci so jih jeli trje držati, jih tlačiti in okrutno ž njimi ravnanati. Po nekej groznej ustaji so se Španci grozno maščevali. V pokrajini Panuki so dali 60 kazikov pa 400 Mesikancev živih sežgati.

Nekdo: O, to so pa hudobni ljudje, ti Španci.

Oče: No, zdaj pa vidite, kako lahko človek podivja, ako se ne drži krščanskih načel. Špancev, ki so bili kristjani, pa zdaj le še po imenu, nikakor ne moremo izgovarjati, Indijancev pa tudi ne moremo upravičevati. Žalostne so bile okolnosti, ali take so bile.

Tisti mesikanski kazik, Gvatimozin, saj ga poznate, ki ga je bil Kortés rešil, je bil na sumu, da je sporazumljen sè svojimi upornimi zemljaki in da spletkari proti Špancem. Privedejo ga, tega nekdanj tako ponosnega mogočnjaka, ter ga o belem dnevu na ulici obesijo, pa še dva druga kazika ž njim, tazenškega in takubskega.

Dragica: Zdaj pa Kortesa ne čislam več toliko.

Slavko: Preojster je bil.

Oče: Nij hudega brez dobrega. Tudi to dejanje ima nekaj koristnega za vas, namreč ta do bri nauk, da vsaka zloba se sama kaznuje.

Iz Španske je prišlo nekaj častnikov v Mesiko, da upravljajo kraljeve dohodke. Ti ljudje so hoteli

svojo moč kazati in ž njo se ponašati, te oblasti pa vendar niso imeli, da bi podkralja nadzirali, delali so pa takó. Kortés nij bil vaje, da bi taki ljudje igrali si ž njegovimi brkami, ki mu niso bili niti za podpetek. On se je le posmehoval njihovej oblasti, ter je lepo delal po svojej volji kakor doslej.

Ali ti ljudje so znali si pero urezati in dobro pomočiti. Prav črno ga opišejo, kako da Kortés svojevoljno in samosilno dela, in kako čuden človek da je. Kralj in ministri takoj pomislijo, kaj ko bi se hotel neodvisnega storiti; zatorej pošljejo enega poslanca, ki bo Kortésa presodil, in če ga krivega najde, na Špansko pošlje.

Kortés je bil ravno zdaj na prav težavnem potu, šel je v Honduro, da ta kos zemlje podvrže španskej kroni, in da ob enem kazni Olida, ki mu je pokorščino odpovedal, ter se proti njemu dvignil. Ta pot mu je več truda prizadel, kakor vsi dozdajšni. V tem pride tudi ta poslani sodnik iz Španske, ki pa, toliko da se izkrca, umrje.

Toda s tem se nevarnost nij odme knila od Kortésa. Kraljevski častniki so še zmeraj na dvor pisarili in Kortésa grdili. Na dvoru pa se zbojé, ter pošljejo sodnika z neomejeno močjo. Kortésa je grizlo od jeze, da se mu za dobrote, domovini izkazane, vračajo pa krivice.

Prijatelji njegovi so ga nagovarjali, naj silo sè silo odbije, in tako odvrne od sebe nezasluženo sramoto. Ta stiska pa, ki mu je pretila uničiti ga, pokaže spet njegovo plemenito srce. On zavrže vse nasvete in pomoči svojih prijateljev, ter se trdno odloči, sramoto celega sveta prenašati, kakor svojej domovini se izneveriti, ter jej škodovati.

Mati: Dobro je, dobro, da se ž njim spet sprijaznimo.

Oče: Upam, da preden se razidemo, bomo lahko pozabili, kolikor je napčnega storil; njegove napake vse izginejo pred njegovo krepostjo, njegovim trpljenjem in pred njegovo slavo.

Le tega nij mogel nikdar trpeti, da bi ga v onej deželi, ki je bila pozorišče vseh njegovih velikih činov, sodili kakor navadnega hudobneža. To mu je bilo preveč; zato rej se nameni, da poladja sam na Špansko, naj ga sodi sam cesar.

Kortes pride na Špansko. Vsi upró vanj oči, čudeči se temu velikemu možu, ki je sè svojimi slavnimi deli potemnil slavo najslavnejih ljudi. Kakor se je bil sam pokazal in predstavil, nikdo več o njem nij slabega mislil. Tudi kralj ga sprejme jako spoštljivo in hvaležno, obsipujoč ga z največimi milostmi: daruje mu španski veliki red, naredi ga španskega grofa, ter mu pokloni velik del sveta na Novej Španskej v svojino.

Ko pride pa do tega, da ga potrdi tudi za namestnika v onih zemljah, ktere je bil predobil, je kralj ubahnil, boječ se spet izročiti upravo tistemu v roke, ki bi jo bil lahko proti kralju upotrebil. Le to mu pusti, da je imel še dalje čast vodje, in da more še nove zemlje odkrivati. Imenuje tudi posebni državni zbor, ki naj upravlja državo, in kteremu so dejali: «Avdijencija Nove Španije».

Kortes se torej spet vrne v Mesiko. A vse njegovo življenje odsehdob nij bilo družega ko sama in gola nadloga. Zborniki te avdijencije so ga hudo žalili, ter nij vedel, kako bi se jih rešil, in zato se

poda spet na težavno delo, na odkrivanje novega sveta. Oboroži si brodovje na zapadnej strani Mesike, da pojde na južno morje. Po velikih nevarnostih in težavah najde otok Kalifornijo, ki se drži Severne Amerike. — Mislim, da mi nij treba več kazati vam, kje da je ta otok.

Vsi: O ne, ga že imamo.

Jovan: Tisti morski zaliv, ki ga deli od Amerike, se imenuje Rudeče morje.

Oče: Dobro si povedal! — Ker so ga pa še potem jezili in mu življenje grenili, ko se je bil s tega pretežavnega potovanja povrnil, se nameni, da pojde sam na Špansko pred kralja se pritožit. Siromak nij vedel, koliko nevolje ga že tam čaka. Nikjer se nij naučil, kako se menja dvorski zrak, in kako malo je môči zaupati v milost velikašev. To je imel zdaj čutiti.

Hladno ga sprejmó, malomarno ga poslušajo in zaničevaje odpravijo. Ostaral je, zdaj jim nij mogel več koristiti, na to so pa pozabili, koliko je prej domovini koristil, ali pa so ménili, da so ga za njegove zasluge zadosti nadarili. Z eno besedo, ta nekdanj slavni človek je bil zdaj prisiljen — kakor svoje dnî Kolumb — okolu kralja in njegovih preklicanih ministrov prositi in moledovati.

Tako mu preteče šest žalostnih let, nenadarjen za toliko svoje zasluženje, dokler naposled l. 1530 ne konča tek svojega življenja v 62. letu svoje starosti — v velikej nadlogi.

Truplo njegovo odpeljejo in zakopljejo v Novej Španiji, ker je bil sam tako naročil; morda je mislil, da domovina nij vredna hraniti ostanke tolikega dobrotnika, ki ga je tako nehvaležno prezirala.

Nekdo: O, kaj smo že pri kraju?

Oče: Za zdaj gotovo. — Morda se bo pa še kaj v Ameriki zgodilo, da bo vredno vam povedati; potlej pa že.

Bogomil: O, že vem, o Píсарu.

Miroslav: To bo pa spet lepo!

Oče: Bomo videli, kako bo.

Odkritje Amerike.

Predelal

H. M a j a r.

III.

Poučno zabavna knjižica o

Pisaru.

Ljubljana.

Natisnila in založila »Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg«.

1884.

PISARO.

1. povest.

Ivan: Oče, kdaj nam boste pa začeli kaj pripovedovati že o Pisaru?

Oče: Ako češ, precej zvečer, ali pa zdajle.

Otroci, čuvši očetove besede, se vesele ter poskakujejo okolu njih, posedajo po ledini ter napenjajo ušesa.

Oče: Ljubi otroci, vse te čudovite zgodbe, ktere sem vam povedati namenil, so se godile ravno tisti čas, ko si je Kortes spletal venec slave v Mesiki ter si ga ovijal okolu svojega čestitega temena. Po takem je treba, da se najprej v duhu preselimo v tisti čas, ko Mesika še nij bila znana. Potem bomo ložej razumeli tiste zapletene pa vsekako zanimljive zgodbe, na ktere nam je zdaj se obrniti.

Gotovo boste še vedeli, da Kolumb je prvi našel kopno amerikansko, da mu je pa slavo preotet častilakomi Amerigo Bespuzi. Mislim, da tudi tega niste pozabili, kako je taisti najdnik ali odkritnik

novega sveta prebrodaril vso obalo mej severno in južno Ameriko, od otoka Gvijane do Nombre de Dios, in še nekaj na jug, nadejaje se, da bo našel morsko cesto, po kateri bi se iz severnega morja v južno, iz tega pa v istočno Indijo ladjati moglo. Tudi to veste, kako grdo se je uštel, in koliko težkih nadlog je moral pretrpeti slavní ta mož na svojem poslednjem potovanju.

Po Kolumbovej smrti so mnogi poskušali, da njegovo delo nadaljujejo. Mej drugimi sta dva moža, ki sta šla novega sveta iskat, Ojeda pa Nikesa; te dva sta brodarila proti morskeji ožini darijskeji. Imenoval sem vam ta dva moža, ker sta ustanovila dve naselbini; Ojeda postavi mestce sv. Sebastijana, Nikesa pa zgradi Nombre de Dios.

Slavko: Oče, kaj pomeni to, Nombre de Dios?

Oče: To naši pomeni mesto «imena božjega».

Krstan: Čemu je dal pa kraju tako ime?

Oče: Zato, le poslušaj: Izladjavši se na tem kraju, hodi okolu, da razgleda okolico, in da si potem izbere mesto, katero bi mu bilo najpovoljnejše. Ko ga najde, usklikne vesel: «*agui en il nombre de Dios*». Naški bi se to reklo: pa ostanimo tukaj v imenu božjem. — To je bil uzrok, da se je naselba poznej imenovala mesto imena božjega.

Prebivavci teh krajev, tega obrežja, so takoj čutili, kaj bi radi ti tujci, in ker so bili jako divji in toraj bojaželjni, gredo z orožjem nadnje.

Z lokom so Indijanci prav dobro zadévali, strelice pa so imeli ostrupljene, in gorje mu ga, kogar so pogodili ž njo. Veliko Špacev je poginilo, kateri so bili zadeti od teh strelic; zatoraj pošlje Ojeda na Hispanjolo častnika, naj mu pripelje kolikor

mogoče obilo pomoč. — Dokler ta častnik svojega naročila ne zvrši, vam bom pravil o dveh čudnih divjaških navadah, katerih se drže ti vojskoborni ljudje.

Koderkoli so Španci hodili, povsodi so opazili, da manjka en člen na prstih tako ženskim kakor moškim. Ko jih pobarajo, čemu to delajo, jim odgovore, da si ga mora odrezati vsaki moški, kader mu žena umrje, ženska pa tudi, kader se ji mož preseli s tega sveta na drugi.

Zakaj se je ta narod držal te krvave navade, nam ne pove zgodovina.

Druga, še groznejša navada je bila ta, da so vsako udovo, kader je umrla, pokopali s tistimi otroci, ki so bili še majhini, in ki bi ne mogli sami živiti se.

Dragica: To so nagnjusni ljudje.

Slavko: Čemu so pa ravno otroke pokopavali?

Oče: Ker jih nihče nij hotel preuzeti v oskrbljevanje, in ker je vsakdo mislil, da jim je že s tem velika dobrota storjena, če jih takoj z materjo pokopljejo, da s tisto ob enem pomro, ktera jih je dozdej hranila, in da jim potlej ne bo treba lakote umirati.

Zdaj pogledjmo, kaj dobrega je prinesel Ojedi, tisti častnik, ki ga je bil poslal na Hispanjolo.

S tem častnikom je prišel neki Balboa, hraber pa moder človek, ki je pozneje tolikanj se proslavil, da ga že zdaj ne moremo zamolčati.

Na Hispanjoli so bili Balboo zaradi nečesa obtožili, in toliko da ga nijso na smrt obsodili. Kaj je bil zakrivil, ne vemo, po rožicah pa tudi nij stopal, ko je moral bežati.

Malo da ne obsojenemu, mu pade nekaj v glavo, kar ga je rešilo. Dobi si čolnič, odpelje se k Ojedini ladji, ki je bil ravno tjakaj pripljul, ter skrivši počene v varni kotiček. Nikdo ga ne opazi, dasi jim je bilo oestro prepovedano, kakšnega hudo-delca z otoka na ladjo uzeti. Še le čez nekoliko dni se pokaže Balboa iz svojega zakotja, ko so bili od otoka odrinili že čez 100 morskih milj.

Častnik se prestraši, ko ga vidi, ter mu žuga, da ga bo iz ladje vrgel, pa le pride do kakega otoka. Ker so se bili pa vsi zanj potegnili, ga vzame častnik v svoje varstvo. Tako prispè Balboa v Darijo.

Nij trpelo dolgo, pa je pokazal svojo modrost, hrabrost, stanovitnost. Po njegovem svetu zadobé nekatere okolice ob ustju reke Darije, ter naselijo naselbino, kateri dadó ime: Santa Maria et Antiqua de Daria.

Bogomil. To so dolga imena, kdo si jih bo pamtil!

Oče. Navadno to ime kratijo in pravijo le: »sv. Marija«, tistemu selišču.

Todi pa se je bil Balboa svojim drugom tako prikupil, da si ga vodjo postavijo. To je njegov podjetni duh še bolj netilo; povsodi je gledal, zmeraj je mislil, kako bi kaj novega in znamenitega našel, da bi se utrdil v svojej časti.

Iz tega namena je pogostoma izletaval v bližnje okolice, sprijaznjeval se je s sosednimi kaziki ter je zmogel vse, kateri so se podstopili protiviti se mu. Tako se stovariši z nekim Komagrom in z njegovimi drugimi.

Komagrov sin, krepak in brhak mladičko, opazivši, kako so Španci na zlato poleženi, jim ga pri-nese cel kos.

Mladič kar strmi, videč, kako se Španci mej sabo poželjivo grabijo in rujejo za rudo, ter jim pové, da vé za tak svet, kjer morejo take rumene robe dobiti, kolikor le hočejo.

To mladičevo naznanilo je bilo kakor iskra v predivo, ki je pozneje s plamenom gorela, kajti Španci so pohlepno iskali te zlatorodne zemlje. Takoj ga primejo za besede, izprašujoči ga, kakšna je ta zemlja, in kje da je. Mladič jim pové, da ta zemlja je močno in veliko kraljestvo, tam dolù na jugu.

Dragica: Jaz vem, ktero; peruvansko.

Oče: Dobro; pogodila si. Indijanček pa še pri-savi, da taka četica, kakor je njihova, naj ne misli, da bi tjakaj hodila, pa hotela kaj napadati, kajti kralj peruvanski je vele močan, ter jih bo prav lahko odpodil.

Take so bile prve novice o velikem peruvanskem cesarstvu, o katerem so bili Španci do zdaj le nekaj meglenege znali.

Res, za to jih je bilo premalo, da izpeljejo, kar so namerjali; ali — zlatožejnost zmore. Balboa krene takoj proti sv. Mariji ter skrbi, da si dobi s Hispanjole dovoljne pomoči, ker potem se hoče tjakaj napotiti, kamor ga je bil Indijanec izpodbol.

Ali Špance je ta pot sreča lopnila. Ladja namreč, ktero je bil poslal Balboa na Hispanjolo, se je razbila na jukatanskem obrežju. Moštvo se je sicer rešilo, a bolje bi bilo, da bi se ne bilo, kajti on-dotni divjaki jih polove in svojim bogovom požrtvu-jejo. Le dvema se posreči, da pobegneta. Enemu je bilo ime Akilak.

Nikec: Ta je bil menda tisti, ki ga je Kortes našel tukaj.

Oče: Prav tisti. — Toraj že veste, kaj in kako je bilo ž njim; mislim, da nij treba vam nadalje o njem govoriti.

Balboa je mej tem čakal na ladjo, kdaj se bo povrnila, pa je ni bilo. Še bolj ga zaskrbi novica iz Španske, da so ga nasprotniki njegovi grdo očrnilili, da je dvor jezen nanj, in da ga bo o svojem času na odgovor poklical.

Po takem mu je dvojната nesreča osnove zmešala, ali njegov močni duh je dorasel tudi dvojnatej nesreči. Izpoznal je, da najprva potreba je: opravičiti in omiti se pred dvorom ter njegovo milost zadobiti, potem pa z onim iti, kar mu je Komagrov sin priporočil. Vendar je hotel poprej še osvojiti deželo, ki je bila bogateja ko vse, kolikerkoli so jih Španci doslej predobili; ali njegovo moštvo je bilo preslabo, malo urejeno. Kako bi se predrznil, da bi s periščem slabo oboroženih vajakov napal tako močno kraljestvo! Toda volja njegova je bila krepka, čvrsti volji pa se s pcta vse umika. O nevarnostih in težavah, ki so ga čakale, je molčal, govoril pa je o zlatu, ki si ga bodo kar pobirali, pa še na dvor poslali. Pri vsek je zmogla zlata želja.

Vse vojske njegove nij bilo več ko 160 mož, pa nekoliko velikih pesóv. Ta vojna moč je bila res siromaška v primeri z ogromnim cesarstvom, katero so hoteli pokoriti.

Komagrov sin je šel ž njimi, kakor je bil obetal, da jim kaže pot. — Jutri pojdemo tudi mi ž njimi naprej.

2. povest.

O če: Dasiravno se je bil Balboa napotil naravnost v zlatonosni Peru, premišljuje vendar drugi namigljaj, ki se mu jako važen dozdeva. Mladi Komagre mu je namreč dopovedal, da v šestih dneh pride do novega velikega morja, ki leži proti poldnevu, in ki obliva ono zlatonosno zemljo. Balboa je izprva mislil, da to je ono morje, ki ga je že Kolumb iskal ondot, ki ga pa nij našel, po katerem bi se moglo priti, drže se proti zapadu, tjakaj v iztočno Indijo. Še le upanje, da bo našel, kar slavnemu Kolumbu nij uspelo, ga obodri, da pozabi na vse nevarščine in težave, ktere so ga že zdaj srečevale.

Jovan: Kakšne nevarnosti pa spet? Kaj je bilo tolikanj težavno prestopiti ono morsko ožino?

O če: Pa je imel tudi zadosti uzrokov bati se za srečni uspeh. Prvič: ona darijska ožina je utrjena že od narave z velikanskimi gorami, da odbija navale tega in onega morja. Tisti hribovi so podaljšani Kordiljeri ali Andi, kateri se stegujejo daleč proti severu severne Amerike. To gorovje bilo je zaraščeno s tako gostimi gojzdovi, da se je malokdo usodil, potovati črez te goleme planine.

Doline, ki so mej temi gorami, so ali globoke grezi, neprehodna močvirja, ali pa leže vse pod vodo; kajti v tem vlažnem pa mokrem podnebjju dežuje skoraj dve tretjini leta. V tako vlažni in deževni okolici se leže vsakoršna golazen, ki se tako množi, da je težavno in otožno todi prebiti le kateri dan, kaj še le več let. Tukaj golaznijo vsakovrstne žabe in krastače, hude kače in gušcarji; tu

mrgolé mravljinci in druga gnjusoba; tu objedajo in pustošijo po vejah in mladikah razni kebri; tukaj se mrači od samih muh in mušic in komarjev in drugih pikačev. Po hribih se gomilajo debele megle, v znožju pa šume velike reke. Kdor bi jih hotel preplavati, imeti bi moral veliko moči in še več izurjenosti. Pomislite še, kako izparjen in kužen da zrak, poljen strupene soparice, pa boste lahko skleпали, da tam so bolezní doma, da kuge in druge zlosti moré ljudi, da cepajo kakor muhe.

Zdaj lahko vidite, da je bilo treba zares veliko hrabrosti, podajati se v tolike nevarnosti pa z ubogim periščem ljudi.

Balboa je bil toraj jako hraber in odločen, ker se je namenil na tak pot. Najprej dospe v deželo nekega kazika, sè katerim se je bil sprijateljil. Od todi se upoti v ozemlje nekega kazika, glavarja indijanskega, ki začne bežati, ko Špance zagleda, pa se hitro vrne, ko čuje, po kaj da so Španci prišli.

Vrnivši se, moral si je, seveda, slobodo kupiti, a ščim? z zlatom, pa s tolikim, kolikor ga je mogel nabrati.

Balboa pride zdaj do gora, sè kterimi se začjenja najbolj nevarni del njegovega potovanja. Ondotni kazik je bil mogočen; ta zbere veliko vojsko, hoteč poklati vse Špance.

Španci korakajo junaški naprej, kar nič se ne zmenivši za to mnogošteavno vojsko. Nato jim pride nasproti nekoliko Indijancev, ki jih prašajo, čemu so prišli; pa jim ob enem prepovedo, da ne smejo dalje. Ali Španci ne marajo ne za njih prašanje, ne za njih prepovedi, ampak jo mahajo

hrabro naprej. Zatem se pokaže sam kazik, ki se je odlikaval od svojih nagih vojakov sè svojo volneno odejo, ter dade znamenje za boj.

Divjaki lete vrisčeči in rjoveči nad Špance, in ko prihrume Špancem na streljaj, zapove Balboa, naj ustrele. Indijance prestraši strel, ta čudni pok, nekaj pa izgubitek, ki je bil tolik že takoj prvi trenotek; pa obrnejo pete.

Zdaj si divjaki v glavo utepejo, da Španci niso priproste stvari, ampak da so viša bitja, ki imajo nebeško orodje: grom pa strelo. Mnoge doseže na begu ostri meč in kôpje, kar pa tema uide, čuti zobe razjarjenih pesóv.

Ta nesreča pretrese kazika in njegovo mesto, če smemo kopico podrlih koč mesto imenovati. Tako je bilo to darilo za vse njih dozrajne trpljenje, pa to jih le še bolj ohrabri za nadaljne osvojitve.

Balboa pusti tukaj nekaj svojega vojaštva, ki je bilo zbolelo pod kužnim zrakom tega nezdravega podnebja, sam pa odide, da z ostanki svoje vojske zvrši svoje veliko delo.

Neizrekljive težave, zapreke in nevarščine so mu prečile pot, ali junaško srce njegovo in tovarišev njegovih je bilo takorekoč železno. Nihče nij prašal, je li to ali ono nevarno ali nadležno ali neprijetno: lakoto in žejo, vročino in mraz in vse druge popotne nezgode so tako potrpežljivo prenašali, da je skoraj nevrjetno. Balboa je hodil zmeraj najprvi, kjerkoli se je kakšna nevarnost pomolila. Pomanjkanje in težave je prestajal kakor vsaki prosti vojak. Njegov uzgled je spodbadal njegove tovariše, da so ga radovoljno sledili, dasi tudi jih je dan na dan več hudega doletelo, obečana zemlja pa je tako rekoč

bežala pred njimi. Konečno dospó do predgorja onega hriba, sè kterega bi mogli videti ono veliko neznano morje. Balboa zdaj zapove, naj malo postanejo, da pojde sam gori, ker nij hotel, da bi mu kdo drug preotel slavo, da je prvi našel morje.

Ali so njegovi ljudje poželjivo za njim gledali, nepotrpežljivo čakali trenotka, ko so ga imeli na vrhuncu zagledati! Lejte ga na vrhu! Balboa, zagledavši morje, pade na kolena, ter dvigne roke proti nebu. Njegovi ljudje ga takoj razumejo, pa hajd gori za njim, da vidijo tudi oni, kakšno morje da so našli.

Neizmerni prostor vodeni se v neskončno raztega pred njih očmi. Vsi pokleknejo poleg svojega vodje ter hvalijo Boga, da jim je dovolil toliko srečo na korist njihovi domovini in pa na slavo njim samim.

Indijanci se ne morejo načuditi, videvši, kako se beli morja veselé; še bolj pa se čudijo raznim svečanostim, sè kterimi je Balboa to zemljo v imenu svojega kralja v last jemal. Na več mestih nagomila kupe kamenja, zasadí vanje križe, urezavši jim ime Ferdinanda, kralja španskega.

Peter: Kterega leta je našel to veliko morje?

Oče: Leta 1513; — tedaj še pet let poprej, preden je Kortes odjadrал z otoka Kube.

Obsluživši na gori predpisane obrede, drvé vsi na obrežje, Balboa pa se zakadi do pasu v morje ter kliče z mečem v roki Indijancem in Špancem, na bregu stoječim: vi ste mi priče, da jaz zauzemam to prostrano morje in vse trdne zemlje za krono špansko. — To je skoraj smešni način osvajevati si dežele. Ta svečanost se je vršila na panamskem

zalivu, ki se raztega proti južnej Ameriki. Balboa ga imenuje zaliv sv. Mihaela, in to ime se je ohranilo do današnjega dne.

Nektere kazike prisili z bogatimi obeti, nekatere pa z ostrino meča, da mu preskrbe živeža pa zlata; nato se odloči v indijanskih čolnih prečolniti celi zaliv in bolj natanko razpoznati ondotno bregovje in otoke. Indijanci mu svetujejo, naj se varuje tega, ker ravno takrat je bilo deževno vreme, on pa za to ničesar ne mara, ampak se ukrca v tiste slabo zbite čolnove z 80 svojih tovarišev in z nekaterimi divjaki ter se spusti na novo morje.

Še nij bil odplovil 2000 korakov od brega, ko obžaluje svojo predrznost. Morje se žene, se burka, se peni, in valovi se dvigajo kakor gore visoko. Indijanci so se tresli kakor šiba na vodi, vendar se tolikanj osrčijo, da morejo nekatere čolne zvezati, sicer bi jih bili valovi raztepli in prevrnili. Naposled se jim vendar posreči, da priplavajo do nekega skalnatega otoka, kjer se izkrcajo in čolnove nekoliko popravijo.

Toda le kratko je trpelo to njih veselje; zdajci pride povodenj ter poplavi celi otok. Siromaki Španci so morali célo noč čakati, v vodi skoraj do ráma, ali bo voda upala ali naraščala ter jih morskim valovom žrtvovala. Po tolikem čakanju jim vendar beli dan zasije. Ali zdaj vidijo nekaj, kar jih še bolj užalosti. Prišli so tako rekoč izpod kapa na dež. Ko so hoteli s čolni odriniti, opazijo, da so vozila nekaj poizgubljena, nekaj znatno pokvarjena in razpokana, a nektera, da so polna vode in peska.

Zdaj so bili pa res v strašni nadlogi, kakoršno si človek le misliti more. Zima velika jih pritiska,

hrane od nikoder, ladje nobene, da bi se mogli s teh pustih otokov kamorkoli odpeljati. Kaj storiti, da uidejo strahovitnej smrti?

Potreba je najboljša učiteljka. Tako je bilo tudi pri njih. Izurjenost pa razumnost se jim zbudila, da si brž umislijo, kaj bodo storili, da si ohranijo življenje.

Na veliko njih srečo je raslo na otoku nekakšno drevje. Ž njega ogulijo skorjo, ter zadelajo ž njo razpoke čolnov, in tako dalje čolnarijo, dokler ne pridejo do brega.

S tem nij bil še konec njih nadlogam. Še večje hudo, ko so bili lomivi čolnovi, jih zdaj doleti. «Lačen» je hud mož, pravijo; njemu nij mōči dolgo se ustavljati. Huda lakota jih napoti k nekemu kaziku, ki je imel dosti živeža, ali ta jih pričaka s celo četo indijanskih divjakov. Lačni Španci jih s svojimi še bolj lačnimi psi tako besno napadejo, da jim Indijanci niso mogli zoperstati. Veliko jih je bilo posekanih, sam kazik je bil ranjen, drugi pa se rešijo utekši.

Krvava ta bitka nakloni obe strani k miru. Kazik jim pošlje po svojem sinu živeža in pa sijajnih daril, največ v zlatu in srebru. Španci se te svetlenine polákomijo, da pozabijo na vse prestane težave in nadloge.

Kazik videvši, kako Španci hrepene in čeznijo po zlatu in srebru in biserih, jim pové, da silo biserja morejo dobiti na nekem otoku, ne daleč od tod, zlata pa v nekej južni pokrajini. Tudi jim svetuje, naj počakajo, dokler se ne zvedrí.

Dasiravno so bili Španci tolikanj rudoželjni ter pohlepni po zlatih in srebernih dragocenostih jim

je bila vendar tista noč še preživo v spominu, da bi bili šli svoje ne zajezljive želje izpolnjevati. Vsi pokleknejo pred svojega vodjo, pa ga začno rotiti, naj se vrne ž njimi na svoje selišče.

Balboa pristane na njihove prošnje, zlasti ker je videl, da so mnogi mu opešali in zboleli.

Da bi to zemljo še bolj poznal, se vrača po drugi poti, po drugih še bolj divjih krajih¹, kjer spet zadeva na še bolj divja kardela Indijancev, in ki so ga napadali sè strmih pečin in visokih planin. — Vendar zdrav doseže naselišče sv. Marije.

Izmej vseh njegovih drugov se je držal najbolj korenjaški in o vsaki priložnosti je pokazal svojo razumnost, trdno voljo in stanovitnost neki Pisaro.

Otroci: Aha, Pisaro, Pisaro!

Oče: — — ki stopa zdaj na pozorišče, in ki se bo hitro pokazal pravega junaka.

Zdaj še le misli Balboa, da je nastopil pravi čas, najprej poslati jenega poslanca na Špansko, da kralju Ferdinandu sporoči, kako veliko ozemlja da je našel, in da mu pokloni del onih dragocenosti, katerih si je bil po raznih krajih širne Amerike pridobil. Mislil je, da tako se bo vladi prikupil ter jo nagnil, da mu bo v pomoč poslala kakih 1000 mož, sè kterimi bo osvojil peruvansko cesarstvo; o njem je zdaj vse natankosti vedel.

Zdaj je bilo že povse jasno, da se da ploviti prav v Indijo. Ljubo in drago je bilo njemu in njegovi družbi, da so se namerili na pravi pot, ki vodi v tisto deželo, iz ktere so toliko časa izvaževali Portužani dragoceno blago. — Toda nepravilni kralj, ki je pogubil in zakopal prvega

obretnika ali odkritelja novega sveta, taisti nehvaležnik je postopal krivično tudi proti Balboi, ker mu nij dopadal njegov podjetni duh. Bal se je marsičesa, pa menil je, da ne gre, da bi najdeni svet izročil rokam takega veščaka.

Odloči pa to, da se nadaljuje staro podjetje, in da se pošlje v sv. Marijo drugi človek, ki bo vladal novi svet.

Ivan: To je pa vendar grdo, da ti kralji tako nehvaležno ravnajo z najzaslužnejimi možmi.

Oče: Moj sinko, kaj misliš, da le kralji tako delajo?

Ivan: Seveda; kajti v slobodnih državah nij tega.

Oče: Ne? Jeli nij živel v slobodnej državi Miltijad, Aristid, Sokrat pa še veliko drugih, ki so bili prva slava, dika, ponos svojemu rodu?

Ivan: Saj res.

Oče: Že večkrat sem vam rekel, pa vam rečem še zdaj, da najzaslužnejši ljudje v vsakem narodu morajo biti zmeraj pripravljeni na nespartmetno mržnjo svojih rojakov, pa vendar jih ljubijo in časte vsi dobri in pošteni in plemeniti. Vrhu tega jih plačuje njih srce sè svestjo, da so plemenito mislili in plemenito delali; zato jih upokojuje in naudušuje misel na Boga, ki dobro in zlo povrača.

Kar se tiče kraljev in pozemeljskih mogočnikov, ne zaslužijo, da jih obsojamo, ako se ukanijo v kateremkoli velikem možu, ampak jih moramo žaliti, milovati, ker je njim veliko teže razločiti jedro od luščine, resnico od laži, kakor veliko drugim, ki jih od strani motrijo in spremljajo.

Toraj kralji tolikanj nijso krivi, krivi pa so mnogim napakam in zlorabam tistih navihaneh li-sice, ki se do kraljevskega prestola drzko dovle-čejo, kjer šarijo pa ongavijo, da bi le vodo na svoj mlin navrnili, da bi si napolnili, kar je bilo prej sevsem prazno.

Ti ljudje, kader poročajo svojim vladarjem, črnijo tiste, ki padejo njim v kremplje, in pa njim hudobnim peresom in še hudobnejšim jezikom. Tako delajo sebi v korist. Takim neznačajnikom se nij ču-diti, če krivično dokazujejo, če najpravičnejše misli in dejanja poštenjakov nepravično obsojajo, če ve-likrat poštenjaka prestrmijo s kake časti, namestijo pa kako šlevo. Seveda, če so kralji tolikanj neiz-kušeni, da jim vse vrjamejo, potlej je zlo za pravico.

Ferdo: A, da sem jaz kralj, kakor nijsem, bi vedel, kaj bi bilo storiti v takem slučaju.

Oče: No, kaj tacega?

Ferdo: Prvemu prilizovavcu, ki bi mi bode laži poročal, bi nos odrezal, ali pa ga v ječo vrgel, naj sam okuša sladkost, sè ktero je hotel družega oblagodariti.

Oče: Vsakdo bi te blagroval za tako modro ojstroost, in pravica bi bila na tvojem dvoru doma. Ali težko je priliznjenca razznati, ker nij vsakemu na čelu zapisano, kdo je in kakšen je; zatoraj pra-vim, da je boljši tista ustava, kjer ne dela ne kralj po svoji volji, ne okolu njega nameščeni ljudje, ampak kjer slobodni narod v slobodnem zboru odločuje, ter svojemu ustavnemu kralju očitno pred svetom svetuje. — No, le pogledjte, kam smo zašli! Mi-slim, da za danes bo dosti; jutri, če Bog dá, pojdemo dalje.

3. povest.

Možu, o katerem smo zadnjič govorili, se je dejalo Pedrarij. Njemu izročé posel, naj Balboo odmakne, pa sam v Dariji zagospodari. Pedrarij je bil visokega rodu, pa odgojen, kakor treba. Ali čudno je, da srce in duša njegova se nijsta mogla slagati z unanjimi prednostmi, sè kterimi ga je bil Bog obdaril. Bil je namreč, kakor pravijo, do vrha poln prevare, hudobnosti in zvijačnosti.

Ta vzgled nam kaže, otroci moji, da nij vsakdo najizvrstnejši in najplemenitejši, ki je visokega rodu, in po prednikih svojih plemenitega stanu.

Ko se je na pot napravljal, dá mu vlada 15 velikih ladji pa 1200 vojakov. K tej pomoči dobi še drugo. Okolu 15 stotin španskih plemičev se upoti ž njim iz lastnega nagona. Vsaki je hotel, da bi deležnik bil tega važnega, ali ob enem tudi teškega podjetja. S to močjo toraj je imel Pedrarij nadaljevati in dovršiti osvajanja, ktera je bil že Balboa začel.

Tolike moči, kakoršna bi bila mogla že zdavnaj na kraljeve troške svet zagledati, Španska doslej še nij videla.

S to vojsko odide Pedrarij na potovanje. — Nekaj dní pa je v Ameriki. Prispevši v pristan darijski, pošlje jenega častnika na kopno, kteremu naloži, naj Balboo poišče ter mu pové, zakaj in kako ga je kralj sè stola posadil in novega namestnika si imenoval.

Mislilo se je res, da jo bo ta junak, vaje svoje visoke časti in sijajnosti, drugači udel; nekteri namreč so se bali, da se bo uprl kraljevej

zapovedi, ter svoje gospostvo branil in ohranil z mečem v roki; toda Balboi take osnove niso bile na mislih.

Čudno. Ko pride Pedrarijev poročnik k Balboi, vidi, česar prej nikdar nij videl, in čemur se jako začudi, kajti ljudje so marisikaj o Balboi govorili. Res, Balboa je bil slavohlepen, pa tudi odvažen, ali bogastvo njegovo nij bilo proti slavi njegovi. V priprosti debelejši volnenej suknji, v polovnih in pokrpanih hlačah, v črevljih od drevesne skorje, ga najdejo, kako si kóčico pokriva.

Pedrarijev poslanec nikakor ne misli, da ta bi mogel biti svetno slavni junak Balboa. Nij mogel doumeti, da bi bil človek, katerega slava se širi po vsem svetu, tako borno oblečen, ter se bavil s takim poslom.

Ne trpi dolgo, pa se poslanec po vsem prepriča, kaj je in kakšen je Balboa, opazivši tisto veledušje, katero je pokazal, ko je izvedel za svojo odstavo, o krivičnosti, ktere se je bil kralj proti njemu poslužil.

Dasi ga ta nepričakovana nehvaležnost unemiri, dasi je imel dosti hrabre vojske, sè katero bi bil si mogel svojo čast in svoje mesto in svojo pravico z mečem in krepko mišico ubraniti, vendar nij mislil, za krivico vrniti nezvestobo. Celó sam naznani, da se bo podvrgel sè vsem, kar pod njega spada, ter da bo z zaupanjem stopil pred kralja, naj on ž njim zapoveduje.

Balboa popusti službo, naprasiti Predrarij, naslednik njegov, pa stopi namestu njega na kormilo. Balboa čuvši, da se bliža novi gospodar, mu gre naproti, kakor se spodobi zvestemu in udanemu

podložniku. Prišev predenj, se mu pokloni, ter mu obljubi, da mu bo pokoren v vsem, karkoli bode on kot kraljev namestnik zapovedal.

Pa kaj reče oholi Pedrarij na to? Njemu nij zadostovala ta obljuba, ker je mislil, da bo treba vse imetje Balboi uzeti, ktero si je prav pošteno pridobil v velikem trpljenji in z velikimi nevarnostmi.

Nevedoč, sè ktere strani bi ga prijel, izmorduje to-le: obdolži ga namreč, da je Balboa krivično in silovito in varavo dospel do te visoke časti, in da mora za toliko krivico trpeti tudi veliko kazen, da mora z denarno globo oprati svoje grehe.

Balboo ta odločba pretrese od nog do glave, videvši, da sad njegovega znoja in truda in delovanja bo požrl človek, čegar zasluge za dom in kralja se moredo prispodobiti ž njegovimi kakor noč in dan. Toda on je bil človek stanovitnega značaja, modrega uma, krepkega duha, zatoraj je raje to krivico molčé trpel.

Pedrarij je prišel v to stran Amerike ravno najgorji čas. Vetrovi in deževje pritiskalo je okolico, da nij bilo obstati. Vrh tega začne okolica sopsti nezdravi, strupeni, morivni sopar, ki je še take moril, ki so ga bili vajeni. Tovariši njegovi so takoj čutili pogubni upliv zraka, in zatoraj jih na stotine popada, kolikor jih pa živih ostane, imajo trpeti pomanjkanje hrane. Vsi so bili nezadovoljni. Vsakdo je videl, kako grdo se je v svojem upanju prevaril. Zatoraj navalé vsi na gospodarja kakor vrabci na proso, naj jih pelje — domov.

Pedrarij, ki v takem položaju nij vedel, kako si pomagati in kako si življenje rešiti, si izmisli

čudno osnovo, čudno sredstvo, ki je imelo pa tudi pogubni in nesrečni sad. Dovoli namreč svojcem, naj se klatijo in plenijo po deželi, kolikor se jim ljubi, naj jemlje ali pa krađejo in grabijo, kar hočejo.

Nij treba, da bi pravil, je li so Španci poslušali modri svēt svojega gospodarja. Kdor vé, kakšni ljudje so bili ti Španci, kako neurejeni, razpuščeni, nezasitljivi, si lahko misli, kaj so počenjali, da bi zlata in dragocenosti dobili.

Razpršili so se po vsej okrajini, skoro vsaki kot jih je bil poln. Jemali so z lepo in z grdo, kdor se je ustavljal, je poginil; še tistim deželam nijso dali miru, sè kterimi je Balboa mir sklenil.

Nasledek tega grabljivega dela je bil ta, da so jih divjaki mrzili, se jih ogibali, jim kratili hrano in podporo, ter se jih bali ko divjih roparjev.

Vse to je tužnega očesa gledal Balboa. V srce ga je peklo, premišljujočega, kako da mu naselbina propada in kako se narod nepotrebno in nepremišljeno zatira, in kako se njegove obsežne osnove uničujejo.

V tako nevarnem stanji — ne vedoč si drugači pomagati — uzame pero, črnilo, papir, pa kralju natanko razloži, kako so stvari in kako dela Pedrarij. Dobivši kralj Ferdinand taka poročila, najprvo poskrbi, da se nadrobno razsodi, koliko resnice da je v Balbovih pismih. Po daljem razsojevanju se kralj prepriča, da Balboa ima prav, o čemur toži svojega tekmeca. Vrhu tega kralj tudi izpozna, kako nemodro je storil, da je dal odstraniti najzvestejega in najudanejega slažabnika po svojem malo vrednem dvorniku.

Kdor ljubi pravico, kesa se krivice. Takó je bilo s Ferdinandom. Uvidevši, kako važno delo je v neizvedenih rokah, mu je bila prva skrb, da se stvar popravi. Takoj piše kralj v Ameriko, dajoč Pedrariju na znanje, da je Balboa priznani kraljevski podnamestnik v vseh južnih pokrajinah, in da naj mu pomaga v vsem, karkoli bo delal; Pedrarij sam pa da naj ničesar ne stori brez Balbovega sveta.

S tem ulije kralj olja v ogenj. S tem nalogom podkuri kralj v Pedrariju iskro zlobe in sovraštva proti Balboi. Res je, da se nij mogel očitno protiviti volji kraljevej, ali jeza njegova je rasla na toliko, na kolikor jo je moral skrivati.

Balboa, odkar je dosegel svoje gospostvo, pozabi na vse, kar se mu je hudega prizadelo. Odslej je samo na to mislil, kako bi se najbolje pripravil na izpeljavanje svojih osnov. Že zdavnaj ga je vlekla želja po zlatobogatem Peruvu. To pokrajino je hotel zdaj španskej kroni izposlovati.

Tem njegovim osnovam je bilo na potu mariosikaj zaprek. Z velikimi težavami se je moral boriti, preden si stesari 4 ladjice in nabobna 300 vojakov. Pa to je bilo tudi vse. In s tem periščem bo razvalil najmogočnejši prestol v novej strani sveta?

Ko je bil Balboa že ves pripravljen, da se zapoti, pošlje Pedrarij k njemu glasnika, proseč ga, naj odloži rok, postavljeni čas, svojega odpotovanja, ter naj pride najprej k njemu, češ, da ima ž njim govoriti o jako važnej stvari. Balboa usliši prošnjo in pride, ne misleč nič sumljivega, in ne boječ se kakšne ukane. Toda ko pride k Pedrariju, dá ga Pedrarij vreči v železje.

Dobivši ga tako v šake, naredi Pedrarij, čigar duša je neprenehoma čeznila za Balbovo krvjo, brž svoje načrte: proglasi ga puntarja rekoč, da goji izdajske namere proti kralju in njegovej kroni, izroči ga sodstvu, sodstvo pa izreče nad njim smrtno obsodbo. A zakaj? Samo zato, ker mu je bil Pedrarij zavidljiv, in ker se je bal, da bi mu Balboa slavo potemnil. Ves narod in celó sodniki, ki so mislili, da ga bode Pedrarij pomilostil, so prosili zanj — pa zastonj. Nesrečnika odvedejo na morišče, ter mu odsekajo glavo.

Matiček: To je vendar grozno in sramotno.

Ferko: Zakaj nijso obsodili še njega, tega nesrečnega Pedrarija?

Oče: Žalibog, da ga nijso.

Ferko: Je-li ta hudobija prišla od kralja?

Oče: Je; ali kako? in po kom? To novico so kralju prinesli taki ljudje, ki so želeli s pota spraviti obadva, Balboo in Pedrarija. Govorili so pa takó, da je kralj mislil: karkoli se je zgodilo, zgodilo se je po pravici. Takó je bil morivec ne samo opran, ampak v svojej službi še potrjen.

Ivče: Ali je pa tudi on dobil svojo zasluženó kazen?

Oče: Seveda! Bog vidi vse in poplačuje, kakor si kdo zasluži. On ne ostaje nikomur dolžan. Vsako hudodejstvo kaznuje s primerjeno kaznijo.

Kaj je bilo pa mej tem s Peruvanci? Ti so imeli to srečo, da so malo pozneje se morali upogniti. Pedrarij nij bil tako hraber, da bi bil šel nadnje. Tako podjetje se mu je zdelo nevarno; drugi se pa nihče nij podstopil, da bi bil šel po Balbovih stopinjah, kajti njegova usoda je bila

vsakemu pred očmi. Zaradi tega zaspe vse osnove, ktere je bil rajni naredil. Zdaj so gledali Španci samo na to, da oplenijo in onesrečijo one prebivavce, ki so bili v Dariji. Balbova misel pa mej njimi vendar nij umrla. Sreča pa bi bila, ko bi bila v španskih srcih umrla težnja za blagom in zlatom in dragocenostmi.

Nekaj nezdravo podnebje v naselbini sv. Marije, nekaj pa želja, da se vsaj z nečim proslavi, ganejo Pedrarija, da piše kralju, ne bi mu li dopustil, da se pomakne malo bolj na zapad, na obale južnega morja. Prošnja mu je uslišana, in on se potegne proti zapadu. Tukaj položi uklad mestcu, ktero je bilo pozneje dolgo časa пристаниšče in središče vse trgovine z Ameriko.

Ivče: To bo morda Panama.

Oče: Dá, prav ta je. Vidite, tukaj le je, v tem velikem zalivu, ki se po mestu imenuje tudi panamski zaliv.

Ivče: Kako pa je to, da je na tem zemljovidu zapisano dvakrat Panama?

Oče: Pri jenej dobiš še pristavljeno besedo: stara, pri drugej pa: nova. Staro Panamo je postavil Pedrarij.

Peter: Po takem sta dve Panami.

Oče: Nijste. Staro Panamo je pred 100 letmi razdejal neki angleški namorski ropar. Kesneje so pa ljudje izpoznali, kako važen da je položaj Paname, in zato so sklenili, da jo bodo iz pepela in rušin povzdignili na novo. Zdelo pa se jim je shodnejše, ako jo malo dalje od stare pomaknejo. Zaradi tega jo postavijo na ustju reke, ktero so «Veliko reko» imenovali, to je «Rio grande». Takó

je bila postavljena nova Panama. — Rekel sem malo prej, kako je bila Panama dolgo časa prvo in glavno pristanišče ameriške trgovine; pa zakaj? zato, ker so se vanjo stekale vse dragotine, vsa roba, vse blago, ki je prihajalo iz Evrope v južno Ameriko, ali pa katero so pošiljali iz Amerike v Evropo. Trgovci iz Peruva in Čile so tjakaj pošiljali svoje zlato, svoje biserje in druge južno-ameriške pridelke in proizvode. Od todi pa so prtili to robo po suhem do Portobêla. Semkaj so prihajale ladje iz Evrope, in roba se je izlagala na kopno, po kopnem nosila do Paname, od Paname pa spet v Peru ali Čilo.

Panama je bila tedaj važno središče velike trgovine mej Evropo in južno špansko Ameriko.

Nikec: Ali je to še dandenes takó?

Oče: Ne. Odkar so Španci izgubili otok Jamajko, začeli so takoj novi gospodarji te zemlje, to je Engleži, skrivaj prtiti in prepeljavati blago na kopno, s tem pa, seveda, je morala po malem propadati španska trgovina.

Miroslav: Čemu pa skrivaj?

Oče: Vidiš, dete moje, v mnogih državah brani vlada uvažati kako blago, to ali ono, pod kaznijo; bodi ker neče, da se tako blago prevaža po njenej deželi, bodi ali ker hoče vlada sama vleči korist od take robe. Takemu zabranjenemu blagu pravimo dandenes skrivarina ali kontrbant, in kateri se ž njo pečajo, skrivarje ali kontrbantarje. Kdor hoče tako blago pa vendar črez mejo pripraviti, privleči ga v zabranjeno pokrajino, mora delati skrivaj, takó da ga nihče ne vidi in ne opazi, in to se imenuje skrivariti, kontrbantariti.

Taki trgovci so se krali izpod Rogovega pogorja — saj veste, kje da je.

Otroci: Vemo, vemo; tukaj na Ognjozemlju v Ameriki.

Oče: Pa ne le todi so brodarili skrivarji, ampak tudi črez Magelanovo ožino, ki loči, kakor veste, Ognjozemlje od Amerike. Todi so ladje hodile in jadrale poleg obrežja, dokler niso prišle do kacega kraja, kjer so mogle blago isprtiti, prodati ali zameniti. Španci spet so držali pa ladje, ki so stražile ter obhajale bregovja, da bi ujeli kako skrivarско ladjo. Ali trgovci po svojej strani so tako šteli, da so bregu se le tedaj približali, ko so bili popolnoma prepričani, da ladje stražarke nij blizu.

Še veči udarec dobi španska trgovina po utrehtskem miru, iz kterega nastane ktera vojska?

Otroci: Španska nasledna vojska.

Oče: Dobro. — V tem miru so morali Španci obljubiti Engležem: 1) da bodo od njih pokupili vse sužnje, kolikor bi jih trebali v Peruvu; 2) da je njim, to je Engležem, slobodno, vsako leto poslati ladjo okolu 500 bačev s trgovskim blagom na semenj, ki se drži v španskej Ameriki.

Zadnja ta pogodba se je zdela, kakor bi bila male vrednosti; toda Engleži so znali ž njo si koristiti. Kajti namestu ene ladje od 500 bačev umeli so drugo podvreči od 1000 bačev, ter jo zvrhoma napolniti sè vsakoršno robo; hrano brogarsko pa, ki bi mogla priti na taisto ladjo, pospravili so po drugih ladjicah, ki so morale z veliko jadrati. Pa tudi v teh ladjicah se je vozilo dosti blaga, ki se je ob semnju preneslo na veliko, in tako so Špance

slepili, češ, vsa roba je iz velike ladje. — Vse te primere, k temu pa še vsaki dan bolje napredujoče brodarjenje po južnem morju, prizadene španskej trgovini v Dariji tolik odkrhljej in škodo, da je Panama izgubila trgovinsko važnost; takisto je bilo s Portobêlom.

Matiček: Lejte, lejte, kam so naš oče zašli. Zdaj nam pravijo o trgovini, o Písaru pa nič.

Oče: Prav govoriš. Zagovoril sem se, zato mi je treba dlje časa, da se spomnim, kje smo ostali.

4. povest.

Oče: Zdaj smo spet na tistem kraju, kjer smo bili včeraj ostali; ako želite, gremo danes dalje.

Otroci: I seveda želimo, oče, le naprej!

Oče: Pravil sem vam zadnjič, kako da je Balboa glavo izgubil in po kakšnem potu jo je mahnil njegov naslednik Pedrarij. Danes boste čuli nekaj tudi o tem človeku.

Pedrarij se je pečal po smrti svojega predhodnika nekaj let sè zidanjem novega mesta. Ob enem pa je podjarmljeval divje rodove, stanujoče po celej onej progi mej severnim pa južnim morjem. Balbovi načrti, da se osvoji zlatobogati Peru, mu še na misel ne pridejo. Stopram leta 1524, toraj šest let pozneje, ko je bil v Mesiko prišel, polotil se je teh osnov.

Zdaj stopram smo prišli na kraj, od koder pojdemo naprej.

Bogomil: Morda na Písara?

Oče: Da, prav na njega; pa mislim, da se vam ne bo povse prikupil.

Otroci: A tako? toraj tudi ta mož nij brez pogrška.

Oče: Res se boste čudili njegovej neslišanej stanovitnosti, neutrudljivi potrpežljivosti v hudem in težkem trpljenju, čudili se boste njegovej hrabrosti. To so pač lepe lastnosti, pa kaj, če nijso osnovane na povse čistej pravičnosti, na bogomilem srcu. Če ga smem primerjati, prispodobil bi ga blaznemu človeku z nožem v roki, ki se ga ne zna posluževati.

Predočujem vam pa to sliko, da izpoznate, kako nas nikakoršne lastnosti, in naj si bodo še tako plemenite, ne morejo drugim omiliti in priljubiti, ako ne izhajajo iz pravičnega in dobrostivega srca. Iz te povesti se boste učili, da pri vsakem delu se je ravnati po zrelej pameti, iz ljubezni do bližnjega.

Ko se je bil Pedrarij napotil proti Panami, so šli z njim trije glasoviti možje. Na vse tri mi pomno in dobro pazite. Eden izmed njih se je klical Fran Písaro, drugi Diego di Almagro, tretji pa Ferdinand di Lake. O Písaru že nekaj vemo, o Ferdinandu pa le rečem, da je bil duhoven, dober mož, ki je popravljal, kolikor je mogel, kar so drugi zagrešili.

Písarova mati je bila malopridna in razujzdana ženska, ki nij znala, kaj se pravi deté odgajati. Oče si pa zaradi sina tudi ni dosti glave trl. Písaro je tedaj odraščal kakor breza v gojzdu, sam sebi prepuščen, brez uglajenosti, brez nauka, brez omike. Dečko je svinje pasel. Zatoraj se nij čuditi, da nij vedel, kaj je sežaljenje ali pa ljubezen do bližnjega,

na ktero se more srce že v mladosti navaditi, da more človek pozneje pravičen biti.

Mej tem pa se nekaj v njem prebudi, da mu začne presedati njegov nizki stan svinjarja. Srce ga je vlekle nekam, dasi nij znal niti čitati niti pisati. Takoj popusti čredo, pa stopi mej vojake. Pa tudi v tem stanu je čutil njegov duh, da je nekako omejen, zato je hrepenel po večej in obsežnej delavnosti.

Odsluživši nekaj let v vojaštvu, začne tudi on misliti kakor druge podjetne glave — na pozorišče novega sveta. Odslej nij mogel mirovati, dokler se mu želja ne izpolni.

Še ko je bil v Balbovi službi, se je odlikoval v mnogih prizorih in zgodah, ki so bile zvezane z veliko nevarnostjo. Dasi je bil sicer velik nevedè, vendar privolijo vsi tovariši na to, da se mu poveri čast vojvode. Njegovo telo je bilo tako korenito, čvrsto, utrjeno, jekleno, da je moglo kljubovati vsaki težkoti, vsakemu trudu. Drzen pa srčen je bil toliko, da nij poznal nikakega strahu. Kjerkoli je njemu ali njegovemu drugu pretela kaka nevarnost, bil je prvi junak. Dušne in telesne moči imel je zmeraj napete. Po tem načinu je nameščeval ono, kar mu je manjkalo na znanstvenem polju. Uvidevši, da le glava, srce in pridnost ga morejo povzdigniti iz one nižine, v kateri je bil odrastel, služil se je le teh pomočkov, gledaje, kako da se izkaže. Sreča mu posluži — in glejte vam ga: iz svinjarja.... moža, ki je bil vrsten še drugim zapovedovati, in z najslavnejšimi možmi natekati se za venec slave.

Taisto moramo reči, kar se tiče Almagrove odgoje. Bil je odvržen otrok, najdenec, kteremu se

nij vedelo niti za očeta niti za mater, kajti našli in pobrali so ga na ulici.

Že od mladih dob se posveti vojaškemu stanu, in ker je bil častihlepen, se napoti v Ameriko, misleč, da jo bo najprej dosegel izven domovine. Tudi on je bil čvrstega telesa, močnega duha, poštenega srca, stanoviten, neutrudljivo delaven, v čemur je Písara dosegal. Kar pa zadene plemenitost srca, odkrito-srčnost in zgovornost, v tem ga je pa daleč presegal. Písaru je služila mesto bistrournosti zvitost, mesto modrosti pa ukana.

Lake, vojni duhoven, ki je to odpravo spremljal, je imel svoje predpise in dolžnosti, kakoršne ima vsaki verovestnik, vsaki znanitelj božjega nauka. To bo pač vsakemu jasno, da način oznanjevanja se spreminja po okolnostih, kajti drugači se evangelje oznanuje olikanim, drugači divjakom.

Taka je bila tista triperesnica, ki je usklila iz nizkih močvirji peruvanskih. Zedinijo se v tem, da bodo složni, ker le v slogi se dá tako veliko podjetje izvesti. Ker je imel pa Písaro najmanje premoženja, mu ne ostane družega, kakor da preuzame najteže in najnevarneje delo. Postavi se na čelo perišču ljudi, ki so bili namenjeni, da poiščejo in usvojijo peruvansko zemljo. Almagro si izbere, da ga bo podpiral, enkrat z ljudmi, enkrat z živežem in drugimi vojnimi pripravami. Lake, ki je bil bistra glava in moder mož, ostane v Panami, pred Pedrarijevimi očmi, zvršaje svoje delo.

Preden pa odidejo vsaki na svoje delo, poprosijo najpoprej Boga za njegovo pomoč, in za varstvo njegovo. V ta namen je Lake opravil službo božjo

Vsa odprava je obstajala v 102 ljudeh. Ta pest ljudi pa ena ladjica zajadra pod Píсарom 14. sept. leta 1505. iz panamskega zaliva, ter odrine po južnem morju. — Južna Amerika se raztega od darijske ožine pa dolu do Ognjozemlja, ali do najskrajnega rta južnoameriškega. Dajji je najbližej.... ktera pokrajina?

Niko: Terra firma.

Oče: ali Tierra-firme — tako so ji rekli Španci. Ktera sledi pa za to?

Bogomil: Peru.

Oče: Za to pa?

Vsi: Čila pa Magelanska.

Ivan: ktero deli Magelanska od Ognjozemlja ali Tierra del Juego.

Dragica: Zakaj ji pravijo pa Ognjozemlje?

Oče: Zato ker so tisti, ki so jo prvi našli, v nji spazili takih gora, ki sipljejo ogenj.

Ferdo: Kaj danes nij več teh gora?

Oče: O pač. Še danes so te gore, kjer so nekdaj bile, le prenehale so ogenj metati; mogoče pa je, da znotraj še zdaj ogenj rigajo, ali današnji brodarji nam o tem ničesar ne pripovedujejo.

Nesreča je hotela, da so naši podjetni junaki malo poznali južnoameriško zemljo, njeno podnebje, in da so ravno tedaj se na jug odpotili, ko je bil za to najnepriljubnejši čas.

Ivan: Kako to?

Oče: Ker so ravno tisti mah, ko so bili se na pot podali, začeli vleči vetrovi pa od one strani, proti kterej so se bili naši namerili.

Ivan: Jaz sem mislil, da mej obratnikoma vleče zmeraj taisti veter, takozvani pasat; ta pokrajina pa leži mej obratnikoma, toraj...

Oče: Res je to. Ali vedeti je treba še to, da pasati vlečejo praviloma le na sredi velikega morja; kolikor bližej pa je morje bregu, toliko nepravilnejši so vetrovi. — Ako bi radi, vam povem, kakšni vetrovi vlečejo okolu naše zemlje in po njej.

Otroci: Radi bi! Le začnite, oče!

Oče: Mej obratnikoma — nekaj bolj na sever in na jug — vleče na morju skoraj célo leto taisti veter. Onda, kjer se solnce povse nad zemljo navpiči, vleče stanovitni vshodnik. Malo bolj na sever, k rakovemu obratniku, drži se veter severo-vshoda; bolj na jug pa, h kozorogovemu obratniku, drži se veter jugovshodno. Ta veter je tisti pasat; ali drži se, kakor sem rekel, le debelega morja. Pa tudi on preneha, kader se na 100 milj zahodu približa.

Ivan: Stopram zdaj uvidim, zakaj so ljudje razdelili male Antile na otoke vetrov, pa na otoke pod vetrovi.

Oče: No, zakaj pa?

Ivan: Otoke vetrov jih imenujemo zato, ker pasati le do njih dosežejo; otoke pod vetrovi pa spet zato, ker pasati prenehajo še prej, preden do njih pridejo.

Peter: Oče, pa nam povejte, kako nastanejo ti pasati.

Oče: No, mislim, da bomo tudi to zadeli. Kdo mi ve povedati, kaj se zgodi, kader se pozimi okno odpre, namreč okno dobro segrete sobe?

Peter: Tedaj se navali najenkrat sila zunajnega zraka v sobo.

Oče: Od kodi pa je ta zrak?

Ivan: To ste nam že povedali. Hišni zrak je veliko topleji in raztegljiveji od zunajnega, zato pa je veliko tanši in laži. Iz tega sledi, da zunajni zrak je močnejši; kaderkoli se vrata odpró, se zunajni zrak noter zavali. Znotrajni zrak bi se moral zunajnemu opreti, pa ker je mnogo slabši, mora se mu umakniti.

Oče: Takó je. — Vidite, otroci, takisto je vsaki dan sè zrakom mej obratnikoma. Nad tem zrakom stoji solnce toliko, da ne povse navpik. Zaradi tega mora biti ta zrak mnogo topleji nego ves drugi, kolikor ga je zunaj okratnikov, in na kterega se solnčni žarki spuščajo le po strani. Kader se pa ta zrak mej obratnikoma bolj ugreje, postane tudi reji, in torej laglji; takrat pa nanj navali zunajni, gosteji in toraj teži zrak, ter stori, da nastopi mej zunajnim in znotrajnim nekakšno ravnotežje. Ker se pa solnce pomika od vshoda proti zahodu, saj vidi se, da je takó, to mora tisti zrak, ki mu dela meje, spuščati se v dvojnem pravcu. Ta zrak, ki se izpušča sè severne k južnej strani, mora priti v pravcu severnovshodnega vetra; tisti pa, ki se dviga na južnej strani, pa žene k severu, drži se pravca južnovshodnega vetra. Ker obadva zraka, bi dejal, neprenehoma svoje pravce sledita, to morata napósled na nekem mestu óbse zadeti. Na onem mestu, kjer taka vetrova óbse udarita, da drug drugemu naprej ne pusti, nastane pravi istočnik, ali popolni vshodni veter.

Jovan: Kako pa je to, da ti pasati mahoma prenehajo, kader se suhej zemlji približajo?

Oče: Pa mi ti povej najprej, da naša Sava po letu kterikrat tako polahkoma teče, kakor bi stala.

Jovan: Ker je pri njenem ustju skaličje, ktero ji moč razbija.

Oče: No, vidiš, taka je tudi s pasati. Tudi ti oslabe in prestanejo, kader pridejo do trdega brega. Visoke gore in planine so jim napotja, ki jih zadržujejo. Preprečeni s tako nasprotno močjo, ne prenehajo še le, ko pridejo do trdega obrežja, ampak že na morskeji gladini, v stanovitnej dalji od kôpnega.

Razen teh pasatov, katerim se pravi tudi stalni ali stanovitni vetrovi, imamo še druge vetrove, ki pišejo po nekih pokrajinah le stanovitni, le svoj odločeni čas. Takim vetrovom velimo, da so občasni, periodični. Mej temi so pa spet taki, ki se pogosto menjajo, in zato velimo, da so menjajoči ali misoni.

Niko: Kakšni so pa spet ti?

Oče: Ti pihajo v stanovitnih mesecih, najprej v enem in taistem pravcu; nato se nekaj zlegajo, kakor bi namerjali na ktero drugo stran, napósled pa se naenkrat vzdignejo z nasprotne strani, ter pihajo sè vso močjo.

Takih vetrov je navadno v tujih zemljah, n. pr. v Aziji po otokih indovskega oceana, itd. Oni se ne dvigajo kakor navadni vetrovi s početka polahkoma in tiho, ampak zavlečejo in zapišejo naenkrat s strašnim burjenjem in vihrenjem. Razen teh so še taki vetrovi, ki pihajo le stanovitne dni, pa še tedaj le nedoločeni čas. Takih je dosti v Mesiki in po afrikanskih obrežjih, kjer vlečejo podnevi z morja proti kôpnem, ponoči pa s kôpnega na morje. Na otoku sv. Dominga vleče vsako jutro od 8—9 istočnik, na večer pa se obrne v popolni

zapidnik. Po takem imajo tamkajšni prebivavci vsaki dan zjutraj in zvečer popolno tišino.

Konečno je le še ena vrsta teh vetrov, in ti so takoimenovani spremenljivi. Ti pišejo zdaj od tega zdaj od onega kraja, so tudi v tem različni, da so ali topli ali mrzli, ali vlažni ali suhi. Uzroka, zakaj so ti vetrovi tako nepravilni, ne vemo natančno določiti.

Zdaj veste, kako je po celem zemlji, in kolikor toliko tudi v našem domovini. Iz tega morete soditi, kako mučno in težko je po morju brodariti, kader se taki vetrovi prebudé; koliko so se ljudje mučili, koliko stiske in nesreče prestali, preden so se naučili, ktere strani sveta so takim ali takim vetrovom podvržene.

Razumeli boste zdaj tudi ono, kar sem vam bil prej napomnil glede Písara, da se je bil namreč v tako nepriložnem in nezgodnem času proti jugu podal, dasi je bil v takih opaževanjih še neiskušén, to je ravno takrat, ko je veter pihal od juga na sever. — Zjutraj bomo pa slišali, kako je potoval.

4. povest.

Oče: Rekel sem, da se je Písaro bil zapotil proti jugu. To potovanje mu je močno presedalo. Skoraj 70 dni se mora boriti sè stoterimi nadlogami in nevarnostmi. Močni nasprotni vetrovi, velikanski morski valovi so ga metali zdaj gori zdaj dolu. Takó prebrodi še le v 70 dneh pot, ktero bi mogel sicer po tistem morju v enem dnevu storiti. Tedaj čez

dva meseca dospe še le do bisernih otokov. Ti otoki ležé, kakor veste, v panamskem zalivu.

Na tem potu so se morali pogostoma izkrcati. Kaderkoli ga je vihar gonil proti kakem obrežju, vselej je porabil to priložnost, da se je izkrcal na kôpno in da je v naglici pregledal znamenitost tega ali onega kraja. Ali kakor mu je bilo ladjanje strašno in grozno, takó mu je bilo tudi potovanje po kôpnem. Kamorkoli pride, vsikdar strah, nadloge. Da nij bil odločen pa stanoviten človek, bi se bil takoj od začetka povrnil. Na enej strani goste, zaraščene, neprehodne gojzdovine, na drugej pa nepristopne grezi, barja in močarine, na tretjej strani pa preplavljene ravnice. Ovočja, t. j. sadja, nikjer, o žitju niti spomenka, vse pusto, divje, neobdelano; prebivavci neprijazni, sovražni, zavrtno napadajoči, podnebje nezdravo; zlatu nij bilo niti sledu, kamo li o kakej umetnej zlatocenosti. Od vseh strani nadloge, nevarnosti, nepričakovane težave. Lakota jih je bila že tako daleč prignala, da so jagodičje pa zelišča brali, potlej popkovino z dreves trgali, napósled pa celó skorjo glodali. Nekaj ta lakota, nekaj pa nezdravi ta zrak stori, da mnogi poginejo; kolikor jih je bilo pa ostalo, so bili tako onemogli, da so z veliko težavo se kam genili; pomoči, od Almagra obečane, pa od nikoder.

To primora Písara, da se vrne. Vračajoč se gre proti Kukami. Kukama je mestice, ležeče blizu bisernih otokov.

Almagro je bil nabral četico 70 mladeničev, ter se po morju spustil za Písarom. Ali nesreča je hotela, da se na globokem morju obadva zgrešita. Almagro je mislil, da Písaro je že na svojem mestu,

in da se mu nova zemlja tolikanj dopada, da ga takó dolgo nazaj nij.

Tudi njega je vlekla želja po zlatu, in zatoraj je hitro veslal in jadral, do čim prej dospe do zlate pokrajine; pa tudi njega zadene taisti udarec, kakor je bil Písara. Tudi njemu se opró divjaki povsodi, kjerkoli je hotel na suho stopiti. Kakor bi se bili pogovorili, tako složno, jedino, srčno se protivijo. Na mnogih krajih se je moral ž njimi spoprijeti in rovati, da marisikdo mrtev obleži. Njega samega zadene v borbi velika nadloga, divjak mu namreč sè strelico oko izbije. Nemogši dalje, se vrne domov.

Doladjavši domov, brž pozabita vse nezgode, ktere sta imela pretrpeti. Neizrečeno veselje jima širi srce, da bosta napósled vendar uspela. Obadva so ohrabrita, ter odvažno hodita po poti zelenega cilja.

Res, ko se spet zapotita, je bilo videti, da se jima je uprla moč narave, ali njijuna potrpežljivost jo zmore, odstranita vse zapreke ter srečno doplovita do zatoka sv. Matija na kvitskem obrežju. Usidrita se v Takamezu, blizu ustja smaragdove reke.

Kakšna razlika je mej to krajino pa mej ostalimi, ktere so doslej videli in prepotovali! Kvito je največa, ob enem pa tudi najlepša pokrajina peruvanske krone. Pravijo, da na celem svetu nij tako milega, prijetnega in blagoslovljenega kraja, kakor je prav ta. Dasi leži ta kraj malodane sredi vročega pasa, ima vendar ugodno in blago podnebje tako, da vsakteri, ki je tam živel, pravi, da je preživel zlati čas: v Kvitu vlada namreč večno poletje in večna spomlad.

Ferdo: Kako pa to, da tam nij tako vroče, kakor je po drugih pokrajinah, ki so pod vročim podnebjem?

Oče: Da tamkaj ne pripeka večno solnce, uzrok so edino visoke gore kordiljerske, katerim vrhovi so odeti z večnim snegom in ledom, drugi uzrok pa je, da jo od ene strani obteka južno morje. Toraj, sè ktere koli strani naj veter potegne, vselej pri-nese saboj toliko hladine, da se vročina znatno zmanjša in tako ublagoti, da vsakdo čuti neko ugodnost in blagodejnost. Zrak je čist in zdrav, človeka pa tako krepí, da kader se ga naužije, očuti v sebi trdneje zdravje in večje zadovoljstvo. Tukaj nij tiste silne gnjusobe, sè ktero obilujejo druge amerikanske pokrajine. Zemlja je rodovitna, da ne more bolje, setev napreduje in raste in množi brez konca in kraja. Večna spomlad, večno poletje pa jesen ob enem — vse to dela to pokrajino, da je pravi raj, kajti kjer človek vidi, da vsaki letni čas se žitno klasje ziblje, zelení in zori, cvet pa zreli sad, tam nemore drugači, kakor da tak svet imenuje rajsko zemljico.

Bogomil: Ah, to mora biti res lepa zemlja! Kdo nam bo dal, da jo vidimo?

Oče: Ne želi si tega, dete moje, ampak slušaj, kaj ljudje še pravijo o tej pokrajini. Nij vse zlato, kar se sveti, in takisto tudi nij vse lepo in dobro, kar se človeškemu očesu tako privideva.

Da se ta lepa krajina nad druge ne vzdiguje in da ne uživajo le njeni prebivavci rajskih slasti na zemlji, ampak da obstoji mej vsemi zemljani neko ravnovisje, to je modra previdnost, ki je zemljo odločila za poskušališče in vadilišče za drugo življenje,

odločila tudi to, da ima tudi rajska ta pokrajina svojo mero nadlog. Tudi v tej strani sveta je kraj dobrega tudi zlo, pa še več zlega, kakor kje drugej. Uzemite le to, da se tamkaj vsako lepo in krasno in čarobno jutro zastira s temnimi in mrklimi oblaki, pa boste videli, da ondotniki niso toliki rajniki. Kader je vedro nebo in zlato solnčice zjutraj izide, in ko se veselé otroci in odrasli, staro, mlado, moško in žensko, češ, zdaj si bomo osladili življenje; ko se dete raduje igranja, ko starec sanja, kako se bo solnčil, kako bo na blagem in toplem žarku solнца ogreval svoje ostarele kosti; ko žene in devojke željno pričakujejo časa, ko pridejo na igre in zabave — kar naenkrat se skrije solnce, se navlečejo oblaki, potemni nebo, zabobni zemlja tako, da se ti ježijo lasje.

Sè vseh strani se zbirajo oblaki, noseči v svojem naročju strahotni vihar. Ljudje in živali, celó drevje in kamenje, kažejo prestrašenost, ktere si človek niti predstaviti ne more. Vse nebo je videti kakor v plamenu, grom grmi proti gromu ter se vali proti visokim goram, od gora pa na goleme ravnine, in zemlja se trese tako silovito, da človek misli, zdaj bo vsega konec. Pogostoma se tudi zgodi, da zemlja na več krajih po več sežnjev široko počí, kajti grom pomešan z viharjem se večkrat s toliko močjo na zemljo spusti, da je videti, kakor bi se nebo sè zemljo borilo, in da človek obupuje. Sreča je še za tiste ljudi, ki tam živé, da se pred takim viharjem pokažejo gotova znamenja na zemlji in na nebu, ki jim pravijo, naj si po varnih kotih iščejo zavetja.

Dragica: A kakšna so tista znamenja?

Oče: Najprej se pojavi neko nenavadno gibanje v zraku. Poleg tega je slišati piš, zamolklo zvižganje, ki dela posebno grozno na živali. Naenkrat ti začno tice letati zdaj s te, zdaj z one strani, pa tako omamljene, da nobena ne more ravnega pravca slediti, ali naravnost leteti, ampak se meče in zaganja, ter zadeva zdaj v drevo zdaj v skalo, zdaj v travo, in takó se mnoga razmrcvari in ubije. Za tem se čuje gluho podzemsko mumljanje, katero zasluti vsa živina, a zlasti psi, ter začno cviliti in lajati. Govedo rogari, kopitari, druga živad stoji razkoračena na enem mestu. Vsaka živa stvar se oprijema nečesa, kar bi ji v stiski pomoglo. Ljudje, ženske in otroci, vse beži iz koč vùn na prosto, boječi se, da bi se koča nad njimi ne podrla.

In kakšno je potlej vekanje otrok, kričanje žensk, zdihtovanje starcev, zvižganje vetrov, ki se drvé po takem mraku, da je dan podoben črnej noči; to vam je strah in trepet!

V taki borbi se zruši in propade mnoga koča, marisiktera hiša, celó mesta se podirajo, ter pogibajo ljudje in živina. Lima, nekdej stolno mesto peruvskih vladarjev, se je v takej borbi že štirikrat razsula do tál, pa bila zopet na novo sezidana. Leta 1746, bil je 28. oktober, se potrese tolikanj strašno, da kamen na kamenu nij ostal.

Ferdinand I. dade jo znovič povzdigniti, pa ji ob enem utisne drugo lice. Vedoč, da v takih krajih se ne morejo pa tudi ne smejo zidati visoke hiše z več nadstropji kakor po naših mestih, ker se o hudem potresu, kakoršnih je tam vse polno, na milijon kosov rušijo in lomijo, segradi po navadi tamkajšnjega ljudstva mesto z nizkimi in prizemnimi

hišami, katerim tres zemlje ne more tolikanj nahuditi. No, Bogomil, ali še želiš, da pojdemo v Ameriko?

Bogomil: Zahvalim se lepo, ata, za tak raj. Raje bodimo, kjer smo, ne pa v tem prehvaljenem raju, kjer si nijsem življenja svest ne podnevi ne ponoči.

Oče: Takó je, dete moje, takó. Vsakdo bodi sè svojim domom zadovoljen, pa bo najbolje. — Hajdmo zdaj, da vidimo, kaj delata Písaro pa Almagro.

Ko te dva z morja opazita, kako se jima izpolnjujejo nade, in kako se jima približuje krajina, lepa in bogata zemlja, in ko tudi vidita, kako se tamkajšno ljudstvo bogato in dragoceno odeva, zagori jima srce veselja. Ozrevši pa se malo okolu sebe in videvši, da jima je skoro polovica moštva od raznih bolezen iznemogla, si tako oslABLJENA ne upata siloma predreti v to blaženo deželo, ampak začneta misliti, kaj da bi v tem položaju storila. Po dolgem prevdarjanju končno odločita, da se Almagro vrne v Panamo nazaj, da pripelje kaj čilega moštva, Písaro pa, da se z ostanki svoje čete poda na otok Gallo, ležeč nedaleč od peruvske zemlje, ter ondud kaj počaka, dokler se Almagro ne vrne z novo pomočjo.

Almagro odide; v kratkem je v Panami. Ali ko tjakaj dospeje, najde vse drugačno. Pedrarij nij bil več v časti, v kateri sta ga bila onadva pustila. Puntarji so ga odstavili, na njegovo mesto pa vzdignili nekega Pedra de los Rios. Novi ta gospodar Pedro, čuvši, po kaj se Almagro vrača, prepové nabirati vojakov pod Almagrovo zastavo, in da bi vse nadaljne namere uničil, opremi na tistem eno ladjo,

ter jo pošlje po Písara in njegovo moštvo, kolikor jih je sabo imel. Ladja zajadra na široko morje proti otoku Gallu, Písaro pa se

Matiček..... domov vrne, v Panamo.

Oče: Kaj še!

Janče: Písaro uzame to ladjo, pa odjadra na nji zopet v Peru.

Oče: Tudi ničesar tacega ne! — On nij hotel pokoriti se zapovedi novega podkralja, dasi tudi njegovi tovariši niso kazali nikakoršne volje, nadaljevati potovanje, ktero je že toliko njenih bratov spravila v ledeni grob, in ktero je tudi njim grozilo s poginom. Písaro izleče meč iz nožnic, ter potegne črto v pesku in na to zapové, naj jo prestopi vsakdo, kateri kani izneveriti se mu in ga zapustiti. Skoraj polovica jo prestopi, le trinajst Špancev pa nekaj Indijancev, Mulatov, mu ostane zvestih. S tem je hotel izpoznati, koliko zvestih ima še okolo sebe. Videvši, kako se je stvar izišla, ne obupa, ampak se odloči, s tem malim, podjetnim, odvažnim periščem svojih mož začeto delo nadaljevati.

Janče: No, to je že prav; kaj pa je to, Mulat?

Oče: Mulat je sin očeta, ki je bel Evropejec, pa matere, ki je črna Afričanka.

Peter: Ker smo še pri tem, bom pa jaz povedal, kaj je Mestic. — To vam je tak človek, ki ima očeta Evropejca, mater pa Indijanko, ali pa narobe.

Bogomil: Jaz sem pa mislil, da so ti Kreoli.

Oče: Ne, to so potomci tistih Evropejcev, ki so precej od začetka v Ameriki se naselili.

Bogomil: Saj je res tako.

Oče: Kako znate prašati, eden črez družega. — No, kdo pa vé, kako pravijo Američani tistim Evropejcem, ki se v Evropi rodé, ki v Ameriko pridejo, da ondukaj živé in umro.

Vsi so tihi, nobeden ne črhne.

Oče: Tako je; mislil sem, da še kaj veste, ali vaša vednost je kmalu pri kraju. — Tem pravijo Kapetonci. Ti imajo veliko veljave, za temi nekaj veljajo Kreolci, potem pa Mestici in Mulati, za temi stojé Zamurci, in v zadnji vrsti stojé siromaški domači Indijanci. — Zdaj se pa vrnimo tjakaj, kjer smo obstali.

Písaro nij ostal dolgo na otoku Gallu. Ker je bil otok blizu kepnega, se zboji, da bi ga Peruvanci kar iznenadoma ne napali. K tej bojazni se pridruži še stiska, namreč pomanjkanje vode, in zatoraj se odpelje na otok Gorgono, ki ga je bil malo prej našel, in kteremu dá to ime zaradi neprijaznega izgleda. — Gorgone so bile tri sestre, ki so imele namestu las kače na glavi. Na ta odurni otok se zapoti v ladjici, ki je bila že toliko trhljena, da se je hotela vsaki čas razbiti.

Priševši v popolnoma neznan kraj in večidel puščoben kraj, in neimevši sabo dosti živeža, se je moral navaditi življenja, ki bi se marisikteremu ne dopadalo. Po osem dni nij bilo ničesar v njegovem želodcu razen mrzle vode pa košček kruha ali kakšne korenine.

Gorgona, ta otok leži pod 4° severne širine. Kdorkoli je o njem kaj slišal, ali pa ga videl z lastnimi očmi, ga opisuje tako grozno, da človeka strah spreletava, kader pomisli, kako bedno Gorgonci živé. Visoke gore, gosto grmovje, strmi bregovi,

strašni prepadi nudijo očesu grozni pogled; podnebeje pa je tako nezdravo in neugodno, da tacega nij morda na vsem svetu. Solnca ne vidiš skoro nikoli. Gosto in temno meglenje zakriva strop nebeški od ranega jutra do pozne noči. Večkrat leže na zemljo taka soparica ali pa taka mokrota, da ljudje pogibajo od kužnega duha. K temu zlemu prihaja še drugo. Neštევna zalega vsakovrstnih gadov ti plazi po drevji, ti gomzí po zemlji, da velikokrat ne veš, kam bi stopil. Morebiti nij kraja v celej Ameriki, na kateri bi bilo toliko lezerčine, kakor na samem tem otočku. Prišteješ li k tej stiski še največo stisko, da nimaš sčemur bi želodec utešil, to imaš živo sliko pred očmi, če tudi ne gledaš na strah, da te iz tega brezna nesreče nikdar vùn ne bo.

Zdaj vidite, otroci, vse to je moral Písaro dàlj časa prenašati. Pa ko bi bilo samo to, dalo bi se bilo kakorkoli prestati; ali vrhu vseh teh skrbi, mu je po glavi hodila še druga, misel namreč, da se bodo tovariši uprli, zbežali, pa samega pustili na razpotju med življenjem in smrtjo.

Prvo delo, ktereга se zdaj vsi polotijo, je bilo napravljanje čolnov, sè kterimi se namenijo ribarit, da se z ribištvm rešijo gotove gmrti. Písaro sam se poda na ribji lov. Ne soparica, ne vsakdansko grmenje in bliskanje in treskanje, ne gadna golazen ga ne odvrne od tega predrznega posla. Čas, ki mu je ostajal od ribolova, obrne v to, da lovi po gostih hostah; lovino pa razdelí mej svoje tovariše, le kdaj pa kdaj mu ostane kaka perotnica ali kako rebro.

Dasi je tolikanj skrbel za svoje ljudi, mu vendar obolí vsa družba, sreča, da še njega zdravje

ne zapusti, sicer bi bili vsi popadali v črno krilo materi zemlji

Pet mesecev je že preteklo, šesti se je bližal, pa od nikoder še pomoči. Večina jih je ostala, in ko si nekoliko opomorejo in okrevajo, izgube stanovitnost. Zdaj so mislili samo na to, kako da uidejo poginu. Ne vedoči kako in kaj, odločijo življenje vagati, in kakor si že bodi, domov se vrniti. V takih pripravah na odhod zagledajo ladjo, ki se ravno proti njim pomika. V kratkem je pri bregu. Stoterno veselje jim napolni srca, ko vidijo in slišijo, da je ladja njim na pomoč prispela. Bila je to ladja njih zaveznikov iz Paname, kateri so jim jo poslali, in pa živeža in obleke.

Človek bi mislil, da so delali dosti hudo pokoro za svojo drznost, in da bodo porabili to prilžnost, da se ukrcajo pa v Panamo vrnejo. Kaj še! Hitro pozabijo pretrpljene težave, začeni modrovati, kako bi si takoj peruvansko zemljo osvojili. Ne trpi dolgo, da se zedinijo v tem, da pojdejo v velikem slavlju po širokem morju proti peruvskega svetu, dasi jim je bila ladja poslana, da se vrnejo domov.

V enindvajset dneh priplovijo do peruvskega obrežja, in ko se drugo jutro zdaní, se Písaro primakne k nekemu mestu — Tumbas imenovanemu, ter spusti sidro v morsko brezno, prav na «rado.»

Janče: Kaj pa je to, rada?

Oče: Rada je tisti del morja, ki je blizu suhega, pa z obeh strani proti vetrom varovan, in kateri nij ne preglobok ne preplitev, ampak najbolji, da sidro morsko dno zagrabi. Na takem kraju, v takem zatišju in zakotku stojé največ one ladje,

ki so prenaložene, da bi mogle prec v luko, v pristan, ali pa take ladje, ki so že izven luke, pa vendar čakajo lepega vremena, o katerem bodo odjadrale,

Miroslav: Ali so tudi take rade, kjer nij nikakoršnih luk ali pristanov?

Janče: I, seveda. Taki kraji so navadno pri ustju velikih rek, izlivajočih se v morje, kjer ustje ne dela popolnoma luke.

Oče: Pa zdaj malo počakajmo. Písaro naj tudi malo si počije, kjer je nasel; zjutraj bomo pa slišali, kako pojde na kôpno.

5. povest.

Dragotin: Ata, kako je pa zunaj?

Oče: Kaže, da bo lepo.

Janče: Kaj je pa z mornarji?

Oče: Nič.

Otroci obstopijo očeta, pa jih začno prositi, kako je bilo dalje.

Oče: Že vidim, da se ne bo odtegniti. No, pa poslušajte, kako je bilo. — Ko se je bil Písaro usidril, na, prec so okolu njega cele trume Peruvancev. Celi breg, kakor je dolg in širok, mrgoli divjakov kakor lipa čebel, kader rojé. Eni skačejo, pa sami ne vedo, zakaj; eni beže od vode, eni pa mirno stojé, ter se čudijo belim ljudem, še bolj pa hiši na vodi. Tik brega je bilo dvajset čolnov, v ktere divjaki poskačejo, ter Špance vabijo, naj gredó ž njimi do njih glavarja, ki jih bo lepo sprejel ter jim dal vsega, česar bodo poželeli.

Písaro pa, modra glava, ki je bil, in ki je iz izkušnje vedel, da nij vsaki divjak poštenjak, ne dovoli vsem svojim drugom naenkrat na suho, ampak odpravi na suho le dva, enega Španca pa enega Indijanca, naj pregledata, kako je.

Ko stopita na kôpno, Peruvanci ne vedo, kteremu bi se bolj čudili, ali belemu Evropejcu, ali črnemu Afrikancu.

Dragica: Kakšni pa so ti Peruvanci, če nijso ne črni ne beli?

Oče: Peruvanci so bolj rjavi, bolj dimasti. Pa nad Zamurcem so bolj strmeli nego li nad Belcem. Nikakor niso mogli doumeti, da bi človek mogel biti tako črn, zato ga začno omivati in prati, češ, morda se bo dala črna barva kolikor toliko odpraviti. Pa ko vidijo, da ga zastonj peró, se čudijo še bolj.

Písarova poslanca pridno ogledujeta vse peruvanske znamenitosti. Po vsakem stopaju se bolj prepričata, da zemlja ta je bogata in oblagodarjena. V vsakej peruvanskej koči ali kolibi, naj si je bila še tako priprosta, ne vidita nikjer lesenih ali bakrenih posod, ampak izdelane vse od suhega zlata; pa tudi ljudje sploh so bili dragoceno oblečeni. Volnena ali pavolnata obleka jim je pokrivala ogorelo telo; zlati obodki in obročki so jim viseli po licu in po nosu, in po ogorelih rokah se jim je bleščalo zlato in srebro in biserje.

Nikec: Kdo je pa dal Peruvancem volne, da si tkó sukno? Saj takrat še nijso imeli ovác.

Oče: Pravo si rekel, da nijso imeli takih ovác, kakor jih imamo dandanes; imeli pa so druge vrste volnatih živali, ki so našim ovcam podobne, in ktere so Španci tukaj prvikrat videli.

Dragica: Jaz pa vem, kakšne šo te živali!

Oče: No, kako se jim pravi?

Dragica: To so lame.

Oče: Lej jo no, lej. Že ta pozna lamo. I, kje si pa slišala to?

Dragica: Saj veste; brali smo v Robinzonu; takrat ste nam dejali, da te živali nij pri nas, ampak živi v Peruvu.

Oče: To me pa res veseli, da vse tako lepo pamtite. Pa bi še rad vedel, je-li sem vam o tisti priložnosti povedal, kako se ta žival še drugači imenuje.

Milka: Seveda. Rekli ste, da se ji pravi tudi peruvanska ovca, pa tudi pakos, lamoovca, ker ima dolg priganjen vrat kakor lama.

Peter: Pa še drugači se ji pravi. Gva.... gva..., ne pride mi na misel.

Oče: No, gvanaka.

Peter: Saj res, gvanaka.

Oče: Hvala bogu, da smo jo ugenili. O tej živali se mnogo pripoveduje. Ali bi radi, da vam nadrobim?

Otroci: I kaj pa dà! dajte, dajte!

Oče: Toraj posluh! — Ta žival le je nekaj podobna lamam pa ovcam. Ovcam je podobna le po volni, lamam po dolgem vratu. Glavo ima majhino, ktere oblika bo konjski enaka. V gorenji ustnici ima rupo, v kateri drži slino; ž nje se brani proti sovražnikom, metajoča jo za njimi deset stopinj daleč. Veča nij ko štiri čevlje, dalja nikdar od pet do šest, seveda, vrat sam jemlje pol dolgosti. Ktere živé divje, t. j. ki so zmeraj po brdih in gorah, so

so večinoma rdečkaste, dočim so pitome, t. j. domače ali bele ali črne ali pisane.

Ta žival je vele koristna. Od nje se ne dobiva le volna in meso, ampak je Američanom to, kar nam konji. Močna je tako, da ji moreš natovoriti do dveh centov težine ali pa še več, in pa varno stopa, vodi jo navkreber ali navzdol, po ravnini ali po strmini. Bodisi brdo kakor če kamenito in strmo, spevala se ti bo s svojim bremenom do najvišega vrha. Res je, da gre počasi, ali tem varneje. Hodi pet do šest dni zdržema, ali potlej ji je treba štirindvajset ur počitka. Zastonj jo boš silil poprej ž njenega počivališča. Živeža ne potrebuje veliko, pa tudi ni izbirčna. Malo trave ali sena, pa je zadovoljna. Če od doma ne uzameš živeža, pasla se bo spotoma, hlastaje zdaj na levo zdaj na desno. Vode ji ni treba skoro nikoli, ker ji slina, katero dobi od hrane, žejo gasi.

Ves njen ustroj kaže, bi dejal, neko resnobo. Naravi je mirne in prijetne. Dokler je mlada, trpi dalje glad in more več prenesti; kader pa čuti, da ji moči pojemajo, in da se je trudnost lotuje, pa ne veš, kako bi jo na noge spravil. Tolci jo, kolikor ti drago, vendar se ne gane sè svojega mesta. Pravijo tudi, kar je še bolj čudno, da kader nima dosti moči za dolga pota, si sama zadaje smrt, z glavo lopajoča ob tla ali pa ob skalo.

Peruvanci ljubijo to žival kakor najzvestejega prijatelja. Kader mlado prvokrat sedlajo in tovorijo, obhajejo veliko svečanost. Skačejo in pojo in igrajo, in premetavajo se. Vsi prijatelji in znanci, vsi pridejo k gospodarju, da se ž njim povesele. Lamico pa ovenčajo, ocvetličijo in nakitijo, da je milota

pogledati jo. Njeno uvajanje v novo službo trpi cele dva dni ob najlepših pesnih in navdušenju. Kader jo upeljujejo v hlev, tekajo gosti vanj kar drug za drugim. Vsaki gleda, kako bi jo prvi pogladil in poljubil. Še le tedaj, ko se svečanost končuje, jo ovenčano peljejo pod breme; ovenčina pa ostane na nji, dokler sama ž nje ne popada.

Dragica: Zakaj pa te lepe stvari k nam ne privedo?

Oče: To so tudi že poskušali, pa brez koristi. Kader pride pod evropejsko podnebje, mahoma pogine. Bilo jih je dosti na Španskem, ali nobena nij preživela osmega dne.

Ančica: Kako pa to?

Oče: Tako-le, dete moje. — Na Španskem je zanje prevroče, one pa ljubijo hladno podnebje, kakor jim ga dajo visoke planine snežnih Kordiljer.

Ančica: Naj jih pripeljejo pa k nam ali na Švajcarsko, tam jim ne bo prevroče; tam bodo lahko po planinah sneg zobale, pa po ledu se drsale.

Oče: No, to je tudi pameten izmišljej. Taki domišljaki so že bili, ki so takisto sanjali; v današnjem veku je vse mogoče, morda bo še to. Mogoče, da šine komu v glavo, da to sirotico semkaj privede, kajti dandenes se ne zatirajo samo ljudje, ampak tudi živali.

Krstan: Ko bi mene sreča v Peru zanesla, jaz bi gotovo kaj tacega domov pripeljal.

Mati: No, to pa to, lepa trgovina bi bila ta. Le poskusi to svojo srečo, pa nam pripelji dve, tri glave, naj pomagajo pri nas. Naredili jim bomo ograjo, pa naj se lové po nji, kolikor hte, živeža jim tudi ne bo manjkalo.

Krstan: Je že prav. Zdaj bo to moja prva skrb.

Oče: Pusti mi take skrbi, pa poslušaj, kaj je bilo dalje sè Španci. — Písar pride, seveda oborožen, v Peru. Tista dva poslanca sta imela seboj, razen družega orožja, tudi vsaki po eno puško. Peruvanski cesar se jako začudi, ko opazi pri njih dozdaš še nevideni stroj, kar zagleda se vanj. Rad bi bil vedel, kaj se ž njim dela, in zatoraj poprosi Španca, naj malo zaigra s tem orožjem. Španec, ne bodi len, si nastavi desko, pomeri vanjo, sproži in zrno jo skozi in skozi predre. Skoro vsi, kolikor jih je bilo okolu njega, popadajo strahu na tla, ter začno upiti, da je vse odmevalo. Kazik sam ni vedel, kaj bi počel.

Ko se kazik malo zbere, pošlje hlapca, naj prinese vrč z vinom; seveda, to ni bilo vino, kakor je naše, ampak neka druga tekočina, katero so pili namestu vina. Hipoma je hlapec z vinom tukaj. Kazik uzame vrč v roke, ga ponudi Špancu rekoč: Na, napij se, kolikor češ, ki znaš tako grmeti; to res grmi kakor po nebu.

Poslanci se vrnejo. Písaro izvé od njih, da pri Peruvancih nij tako, kakor si je bil mislil. Pomakne se nazaj, uvidevši, da bi ne bilo preveč dobro, ko bi sè svojo slabo četo dalje silil, in zaplel se s tako mnogoštevnim narodom.

V tem položaju ne vé družega, kakor opustiti svojo namero, pa zadovoljiti se s tem, da obrežje preišče, in notrajno upravo te zemlje prepozna. Zatoraj se dalje ne mudi, ampak krene poleg obali proti jugu. Do pristana Pajte, ležečega pod 5° južne širine ali 75 milj od polutnika, se nikjer ne ustavi.

Ko pride v luko, zgrne se okolu njega truma divjakov, ker so bili čuli, da pridejo k njim bela in bradata bitja, ljudje, ki ne zarobljajo, ne požigajo, še manj pa koga ubijajo.

Písaro se spusti sè svojimi ljudmi še nekaj milj na jug, in sicer do Sante, potem pa se ustavi, kajti njegova družina je nanj navalila z vročimi prošnjami, naj se vrne. Ker je tudi sam uvidel, da s tako malo četo mora prej ali slej v zadrego priti, se obrne proti Panami, pa ne zato, kakor bi bil voljan vrniti se, ampak zato, da si malo počije, da se preskrbi z dovoljno hrano, s potrebnim orodjem, in da se v kratkem nazaj vrne v Peru, ter zemlje, ktere je bil zdaj zauzel v imenu svojega kralja, spravi pod slavo-dobitno krono svoje častiželjnosti.

Širne zemlje, ktere so bile podložne v starejem času peruvanskej kroni, tedaj še niso imele občega imena, ampak so jim rekli zdaj tako zdaj drugači. Stopram tedaj, ko so bili Španci tamkaj se udomačili, so dobile po reki Peru občno ime Peru. Písaru tudi nij bilo toliko za imena, katerih je imela vsaka stran dežele preobilno, kolikor za blago. Zatoraj si nabere, preden se jame vračati, najznamenitejših sadežev, najdragocenejših rud, in najžlahtnejših živali. To blago je obstajalo v zlatih posodah, volnenej ali pavolnej robi, debelih orehih, tičih, lamah itd. Tudi ne pozabi seboj uzeti nekaj Peruvancev, kateri mu bodo pozneje kot tolmači služili in prijateljstva sklepati pomagali.

Da uzame seboj od vsake stvari kaj znamenitega, na to ga nakloni še ta pomiselk: kaj ko bi me novi panamski gospodar, De los Rios, več ne pustil na pot, ako mu kaj znamenitega ne poklonim,

in ako ga sè živimi slikami o bogastvu teh zemlja ne prepričam. Res stori Písaro tako, ali prevaril se je v nadi. Priševši v Panamo in razodevši gospodarju svojo željo, ga Rios o tem še poslušati neče, ker se je bal, da bi se podjetni potnik neodvisnega ne naredil. Zatoraj se Rios sè vso silo uprè Písarovim težnjam.

Písaro opazivši, da mu ne gre, kakor je mislil in želel, začne možganiti, česa bi se zdaj poprijel. Sam nij imel denarja, na upanje pa mu ga nihče ne dá. Toliko je zaupal v svojo in svojih drugov srečo, da se s to zadrego ne dá oplasiti, da sklene obrniti se do španskega dvora, ter od njega izposlovati ne le oblast osvajanja, ampak tudi potrebno pomoč.

Písarovi prijatelji in privrženci nabero in zvržejo nekaj denarja, sè katerim si nabavi ladjico. Na tem vozilu srečno prispe na Španško.

Ko pride črez tako dolgo v domovino, je špansko krono nosil Karol V. Prva skrb njegova je, da se pokloni vladarju. Kralju je bilo posebno milo, ko je slišal, da njegovim zemljakom dobro gre na tujem, in še bolj mu je utripalo srce, ko je pomislil, koliko mogočnost, veljavo in sij da njegova krona zadobiva.

Písaro stopi pred stol Karla V. Živo mu opisuje trude in težave, ktere je sè svojimi drugi na tujem svetu pretrpel. Nato začne risati sijajnost južno-ameriške zemlje, divno prirodo, obilno bogastvo razprostrto po neizmernih poljanah in ravninah peruvanskih. Napósled pokaže in pokloni one krasne dari, ktere je bil iz Amerike prinesel.

Kralj in državniki so kar strmeli, poslušaje, s čem da ameriške zemlje obilujejo.

Písaru se zgodi, kakor je želel. Veselja mu lice zardi, ponižno se kralju zahvali za tolik blagodar, ob enem pa tudi na kolena pade pred svojim gospodarjem zè vročo prošnjo, naj mu izroči ne le namestništvo v daljnem svetu, ampak naj ga naredi tudi vrhovnega sodnika onim zemljam, ktere najti bi se mu posrečilo. Duhovniku v Panami pa izprosi škofovsko čast v teh deželah.

Nasproti pa je moral Písaro obljubiti, da bo sam to podjetje izvel, in da si mora zanj dobiti najmanj 250 mož.

Dasi je bila ta moč neznatna, je vendar nij mogel spraviti na noge, kajti je svojega imetka premalo imel. Sreča zanj, da se je bil ravno tisti čas tudi Kortes na Špansko povrnil. Kortes je bil tak človek, ki je vsacega podjetnega moža z udano pripravnostjo podpiral. Kako bi ne bil Písara, sè katerim je od zgodnje mladosti živel v bratinstvu. Kortes, videč svojega prijatelja v toliki stiski, mu dá toliko denarja, da more svojo odpravo vsaj na pol s potrebnimi sredstvi oskrbeti. Kralj zapové stražarjem, naj pazijo na Písara, ali se bo držal postavljenih pogojev. Písaro to izvedevši, se umakne tej pažnji, ter se odpoti, kamor je bil namenjen.

Mej ono peščico ljudi, ktere je bil Písaro nabral, da gredó ž njim v daljni svet, odlikovali so se najbolj štirje mladi možje, ki so v kratkem stopili na slavodobitno pozorišče, in ki so nam zapustili uzgled odvažnosti in podjetnosti. Trije se bili Písarovi polbratje: Ferdo, Ivan, Gonsalez, četrti pa mu je bil ujec Fran Alkantarski.

Toliko da se Písar pokaže na vodah mesikanskega zaliva, krene proti Nombre de Dios-u, tu se

izkrca sè svojimi tovariši, ter stopi črez ustje proti Panami.

V Panami si najde prijatelja Almagra, ki je Písara čakal kakor ozebli solnca. Almagro se je nadal, da bode Písaro tudi njemu kako čast prinesel. Duhovnik Luque pa tako posreduje, da Písaro odstopi Almagru čast vrhovnega sodnika, sčemu so bili vsi zadovoljni.

6. povest.

Písarova odprava, sè katero se je sè svojimi prijatelji podajal v tuje kraje, sestajala se je v 180 možeh in treh ladjicah. Mej pešce uvrsti le 36 konjikov. S to četico ali z veliko srčnostjo, spusti se leta 1531. na jug. Najprej jo je nakanil proti Tumbesu, ali divji vetrovi pa vedni viharji mu ne dadó videti tega kraja. Zatoraj se obrne v zaliv sv. Mateja.

Ko si tukaj počije, sklene po suhem iti do Tumbesa, akoravno je bil okolu 50 milj daleč od njega; pa njemu se dalja ta nij zdela prevelika, bolj se je bal divjih krajev, zaraščenih z gosto hosto in bodičevino, krajev, ki so bili prekrižani z globokimi jarki, in polni grezi in barji. Skoro vsako stopinjo so mu ovirali globoki potoki in reke. Toda človeku take stanovitosti, kakoršne je bil Písaro, nij moglo kljubovati niti morje, kamo li potoki in hoste.

Dobro je vedel, da ne bo uspeha, če svojih ljudi na težavnosti ne priuči; zatoraj si postavi nalog, da bodi njegova družba take naravi, kakoršne

on sam. To se mu polagoma tudi posreči. Ali sreča, pravijo, da je opoteča. Písaro je to izkusil. Na vsakem koraku ga čaka nova nadloga. Tukaj hrib, tam dolina; tukaj močvirje, tam reka; ne moreš ne na levo, ne na desno. Nato jim še divjaki uskratijo kruh in vodo. Lačni in žejni in utrujeni jo udarijo bolj proti morju, ter pridejo do vasi Koakve. Naravno je, da v takem stanu niso dosti prašali za moje in tvoje, in da so živež kar jemali, zlasti ker so bili divjaki pobegnili. Tu si nabero tudi srebra in zlata in smaragda.

Ivče: Morda so zaradi tega imenovali tisto reko smaragdno.

Oče: Res je tako.

Dragica: Kako pa izgleda tisti kamen, smaragd, kakšen je?

Bogomil: Kaj ne veš, da je zelen? pa še na prstanu ga imaš!

Oče: Prav govoriš. No, zdaj pa dalje. — Veselje, da so si nabrali toliko dragocenosti, izbriše Špancem vse težave iz misli, in zatoraj sklenejo, da pojdejo za svojim vodjem, kamorkoli jih popelje.

Písaru močnejše srce bije, ko sliši nekaj od svojih izslancev, nekaj pa od divjakov, koliko bogastva da je v tej deželi. Da bi ložej izvel svoje osnove, pošlje eno ladjo v Panamo, eno pa v Nikaragvo, naj mu pripeljeta še večji ljud, ki mu bo pomagal.

Milče: Oče, doslej še nismo ničesar čuli o Nikaragvi.

Oče: Saj res ne. Toraj le zemljovid prédse, pa glejte iskaje po Mesiki morda bosta kaj tacega našli v mesikanskem zalivu. Celi prostor, ki se vleče

od Hondure do Veragve, se imenuje Nikaragva. Malo dalje na bregovih južnega morja, ne daleč od jezera sv. Sebastijana, vam leži pa istoimenno mesto. Semkaj je poslal Písaro eno ladjo, da dobi pomoči.

Tisto malo vojske, ki jo je pridržal, izbuljeno gleda ameriško blago. Ti nepokojneži niso mogli mirovati, da ne bi prestikali vseh kotov in kolib in nesrečne rude iskali. Tako je bivalo, dokler ne pridejo blizu otoka Pune v gvajakvilskem zalivu.

Tukaj naumi Písaro počakati svojih ladji, mej tem pa se hoče izkrcati in vse natanko pregledati. Ko pa otočani opazijo, da se vozijo čudni ljudje k njim, pograbijo orožje, pa hajd složno na obrežje, kajti Punani so bili drugačni divjaki od Hondurcev in Peruvancev. Dosti so dali Špancem opraviti; pol leta izgubi Písaro, preden si jih upokori, devši jih v spone španske sužnosti.

V tem času mu dospe dobra pomoč iz Paname in Nikaragve. Na vsaki ladji se pripelje 30 dobrovoljcev. Res, to število nij bilo preveliko, ali ljudje so bili kakor trde pečine, katerih ne omaje vsaka sapa.

Zdaj prodira Písaro brez pomude v srce te punanske državice, ki je imela dvakrat več četvernih milj, kakor je bilo glav v njegovej vojski. Od tod se vrže na Tumbes, ker je izvedel, da Tumbesčani, sè čigar kazikom je bil poprej sklenil trdno prijateljstvo, se mu pripravljajo na boj.

Písara spreletava srditost, videvši, kolike zanke se mu pleto. Ponoči prestopi reko, ki je delila sovražnikov tabor od njegovega, uzevši seboj okolu 50 konjikov. Celo noč mora potovati po pustih okolicah, in ko zora zasveti, dospe na ravnino, kjer se je bil sovražnik utaboril.

Indijanci zdaj izpoznajo, da je zlo prav takrat najbližej, kader se ga nihče ne nada. Nenadani prihod sovražnikov in pa njegove čudne stvari, to je konjiki, jih tolikanj ostrašijo, da se niso hlabro bojevali. Veliko je bilo pobitih, veliko ranjenih, veliko razkropljenih. Osamljeni in zapuščeni kazik ali cesar si ne vé drugači pomagati, kakor da se podvrže zmagovavcu in ga miru prosi.

Ančica: Kaj je bil ta kazik cele pokrajine cesar?

Oče: Ne, nij bil, ampak le cesarjev namestnik v tej krajini. Vladal je le na zapoved gospodarja tumbeško pokrajino kakor fevdnik.

Dragica: Nesreča je bila, da cesar sam nij šel in vojske peljal nad sovražnika. Kaj je moral zmeraj v kotu čepeti?

Oče: Zakaj nij potegnil meča iz nožnic, to boste izvedeli drugikrat. Zdaj vam bom nekaj povedal iz zgodovine peruvanskega kraljestva, in pa o njegovem stanju tistega časa, ko si je Písaro spletal vence slave po širokem svetu.

Takoj v začetku vam moram povedati, da je pričetek te zgodovine, če ne povse izmišljen, pa vsaj na lepih sanjah osnovan.

Peruvansko kraljestvo, pišejo španski zgodovinarji, cvelo je že cele štiri veke, preden je evropejska noga nanj stopila. Ustanovil pa je to kraljestvo neki Manko-Kapak sè svojo soprogo Mamu-Ozelo. Mislilo se je, da sta bila obadva sè svojimi potomci (soditi saj po imenu inko = gospod) evropejskega rodu. Na to mnenje so prišli zato, ker se je po Ameriki pripovedovalo in se pripoveduje še dandenes, da je neki evropejski rod, vozeč se nekda

— ali bogsigavedi kdaj — po atlantskem morju, od viharja vržen bil na braziljsko obrežje, kjer se mu je ladja polomila, sam pa si življenje rešil.

Dragica: Morda je to tudi res!

Oče: Moglo bi biti, a težko. Res pravijo, da se tudi Peruvanci, dasiravno so jako daleč od Evrope, v nečem z nami zlagajo v zvezdoznanstvu, in leto delé kakor mi na 365 dni. Španski zgodovinarji, bivši o Píсарovem času v Ameriki, pišejo tudi, da so Peruvanci, zlasti pa rod Inkovcev, bele kože in drugačnega ustroja, kakor drugi njih zemljaki. Edino ta rod, pravijo, nosi brado po evropejski, in nagiba bolj na evropejske šege kakor pa na šege Braziljcev, Naragvancev ali Mesikancev. Razen tega pišejo ameriške knjige, da so v starem času v Ameriko doladjali bradati pa s čudnim orožjem obdani ljudje, in da so najprej v Peru se naselili.

Bodi temu kakorkoli, toliko bo pač verjetno, da nekda je živel neki Manko-Kapak z Mamo-Ozelo, ki je položil podlog peruvanski državi. Pravijo tudi, da so bili poprej vsi enaki, da se je pa naenkrat mej njimi pokazal neki človek sè ženo, ki je bil različen od drugih divjakov po velikosti in po obličju, po hoji in po navadah, ki se je izdajal za solnčevega sina, ona pa za solnčevo hčer. Tudi las ima svojo senco, in tudi v šali je nekaj resnice, in tako so morda tudi Američani naredili iz ničesa nekaj.

Morda teh ljudi še nikdar na svetu nij bilo, in vendar še danes mislijo, da je te dva človeka solnce na zemljo poslalo, ki naj druge delata dobre in srečne. Pokrajina, v kateri je ta dvojica bivala, je bojda Kuska, ležeča pod 30° južne širine.

Manku, pravijo, da je bilo najprvo to na pameti, kako bi ljudi na delo navadil. Zatoraj zbere vse rodove okolu sebe ter jih začne učiti, kako se polje obdeluje, kako obleka izgotavlja in hiše stavijo. Ozela je šla po svetu ženske učiti, kako se prede in plete, pa še druga ženska opravila, ki spadajo v gospodinjstvo. Obadva, pravijo, si v kratkem odgojita dobre, vrstne učence, sè kterimi sta tolikanj storila, da sta iz samih divjakov naredila blage ljudi.

Narodu pa je bilo treba tudi modrih postav bogoslužja in mejsebojne sloge. Te dva učitelja jim osnujeta tudi postave, ki so bile po naravi po okolnostih. Ali ker še sama, tako se velí, nijsta bila v bogoslužju zadostno poučena, sta Indijance naučila krivoboštva. Da odstranita grde navade, jih napeljujeta častiti krive bogove, ne pazivši na to, da li se žrtvujejo bogovom ljudje ali živali. Res sta učila ljudi, da je še eno najvišje bitje, ki nežno ljubi vse svoje stvari, zlasti pa ljudi, kterih se veseli, kader se ljudje mej seboj radi imajo, in to visoko, dobrodelno bitje, sta dejala, da je — solnce, in ne Bog, kakor mi učimo.

Ančica: To pa skoro nij mogoče!

Oče: Kaj čemo, ki je pa tako. Škoda, da njihovo spoznanje se nij vsaj za korak pomeknilo. Ker so že verovali, da je nekdo, ki vlada človeško usodo, je čudno, da niso pomislili na to, da je solnce, dasi je izmeji najsijajnejih in dobrostivejih nebeških teles, vendar le takisto stvar božja kakor človek, in da je tudi ono le sredstvo božje, sè kterim daje, da spoznavamo njegove stvari. No, pa če se je kdaj dala kaka zmota izgovarjati, gotovo se dá ta. Solnčno veličanstvo je že v njegovem pogledu, še bolj pa

v nepopisljivem njegovem blagodarju, sè kterim obilno obsipa vso naravo, in to sili nepoučene siromake na misel, da ogromno in oživljajoče to svetlo nebeško telo je stvarnik sam in pa vladavec sveta.

Solnce je bilo po takem peruvanski bog. Tudi Inkovci sami so izvajali od njega svoj rod. Njemu na čast so zidali hrame, v kterih so bili duhovniki le oni in nihče drugi. Čiste, neomožene device iz inkovskega rodu so opravljale solnčno službo v sve-tiščih, kakor nekda j vestalke pri Rimljanih.

Tudi mesec so obogovali skoraj kakor solnce, le to je bilo, da so ga držali za umrljivega. Čudno je to, kar so si mislili o mesečevem mrknjenju. Kader je mesec mrknil, dejali so, da je bolan, pa so ob enem se tudi bali, da bi mrtvec na zemljo ne pal, ko bi mesec na nebu umrl.

Še bolj smešno pa je sredstvo, kterega so v svojem strahu se posluževali, da bi preprečili mesečev padež. Jeli so namreč upiti, zvižgati, ropotati, bobnati in kolikor so mogli vriščati, da bi ga iz omedlevice prebudili. Vezali so tudi pse k drevesam, pa tolkli po njih, da so tem bolj lajali in cvilili in tulili. Menili so namreč, da mesec posebno ljubi pasjad, da se bo toraj, čuvši njih upitje, iz ljubavi do njih prebudil pa ustal. In kar je še bolj neza-slišano, je to, da so celó malo detco pretepali, dokler niso vekali in upili.

Ko je pa mrak popuščal, so se veselili vsi, dejaje: «ozdravel bo», ko se je bil pa mesec ves izčistil, nij bilo rajanju in plesanju ne konca ne kraja.

Nato so vriskali: Hvala nareditelju, ne bodo nam očka umrli, ne bodo na zemljo pali!

Dragica: To je gotovo smešno, če je le kdaj kaj smešnega bilo.

Oče: Zlato moje srce. Tudi mi, Evropejci, ki si umišljamo, da smo kdo si ga vedi kako modri, imamo, kakor vsi narodi, več ali manj ničnih misli, predsoj in šeg, ktere bi se onemu, ki jih od detinstva nij vaje, takisto smešne zdele, kakor se nam zdi peruvanski očka.

Jutri bomo pa nekaj slišali o postavodajstvu in urejenju Inkovcev, in pa o njihovej zgodovini. Mislím, da se temu ne boste tolikanj smejali kolikor čudili. Prepričan sem pa že zdaj, da se vam bo dopadel Peruvianec jako.

7. povest.

Ljubite se mej sabo kakor se morajo bratje ljubiti. — Ta je bila prva postava, ktero so Inkovci dali svojemu narodu, pa ne samo z jezikom, ampak tudi s srcem in dejanjem. Brž uredé célo deželo, in njih podložni stopijo v eno veliko družino. Vso deželo so bili razdelili na štiri dele. En del poklonijo solncu, in ta del so obdelovali vsi skupaj. Sadež in pridelke solnčnega polja odredi postava uzdržavanju duhovnikov in svetih devic. Iz njih so nabavljali vse, karkoli je bilo potrebno pri bogoslužbi. Drugi del, kteri so tudi vsi zedinjeno obdelovali, predpiše postava starim, udovam in sirotam, bolnim in hiravim. Kar bi tem ostalo, imelo je pripadati onim, ki branijo državo sovražnikov. Tretji del je pripadal Inkovcem, velikim dostojnikom. Tudi ta del so obdelovali vsi skupaj. Rekli so nam-

reč Inkovci v svojem postavniku: «Zato bdimo nad blagostanom naroda, vzdrževaje nadzornike po celej deželi bdeče, da nihče nikogar ne žali.» Četrty del je bil lastina vseh skupaj, do ktereга je imela vsaka družina enake pravice.

Ta postava, ko se je bila proglasila, je po vsej deželi prouzročila veliko veselje. Po takem so složno obdelovali najprej solnčno polje, nato vojaško in siromaško, potem še le inkovsko, in napósled ljudsko. Vladala je bojda lepa sloga. Da se pa vez bratinstva ne pretrga, nij smel nihče na svojo roko trgovati ali kaj začeti. Polja so se vsako leto na novo razdelila po množenju ali padanju družine, in ta polja nijso bila večna last družine.

Vrednosti zlatu in srebru niso poznali. Vendar pa so vedeli, kaj je denar, in tudi trgovino so poznali, ki je pa obstajala vsa v méní.

Proti nikomur nijso bile te postave tako ostre kakor proti lenuhom. Inkovci so vedeli, da lopovi in postopači so tisti gadi, ki svet moré, ki ga kužijo na duši in na telesu. Rekli so, lenuh ne greši le proti samemu sebi, ampak proti celemu človeštvu, ker živi o krvavem potu onih, ki delajo za omiko in čednost in blagostan naroda. Tudi starim, onemoglim za delo, niso dale te postave pohajkovati, tudi tem so našle dela: morali so paziti na polja, pa tiče strašiti, da ne delajo škode.

Inkovci so se držali načela: da kdor želi vladati drugim, jih mora prekositi ne le s telesno močjo, ampak tudi z duševno; treba mu je, da bodi čednosten in sposoben, neostrašljivega srca in lepega obnašanja.

Kader je Inkovček 16. leto izpolnil, odpeljali so ga v neko posebno poslopje. V poslopju so bivali najbolj izkušeni starci iz Inkove rodbine, ki so imeli biti sodniki in priče mladeničeve vrline. Iskušnjo so začenjali z ojstrim postom, ki je trpel celih šest dni. Da mladenič ne pogine, je dobival vsaki dan čašo hladne vode, pa eno perišče surove kaše. K iskušnji so prišli stariši in sorodniki, ki so se tudi postili, da bi mladenič ne ustopil. Dokler se je dečko postil, molila in prosila je mati ali oče solnčnega boga, naj mu dodeli čilo trdnost, da vsaj post prestane. Ako se je pa dogodilo, da je mladič, ki je bil še na preskušnji, jesti prosil, to so mu rekli, da nij vreden imenovati se solnčnega sina.

Kteri so prvo poskušnjo prestali, morali so na drugo, poprej se s kakim jelom okrepivši. Druga poskušnja se je držala na nekem bregu, poldrugo miljo od mesta Kuska ležečem. Na ta breg so morali stariši sami dovesti svoje sinove. Ko dospó na breg, se jim sodi, da imajo zdržema leteti od brega, do mesta. Stariši in sorodniki so mej tem že naprej odišli, pa se postavili na pol pota, da svoje sinove memo leteče s krikom spodbujajo in junačijo, rekoči: le naprej, dokler je duša v tebi, naprej, čaka te slava.

Ako se je našel kak mladenič, da nij mogel letišča preleteti, takoj je bil za nevrednega proglašen. Tiste pa, ki so to igro srečno izigrali, čakala je tretja.

Kader je bilo veliko dečakov, razdelili so jih na dvoje. En del je dobil zapoved, da naskoči to ali to utrdbo, drugi pa zapoved, da jo brani. V roke so jim dajali večkrat povsem obrabljeno in tôpo

orodje, ali dečaki so se tako ognjevitost bili pa lopali, da je bilo velikrat ne samo ranjenih, ampak tudi mrtvih.

Ko se je to zvršilo, hajd, po dva in dva na pesti, na borenje, na skakanje, metanje, lučanje, streljanje itd.

Za to poskušnjo je nova sledila. Zdaj je bilo treba, da vedó, kako se straži, in to jim je nalagalo, da so morali po deset ali dvajset noči bdeti in na straži stati.

Gorjé si mu ga, kdor se je usodil stisniti okó. Tak je dobil sto palic ali šib, oropan je bil plemstva, podedovanega po svojih očetih, pred vsemi očitno osramočen, razupit, da nij vreden plemenitega imenika, kaj še le očetovega stanu.

Tudi palicam se nij smel nihče odtegniti, ker tudi bičevanje je bila potrebna preskušnja. Bičali in topli so se mejsebnó po goli koži, kamor je priletelo, in kdor je pokazal, da ga boli, več nij bil junak. Najmanje zgibovanje ali umikanje pleč je bil povod, da se je ta ali ta nevrednega proglasil. Kdor nij zmožen, so djali sodniki, preboleti udarca šibe ali palice, ta se gotovo tudi hujemu udarcu uprl ne bo, kajti kader pride do tega, da bo treba, da se lije kri in glava gubi za slobodo domovine, to bodo ti prvi bežali.

Pa vse to še nij bilo dovoljno. Treba je bilo izkušnje mečevanja. Najbolji mečniki stopijo v red, da jamejo z mladiči se mečevati, kjer naj se vidi, ali njih izurjenost ali pa njih strah in bojazen pred bridkim mečem.

Zdaj je sunil mečnik proti očesu, kakor bi ga hotel izbosti, zdaj je zavihtil meč čez rame ali

bedra, da se vidi, kako se kdo neustrašljivo drži. Najmanji telesni umik je bil dosti, da so ga izrinili ter mu nobene poskušnje več ne dopustili. — Nemogoče je, so dejali sodniki, da bi kakor skala stal proti sovražnemu orožju, ktereга mrzlica trese pred mečem prijateljskim, o katerem vé, da mu ne pojde v srce.

Izprašavši tako stanovitnost, trpežnost, neustrašenost pa vojaško sposobnost, so hoteli sodniki še videti, kako si zna ta ali ta v stiski pomôči. Ker je bila pa večina le za vojake odločena, so morali pokazati, kako bi vojsko oskrbovali, ko bi vojvodstvo v roke dobili. Zatoraj je imel vsakdo narediti lok in strelico, pračo in ščit, in pa obutev.

Dokler je trpelo to preskušanje — trpelo pa je navadno mesec dni — obiskovali so mlade Inkovce njih sorodniki in predstojniki ter jih srčili na še večo možatost, spominjajoči jih na viteški rod in junaška dela njihovih prednikov.

Učili so jih tudi, naj bodo bratinski sè vsakim grajanom, naj bodo priljudni proti vsakemu, najbolj pa do siromakov.

Najbolj so jim polagali na srce pravičnost ko prvo dolžnost v društvenem življenju, sè katero se je ponašati, da se brani potlačena nedolžnost, a ne da se dela krivica.

Tej preskušnji se je moral podvreči tudi sam cesarjevič. Ž njim so celó ostreje postopali. Dejali so sodniki: «Ti si rojen, da nas ravnaš, toraj je potrebno, ker si po rojstvu nad nami, da nam prednjačiš tudi v čednosti ne le v časti. Tebi je biti najbolj stanovitnemu, najbolj ognjenemu v celej državi. Le take prednosti dajo ti pravico nad vsemi

nami, ne pa le tvoj visoki rod. Po takem velja, da tudi ti okusiš vojaške težave, ker le potem boš vedel, kako bédno je življenje tistega, ki na svojih plečih nosi rešitev ali pogin domovine.»

Ves poskušnje čas so mladi cesarjeviči hodili v raztrganih halah, v krpinah, pa bôsi, da bi vsakdo vedel, kako živi priprosta sirota in kako naprasiti bogatir; dase v dobrem ne preuzamejo, in da tudi zadnji podložnik je njih brat.

Ko so vsi ti poskusi se obredili, še le potem ste bile poklicani Inkovčeva mati in sestra ter dobita v znamenje, da je sin ali brat odlikovan, kako podvezo ali nogovilo, kar sta mu morale na noge navleči in privezati.

Zdaj pride kralj v spremstvu svojih veljakov. Mladeniči poležejo pred njih nogami z licem na tla in kralj jim izpregovori: «Nij to vse, ako nosi človek znamenja odlike, vence viteštva, lepšati ga morajo tudi one čednosti, sè kterimi so se njegovi pradedi odlikovali. Vaša dolžnost bo za potlačene se potegovati, siromakom milostne se izkazovati, vsakemu po zaslužbi pravico storiti. Visost svojega rodu si boste s tem osvetlili, ako bodo vaša dela sijajna, kakor so zlati žarki očeta solnca, ki je vaše prednike z neba na svet poslal, da ljudi srečne storé.»

Tako je bilo, kaderkoli se je imel kak Inkovec proglasiti za solnčnega sina. Nato so stopali dečki pred cesarja, drugi za drugim, predenj poklekovali, da iz njegovih rok prejmo znamenje kraljevskega rodú. To znamenje pa nij bilo nič družega ko prebadanje ušes. Kralj je namreč sè zlato iglo vsakemu uho prebol in jo tako dolgo v njem vrtil, dokler se nij prebod razširil.

Mladi plemiči so nato kralju poljubovali koncove oblačila pa kolena, potem pa šli h Inku, ki je bil prvi za cesarjem. Ta jim je odvezal trakove z nogovil ali obutve, jih zamenil z lepšimi, pa vsacega v roke poljubil rekoč: »Solnce sin, ki si obelodanil takó sijajne zglede čednosti, ti si vreden tega ljubljaja.»

Nato so dobivali kraljevski pas, kateri so si okolu glave omotali ter s cvetjem okrasili. Napósled dobi vsakdo bojno sekiro pa kopje z besedami: »Orožje, ktero zdaj prejemaš, naj ti rabi, kader se sokobiš s hudobnim človekom.»

S tem je bila svečanost okončana. Zdaj prileté sè vseh strani stariši, sorodniki, znanci ter poljubljajo in objemajo mladega viteza, da je srečno dostal toliko iskušnji. Veselje je bilo na vse strani nepisljivo. Vse je bilo naudušeno. Zdaj nastane svečanost z gostijami, ki je trpela po teden dni, večkrat po dva in tri. — Nekteri trdijo, da srednjoveško vitezarstvo se od todi izpeljuje.

Janko, kaj porečeš ti na to? ali bi se podvrgel takim preskušnjam?

Janko: Ko bi imel le svojih šestnajst let, mahoma. Letati znam, stradati bi se naučil, pretepem pa tudi vsacega, to nij nič posebnega, to zna vsak divjak, če je za kaj.

Oče: Res je tako. Plemenitosti ne daje surova moč. Vendar vam bom, dragi moji otroci, o tej priložnosti povedal, kaj more človek iz sebe narediti, ako ga spremlja trdna volja in čvrsti sklep. Mej neštevilnimi močmi in sposobnostmi dušnimi in telesnimi je nij, da bi se ne dala izpopolniti in utrditi do občudovanja. Blagor si ga vam, da ste

ravno zdaj na potu mladosti, v cvetju svojih let, da morete sami na sebi to očititi. E, kdo mi dá nazaj to mladostno dōbo! Zdaj bi si jaz vse drugači za napredek prizadel. Kako bi si jaz utrdil telo, oborožil duha proti vsakej nevarnosti, ki človeka strašijo na tem svetu. Ali kaj hočemo: po poldne se ne hodi k maši; in po toči je zastonj zvoniti. Kar sem, to sem. Star sem že zdaj, in ko se bolj postaram, me bo smrt prestregla. Ta misel je žalostna, ali druga misel, da vas bom videl še pred smrtjo svojo, da boste močnega in viteškega duha in telesa, da boste izobraženi in obogačeni z lepimi in koristnimi znanostmi, da vas bom videl, ljubi otroci, še postavne in slavne može, ta misel mi življenje sladi, me bodri in izpodbuja, da še voljno prenašam križe in nadloge. Prav srečen bom, ako bom videl, da vam je usoda mila, in da ste se popeli, kamor se jaz nisem mogel. O moj Bog, utrdi mi to upanje, osladi mi ž njim srce v tej dolini očetovskih skrbî (Vse je tiho.)

Zdaj, ljubi otroci, se pa spet vrnimo, kjer smo ostali. — Po tem, kar sem vam povedal o Peruvancih pa Inkovcih, njihovej gospōski, se vam bo čudno zdelo, kako so mogli dopustiti, da so jim Španci deželo oteli. Morda kdo poreče, zakaj nijso šli z vojsko proti njim ter jih zapodili? Taka država, kakoršna je bila peruvanska, urejena in podprta z ostrimi postavami, imajoča razumnih mož in viteških vojvod, ne bi bila smela s prekrižanimi rokami gledati, kako se jej kri pušča.

Človek bi mislil na prvi mah, da kaj tacega je nevrjetno; ako pa okolnosti bolj natanko izprašujemo, bomo to dopustili izpoznavši, da to je bilo

pri njih zraven marisikaj dobrega tudi še več hudega, česar ubraniti niso mogle vse njih postave.

Enajst kraljev je po Mankovej smrti kraljevalo, ki so še precej dobro se razumeli. Ko pa kraljevski stol zasede Huano Kapak, dvanajsti kralj peruvanski, izginila je zadovoljnost in sreča, ker ta kralj je bil pohlepen in častiželjen, hud vojak, strašan junak, ki je državne meje širiti začel. On osvoji veliko Kvitanijo (Quito.) Ker je hotel privojskovano Kvitanijo čem ože skleniti sè svojo državo, zaprosi hčer zmaganega kralja kvitanskega. S tem pa je razžalil postavo, ktero so zvesto spoštovali vsi njegovi predhodniki, postavo namreč, da se Inkovci ne ženijo v drug rod, kar je veljalo za kralje kakor za podložne. Predrzne li se kdo, to sveto postavo pogaziti in oskruniti, tedaj je bila dolžnost podložnih, da skrbé za čistost postave.

Iz tega so sledile pričke, so nastali razpori in nemiri mej Inkovci, mej kraljem in podložnimi. To je bil uzrok, da Písaro, ko je prišel v Peru, nij našel nobenega upora, pa tudi nobenega reda, nobene veljave, nobene postave, da je vsaki delal, kakor je hotel.

Huano Kapak zapusti dva sina. Starejši sin je bil plemenit, ker je bil iz inkovskega zakona, mlajši pa ne, ker je bil sin Kvitanke. Starejšemu je bilo ime Huaskar, mlajšemu pa Atahualpo. Njijun oče Kapak pa je naredil tako oporoko, da po smrti njegovej obadva vladajta, in sicer: Huaskar bodi kralj v starodavnih zemljah peruvanskih, Atahualpo bodi pa kralj v novopridobljenih deželah.

Ta naredba je bila v nasprotju z domačimi postavami, ktere so velévale, da kralj ne more biti,

kdor nij po očetu in materi inkovske, t. j. zelene krvi. Zatoraj je vse ljudstvo grajalo tako oporoko.

Huaskar, opazivši, da ljudstvo nij zadovoljno, da si brata cesarstvo delita, sklene, da bo bratu dedovino uzel tudi siloma, ako drugači ne pojde. Kar si je odločil, to je izpeljal.

Huaskarjev napuh in častilakomnost zaneti požar, ki je hitro segel po celej državi. Grajanska vojska bruhne na vseh straneh.

Huaskar se nasloni na voljo vsega ljudstva, Atahualpo nasproti pa na svojo vojsko, ktero mu je bil oče v Kvitaniji zapustil. Dolgo sta se brata pripravljala, in zgrabivša se dolgo se borila in bojno polje z mrtveci posevala, dokler Huaskar napósled ne postane bratov suženj.

Nekdaj močno peruvansko kraljestvo je bilo zdaj oslabljeno, omajano. Nekdaj jedina, zdaj razcepljena na dve poli in skoraj zdrobljena.

Atahualpo je bil zdaj gospodar. Da se pa ohrani v svojem gospostvu, stori grd naklep, namreč sklep: vso družino, ki je imela pravico do prestola, iztrebiti. Zatoraj poubije vse «solnčne otroke», dobivši jih nekaj s prevaro, nekaj sè silo. Tako je delal zato, da je bil čem samovoljnejši na prestolu. Edino svojemu bratu Huaskarju prizanese, in sicer da bi izvrševal njegove zapovedi in pa zarotnike zasledoval.

Tako je bilo stanje peruvanskega kraljestva, ko je Písaro vanj stopil, hoteč mu dati novo lice.

Ravno ta čas, ko se je kôpje Špancev na peruvanskem zemljišču zabliskalo, sta imela vladavca in narod z vojsko opraviti. Tako jima je bilo nemogoče državne meje odvažno braniti. K temu pride še to, da sta Huaskar in Atahualpo vsaki zase nado

gojila, da bodo strašni tujci nijjunima strankama na pomoč, in da bosta ž njimi sklenila trdno zvezo prijateljstva.

Je li razumete zdaj, kako je bilo mogoče Špancem tako lahko v tujo zemljo priti?

Dragica: Razumemo.

Oče: Dobro; jaz pravim le še to: gorjé družbi, ki je mej sabo nejedina. Kjer poganja kletó seme grdega razdora, nij sreče, nij blagostanja, nij veselja.

8. povest.

Písaro je bil človek, ki je znal razdrmano stanje peruvanskega kraljestva si v hasen obrniti. Pregovor pravi: preden se dva modrijana namodrujeta, dotlej se tudi bedaki opametijo. Dokler sta Atahualpo pa Huaskar o poginu drugih pokrajin modrovala in delala načrte, dotlej je Písaro polagoma delal in pa užival.

Ko pa vidi, da sta si brata po robu, in da to je zanj kakor nalašč, dre od Tumbesa daljena jug, dokler ne pride do ustja neke reke, ki se imenuje Piuru.

Janče: A ta je taista, ki teče ne daleč od sv. Mihaela.

Oče: Dobro! — Sv. Mihael je prva naselba, ki so jo Španci v peruvanskem kraljestvu osnovali in naljudili. Písaru se cela ta okolica dopade in zatoraj odloči, da mali oddelek vojske ostane v nji, ker je hotel majhino mestce ustanoviti, da bi mu bilo varno zatekališče, kader se bo povračal iz sredine peruvanskega kraljestva; semkaj je nakanil predreti.

Ravno tisti čas pa, ko je namerjal, da siloma črez mejo udari, dobi poročilo o peruvansko kvitanskem zmedenju in prevratu. Ničesar ga nij bolj veselilo ko to poročilo, ki je bilo, da si boljše niti želeti nij mogel. Tukaj se uresniči stari pregovor: kjer si dva navskriž sejeta, tretji obeh setev žanje.

Peruvanska država, razdvojena in razkosana, nij imela več toliko moči, da bi se bila mogla uspešno upreti. S Huanom je umrl Mankov duh. To je vedel Písaro, in zato hoče upotrebiti bratovsko neslogo in mržnjo na svojo korist. Vojsko pelje proti Karamalku, kjer se je bil Atahualpo utaboril s svojimi zvestimi, da se v bran postavi.

Toliko da prekorači peruvansko zemljišče, glej, uže gredo poslanci predenj, ne da mu vojsko napovedó, ampak da mu izročé sijajne darove, ktere mu kralj poklanja. Darovi so bili vsakovrstno sadje, tkanine, zlato in srebrno posodje, bogato izvezene čizme, pa zlate opone, ktere si je moral Písaro takoj na roke natekniti.

Tolmač jim je bil neki dečko, Filipček po imenu, ki so ga Španci s Pune seboj pripeljali. Ta mladíčko pa ni dobro znal niti španskega jezika, niti uglajenega peruvanskega. Zatoraj je bilo težko pogoditi, kaj prav za prav namerjajo poslanci sovražnikovi. A ker so prinesli darila in tako laskavo govorili, so posnemali iz tega njih miroljubne misli in nakane, ktere je potrdila tudi tu pa tam kaka španska ali indijanska od Filipčka ujeta beseda: z eno besedo, izpoznali so, da jih Inko kliče, ker bi rad ž njim utrdil prijateljsko zvezo.

Písaro pristrčno sprejme Inkov poklic, nadaljeva je svojo pot toliko bolj zaupljivo, kolikor gotoveje

je vedel, da mu tudi pri Inku daril manjkalo ne bo. Da Inku vrne čast, pošlje naprej svojega brata Ferda, pa še nekega drugega Španca Sota, da ga pozdravita, preden on prispe.

Kjerkoli se je pokazal, povsodi je dobro došel, povsodi so ga lepo sprejemali ter njemu in njegovemu spremstvu prinašali živeža. Indijanci so opazili, da španski konji ujdze grizejo, pa so mislil, da te čudne živali tudi rudo jedó, zatoraj hité, da jim je veliko prinesejo. Španci so mirno gledali pa smejali se indijanskemu početju, ker so si mošnje polnili s suhim zlatom in čistimi biseri.

Mejtem prispeta Pizarova poslanca v Inkov tabor, ki je stal eno miljo od Karamalka. Najprej ju pozdravijo vrhovni državniki, ktere jima je kralj naproti poslal, in kateri Španca spremijo do oddelka oroženih Indijancev, da jih pozdravijo v kraljevem imenu. Ta hip se zgodi nekaj novega. Soto namreč, ki nij vedel, čemu stojé ti vojaki tukaj, izpodbode vranca ter zdrči proti Inkovemu vojvodi. Ta prizor se je zdel Peruvancem ne le nov ampak tudi strašanski, in zaradi tega niti dva skupaj ne ostana, ampak se razpršé kakor pleve, kader veter potegne. Edini vojvoda je obstal kakor drven, ki pa nij vedel, bi li milosti prosil, ali ga častil ko Boga.

Nato ju vedejo do Inkovega stana. Na Inkovem dvoru zdaj nij bilo ne konca kraja pojedbam. Dve mladi kraljevičini ste nosili sladko pijačo, dvorjani so jima ponujali zlate stole, pa svilene sè zlatom izvezene preproge, po katerih sta se mogla stegati, kolikor se je komu ljubilo. Kako sta Španca debelo gledala, ko sta vidila po sobah in hišah

toliko sijaja in bogastva, silo zlata in srebra, iz ktereга je bilo izdelano tudi najprosteje domače orodje.

Ko si Španca malo spočijeta, začne Ferdinand po svojem tolmaču Filipčeku naštevati, po čemu je prišel. Tolmač, ki nij razumel niti vsake tretje besede, prestavlja tako nesmiselno, da Inko ničesar ne razume. Zato reče gostoma, da jutri bo sprejel španskega vodjo, kateri mu bo povedal, s čem mu more poslužiti.

Peruvanci so veliko videli pri Špancih, kar jih je motilo, in da nijso vedeli, kaj bi si mislili. Eni so držali Špance za više stvari, od Boga knjim poslane, naj jim pokažejo pot, kako se mogó rešiti. Eni pa so jih imeli za sovražne stvari, ki imajo znaniti srditost razžaljenega Boga, ki jih bodo zaradi njih velikih grehov ostro sodili ter jim grozne kazni odsodili.

Atahualpu se je nekaj dozdevalo, da Španci nekaj več želé kakor le njegovega prijateljstva, in zatoraj mu nij bilo všeč, da bi ga Písaro obiskal, pa tudi on njega zdaj nij mislil. Ta čas pride h kaziku Vinko Balverde, španski vojni duhovnik, poslan od Písara, kateri duhovnik je boljše od Filipčeka peruvanski znal in ki je imel nalogo, da kazika sprijazni s Písarovimi osnovami.

Balverde začne Inku govoriti o stvarjenju sveta, o prvem človeku, o grehu, o sinu božjem, o njegovem namestniku na zemlji, ter ga nagovarja, naj sprejme krščansko vero, sè ktero si bo svoje kraljestvo utrdil, narod omikal in izobrazil, sam postal pa mogočen vladar, in prijatelj španskega kralja.

Atahualpo mu nato strastno odgovori: Vaš kralj naj zame ne skrbi; prijateljstvo bi mogel ž njim skleniti, a nikomur nečem podložen biti. Naša vera je dobra za nas, in svoje vere ne menjam z nobeno drugo, kajti bolj pametno je častiti neumrjoče solnce, kakor pa krščanskega Boga, ki je na križu umrl, kakor si rekel sam; toraj tudi namestnika takega Boga ne potrebujem. O vsem drugem, kar si mi še povedal, ne razumem nič; rad bi pa vedel, kako si ti do takih besedi in do takih misli prišel.» — «Ta knjiga govori,» pravi duhovnik, vzdignivši svoj brevir, «kako Bog želi, da bi vsi ljudje resnico spoznali.» — «Tista knjiga tako govori?» dé Inko. «Daj mi jo sem.» — Inko jo pregleduje, jo nosi k ušesam, naposled pa porogljivo dé: «Ta knjiga ne besedice ne reče; ti si toraj lažnik. Odnášaj se, in povej svojim rojakom, naj mojo zemljo hipoma zapusté, sicer vas bomo še jutri ohladili.»

Ko se Vinko Balverde povrne k Pisaru, ter mu izporoči, kako je opravil, porazredi Pisaro svojih 60 konjиков v tri redove. Prvi red izroči bratu Ferdinandu, drugi red Sotu, tretji pa nekemu Benalkazaru, ter jim velí, naj se skrijejo za zid in za hosto, in naj se dotlej ne pomolé, dokler ne bode potreba. Dva topa, ktera je bil seboj pripeljal, namesti proti vratam kraljevega stanu. Okolu topov ponamesti strelce. Dvajset najboljših izbranih in najčvrstejih vojakov si postavi za telesno stražo, drugim pa naloži, naj čakajo z nabitimi puškami v sredini pred peruvanskim taborom.

Toliko da se zdani, začne se gibati sovražni tabor. Ta hip, še preden se sovražnik porazvrsti,

dá Písaro znamenje za napad. Naenkrat se oglasijo bobni in rogovi in troblje, zagrmе puške in topova. Konjiki prilete iz svojih zased, Písaro sam prodira na čelu svojega peštva.

Grozni Inko se prestraši, vojska njegova se razbeži, kolikor je nij potolčene, in sam oholi Inko pade v zmagavčeve roke. 4000 Peruvancev je ostalo na bojišču, Španec nobeden, le Písaro si je bil roko izpehnil, ko je bil Inka za prsi pograbil. Po sijajnej zmagi pa hajd na lov za zlatom, srebrom, biserjem, ktereга so si bili toliko nabrali, da nijso vedeli, kam bi ga dejali.

Misliš, da so bili Španci s tem bogatim plenom zadovoljni? da so bili žlahne rude siti? Kolikor več so je imeli, toliko pohlepnejši so bili. Res, človeško srce je nezasitno.

9. povest.

Ravno se je solnce na nebu prikazalo in vrhovi kordiljerskih planin se mu priklonili, ko sedejo oče, da nadaljujejo. Anica pa jih preteče z vprašanjem: «Zakaj je previdnost božja dopustila, da so Španci prestopili peruvanske meje?»

Bogomil: Tega ti nihče povedati ne more.

Oče: Tudi jaz ne. Kdo more dorazumeti neizvedljive skrivnosti božje!

Dragica: Kako da ne? Ko ste nam pravili o Kortesu, smo lahko uvideli, zakaj je ljubi Bog dopustil, da se podjarmi bogata država mesikanska.

Janko: Kaj ne, zato ker so imeli táko bogoslužje, da so pri njem ljudi morili za daritve, namesto divjih ali domačih živali; ali to kaj?

Matiček: O človeških žrtvah tukaj še vedeli niso ničesar; zatoraj se je čuditi, zakaj je Bog.....

Oče: Nij treba se kar nič čuditi. Rekel sem že zdavnaj, da bi bilo nespametno in grajavo, ko bi slaba in kratkovidna stvar božja, namreč človek, hotel presojevati vsaki namen modre in dobrostive previdnosti. Kako bi mogli soditi onega, ki ima preteklost, sedajnost in prihodnost zmeraj pred očmi, ki vlada človeško usodo, kakor se njemu najbolje vidi, kako bi mogli mi, ki smo omejeni, ki vidimo le sedajnost, pa še to ne prav, kako bi mogli mi soditi, kar se ne dá presoditi? Vendar pa je slobodno o božjih namerah misliti, kolikor nam čista vest in zdrav razum dopušča. Držaje se tega bomo z globokim zaupanjem dejali svoje misli v svete tmine, ki počivajo nad božansko previdnostjo.

Ali najprej vas moram na to opomniti, da pri tem se držite dveh resnic, kateri morata dajati mer ali pravec našemu umovanju. Prva resnica je: Bog dopušča manje zlo, da se moremo tem ložej večega zla ovarovati. Druga je: Bog dopušča časih zlo, ker vé, da bo nam iz njega dobro niknilo.

Zdaj poglejmo, če ne bomo tukaj posledni slučaj zasledili.

Rekli smo nekoč, da Peruvanci so bili uže na krivem potu, ko so Španci k njim se doselili. Njihovi kralji so žalili božje in domače postave. Bili so lakomni, častižejni, grozovitni. Po takem je misliti, kakoršni so bili kralji, njihovi vladarji, takošni so bili podložni, vsi izprijeni in popačeni, z eno besedo: grozni divjaki.

Bog je vedel, da njih zlobnost bo rasla dan na dan; da bodo sè svojo pokvarjenostjo okužili

tudi sosedne narode. Ako pomislimo na okrutnost, ktero je uže Atahualpo počenjal nad mnogoštevnim rodом Inkovcev ter jih moril, potem smemo reči, da pogin peruvanskega kraljestva je manjše zlo, sè kterim je Bog hotel preprečiti pogin celega naroda.

Ako pravimo, imaje pred očmi nasledke, ki so pritekli iz podjarmljenega kraljestva, da pogin peruvanskih kraljev je odprl in naredil pot do velikih koristi, za vse čase, za vse dele sveta, moramo prepričani biti, da zlo, ktero so Španci prizadeli Indijancem, je obrodilo stotero dobro, nam je dalo neprecenljive dragocenosti.

Da je temu res tako, omenili bomo le dveh proizvodov, ki sta klila na peruvanskem polju, in o kterih naši stari niti pojma niso imeli, ktera pa sta dandenes neizrekljiva dobrotа vsemu človeštvu. Prvi pridelek je naš dobri krompir, drugi pa treslika, t. j. lek ali zdravilo, ki se rabi proti mrzlici.

Dragica: O, kaj se je krompir preselil k nam iz Peruva?

Oče: Dobili smo ga najprvo iz Virginije, to je res, ali njegova pradomovina sta Peru pa bogato kvitansko polje, od koder so ga Evropejci razširili še po drugih ameriških pokrajinah in napósled po vsej Evropi.

Pomislimo li zdaj, koliki tisoči ljudi živi dandenes samo ob tem neprecenljivem sadežu, koliko drobnih otrok bo še izredil, koliko živeža in zdravja daje človeškemu telesu, to spet porečemo, da pridobitev peruvanske države je za vse velike hasni.

Hočemo li zdaj treslikovine oceniti, nam družega ne ostane, nego da se zanjo izrečemo, ker tudi ona je živna korist narodom po vsem svetu.

Koliko milijonov ljudi bi obolelo in poginilo za peruvansko mrzlico!

Anica: Kdo bi si bil kaj tacega mislil. Hvala, da so Španci v Ameriko prišli. Povejte nam tudi, kako da raste ta cvetlica.

Oče: Treslina, kterej pravijo tudi kina, nij cvetlica, ampak je skorja necega drevesa, ki raste samo v Peruvu, in ktero je Bog prav zato ustvaril in odločil, da nam je rešivno zdravilo. Na tem drevesu ne raste nikakoršen sad. Le nekaj cvetja se pokaže na listju in to je ves sad. Zato pa je skorja njegova zlata vredna. Bil je čas, ko so pri nas en funt te skorje prodajali in kupovali po sto tolarjev.

Dragica: E, ko bi mi kdo dal cel hrib tacega drevja, to bi bilo pa vredno nekaj!

Oče: No, potlej bi živela ko majhina grofična. Pa vsaj siromakom bi morala dajati zdravila zastonj.

Dragica: Jaz bi vse ljudi zastonj ž njo zdravila.

Oče: I, kako pa; da bi ti le zmeraj plačevali za tisto tvojo skorjo.

Anica: No, vsaj bogatci bi jo pošteno plačali.

Oče: In potlej bi, obogatevši, siromakom dajala, kar bi ostajalo. — No, pustimo to ugibanje, pa se podajmo tjakaj, kjer je previdnost božja zlo dopustila, da se je dobro iz njega izleglo.

Omenil sem vam le eno ali drugo dobroto božjo izmej sto in sto drugih; ali koliko jih je še pod okriljem previdnosti, tega ne bomo nikdar prešteli. Kaj bi bila Amerika, ko bi je Španci ne bili našli ter za omiko pridobilo; in zdaj je Amerika zatekališče tako imenovane slobode, središče blagostanja, kraj neomejenega delovanja. Amerika, ki si je s krvjo kupila slobodo, je dandenes bolj pa-

metna in bolj srečna, ko marisiktera evropejska pokrajina. Poprej so v Ameriko vozili vsakovrstno blago in živali, zdaj pa ona izvažajo svoje pridelke.

Vrnimo se k našemu Atahualpu. Siromaški ta Atahualpo je postal suženj. Prvi hip je bil kakor okamenel, potem pa se ga loti velika tuga, ko je videl propad svojega kraljestva in svoje sreče. Premišljeva Špancev ravnanje, ugane, kaj jim najbolj na srcu leži — zlato. Zatoraj sklene, da bo sobo, v katero so ga zaprli, sè zlatom in biserji napolnil tako visoko, kolikor daleč roka seže. Soba ta je bila 22 stopinj dolga, 16 široka.

Ko je bilo zlato in drago kamenje na kup zneseeno, poroči Písaru, da mu vse pokloni, ako ga slobodnega pusti. Strašna ponudba, kakoršne se Písaro nij nadejal, kakoršne pa je vendar želel. On potegne sam črto po steni, doklej naj mu zlata nasujejo.

Inko pošlje na vse strani poslance, naj zlata nabirajo. Indijanci, kateri so se držali svojega kralja, so zanj vse storili, in sè vseh strani zlato nosili.

Dasiravno se je zlato z največjo pripravnostjo zbiralo, se ga vendar nij moglo toliko nabrati, da bi ga bili nekteri Španci siti. Ti so Inka popraševali, kako je to, da tako dolgo nij obečanega zlata. Inko je odgovarjal, da kraljestvo je veliko in ga ne morejo tako hitro znesti; ako mu pa ne vrjame, naj sam pošlje nekoliko svojcev po deželi, da se o tem sami prepričajo.

Ta predlog začne Písaro premišljevati. Soto pa še en Španec, Varko po imenu, se ohrabrita ter se z zadovoljnim spremstvom podasta na pot. Potuje zadeneta 12 milj od Karamalka na četo Atahual-

povih vojakov, ki so vodili njegovega brata Huaskarja v sužnost. Huaskar, čuvši za Spance, jih na skrivnem prosi, naj pridejo k njemu, ker bi rad z njimi se nekaj pomenil. Španci pridejo, Huaskar pa jim toži, kolika da se mu krivica godi, pa še od brata, ter jih roti, naj se potegnejo za pravično stvar in naj gledajo, da ga oslobodé, ker jih hoče lepo in bogato obdariti. Brez obotavljanja jim obeta trikrat toliko zlata, kakor jim ga je Atahualpo obljubil, ako ga izbavijo iz siročine in ječe in vrvi, v ktere ga je lastni brat pripravil. Dejal je: «Sobe jaz ne bom napolnil le do črte, ampak kakor je dolga in široka in visoka. Moj brat mora izprazniti, ako hoče izpolniti, kar je obljubil, tisti hram v mestu Kusku, česar meni nij treba. Pri meni je vse zlato, vse srebro, vse biserje in dragoceno kamenje, ki mi ga je moj oče zapustil.»

Človek bi mislil prvi mah, da Huaskar le prazno slamo mlati; ali kdor pomisli na izmerno bogastvo, ktero mu je predal njegov oče ko nasledniku na kraljevem prestolu, bo lahko izvedel, da ta ponudba je vrjetna. Res je, da so mnogi zlata preoteli, ko sta se brata ruvala, ali Huaskar je največ zlata v v zemljo zakopal ter dal vse poubiti, ki so mu pri skrivanju pomagali, da bi ga nihče ne izdal.

Bogomil: Morda je ta dragotina še dandenes v zemlji.

Oče: Lahko je. — Huaskarjevi spremljevalci naznanijo Atahualpu, kaj je njegov brat govoril in obečal. Atahualpo zdaj nijma nikjer miru in pokoja. Drhtal je ko šiba na vodi, pomislivši, da bi Písaro utegnil izvedeti za ves denar, ktereга je bilo strašno veliko v zemlji zakopanega; in pa bal se je, da bi

vrhu vsega tega še krone in slobode ne izgubil. Zatoraj sklene, da bo brata s pota spravil. Res dá skrivaj zapoved, naj brata ubijejo.

Zvesti kraljevi hlapci poslušajo ter Huaskarju glavo odsekajo. Huaskar, stopivši na smrtni ôder, pravijo, da je dejal: «Vladal sem kratko časa, pa tudi hudodelcu, ki si zdaj z mojim življenjem igra, bo nekoč krona z glave pala; vlada njegova bo še krajša.»

Soto potuje dalje sè svojim tovarišem Varkom. Ko prideta do Inkovskih dvorov in hramov, najdeta vsega v obilnosti, gomile zlata in srebra. Ko se gledaje teh dragocenosti nasitita, jameta snovati, kako bi se zlato pobralo iz svetišč, kamor so ga Indijanci toliko let nanašali.

Peruvancem toraj ukažeta, naj izpraznijo svoje zlate hrame. Peruvance strah popade, ko slišijo tako bogostudno poželjenje. Zastonj so Indijanci govorili, da zlatih hramov nij treba pleniti, ker se bo drugod dobilo zadosti zlata. Sama sta jela zlate obloge in lepoticja sè sten jemati. Indijanci si nijso upali protiviti se.

Mejtem póči v španskem taboru glas, da je Almagro prišel z močno pomočjo, in da je v sv. Mihaelu. Po celem taboru se zdaj podé drugačne misli. Písaro in vsa njegova družba se zboji, da bo moral nagomilano blago tudi mej Almagrovo četo deliti, zatoraj začno précej deliti, dasi nij bilo zlata do tiste poteze. Oddelivši nekoliko lepših in umetnejših posod za kralja — pride Almagro. Zdaj odmenijo kralju petino vse zlatnine, sto tisoč kosov (pezo) pripade Almagru, ostalo se razdelí mej Písara in njegove ljudi, vsem zaporedoma, po časti,

tako da je tudi najzadnji konjik dobil svojih osem tisoč pezo.

Dragica: Koliko pa iznaša en kos?

Oče: En kos, ali španski en pezo, je težina španske vage, ter ima vrednost enega tolarja, ali nekaj čez dva forinta. To je lep denar, če pomislite, da takrat je deset tolarjev več veljalo ko danes sto.

Mejtem pa je Inko zastonj čakal svojega skorega oslobojenja. Nekaj se to Špancem nij varno zdelo, nekaj pa so Indijance smatrali kakor nekakšen grd izrodek, ki so tudi bili po svojem življenju. Píсарov brat mu je še največ upanja dajal. Ali tudi to upanje se Atahualpu podre, ko je bil ravno Ferdo Píсарo odbran, da s tistimi na Špansko odide, ki niso hoteli dalje v Ameriki ostati.

10. povest.

Veliko je bilo povodov, zaradi katerih pade Inko v špansko sužnost.

Almagro je delal na to, naj Píсарo prizna, da je Inko se odkupil; Píсарo pa tega nij hotel storiti, rekši, da ga je Inko hudo razžalil, in da tudi odkupnine toliko nij dal, kolikor je je bil obečal.

To razžaljenje je bilo pa čudno. Španci namreč so sabo prinesli pero in papir ter pisali pred Atahualpom, kateri se jame čuditi, kako pero leti po papirju in kolika umetnost da je to, kdor more drugi drugemu na tak način svoje misli priobčiti. Atahualpo meni, ta umetnost je Špancem prirojena, ali pa so si jo z vajo pridobili. Hoteč o tem pre-

pričati se, da li vsaki Španec razume to modrino, prosi Inko nekega Španca, naj mu zapiše ime na nohtu desnega palca. Vojak to stori. Kdorkoli je k njemu prišel, vsakemu je Inko rekel: «Na, beri tukaj, kako se to glasi?» Ko mu vsakdo taisto pové, se jame vele čuditi ter praviti Indijancem, kako nenavadno je to, da vsi taisto govoré. Nekoč pride tudi Písaro k njemu, kteremu takisto brati ponudi. Písaro pa, ki je bil v mladosti goli svinjar in nikdar priložnosti nij imel, naučiti se brati in pisati, mora izpoznati, da tega ne razume.

Od tega trenutka je bil Písaro v Inkovih očeh velik nevednež, kterega nij več čislal. Inko je bil zdaj prepričan, da ta znanost nij prirojena, ampak da se pridobiva s pridnostjo in da vsak Evropejec, ki tega ne zna, je človek nizkega rodu in slabe odgoje.

Písaro ne more preboleti, da ga tak Američan tolikanj prezira in skoro zametava. Vedenje Inkovo je bilo usodno.

Tisti Filipček, tisto nesramno človeče, ki je zdaj glavno ulogo igralo, se sčasoma tako napuhne, da se hoče oženiti sè solnčno hčerjo, z Inkovo ženo. Uvidevši pa, da tega ne more zvršiti, dokler je Atahualpo živ, začne misliti, kako bi ga umeknol.

Sreča mu posluži. On pride na sled nekej zaroti, ktere voditelj bojda je bil Atahualpo, in ktere namen je bil, vse Špance do zadnjega pomoriti, ter je trdil, da je uže na več krajih videl oborožene Peruvance, za poboj pripravljene. Postavijo ga pred sodišče, kjer pa Atahualpo najde toliko tožnikov, se njegova obrana le slabo obnese.

Obsodijo ga na smrt. Písaro sam mu obsodbo naznani. Inko, čuvši, da se je odločilo o njegovej glavi, se posolzi, se vrže na kolena, se rotí in prosi usmiljenja, se joka kakor malo dete ter obeta, da nikdar več ne bo kaj tacega poskušal. Písaro mu brezčutno odgovori: «Kar sem odsodil, tega nihče ne premeni.» Migne, pa ga odpeljejo na morišče.

Mati: Meni se zdi, kakor prava kazen božja. Mi vemo, kako je Atahualpo ravnal sè svojim bratom. Skoro bi dejala, da mu je pravica božja povračala. Kakor je on umoril svojega brata in pomoril vso Inkovsko rodbino, tako so drugi njega pogubili; tako je šla glava za glavo.

Dragica: Prav je tako.

Mati: I, seveda je. Vidimo, kako Bog dopušča, da se hudo samo kaznuje.

Janko: To je vse res. Vendar se meni zdi, da je Písaro morda preostro delal.

Mati: Jaz se tudi s tabo skladam v tem; no, vsaj veste, vsaka stvar ima svojo senco, ima svojo dobro in slabo stran. Jaz sem vam htela le to povedati, kako se večkrat uže na tem svetu dobro in zlo samo poplačuje.

Oče: To so stari grehi. Takih bomo še slišali v naši povesti. Brezsrčni sodniki, ki so pri obsodbi sodelovali, tudi ti dobodo, kar zaslužijo.

Inko zapusti jenega sina pa dva brata. Ker mu je bil sin še majhino dete, odloči Písaro njega varovati, ki bodi očetov naslednik; to pa bolj zato, da v tem času utrdi svoje gospodstvo nad Peruvanci in Kvitanci.

Družina mladega kraljeviča je ravno tačas, ko mu je očeta nemila osoda zadela, v Kvitaciji živela

pod varstvom nekega peruvanskega vojvode, Ruminagvija po imenu. Tega prosi Atahualpo malo pred svojo obsodbo, naj se zavzame za njegovo družino. Služaj pa, kateremu je Inko največ zaupal, nij pokopal njegovih ostankov, ampak je še tiste, ki so prišli za Inkom žalovat, po svečanosti mrtvaškej s poti spravil, nje in vso Inkovo družino.

Tukaj imate spet dokaz, kolika sprijenost je vladala v Ameriki in kolika je bila pokvarjenost v samem Peruvu. Po tem soditi, bi bilo moglo kraljestvo peruvansko samo po sebi razpasti.

Dokler se je tukaj to godilo, oglasi Kuskanija jedinega Huaskarjevega brata, Pavulija z imenom, za solnčnega sina. Ali tudi ta Kuskanija, ki ga je na to čast povzdignil, je gojil taiste namere, kakor jih je imel malovredni Ruminagvi; obadva sta htela vladati. Razen teh je bilo po drugih pokrajinah še več glav, ki so htele na kraljevem stolu sedeti. Tako zavlada na vse strani zmešnjava in nezvestoba in nepodložnost.

Ti nemiri so dobro deli Písaru. Nij bilo treba se mu bati indijanskih vojska in lahko mu je bilo pokoriti si nezrele Indijance. Da si celega uspeha ne pokvari, nij htel ni minotve zamuditi, ampak jo mahomo udari na prestolno mesto Kusko. Pa glej! Na potu mu umrje mladi kraljevič. Zdaj je veljalo paznejemu biti. Da se nij vrnil, povod temu je bila potresena država, puščobna indijanska nejednost, z druge strani pa velika pomoč, ktero je iz Paname in drugih naselbin dobival in to mu je upanje dajalo, da bode podjetje srečno dovršil.

Potujočemu v Kusko, se mu nasproti postavi indijanski vojvoda Kviskic z močnimi krdeli. Ali

kaj ti koristi sto sulic in kôpji nasproti evropejskemu orožju! Vsaka bitka se konča s tem, da so indijanske čete strašno premagane; Španca pa je le malo ranjenega, usmrtenega skoro nobenega. Tako unide Písaro srečno v Kusko. Plen, ki ga v tem mestu dobi, je bil velik.

Kader je komu preveč dobro, pravijo, da je od kruha pijan. Taka je bila tudi sè Španci. Videči, da je zlata kakor blata, so ga jeli zametavati. Prosti vojaki so odmetavali vrednosti, kakoršnih denes še mnogi kralji nimajo. Za opravo, naj si je bila taka ali taka, so dajali po 50 pez, takisto za ene črevlje, za kako kljuse pa po 4- do 500 tisoč cekinov.

Písaro se je veselil svojih zmag, toda ne dolgo, ker veselje nad srečnim uspehom se mu hitro sprevrže v jezo in žalost. Peruvanci so namreč zajeli nekaj njegovih vojakov ter jih odpeljali pred Atahualpovega brata na sodbo. Titu Avtače, Inkov brat, slišavši, da prav izmed teh so nekteri bili za smrt njegovega brata, nekteri pa proti temu, zapové na slobodo pustiti, kateri so glasovali za Atahualpovo oproščenje; kateri so pa ga na smrt obsojevali, te dá na kol nabosti.

Mejtem pa se v nekem kraju preširne peruvanske dežele zgodi nekaj, kar je pomoglo, da se je kraljestvo Inkovcev do tal razsulo.

Španski vojvoda Benalkazar namreč, katerega je bil Písaro z nekaj vojske pustil v sv. Mihaelu, izvé, kako njegovi tovariši napredujejo in kako si mošnje sè zlatom polnijo, pa se začne srditi, da so njega izključili od tako slavnega dela. Da sam prazen ne ostane, jo mahne na Kvito, stolno mesto kvitanskega kraljestva. Tukaj je gospodaril ta čas Ru-

minagvi. Benalkazar je bil iz Španske dobil novih izbranih vojakov, sè kterimi si je veliko opraviti upal.

Pot mu nij bila ravno najprijetnejša. Potovati je moral mej zaraščenimi hribi, prehajati s krvavim znojem črez globoke prepade in dole, plavati po širokih, mrzlih rekah, grezeh in barah, kjer mu je vsaki hip življenje viselo na niti sreče. Ali vse te nadloge ne ostrašijo Špancev. Ti vojaki so bili utrjeni ljudje, ki hitro prekoračijo dolove in hribe, brezna in pečine, močvirja in reke ter na več krajih natolčejo Ruminagvija ter predró v glavno mesto. Menili so, da tu bodo našli bogastva na kupe, toda v mestu ne najdejo nič dragocenega; Kvitanci so bili vse poskrili.

Razen Benalkazara stopi zdaj na pozorišče spet neki drugi mož, Alvarado z imenom.

Otroci: Aha, taisti, ki je pod Kortesom služil v Mesiki!

Oče: Prav taisti. — Hrabrega tega vojvodo je bil Kortes poplašal za viteške njegove zasluge z namestništvom v Gvatimali. Alvarado je slišal, kako je Písaro predril v Peru in kako njegovi zemljaki napredujejo, in zatoraj se je odločil, da jim pojde pomagat in ž njimi delit srečo in nevarščino.

Alvaradovo slavno ime mnoge takó izpodbode, da hte skoro vsi pod njegovo slavodobitno zastavo. Okolu pet sto krepkih mož se mahoma ukreca na brodovje.

Najprej počivajo v pristanu Porto Viejo, od ondot pa se spuščajo po kôpnem na Kvitanijo. Nihče nij trpel takih težav na potu, kakor jih je on zdaj. Vse zlo, sè kterim se je moral Písaro in njegova

družba do zdaj boriti, se pred njim naenkrat nagrmadi. Kader človek bere, kaj je moral ta junak prestati, bi skoraj ne vrjel, da tolikanj premore človeška moč. Lakota jih pritiska, da morajo konje pobijati in jesti, žeja pa jih muči, da morajo ob jutrih rôso lizati sè zelišč. Po gorah, črez ktere so morali iti, je tako zmrzevalo, da jih črez šestdeset od mraza pogine. V nižavi pa jih je čakala še večja stiska. Močni vetrovi so dvigali s kvitanskih ognjenih gora take oblake črnega pepela, da celó po dnevi niso videli ni solnca ni meseca.

Alvarado junaški predira naprej, ne meneč se za te zapreke ter srečno dospe v glavno mesto Kvito, v katerem je uže Benalkazar gospodaril.

11. povest.

Benalkazar, sè katerim se je bil uže Almagro zedinil, izvé, da se bliža spet nekak oddelek evropejske vojske, pa se prestraši, ker ta hip še nij vedel, kaj da Alvarado namerja, da li mu je prijatelj ali sovražnik. Vendar se odloči, da mu pojde naproti. Benalkazar pošle 7 konjikov naprej, da seznado, kdo prihaja in čemu.

Poslanci odidejo, ali brž jih doseže nemila usoda. Alvaradovi poslanci jih polové ter odvedejo na sodbo pred svojega vojvodo. Alvarado izprašuje poslance o marisičem, zlasti koliko vojske je v mestu, v kakem stanju da je, kdo je zapovednik itd. Izvedevši, kar je vedeti želel, jih izpusti, a jim ničesar ne pové o svojej nakani.

Benalkazarju pa Almagru tako ravnanje pokoja ne dá; zdaj nijsta vedela, česa bi se polastila, ali bi mirovala ali se bojevala.

Tisti nesramni in nesrečni Filipček, vsaj ga poznate, je bil tudi zdaj pripravljen na vsako delo, bodi hudo bodi dobro, da je le njemu kaj kazalo; mislil je namreč na izdajo, sè katero je htel obogateti. Zatoraj preide na Alvaradovo stran ter se liže in slini, kako mu bo pomagal, da mu ne bo le Almagra ujel, ampak mu tudi gospôstvo cele dežele prilisičil. Preveč plemenitega srca je bil Alvarado, da bi bil tako ponudbo sprejel. Ta pot tedaj ostane izdajski malovrednež na cedilu.

Mejtem se približujete vojski druga proti drugej dokler se ne uočite in na sto korakov narazen ne ustavite. Nobena se ne usodi naprej. Vsaka je čakala sè svoje strani, ktera pojde naprej, bodisi da prasko začne, bodisi iz prijateljskega namena. Obedve pa ste videli v tem svojo slabost in strah, ko bi ktera prva šla k svojej nasprotnici ter jej podala pobratimsko roko.

Delj časa stojite druga proti drugej, pa obema je kri vrela od bojazni, zdaj zdaj bodo jele letati strele z ene na drugo. Pa res bi se bilo tako dogodilo, da nij bilo mej njimi jednega, ki stopi naprej ter jim dá pameten svèt. Ta obedve stranki pregovori, da prvi hip naj storite le primirje za 24 ur. Na to pristanete obe strani. — V kratkem času pa se naredi mirovna pogodba. Almagro se zaveže, da bo Alvaradu troške povrnil ter mu obljubi 100 tisoč kosov ali pez; Alvarado pa od svoje strani obreče, da se bo vrnil na svoje stojišče in da se nikdar več ne bo mešal v peruvanske razmere. Preden pa

se vrne, izposluje milost izdajniku Filipčeku, ki je bil obsojen zaradi svoje izdaje. — Almagro res obeča, da mu bo skozi prste pogledal za ta pot, v srcu pa je bil odločil, da mu s kaznijo ne prizanese, kader se njegov branitelj oddalji.

Tako je bilo sè Španci. Kako je bilo pa mejem s Peruvanci?

Peruvansko kraljestvo imelo bi bilo pripasti Titu-Avtachu, bratu Atahualpovemu; ker ga pa smrt preteče, zapusti krono bratu Manku. Ta se napoti v Kusko k apu, to je h kraljevskemu namestniku, Písaru, da se sam zmeni, kako bo ž njegovo krono. Prijatelji so mu odgovarjali, naj ne hodi tjakaj, ampak naj z mečem v roko Písara prisili, da ga prizna peruvanskega kralja.

Manko pride k Písaru v Kusko. Písaro pa se pokaže plemenitega. Inka sprejme uljudno ter mu podari rdeč pas v znamenje kraljevske časti. Almagro in Benalkazar pa spremljata Alvarada v Kvito, ker je Alvarado želel Písara videti, preden odide. Na potu jih nesreča doleti. Kviskvic, ki je z indijanskimi četami na preži stal, udari nanje iz zasede sè vso močjo ter jim prizadene 14 mrtvih in 50 ranjenih.

Ko se napósled približajo glavnem mestu Kviskivčevemu, ta zdaj ne vé, kaj bi počel. Meščani so mislili, da Španci so prišli kot mirni ljudje, Kviskvic pa se vsakemu meščanu sè smrtjo zagrozi, kdor mu še jenkrat zine o miru. Meščani niso bili voljni vojskovati se, in ko obotavlja se prijemajo za meč, prileti vojak proti Kviskvicu ter ga s kôpjem prebóde. Peruvanska vojska se razprši, Španci pa unidejo v mesto.

Písaro je bil še pred Alvaradovim prihodom slišal o pogodbi ter misli, da ne bo hudega, če močnemu svojemu tekmecu pokaže bogastvo, ki ga je v Kusku dobil in če mu gre naproti. Čutil je namreč Písaro, da ž njim se nij šaliti in da mora prijazno ž njim ravnati, ako želi, da ga z lepo odpravi v Gvatemala.

Kakor je mislil, tako je storil. Písaro je v zadregi, s čim bi gosta nadaril in kako bi mu ugodil. Tistih 100 tisoč pez, katerih mu je obečal, nij bilo dosti; zaveže se, da mu bo še iz svojega poklonil. — Alvarado se vrne na svoje stojišče, pustivši večino svojih mož v Písarovej službi. Almagra pa mejtem Písar pošlje v Kusko, sam pa krene proti obrežju, ker so okolnosti tako zahtevale. Písaro mu priporoči mladega kralja Manka in vse Peruvance, kateri se bodo radovoljno podvrgli njegovej oblasti.

Písaro zdaj preudarja, kje bi postavil mesto, da bi bilo središče osvojenih in podjarmljenih dežel in pa glavno mestu njegovega gospostva v Ameriki. Napósled si izbere kraj v lepej in rodovitnej dolini, ob reki Amjaku, potlej Lima imenovanej, ter postavi mestu uklad na praznik sv. treh kraljev in tudi mesto se je imenovalo «Los Reyes», t. j. kralji.

Bogomil: Tega imena pa denes nikjer nij.

Oče: Nij ga ne, le v španskih spisih je še. Na njegovem mestu stoji dandenes Lima. Kolikokrat je bil v tem mestu potres, to smo uže slišali. Na vsem božjem svetu nij kraja ali mesta, kjer bi vladala tolika zapravlјivost in sijajnost kakor ravno v Limi. Kader izhaja gospoda na izprehod, dene náse dragocenosti, ki so vredne svojih 40 tisoč to-

larjev. Na tej gospodi se odseva drago kamenje, zlato krasotičje, žlahni biserji.

To mesto so postavili tako hitro, da je bilo v kratkem času mesto izmej najlepših mest na svetu. Písaro ga olepša sè sijajno palačo, v kateri je sam stoloval, njegovi častniki pa, posnemaje uzgled svojega gospodarja, so postavili poslopja, da jih je lepota le pogledati.

Mejtem dospè Ferdo Písaro na Špansko ter kralju prinese neizmerno srebra in zlata. Vsa Španska se čudom začudi, ko sliši, koliko zlatenine da so sabo dopeljali. Vse brez razložka, sam kraljev dvor, ga začne obdarjati in slaviti.

Mahoma ga povzdignejo na čast viteza sv. Jaga. To čast so sicer dobivali le plemiči najstarejših družin španske krone. Tudi njegovih bratov, Franca pa Almagra ne pozabi radodarni cesar. Franca imenuje markeza ali grofa ter mu podeli podkraljestvo ne le v Peruvu, ampak v celem zemlji, ležečej od Peruva 60 milj na jug. Kraljevina njegova dobi ime «Nova Kastilija», Almagro pa postane podupravitelj tistih dežel, ktere mu je Písaro obljubil, razen tega pa še neodvisno namestništvo v pokrajini, ležečej od Písarovih zemlja 200 milj na jug.

Janko: Po takem Čile.

Oče: Da; toda pod imenom «Novega Toleda», ker takrat je bilo ime Čile evropejskemu dvoru po polnem neznano.

Tako tedaj so se delile oblasti na španskem dvoru. O teh imenovanjih pride poročilo v Peru, še preden se je bil Ferdo tjakaj povrnil. Kakšni so bili pa nasledki iz tega? Prevelika sreča, je uže tako, človeka napihne, ga stori naprasitega, pohlep-

nega, zavidnega. Tako se je zgodilo sè Píсарom pa Almagrom. Obadva pozabita zdaj svojih dolžnosti.

Almagro, čuvši, kolika sreča se mu je pripetila, namreč neodvisno upravljanje deželá, ktere je bil uže osvojil, jame trditi, da se mu mora prepustiti še Kusko, sedišče nekdanjih mogočnih kraljev peruvanskih. Písaro pa, čigar vojevito srce je plamtelo za razširjenje svojega gospodstva, naslanjaje se na milostivost dvorovo, jame se temu protiviti.

Zdaj se uname v obeh zavidnost, da vsaki začne svoje varovati in tirjati. Obadva najdeta privržencev, obadva se pripravljata na zlo. Oba gledata dobiti ugodni čas; grajanska vojska je bila neizogibna, krvavo pozorišče se je imelo odpreti.

Sreča, da njihuni vojvode uvidijo, kako potreben da je mir in da se Almagro zadovolji z nekimi Písarovimi predlogi. — Almagru dovoli Písaro, da sme nad Čile, obečaje mu, da mu bode poklonil del peruvanske države, ako Čile ne bo dosti veliko za njegovo gospodstvo.

Dasi tudi se je bil Almagro uže večkrat prepričal o častiljubji in nezvestobi svojega zaveznika, mu vendar še ta pot vrjame ter dovoli v Písarove želje. Svečano skleneta pogodbo, in Almagro se pripravlja na teško podjetno delo.

Vojska, kterej je bil poveljnik, se mu zdi dovoljna. Okolu 600 mož mu pod zastavo priseže zvestobo; Inko Manka pa mu daje pripomoč s 15 tisoč Peruvancev.

Od Kuska na Čile se je moglo po dvojnem potu. Eden je bil utrt in hodljiv, ali malo predolg, je držal po lepej ravnini poleg obrežja; drugi pa, malo krajši, je držal črez hribe. Na tem potu se

zaradi hude zime in debelega snega nij moglo naprej; prehôden je bil le poleti, pa še tedaj le z preveliko muko.

Peruvanci svetujejo Almagru, naj jo mahne po prvem potu, dasi je malo dalji, ali on jih ne posluša. Almagrova vojska je bila tako utrjena, da se ničesar nij bala, in toraj je tudi strašno opisovanje tega pota črez hribe nij moglo zbegati.

Almagro tedaj odloči, da hoče sè svojo vojsko Peruvancem pokazati, da je Evropejcu mogoče, kar je nemogoče Peruvancu. Španci udarijo črez hribe, ali svojo drzkost so drago plačevali. Kolikor dalje stopajo, toliko resničnejše se jim je zdel peruvanski opis težav na tem potu. Zima je bila pritisnila takó huda, da jih je zmeraj opominjala na gibanje, na daljno popotovanje. Toda, neprenehoma potovati, to jih tudi izmuči, da jim skoro vse moči poidejo. K tej nadlogi pride še druga. Snežena pokrajina jim ne obeča in ne dá niti trohice živeža, lakota pa jih tolikanj pritiska, da ginejo. Da nij bilo kônj, sè kterimi so se živili, bile bi marisikterega kosti na golih čereh kordiljerskih trohnele.

Ali to še nij bilo vse. Hrabri in divji hribovci, vrstni in okretni v metanji strelic, so jih napadali na vsakem koraku. Napósled vendar iznemore mnogi Almagrov vojak. Mnogi Peruvianec se je onemogel naslonil na zmrznjeno drevo in sam odrvenil in zmrznil.

Pišejo in pravijo, da je Almagro, vračaje se z vojsko črez 5 mesecev, našel zmrznjena trupla svojih rojakov, kakor jih je bil pustil. Kdor je takrat zmrznil sè svojim šarcem konjem, tako ga je zdaj našel na konju, ujzdo držečega v skrčenej roki.

Meso zmrznjenih konjev je bilo še tako sveže, kakor bi bili zmrznili še le malo prej. Izlakoteni Španci pa so ga jeli takó slastno ko najbolje pečenko.

Napósled pa je bil konec tudi tem stiskam. Španci prispó v krasne in bogate doline čilske. Tacega podnebja, kakor je čilsko, morda nij na vsem svetu; in take rodovitnosti, kakor je čilska, ne dobiš, ako tudi preideš vso zemljo od severa do juga, od iztoka do zapada. Ko bi človek gledal na lego te zemlje, bi mislil, ta pokrajina mora biti prevročá, ker leži na vročem zemskem pasu. Toda sosedne snežene Kordiljere in pa južno morje manjšajo vročino tako, da je vreme prav ugodno. Vsaka rastlina po tamkajšnih rodnih poljanah takó lepo uspeva, kakor le hoče.

Naša rogata živad, naši konji in druge pitome živali, napredujejo, da je čudno. Kar je pri nas krmežljivo in suhlo, se tam v kratkem času tako popravi, da je ono težko izpoznati. Čilska goveda so tako lepa in še lepša nego evropejska; vsa pokrajina uživa one prednosti in dobrote, ktere blagoslovljeni kraj kvitovski, kateri smo prej hvalili, in pa še to je, da v čilskeji deželi nij tistih strašnih potresov in vetrov, ki so kvitonskim prebivavcem strah in trepet.

Janko: No, to bi pa vredno bilo, ko bi to deželo kdaj obiskali.

Oče: Poskusi svojo srečo.

Dragica: Tam mora biti lepše nego je pri nas.

Oče: Meniš li, da naša domovina nijma lepših krajev, ki so res podoba raja? Sàj sem vam uže rekel, da Bog je dal vsakej deželi nekaj poseb-

nega in dobrega; pa da da ima vsaka dežela tudi svoje stanovitne težave in nadloge. Bog dobro pozna svoje ljudi; vé pa tudi, da tako rajsko mesto bi človeku služilo v pogin, dušni in telesni, in zatoraj je razdelil rajске lepote mej vse narode.

Nemisli si, da so Čilani po polnem prosti od hudega. Le poslušaj, kaj ti povem, potlej pa sodi.

Najvažnejša trgovina, ki jo imate pokrajini Peru pa Čile, se osreduje mej Limo pa sv. Jagom, pa le z ladjami.

Ančica: Ali sv. Jago ne leži ob morju?

Oče: Niti Lima ne leži na morju, ali obedve mesti ste ob rekah in zatoraj lahko ongavijo z morsko trgovino. Na ustju teh rek ste sezidani dve mali mestci, pri mestcih pa so luke, jagovska pa limska. Velé jim «Kallao i Valparaiso». Dokler brodarjenje še nij bilo na tej stopinji popolnosti, kakor je denes, si svet nij upal daleč od obrežja, kajti na širokem južnem morju bi se bil lahko izgubil, ko bi bil obrežje pustil z videža. Obrežje to pa je krivinasto, in ob takem obrežju brodarjenje nikdar nij varno, ali saj tako ne, kakor na globokem morju. Zatoraj je bilo treba pol leta, preden je človek prišel iz Kallao v Valparaiso, dandanes pa je dosti en mesec.

Tako težavno in počasno trgovino so ljudje tirali skoro pol veka. Napósled pa se ohrabri neki evropejski brodar ter poskusi po drugem potu spustiti se na globoko morje, kjer je vladal ne samo stanovitni veter, ampak je bil tudi krajši pot, manj nevarnosti na pečine in morske brdine zadeti. On dokonča to potovanje svoje v enem samem mesecu.

Poznej je ta brodar ponesrečil, toda ž njim ne izmrje njegovo potovanje. Našli so namreč njegove zapiske, ki so verno in točno kazali, kako daleč je kateri dospel. In ko so ljudje te njegove zapiske bolje preučili, so se prepričali, da je potovanje, katero se je prej zdelo nemogoče, po brodarjevih napotkih vendar le mogoče.

12. povest.

Oče: No, otroci, kje smo pa včeraj ostali?

Anka: Ostali smo pri Almagru, ko je prišel v Čile in kako se mu je ta pokrajina tolikanj dopala.

Oče: Dobro, lepo! — Dopadala se mu nij le dežela, ampak tudi deželani so mu bili zanimljivi, in sicer zato, ker je opazil, da so Čilani jako nemirni in — bojeviti.

Da, Čilejci nijso bili samo vojskoviti, ampak tudi jako divji. S početka so se umikali v vsakej borbi, napósled pa so jeli Špance prekrvavo in tako prijemati, da se Almagro odloči, ne le osvajanje te pokrajine opustiti, ampak tudi nazaj vrniti se v Peru.

Bogomil: Kakšne so bile pa okolnosti, da se nij mogel obdržati.

Oče: Naredila se je bila zarota proti njegovemu življenju. Kteri so bili ti, ki so bili vanjo zapleteni, nam jih zgodovina nij zapisala. Zapisala je samo jednega malovredneža, Filipčeka, ki vam ga denes zadnjikrat omenim.

Bogomil: Ta človek je moral biti pa res pravi hudobnež.

Oče: Je bil tudi pravi zlobec. Pa kakor si je postljal, tako je ležal. Nij odišel svojej zasluženej plači. Ko ta Filipček izvé, da je njegova zarota znana, sklene pobegniti, toda beg se mu ne posreči. Ujamejo ga ter postavijo pred sodbo. Sodniki mu sodijo, kakor je bilo treba, namreč smrt na kraje.

Dragica: Kaj je to «na kraje?»

Oče: To, da mora biti njegovo telo razčetrteno. Privezali so po dva konja za roke, po dva za noge, jih pognali na štiri kraje in tako je bil raztrgan na štiri koncove.

Krstan: Prav mu je; on je proti drugim veliko grešil.

Oče: Res je. Njemu nij bilo treba naklepov delati. Na smrtnej uri prizna, da je krivo pričal proti Atahualpu. Uže ta slučaj je bil zadosten, da se mu glava odbije. In taka usoda je imela zadeti še tiste, ki so delali kakor on.

Skoraj taisti čas, ko se je ta zarota odkrila, dogodi se še nekaj neprijetnega v Peruvu, kar je bilo mej drugim tudi povod, da se je Almagro vrnil v Peru.

Manko je bil namreč prijel za orožje in ljudstvo klical na boj, naj Špance izžene. Kaj ga je na to nagnilo?

Ko je bil Almagro odpotoval iz Kuska v Čile, ta Manko nij bil več kralj, ampak suženj in hudo-delec. Španci namreč so ga krivili, da je buntovnik ali puntar ter so ga vrgli v okove.

Ko se je to godilo, Pisara nij bilo doma. Podal se je bil z oddelkom svoje vojske v Limo; le nekaj ljudi ostane v Kusku pod zapovedjo Ivana in Gonzaleza Pisara. Prav tedva ga vržeta v temnico. Dasi

tudi je bil obstražen, se mu vendar nakreti, da pravkom svojega ljudstva sporoči, kako je ž njim.

Indijanski poglavarji se posvetujejo in napósled jo tako rekó, da bodo rešili svojega kralja, in sicer ko bodo lepo priložnost imeli.

Mejtem prispe Ferdinand iz Španije ter se napoti k svojim bratom v Kusko. Ko Ferdinand sliši, kaj se je zgodilo z Mankom, si prizadeva, da mu kazen olajša. Ferdinand je bil edini, ki je bil izmej vseh Písarovcev najboljšega srca. To je vedel Manko. Zatoraj ga Manko prosi, naj mu dobi privoljenje, da bi smel navzočen biti pri nekej narodnej svečanosti, ne daleč od Kuska.

Ferdinand mu dovoli, Inko je izpuščen.

Kakor hitro pa zadiha kraljevi ta Indijanec slobodni zrak, sklicuje ljudi sè vseh strani pod orožje. Bojna troblja se glasi, bojne zastave se razvijajo in kolikor je bilo Špancev na samem, nobeden je ne odnese. — Divjaki vrò od vseh strani, njim na čelu stoji Manko, ki okolu 200 tisoč bojnikov pripelje pred Kusko; še jedenkrat toliko pa jih pošlje proti Limi, da vse Špance na okolu zajame.

Vsi Písarovci, ki so tisti čas bivali v Kuski, niso imeli črez 170 vojakov. Po takem pride na vsacega Španca skoraj tisoč Peruvancev!

Précej v prvej bitki pade jeden izmej treh bratov.

Anica: Kteri pa?

Oče: Jovan je pal.

Miroslav: Dobro, da nij Ferdinand; meni bi bilo res žal, ker je bil poštena duša.

Oče: Tudi Jovan, pravijo, da je bil poštenjak, dober in blag človek. Ta je bojda mej vsemi Španci najbolje vedel, kako je s Peruvanci postopati, da se

pridobi njih zaupanje in ljubezen. Njegova smrt je naredila veliko žalost ne le bratoma, ampak celej španskej vojski. V njem izgubi vojska pravičnega, odvažnega, modrega vojvodo.

Kusko in Lima sta bila uže sè vseh strani z vojsko indijansko obdana. Obsedani Španci so zdaj v pravem škripcu. Od nikoder pomoči, njih samih je malo, izhodi zaprti, a živeža premalo. Kuščani ne morejo pomagati Limanom, Limani pa ne Kuščanom. V takem položaju more odločiti le pest in krepka mišica.

V vednih bitkah popada veliko Špancev, njih orožje in konje zaplenijo Peruvanci, ki se v tem učé, kako se španski vojskuje. Tudi oni se razredijo v vrste kakor Španci, se opašejo sè sabljami ter nosijo nabite puške na ramah kakor Španci, Inko pa zajaha konja. Dasiravno so bili Peruvanci nevajeni evropejskega orožja, so bili vendar velik strah svojemu sovražniku.

Španci so bi vsaki dan v večej stiski. Perišče jih je bilo; kaj bo to sredi toliko Peruvancev? Manko predobi o prvem naskoku skoro pol mesta, v drugo polovico pritisne pa Písarovce tako hudo, da ne morejo ne ven ne noter. Brat nij mogel ničesar slišati o bratu; potje mej Limo in Kuskom so bili tako zasedeni, da živa duša nij mogla ne naprej ne nazaj, kamo li, da bi si bili kaka poročila donášali!

Stanje najstarejšega Písara je bilo še nekam znosljivo. Ker je bil blizu morja, je mogel dobivati pomoč iz Paname ter bližnjih naselbin. Dobivši nekoliko pomoči, se odloči, da Peruvance zagradi, najsi pogine, najsi zmaga. Svojim rojakom v Kusku

je pošiljal po kak oddelček vojske pod hrabrimi in zanesljivimi poveljniki. Gotovo bi tega ne bil storil, da je vedel, kaka usoda jih je zadevala.

Don Diega Písara, njegovega strica, ktereга je bil poslal s 70 konjiki oblegancem na pomoč, zajejo Peruvanci v nekakem klancu ter ga z možmi in konji v zemljo zatolčejo. Takisto se zgodi z nekim vojaškim častnikom, Gonzalom tapijskim, ki je vodil pomoč 80 konjikov. Nič bolje se ne izide Morgoveju pa Gajetu, ki sta peljala dve četici bratom na pomoč.

Tako najde skoraj 300 Špancev nemilo smrt in niti jeden od obleganih nij slišal, kaj se je zgodilo ž njihovimi zemljaki.

Napósled pripelje pa Alfonso Alvarado, brat tistega Alvarada, o ktem smo uže nekaj čuli, da je postal podkralj gvatimalski, en oddelek svojim rojakom na pomoč. S tem oddelkom združen izide Písaro na odprto polje ter se junaški pograbi sè sovražnikom. Sreča mu posluži, da ogromne čete sovražnika razbije in v hribe prežene.

Zdaj je mogel Písaro malo slobodneje se gibati. Vendar je bilo treba, da je bil oprezen in previden v tako neznanem pa divjem kraju. Sam si ne upa iti stiskanim rojakom na pomoč, ampak izroči to nalogo Alvaradu, kateri mu je življenje rešil.

Alvarado uzame sabo 300 mož, na potu pa jih dobi še 200, in s tem oddelom jo udari proti Kusku. Tudi njega so hteli Peruvanci ugonobiti, ali zastonj. On jih raztepe pri vsakem zagrabljaju ter hiti oblegancem na pomoč. Ali preden on tjakaj prispeje, so se bile tamkajšnje stvari sevsem izpreminile.

Almagro namreč se je vračal iz Čile v Kusko, a ničesar nij vedel, kaj in kako je v Kusku. Idočega v Kusko ga sreča Ferdinand in ta mu podá odprto pismo, v katerem mu velikodušje kraljevo podeljuje namestništvo v južnoameriških deželah, ležečih na jugu Písarovega kraljestva. Čemdalje motri Almagro svoje imenovanje, tem bolj se prepričuje, da mu volja kraljeva prisoja tudi mesto Kusko, njemu ne Píсарu. Po takem je htel na vsaki način to mesto dobiti v svojo oblast.

Ko se mestu približa, se jako začudi, opazivši, da polovica ga je v pepelu, polovica pa obleganega; prvi hip si nij mogel razjasniti, kako se je to zgodilo. Da pa vendar kaj utrjenega izvé, kako je ž njegovo zemljo, koraka polagoma naprej. Ko pride on pred mesto, so bili vsi v strahu. Inkovci ne vedó, od kodi je, Španci pa tudi ne, da li je prijatelj ali sovražnik.

Res se je bil uže poprej raznesel glas, da Almagro si prisvaja nekakšne pravice na Kusko. Na, zdaj je pa sam prišel in pa še nobenej stranki nij povedal, čemu je prišel; zatoraj toliko strmenje na obeh straneh.

Napósled začneta obe stranki ž njim se dogovarjati; vsaka pa se je veselila, da jej bo v pomoč. Inko prav dobro prepozna, koliko bi mu koristilo, ko bi ga mogel dobiti na svojo roko. Píсарovci so pa tudi znali, da so propali, če Almagro sovražniku podá roko. Almagro stavi obojne stranki zahteve, ki so bili pa taki, da po volji nijso bili nobenej. On predloži, da se mesto izprazni pa njemu predá.

Inko uvidi, da iz takega pogajanja ne bo nič; zato se odvaži, da bode z mečem v roki vse za-

hteve odbil. Res se spusti z Almagrom v boj, toda nepravi čas. Manko je do dobrega potolčen ter mora odstopiti od obleganja, pa zavetja si iskati v velikih hribih.

Zdaj so imeli Španci opraviti sè Španci. Almagro ne odstopi ne za dlako od svojega zahteva, Píсарovci pa se držé svojega položaja kakor klôpi. Almagro predre brez odpora do mestnih vrat. Njegovi so bili pripravljeni zanj se boriti do zadnjega hipa, kajti Almagro je bil glasovit vojvoda. Píсарova družba je to vedela, in toraj preide skoro večina k Almagru. Okolu polnoči jo mahnejo na mesto ter ga uzamejo z naskokom. To se je primerilo tako nenadano pa tako hitro, da Píсарovci sami niso vedeli, da so zmagani, dokler jih Almagro ne prebudi in mestnih izhodov ne pozapre.

Bogomil: Ali so bili neumni! Kaj niso mogli straž porazstaviti?

Oče: Saj so jih, ali kaj ti bo straža, če je zasačena ali podmitena? Bodi pa temu, kakor če, mesto se je predalo brez kaplje krvi, ujeti Píсарovci so morali pokloniti se slavodobitniku Almagru.

Toda ti ujeti Španci, ker so imeli blezo preveč slobode, mislijo, ne bi li mogoče bilo, ko bi se uprli. Zberó se okolu izhodov ter se z meči krvavo pozdravljajo z Almagrovci; toda ugnani so bili ter so morali predati se na milost in nemilost, in tako padejo v sužnost in ječe.

To se je godilo, ko je Alvarado prišel sè svojo vojsko pred mestne zidove, da bi Píсарovce otel iz rok indijanskih. Le rečica ga je ločila še od mesta. Ali kako se začudi, ugledavši, da na drugem kraju so se Španci porazredili njemu na odpor. Nij mogel

doumeti, kaj pomeni ta sovražni prizor, dokler mu Almagro sam dogodbe ne pojasni.

Almagro vse poskusi, da bi Alvarada od Pí-sarove stranke odvrnil, pa zase pridobil. Ponuja mu bogatih darov in še več mu jih obeča, pa vse za-stonj. Alvaradova zvestoba se ne dá premamiti in omajati.

Otroci, povem vam, zvestoba to je čednost, ktero je treba čislati, ker nam zgodovina kaže malo uzgledov tolike plemenitosti. Dozdaj še niste slišali o nobenem možu do Kolumba, kateri bi se z nezvestobo kolikor toliko omadeževal ne bil. Pa še ta krepost ne more biti dolgo brez izdajstva.

V vojski Alvaradovej se najde neki častnik, ki svojega vojvodo izdá, bodi iz pohlepa za darove ali pa iz mržnje, ter preide k Almagru. Izdajniku še nij bilo dosti, da je svoje poštenje in svoj značaj prodal za denar, še to si namisli, da bode sè svojim hudim duhom tudi ostalo vojsko Alvaradu izneveril ali pa jo pripravil v sužnost. — Okolu polnoči je bilo, ko je ta častnik k Almagru uskočil, mu pokazal vse skrivne poti in ga v Alvaradov tabor pripeljal. To se vé, da si Alvarado nij mogel naglo pomoči, ker je bil tako nenadoma zaslužnjen.

Nikec: Zdaj imam pa Almagra dosti. Do zdaj sem mu zmeraj srečo želel.

Matiček: Jaz tudi.

Miroslav: Zakaj pa?

Oče: I, zato ker se je poslužil izdajstva.

Bogomil: Tak značaj je pa res slab.

Oče: Pa na njem še toliko poštenega nij bilo, kakor nekda na nekem Rimljanu.

Dragica: A, ta je bil Fabricij.

Anica: Ali pa je bil Kamil.

Oče: Da, pa radi bi slišali, kaj sta delala te dva. — Dragica, kaj veš o Kamilu?

Dragica: To vem, da je dalj časa obsedal mesto Falerijo in da ga nij mogel predobiti, dokler mu ga v roke ne priigra neki učitelj — kateri, mi ne pride na misel....

Oče: Le pusti ga, saj tako ne zasluži, da se imenuje.

Dragica: Ta grdež se poloti hudobnega dela, ker je htel svojo domovino izdati. Najprej se obrne do svojih učencev, ki so bili plemenitega rodu, ter jih pokliče iz mestnih vrat na igro. Otroci poslušajo, pa gredo ven igrat. Ko so zunaj, začno igrati tako igro, da so morali samo naprej leteti. Preden se otroci domislijo, pridejo v rimski tabor. Rimska straža jih praša, česa da iščejo. Nato odgovori učitelj, da bi rad s poveljnikom se nekaj pomenil.

Rimljani odvedo brž njega in otroke k poveljniku, nepošteni učitelj pa jame govoriti: «Evo ti, poveljnik, mesta Falerije. Nij treba vojske, le te otroke spravi ter poroči meščanom, naj odpro mestna vrata, ako želé svoje otroke nazaj. Bodi uverjen, da se ti bodo vrata odprla poprej nego si misliš.»

Izdajnik je mislil, da zdaj bo prejel lepo plačilo za svojo izdajo. Kaj stori pa vredni Kamil? On mu reče:

«Ti si mislil, da imaš opraviti s takimi ljudmi, kakor si ti; toda vedi, nevrednež, da Rimljan tudi v vojski vé, kaj je človečnost, kaj poštenje. Mi nijsmo vajeni vojskovati se z otroci, ampak z možmi, ki se znajo braniti. Naša navada nij, da bi izdaje se posluževali in ž njo zmagovali, ampak mi zma-

gujemo s krepostjo in hrabrostjo. Odlazi, malovrednež, in to ti bodi plača za tvojo zvestobo.»

Rekši zapové, da učitelju pleča razgalijo, otrokom pa dá šibe, naj pred sabo ženó izdajnika, tepóči ga spotoma do mestnih vrat. Otroci poslušajo vojvodo, pa tolčejo po učitelju, kolikor kdo more.

Ko ga otroci v mesto pritepó, se zgrne sila ljudi. Otroci so morali praviti, kaj se je zgodilo in so ga tako v mesto prignali.

Falerijanci, izvedevši veledušnost rimskega vojvode Kamila, se začno dogovarjati ter se sami podvržejo Rimljanom.

Oče: Pa še to so pristavili: «Da je bolje živeti pod tako pravičnimi ljudmi, nego li v takej nezavisnosti.» — Mesto se nato preda in meščani so se veselili, da so iz slobodnih ljudi postali rimski podložniki.

Kteri bo zdaj nam povedal še neko drugo povest?

Anka: Jaz, oče, jaz jo vem.

Oče: No, pa ti govori.

Anka: Kralj epirski, Pir mu je bilo imé, ko je ta kralj nad Rimljane vojsko peljal in z veliko vojsko pretil starodavnemu Rimu, so Rimljani strahu drhtali. Približal se je bil uže Rimu, a Rimljani še niso vedeli, kaj bi počeli. Pírov telesni zdravnik pa v rimski tabor pritihotapi pred vojvodo Fabricija ter mu ponudi, ako ga Fabricij dobro plača, da bode ostrupil svojega gospodarja. Fabricij ošteje izdajskega človeka, ga pošlje v Pirov tabor, poročivši kralju, naj se varuje hudobnega zdravnika svojega.

Oče: Je li veš, kaj je Pir nato odgovoril? Rekel je: «Iz tega izpoznam, kdo je Fabricij. To je

človek, ktereга je tako teško obrniti s pota pravice kakor solnce ž njegovega pota.» — Anka, bi li pogodila, zakaj je tako dejal?

Anka: Precej. — Rimljani so bili poslali Fabricija kot poslanca na Pírov dvor; Pir pa je dvakrat izkusil, koliko je vredna Fabricijeva pravičnost. Pir, vedoč, kolik siromak da je Fabricij, ga hoče zlatom omamiti in na svojo stran potegniti, toda Fabricij zavrže to ponudbo s prezirom. Nato postavi kralj za svoj šator velikanskega slona, češ, tega se bo poslanec ustrašil, da bo voljan k izdaji. ali Fabricij mu govori: »Ta zver me bo toliko spravila s pota pravičnosti kakor tvoje zlato.»

Oče: Tako je. Kaj misliš zdaj o Almagru, čega prispodabljaš s to dvojico rimskih vojvod. Nij li bil na krivem potu, da je izdajnika poslušal?

Anka: To je res — ali vojska ne pozna bratovstva in danes je pravica na eno oko oslepela. Kjer si more vojska s tujo nesrečo okoristiti in si pomagati, ne vem, zakaj bi si ž njo ne pomogla.

Oče: To je žalostno, draga moja, za tistega vojvodo, ki želi s takim načinom se proslaviti. Rimljani so zmeraj ogibali se takega slavlja in dokler so izvrševali dolžnost pravičnosti in človečnosti, dotlej so bili nepobitni.

Janko: Po takem bi ne bili smeli niti Engleži sprejeti Arnolda.

Oče: Sprejeti uže, ker države si kaj tacega mejsobno zmeraj dopuščajo. Ali pristajati na njegove izdajske razmere, dokler je še v tujej službi ter hlepeti po tem, kar tak izdajnik ponuja in ž njegovo ponudbo si vence kupovati, to je gabno, tega ne more noben živ človek odobriti.

Pa kaj nas zadeva obnašanje vojvod in kraljev. Sami naj gledajo na to, da imajo čisto vest, pa mislijo naj, da bodo tudi oni odgovarjali pred večno sodbo za svoja dela, potlej bo vse dobro. — In dokler bodo ljudje bdeli nad svojimi deli, držali se verskih načel in prizadevali si za to, kar jih uči zdrava pamet, kar jim velewa pravica in poštenje, dotlej slava narodom. — Zdaj pa mislim, da bo dosti za denes.

Dragica: Le jedno vprašanje še! — Kaj je pa Almagro storil z ujetimi Písarovci?

Oče: Almagro se posvetuje sè svojimi prijatelji, kaj bi bilo storiti s tem ujetnikom. — Nekteri dé, naj se obadva Písarova sorodnika pokličeta pred sodbo, in še Alvarado in pa vsi, ki ž njim držé, da tako se jih najprej rešijo in da bodo z naprej brez vsake skrbi. Písaro bo s tem udarcem oropan največe pomoči, ki bo tako oslabel, da bo moral poginiti s tisto peščico ljudi, ki jih še ima; in da Almagro se potlej nijma bati nobenega tekmeca, da ga bodo vsi priznali za svojega kralja peruvanske dežele.

Almagro jim odgovori, da osnove te bi bile res lepe, da mu pa srce in vest in poštenje ne dopušča, da bi sprejel ta njih nasvèt. «Dasi je ta stvar povse vrjetna in bi jaz mogel sè svojo zmagovito vojsko do Lime predreti, ondukaj pa še vojsko Písarovo zase pridobiti in Písara uničiti, se vendar ne spuščam niti za korak črez svoje meje. Zdaj se bom omejil na svojo lastno obrano ter nečem biti odgovoren za tisto kri, ktera bi tekla v grajanskej vojski.» S tem prepričanjem se vrne v Kusko ter čaka, da Písaro kaj začne.

13. povest.

Oče: Preidimo zdaj k Písaru. Čas je uže. Treba je, da vidimo, kako se bo napenjal, da izgazi iz nepovoljnega blata, v katero so ga zavlekli njegovi neizpremišljeni bratje.

O vsem tem, kar se je godilo v Kusku in okolu njega, dolgo ne dobi nobenega glasu. Napó-sled dobi sporočilo. Pa vsaka beseda tega sporočila je strela za njegovo srce. Smrt brata Jovana, vr-nitev Almagrova, sužnost ostalih bratov, pad in izguba prestolnega mesta, pobitje in sužnost zve-stega prijatelja Alvarada, vse te nezgode so ga hudo zadele.

Ali srce njegovo je bilo uže vajeno takih strel. Poznal je veledobro zvesto Almagrovo poštenje in zatoraj je upal, da mu bode prihodnost bolje srečo prinesla. Dobro je vedel, da mu pride pomoč kakoršnakoli iz Paname, in zatoraj si je mislil, pusti tekmece na miru, kader pa dobiš dobro pod-krepo, takrat se meri ž njim. Písaru zdaj nij bilo dosti na tem, kakšnega da se dela, delal pa je tako, da bi Almagra v pest dobil.

Písaro se pritaji, kakor bi hotel vse dosedanje sovražljivosti z Almagrove strani mirno rešiti in zatoraj se spusti ž njim v pogajanje. Znal je Písaro tako debelo oči namazati Almagru, da se Almagro več mesecev ne odloči za nobeno delo, misleč da bo res tako, kakor Písaro pravi.

Ali dokler je Almagro čas tratil, jačil se je Písaro dan na dan, ker je iz Španske dobival voj-ske, živeža, pušek, prahu. Ko je bil pa sè vsem

gotov, zavriska veselja, kakor bi bila uže zdaj vsa sreča v njegovih rokah.

Mejtem obišče sreča njegovega brata Gonzaleza in prijatelja njegovega Alvarada, da pobegneta iz sužnosti in odpeljeta sabo 60 konjikov.

Ostane mu še brat Ferdo v temnici. Pa tudi ta je moral biti prej oslobojen, nego li je mogel Písaro zagrabití svojega nasprotnika.

Ali kako ga bo rešil, ker so po begu Gonzalovem pa Alvaradovem dvakrat ojstreje nanj pazili? Tudi za to težavo se najde pomoglaj, in to tem ložej, ker je v Písaru odkritosrčnost ugasovala. Almagru dá sporočiti, da je iz srca pripravljen na bratinsko pomirjenje, češ, treba je, da se odstrani uže nesrečni razdor in da ne bo treba kralju te neljube razprave poravnavati.

Almagro sprejme to pomirno ponudbo. Písaro gre še korak dalje. Prosi ga, naj mu izpusti brata, ker ga potrebuje, da ga pošlje kot obojnega polnomočnika na Špansko, da se uredijo neke preporne ameriške stvari.

Kar je želel, to dobi. Ferdinand je izpuščen. Ali kaj stori Písaro? On vrže krinko z obraza ter mu dade sporočiti, da zdaj bodo sablje odločevale.

Otroci, je li kdo mej vami, ki bi hotel s Písarom živeti ter prijatelja ga imeti?

Otroci vsi: Jaz ne, jaz tudi ne; sram ga bilo!

Oče: Tako poreče vsakteri poštenjak. — Zapomnite si, da tudi nasijajnejše sposobnosti in odličnosti — in tacih je mnogo imel zlosrčni Písaro — človeka ne storé častnega in ljubeznivega, ako jih ne spremlja pošteno srce. Licemerstvo in prevara

stori, da se takega človeka vsakdo ogiblje. Kaj pravite, od kodi je to?

Peter: Bog nas je ustvaril, da ne maramo hudobnežev.

Oče: Pa zakaj nas je Bog take ustvaril? Ali ne za to, ker on sam sovraži prevaro in laž, ker on sam hoče, da bodimo njemu podobni v dobroti in svetosti, kolikor nam je mogoče? Le pomislite kaj bi bilo iz človeštva, ko bi prenehalo zaupanje in zvestoba, ko bi ljudje brez strahu drugači delali in drugači govorili.

Zatoraj, otroci, nikdar ne dajte, da bi vam kaka nepoštenost kalila vašo čisto vest. Le pravičen, odkritošrčen, resničen človek more vsakemu brez strahu pogledati v oči. Le tak človek, in naj je še v tolikih stiskah in nadlogah, more biti veselega srca ter ima pravo zaupanje v božjo previdnost. Siromak je tak človek, mučenik v srcu je, ki se mora zmeraj bati, zdaj zdaj pridejo na beli dan moje spletke in kovarstva in zli naklepi. Kako je pred samim sabo v strahu, da bi se ne izdal. Vidite, tako človeče je zaničljivo pred Bogom in ljudmi.

Rekel sem uže, da Písaro je krinko odvrigel, dobivši brata, za katerega je poprej klečeplazil. Vojska njegova se je bila takó namnožila, v vsem takó izurila, da take vojske Amerika do Písara še nikdar nij videla. Španci so imeli zdaj ne le obilo pušek ampak tudi goreči ogenj.

Písaro, opazivši, da mu brata zelenita od želje po maščevanju, jima preda zapovedništvo nad enim oddelkom vojske ter jima pusti, naj vpišeta tlečo iskro do ognja grajanskih bojev.

Brata jo kreneta črez andalske hribe. Da je bil Almagro pameten, legel bi bil v zasede, in lahko bi bil uničil vso, 700 mož broječo vojsko, zlasti ker so pota in klanci po teh hribih takó nevarni in neprehodni, da je treba največje odločnosti in opreznosti, da se pride črez te hribe, z večnim ledom in snegom pokrite. Pa še to je, da človeka popade neka kužna bolezen, kakor hitro prispe na te snežnike.

Ivče: A, to je tista bolezen, ki človek najprej pade v omotico, ki se mu zdi, da se ves svet okolu njega vrti. Kader napade koga ta bolezen, zamiži, pa prebledi kakor smrt. Noge ga zapusté, da se še premekniti ne more, pa mravlje ga izprehajajo. Če stati poskuša, pade na tla, kakor je dolg in širok. Ta omotica ne trpi en trenotek ali pa dva, ampak po šest dní. Sàj vem, ko smo se mi po morju vozili memo teh gora, smo болоvali za omotico dva dni in dve noči, ker burja nij pustila, da od brega od-rinemo.

Oče: Prav za táko boleznijo so bolehal, ki so zdaj potovali s kvitonskih ravnin črez te hribe, črez te nesrečne andske visočine. Kako lahko je bilo Almagru četo Píсарovih bratov pogubiti, ko bi jim bil le nasproti šel do podnožja teh hribov ter jih prijel, dokler so bili še omamljeni. Ali tega ne stori Almagro.

Iz dvojega uzroka se mu zdi, da je bolje zagra-biti se na ravnem. Prvič nij hotel biti začetnik uže zdaj tleče grajske vojske; in drugič zato, da bi imelo njegovo številneje konjištvo slobodnejše gibanje. Najprej pozapre in pozadela svoje mesto, kolikor se je dalo v naglici, potem pa si izbere odprto

polje za pozorišče, na katerem se je imela odločiti njegova usoda.

Nesreča je htela, da nij mogel sam načelovati svojim zvestim. Visoka starost, veliki trudi in teški napor, sè kterimi se je dozdej boril, so ga tako uzeli, da niti na nogah nij mogel stati. V tem položaju si ne more drugači pomagati, kakor da poveljništvo izroči nekemu Argezu, človeku, kteremu sicer res nij manjkalo ne hrabrosti ne udanosti do svojega vojvode, kteri pa vendar nij užival toliko zaupanja in ljubezni v vojski, kakor spoštovani ter obče obljubljeni starina Almagro.

Odločivni čas se bliža. Píсарovca preideta srečno gore andske ter se spuščata na kusko ravnino. Vojski si stojita nasproti. Z obeh strani so pripravljeni k napadu. To strašno pozorišče, ktero se je imelo zdaj odpreti, delali so Indijanci še strašneje. Sè vseh strani južnoameriških pokrajin se zgrne ljudstvo ter posede po višinah in poljanah, da gledajo, kako bodo njihovi neprijatelji krvaveli. Tudi starec Almagro se spnè na neko višino, sè ktere se je videlo na bojno polje. Sirotni starina, kako nemirno ti je pač srce utripalo!

Bitka se začne. Na obeh straneh se boré z levjim srdom. Takoj izprva popuste Orgonjezove čete, izgube ognjilo ter se umikajo vsaka na svojo stran, ne poslušaje prošnjá in zapovedi svojega poveljnika. Kakor obupan zbere Orgonjez še jenkrat svoje čete ter zakriči: «Kakor je res Bog, jaz sem storil svojo dolžnost; junaki, kteri ste, za mano!» Rekši to, se zaleti kakor razjarjen lev proti Alvaradovej in Gonzalezovej četi. Stranki se spopadeta in začne se krvavo delo.

Orgonjez je bil prvi v glavo ranjen; krogle so mu raznesle čepko; ali on ne preneha z mečem udrihati. Prebode še dva s krvavim kôpjem, potem pa se zažene proti Písarovemu služaju, o katerem je mislil, ker je bil sijajno oblečen, da je sam Písaro ter mu nameri s kôpjem v usta. Ali taisti čas ga obdajo sovražniki zè vseh stranî takó, da ga vse prizadetje njegovih hrabrih čet rešiti ne more. Dva sovražnikova konjika ga razorožita ter ga odpeljavata v sužnost, nato priskoči tretji ter mu razkole glavo na dvoje.

Takisto se zgodi z mnogim drugim od Almagrove stranke, dasi tudi se je Ferdinand Písaro trudil, ko se bitka srečno zanj zvrši, da se ustavi krvolitje.

Zdaj poglejmo pa, otroci, sivega starca, kjer objokuje mlade svoje dni, kjer toči solze z visokega brda nad strašnim pobitjem svoje vojske, kateri ne more stopit na čelo prav v najvažnejem trenutku ter jo osebno peljati v boj. Tuga in skrb, srd in nejevolja mu iztiska ostarelo vojevito srce, da je doživel tako strašanski udarec svoje zmagovite vojske. Videvši napósled, da vsi njegovi bežé, beži tudi on, ali sreča ga zapusti. Sovražnik ga doteče in živega ujame.

14. povest.

Dragica: Strah me je.

Bogomil: I, zakaj?

Dragica: Bojim se, da bi razsrjeni Písarovci grdo ne počeli sè siromaškim Almagrom.

Anka: Očetu uže z obraza berem, da ne bo nič dobrega. Takisto so se držali, ko so jeli praviti o Atahualpovem koncu. Lejte, uže gredo!

Oče: Kusko se preda brez upora. Almagra vržejo v okove ter ga obstražijo, kakor kakšnega državnega hudodelca. Kaj so mu odsodili, se dolgo nij vedelo. Písarovcem je bila prva skrb, da se rešijo Almagrovih privržencev. Zato si prizadenejo, da jih odstranijo iz mesta Kuska. Rekli so jim, naj gredo v tiste kraje, ki še niso podvrženi španskej kroni. Kuščani, ki so bili nekoč zvesti Almagrovi podložniki, gredo ter Almagra samega pusté v okovih.

Almagra sodijo ter ga krivijo veleizdajstva. Rekli so, da se je uprl kraljevej volji in deželnim postavam, da se je mešal v tuje pravice, da postavil se gospodarja v ameriških pokrajinah, še preden so se bile meje prav razdelile.

Almagro pravi, da nij mislil napadati oblasti svojega zaveznika, in da je mesto Kusko zato uzel, ker je mislil, da spada pod njegovo oblast.

Sodniki sedejo sodit in — obsodijo ga na smrt.

Almagro, ki se je sto- in stokrat pokazal hrabrega junaka, se o tej izvedbi grozno pretrese. Začne ponižno prositi, solziti se, rekoč, naj mu prizaneso zaradi njegove starosti, naj mu pusté še nekaj trenutkov, da pokoro dela.

Marisikterega vojaka Písarovega solza polije, videvši častitljivega starca. Starec pade na kolena, proseč jih milosti. Ko pa vidi, da mu vse nič ne pomaga, da se mu še rogajo, češ, kako more na starost beračiti za svoje nevredno življenje, zakriči: «Le uzemite mi življenje, pa napijte se moje krvi!»

Pred smrtjo postavi kralja in sina dednika svojih imetji. 75letnemu odsekajo glavo, prebodši ga poprej.

Bogomil: To so bili pa res grdi grozovitniki. Še povračevalo se jim bo.

Oče: Gotovo, prej ali slej. Dokler je Bog na nebu, jih čaka tudi plača.

Otroci, ali se še spominjate Atahualpove smrti, ktero je bil tudi Almagro priporočal? Je li vidite zdaj, kako božja previdnost vsacega plačuje, in kako tudi Almagro dobiva svoj del, ko je pomagal, da se je Atahualpo usmrtil?

Janko: Vidimo, vidimo, ali mi ne moremo, da bi ne milovali tega nesrečnika.

Oče: Milovanje res zasluži, pa še dvoje, ker si je to usodo sam nakopal. Njegov greh pa za to omenim, da se vidi, kako pravica božja s hudobnostjo enega kaznuje hudobnost drugega in pa da se mi varujemo tacih hudih del.

Dragica: Pa tudi Píсарovci pridejo na vrsto o svojem času.

Oče: Kakor je videti — da, ali pa tudi ne, kajti to življenje na svetu se nadaljuje na drugem svetu; zatoraj Bog ne plača vsacega na tem svetu. — Pa ne pozabimo, kje smo ostali.

Mej vsemi Píсарovimi vojaki Almagrova usoda nikogar močnejše ne pretrese, kakor častnika Diega Alvarada, ki je tudi Ferdinandu Píсарu pomogel, da je bil izpuščen.

Dragica: Kaj je ta tisti Alvarado, ki se je zvesto držal Píсара?

Oče: Ne, tisti je bil Alfonso, ta pa je Diego. — Ta Diego tedaj se čuti z Almagrovo smrtjo teško ranjenega v srcu. Zapeče ga vest, da je tudi sam

k temu pripomogel, dasi ravno iz dobrega namena. Sklene, da se hoče nad brezsrčnimi sodniki maščevati, in ko bi bilo tudi v devetem rodu.

Zatoraj se zapoti v Španijo. Ko tjakaj prispeje, gre precej na dvor ter pred kraljem tako grozno opiše Píсарovo častihlepnost, da se celi dvor zavzame. Tudi prosi kralja, naj mu dovoli dvoboj s Píсарom. Kralj prvi hip ne vé, kaj bi in zatoraj odloži to stvar za prihodnejši čas.

Mejtem pa umrje Alvarado tako nagloma, da so povsodi sumnjali, če mu niso Píсарovci zaudali. On je bil res mrtev, ali tožba njegova ž njim nij umrla. Kralja in ministre je ta novica prav neprijetno dirnila. Dolgo niso vedeli, kaj bi počeli v tem oziru, zlasti ker so bili prepričani, da se je Píсарo na novem svetu tolikanj učvrstil, da se proti njemu sè silo ne bo ničesar opravilo.

V tem času pa Ferdinand Píсарo odloči, da pojde na Špansko, in da sam dá odgovor in račun o svojem in o svojih bratov delovanju. Prijatelji so mu odgovarjali, naj tega ne stori, ali da naj saj počaka, ko se bo izvedelo, kaj misli dvor o smrti Almagrovej. Ferdinand pa nij hotel potrpeti.

Poslavlja se od svojih bratov, jih lepo opomina, naj se varujejo Almagrovih privržencev ter pazijo, da jih nikdar več ko sedem skupaj ne bo, sicer bi mogli skovati kako zaroto proti njemu.

Ferdinand prispeje na dvor. Odet s kraljevsko sijajnostjo stopi pred kralja ter začne Alvaradove tožbe ometavati, rajncega Almagra pa kriviti, da je on prvi dal povod razprtijam Špacev v Ameriki, in da se je kakor upornik in ustaš moral sè smrtjo kazniti. — Iz vsega dobi dvor prepričanje, da Pí-

sarovci so vendar preokrutno postopali. Ferdinand mora v ječo, kjer prežaluje dvajset in še nekoliko let. Da li je umrl v zaporu, ali so ga izpustili, o tem knjige ničesar ne velé. Videti pa je, da nikdar nij videl belega dné.

Matiček: No, imamo spet enega, ki je dobil svojo nagrado. Polagoma bodo vsi na vrsto prišli.

Oče: Bomo videli. — Povedal sem uže, kako je bil France Písaro zase poskrbel. Španski dvor pokliče tudi njega na sodbo. Vrh tega je hotel kralj tudi prepričati se, kako je s Peruvansko, da more dati potrebne ukaze, in razruto kraljestvo uravnati. Odloči tudi tjakaj poslati jenega polnomočnika, da razgleda, kaj je dobro in da popravi, kar ne velja.

Za tako poslanstvo je bilo treba modrega in pravičnega človeka. Sreča posluži, da kralj odbere za to Vaka de Kastrá. Vako je bil mož redkih zmožnosti. Pravičnost je bila njegov pravi značaj.

Hajdmo zdaj še jenkrat v Peru, morda se je kaj zgodilo, preden pride kraljevi poverjenik.

Písaro je gospodoval v Peruvu, od kar je bil njegov protivnik s pota spravljen, kakor turški paša v svojem pašaliku, nezavisno in samovoljno, deleč časti ter imetja, kakor in kamor je hotel. Najlepše in najrodovitnejše pokrajine zase obdržé in za svoje polubrate in sorodnike pa za svoje ljubimce; kar nij bilo dosti vredno ali pa nič, to drugim pripade in pa takim, ki so imeli velike zasluge za vlado njegovo.

Najhrabreji in najpošteneji Almagrovci ostanejo pri tej delitvi po polnem na cedilu takó, da pomalem vsi osiromašijo ter morajo prijeti za be-

raško palico. Da so bili pa zares siromaški, soditi je iz tega primerljaja, ki nam ga je zgodovina zapisala.

Dvanajst plemičev, ki so bili nekdanj pod Almagrom v velikih časteh, je skupaj živelo v enej koči. Vseh dvanajst je imelo samo jeno halo, katero so izmenoma nosili. Kader je šel jeden venkaj, je moralo družih enajst doma ostati.

Janko: Kaj niso imeli nobenega prijatelja mej častniki, kateri bi jim bil kakšno halo vrgel?

Oče: Imeli so jih pač, ali podstopil se nihče nij, da bi jim jo bil dal, kajti bal se je, da pride v nemilost pri svojem gospodarju. Še prepovedano jim je bilo, da ž njimi občijo. Po takem ti plemiči nikjer in nikogar niso imeli, kateri bi jih bil pod streho uzel, ali jim kaj pomagal, še pogovarjati se niso mogli z nikomur.

Zdaj pa sodite, otroci, kako je moglo pri srcu biti ljudem, padšim z vrhunca svoje slave in mogočnosti, ko so tičali v takih stiskah in kako je bil trd Písaro, ki si je z osornim ravnanjem toliko neprijateljev napravljaj. Písaro je bil uže takó slep, da nij videl nevarnosti, ktera mu je iztega prihajala. Bil je zmerajpredrzejši; svoje ljubljence je bogato obdarjal, katerih pa nij mogel trpeti, so beračili.

Mej temi nesrečniki, ki niso dobili nikacega plena, je bil tudi Benalkazar, tlačitelj kvitonskega naroda, kteremu pa je Písaro to pokrajino otel, da jo je dati mogel svojemu bratu Gonzalezu.

Gonzaleza imenuje podkralja kvitonskega, kteremu naloži imenitno nalogo.

Peruvanci so pripovedovali, da onkraj andovskih gora, bolj proti iztoku, je neka pokrajina, ki ima veliko dišavin in sladke skorjice ali cimeta.

Zato pokrajino je slišal tudi Písaro in zatoraj je naložil Gonzalezu, naj jo z vojsko predobi.

Gonzalez si zbere 400 Evropejcev pa 4 tisoče Peruvancev ter se ž njimi poda v neznane kraje. Najprej se izpusti iz mesta Kvita poleg reke Napo proti jugu. Ta reka se izliva v Maranjon, o katerem trdijo, da je največa reka na svetu. Maranjon se razliva sè svojimi potoki in porekami malo da dne po celej Ameriki, od zapada do istoka ter se vali v atlantsko morje.

Prva zapreka, na ktere Gonzalez zadene, so bili snežni hribje kordiljerski ali Andi. Zdi se mu, kakor bi se bila vsa priroda proti njemu združila. Strahoviti dež začne oblivati vojsko njegovo, bliska se, grmi in treska toliko, da se zemlja na kose ne razleti. Zemlja se stresa, se odpira ter golta vasi in mesta. Reke zapuščajo struge in potoki stopajo iz svojih korit ter mu vojsko obdado sè vseh strani. Da nij bilo hribovja blizu, vsi bi se bili potopili. Toda v hribih jim je še huje. Sneg in led jih usmrti skoraj polovico. Sreča za tistega, kateri se je mogel dalje gibati, da nij zmrznil in postal ledeni slop.

Napósled vendar prekoračijo te nesrečne gore; ali ko pridejo na ravno, eto ti, novo zlo jih čaka. Divji in sovražni narod na vseh straneh, živeža pa nikjer niti mrvica. Na vsakem desetem koraku je močvirje, zaraščeno grmovje ali pa neprehodljive hoste, nikjer strehe, nikjer zatišja, dan na dan dež cela dva meseca, nikdar solnce, da bi obleko sušil.

Ko pridejo do obrežja reke Napa, dá Gonzalez zgraditi barčico, da bo imel na čem se prepeljati. Delanje te ladjice je bilo prav težavno, ker jim je manjkalo zlasti železa.

V tolikej sili so bili, da so morali konjem pód-kove jemati, iz njih pa si žreblje kovati. Namestu katrana, sè kterim se ladje mažejo, razbiti so morali vsakovrstno drevesno smolikovino. In vendar skrpajo barko kakoršno uže. Písaro jo poveri nekemu častniku Oreljanu, ki je bil njegov podvojvoda, ter mu zapové, naj se izpusti po reki in nabere živeža, kjerkoli ga najde; označi mu tudi čas in daljo, doklej se sme izpustiti, izda ga more dobiti. Oreljano mirmo odide.

Ali ko pride vojvodu z videža, poloti se ga slavohlepje in pa želja, da bi se rešil Písarovcev. Res predrzen naklep. On nikakor ne kani čakati svojega gospodarja, kakor je bilo dogovorjeno, ampak se nameni, da se bo izpuščal po reki, dokler ga borna ladjica na morje ne prinese.

Da je on poprej vedel, kako strašan korak da je naredil, bi ga bila groza preuzela in pa odvrnila od tako nevarnega pa dolzega potovanja, kakor ga zahteva orjaški Maranjon od svojega izvira pa do širokega morja. Tako daleč brodit, pa na tako krmežljivem čolnu, brez hrane in priprave, v sredi divjih ljudstev z nekoliko ljudmi, to je bila zares tolika predrznost, da nijma pametnika.

Oreljan nij bil prec od začetka te misli, ampak še le potem, ko je prišel na mesto, na katerem je imel gospodarja pričakovati. Bil je prav na ustju reke Napa, t. j. kjer se izliva v Maranjon. Tukaj mu pridejo te čudne osnove. Posreči se mu, da pregovori tudi svoje spremljevalce, da jih naudaje s tistim duhom, ki je začel iz njega puhteti. Vsi se odločijo, da pojdejo ž njim, naj bo kamor koli, le en sam se uprè tej osnovi, pa zastonj. Postal je

žrtva svoje zvestobe. Oreljano ga pusti v sredi pustega goščavja samcatega, naj pogine, če ne drugači pa od lakote, sam pa gre svojo pot.

Nevarnosti in težave, katerim je bil na tem potu izvržen, se ne dajo opisati. Zdaj je prišel v kako pusto pokrajino, v katerej ne najde niti zase niti za svoje ljudi nikjer in ničesar, da bi se poživil; zdaj spet zadene na uporne divjake, sè kterimi se je do krvi tolkel, jemajoč jim živež, ki mu ga sami niso hoteli dati. Večkrat so ga obdali divjaki z velikimi čolni in ga tako ugnali, da se nij mogel geniti. In vendar se nij hotel vrniti. Ko se neprenehoma zmeraj dalje ženo, pridejo po strašnih stiskah v sedem mesecih do amazonskega ustja. Pa s tem še niso bile končane vse njegove težave. Zdaj namreč se izroči na svojej sirotnej ladji širokemu morju, nadojč se, da se bode izladjal na kakšnem otoku, pod špansko krono spadajočem. Preladjav kakih sto milj, se mu sreča malo nasmehne, da pride na španski otok Kubagva, ležeč na obali Terrefirme.

Od todi jo mahne na Špansko, kjer pripoveduje vse strahote, ktere je preživel. Da je v svojo povest več tacega upletal, kar nij bilo, zato da bi se mu svet še bolj čudil, o tem nij dvojiti.

On je pravil, da je prepotoval take dežele, v kterih je zlata in dragega kamenja kakor skal in morskega peska; potem take dežele, v kterih so same ženske, pa tako hrabre in junaške kakor orjaki pri nas. Zato se imenuje dežela, ktero obsega roka Maranjon ali Amazona, amazonska dežela, kakor se imenuje še dandenes.

Janko: Jaz sem pa slišal, da se je pozneje izvedelo, kako je on lagal.

Oče: Ljudje, ki so za njim te dežele prepo-
tovali, so se prepričali, da nij tako in da amazonska
zemlja nij polna zlata.

Dragice: Pa kateri so bili ti ljudje.

Oče: Eden je bil Kondamine, francoski učenjak,
ki je prehodil célo to pokrajino, druga pa je za njim
neka gospa Godina, ki se je podala na ta velikanski
pot iz ljubezni do svojega moža. Kaj da se je go-
dilo s to gospo, bomo slišali morda drugikrat.

15. povest.

Vrnimo se še k ukanjenemu Píсарovemu bratu
Gonzalezu, kterega je vrgel Oreljano v veliko zmeš-
njavo, potem pa ž njegovim bratom končajmo ev-
ropejsko pustolovje po Ameriki, ali prav za prav
špansko.

Gonzalez se je nadal, da bo našel svojega pod-
vojvodo na ustju reke Napa, kakor mu je bil ob-
ljubil. Nadal se je tudi živeža dobiti, zaradi kterega
ga je največ naprej poslal; ko pride pa Gonzalez
tjakaj, ne najde niti Oreljana niti živeža. Prvi hip
misli, da se je dalje odpeljal, ker morda nij našel,
zaradi česar je bil poslan, in zatoraj se tudi on
izpusti dalje na istok. Na potovanju pa najde tistega
siromaka, ki ga je bil nezvestnik v goščavi popustil.
Gonzalez ostrmi, čuvši, da so se mu iznezvestobili.
Sto krčev ga začne viti, ko pomisli na svoje bedno
stanje. Glad pritiska njega in njegove spremljevalce.
Okolica na vse strani pusta in gola. Divjaki prežé
vanje kakor lačni levi. Smrt davi po njegovej vojski;
Gonzalez družega ne vé, kakor vrniti se.

Kako strašen je bil ta pot! 200 milj so bili oddaljeni od mesta Kvita. Koliko se jih bo povrnilo, koliko jih bo težavam podleglo, morda še tretjina tega groznega pota prestala ne bo! Vendar se izpuste na pot: naj bo karkoli.

Ker so mislili, da bodo našli krajši in lajši pot domov, kakor je bil tisti od doma, si izberó solnce za kažipota. Ravnajoči se po solncu, pridejo v kordiljerske hribe, pa kako!

Ta pot je bil še stokrat hujši in togotnejši od prvega. Dežele, skozi ktere so šli, so bile še večje goličave od poprejšnjih. Potujoči srečujejo le zveri, daleč okolu nikjer žive duše. Kaj naj začno v tej dolini ali bolje na tej ravnini žalovanja? Konje so bili uže vse pobili in pojeli; zdaj si morajo iskati družega živeža. Razno listje in korenje, koža na sedlih pa mečne nožnice so jim bile tečna hrana. Obleka jim vsa porazpade. Kolikor je ne segnije od vednega dežja, se je potrga po goščavah, po katerih so dan na dan lazili. 200 Špancev pa 4 tisoč Peruvancev popada od lakote. Opešani, utrujeni in lačni, raztrgani in razpraskani so se naslanjali ob drevesa, živeža proseči, dokler se na zemljo ne zgrudijo in poginejo.

Kar jih ostane, korakajo še kakih 50 milj do Kvita. Pa tudi ti so tako iznemogli, da kar z mesta ne morejo. Velika sreča zanje, da ravno pravi čas prispe nekaj živeža iz Kvita.

Ugledavši jed, mnogi od radosti zacvili ali sikne, se vrže na zemljo ter jo začne poljubljati. Koperjenje, sè katerim so jesti zahtevali, bi bilo marisikterega zadavilo, ko bi prisiljeni ne bili, da se spočetka navadijo na manjše kosčke. Razen hrane

jim je bilo poslanih tudi nekaj konj in obleke. Ali ker ta pomoč nij vsem zadoščevala, so drugi ostali brez nje. Kdo si ne bo privoščil konja pa obleke, če jo imeti more? Gonzalez je prvi in potem njegovi častniki, ki se popravijo. Kdor je dobil obleko, je šel oblečen; kdor nij dobil ničesar, moral gologlav in bosonog do Kvita.

Ko pride četica v Kvito, jih skoraj nihče ne prepozna; tako so se bili izpreminili. Zdaj začno počivati. Gonzalez pa nijma počitka ne miru, kajti slišal je tužne glasove, ki so mu vse živce pretresli.

Ančica: Kakšne novice je pa dobil?

Oče: Jih boš precej slišala; le malo počakaj, da gremo poprej v Limo, in da vidimo, kakšne strahote so se tam zgodile.

Veste uže, da Almagro je zapustil svojega sina za naslednika v svojej pokrajini, preden so mu uzeli življenje. Tega mladeniča je po očetovej smrti izrejal neki španski velikaš, Herrado. Herrado ga res viteški odgoji ter ga navdahne z lepimi lastnostmi. Ta mladenič je bil vitke postave, gibčen pa okreten kakor leverica, izobražen skoro v vseh znanostih, ki so tedaj cvele v Evropi. Neustrašljivi duh njegovega rajnega očeta mu je prešinjal vse njegove ude in videti je bilo, da bode nekoč še veliko ulogo igral na peruvanskem pozorišču.

Pisaro, čuteč, da bi mogel ta krasni mladenič danes ali jutri zagroziti njegovemu gospostvu, se zboji ter misli, kako bi ga pogubil. Brž da ujeti njega in Herrada, pa ju dene v okove. Prebivši nekaj časa v temnici, je bil izpuščen, toda pod to pogojo, da se ne gane iz Lime. S tem je hotel preprečiti zaroto, ako bi jo mladič proti njemu snoval.

Ker mladič nij mogel k drugim, so pa drugi k njemu zahajali, zlasti privrženci in prijatelji rajnega njegovega očeta, ki niso mogli preboleti, da jim je nasilnik uzel časti in imetja. Njega postavijo za glavo zarote ter mu prisežejo, da si bodo izvojskovali poprejšno slavo in moč, ko bi morali tudi življenje pustiti. Dan na dan so se shajali v zbor ter se posvetovali, kako bi se dal najložej ta sramotni jarem otresti.

Dokler so Píсарovci okolu hodili, so ti neprenehoma kovali zaroto. Napósled pa se to pogostno shajanje sumljivo zazdi Píсарovim prijateljem ter začno misliti, kaj ko bi se proti našemu gospostvu kaj snovalo. Takoj poročajo Píсарu, kako se imajo stvari, ter ga opomnijo, naj bode oprezen. Píсарo pa nij bil vaje ozirati se na take opomine in na take nevarnosti. Dejal jim je: «Ne skrbite za moje življenje. Oblast, sè katero morem drugim jemati glave, bdi tudi nad mojo glavo».

Zarota se je snovala mejtem naprej. Píсарovi sovražniki so hoteli se najprej o tem prepričati, v kakšnem stanju da je Píсарo; zato pošljejo Herrada k njemu, naj se ž njim pomenkuje in opazuje, če je Píсарo kaj v skrbeh. Herrado najde Píсарa na vrtu, ko je ravno citrone ogledaval. «Na zdravje, gospod!» — «Bog ga daj!» odvrne Píсарo ter dá Herradu citriono, rekoč: «Evo, ta ti je prva, ki je zrasla na mojem vrtu.» Herrado se mu zahvali, potem pa ga vpraša: «Je li res, kar se govori, da snuješ, kako bi s poti spravil mladega Almagroviča in njegove prijatelje?» Píсарo se roti pri zemlji in nebu, da kaj tacega mu nij bilo nikdar na pameti, dasiravno so ga opominali, naj se varuje, ker imajo naklepe

ž njegovo glavo.» Herrado pravi: «Dobro tedaj, jaz ti povem, da to so le izmišljene besede hudobnih ljudi. Tvoja slava je naša slava, dokler živiš ti, dotlej živimo tudi mi. Le tega te prosim, preden grem, dovoli mi, da se mladič udalji z mano iz Lime samo za nekaj časa.» — «Naj le gre, prosto vama je, pa še dal vama bom, česar trebata», odvrne Písaro.

Herrado ga poljubi v znamenje globoke hvalnosti ter odide. Zaročniki so bili zdaj uverjeni, da Písaro ne dvoji o njihovej zvestobi. Kaj hoté več? Zdaj odločijo, da sledeče nedelje bodo izveli svojo krvavo namero.

Ko se nedeljski dan zasveti, pripravi se mladi Almagro na hudo delo. Pa nij hotel prec zjutraj navaliti, ampak čaka, da solnce nagne k zatonu. Ali ko je on čakal, se je tudi uže izdaja porodila. Eden njegovih privržencev se zboji nasledkov, ki bi mogli nastati iz prelivanja krvi, pa gre k Písaru ter mu vse razkrije.

Písaro dé: «Jaz ne morem zapopasti, kako bi mogli biti res, sčemur me vedno strašite. Herrado je bil pri meni pred nekoliko dnemi in je govoril prav po mojem. Jaz mislim, da to so prazne sanje pa krivičenja od tacega človeka, ki želi prikupiti se mi in pa kaj dobiti, in zato mi take novice pri-
našajo.» S tem odpravi ovaduha.

Tiha nočica priplava nad Písarovo poslopje, on sam pa premišljuje hude in dobre dni svojega življenja.

Po malem se mu svita, da v tej stvari bo vendar kolikor toliko resnice, in da bo dobro, če pazi, kaj se godi. Njegovi ga vedno opominajo, naj

si uzamete lesno stražo, česar pa nij hotel, zlasti ker je vsaki hip se nadal kraljevih polnomočnikov iz Španije. Zaradi večje varnosti pa sklene, da bo jutri celi dan doma.

Tako je bilo tudi. Namesto da gre po navadi v cerkev, je pri maši v svojem poslopju. Opoldne pride nekaj njegovih častnikov na kosilo. Prav ta čas pa je bil najboljši za izpeljanje krvavega naklepa; kajti opoldne gré tamkajšnji svet na počitek, ker zaradi prevelike vročine se ne more delati.

Najenkrat se zleti iz Almagrovičevega dvora okolu 80 oklopnikov z golimi sabljami v rokah ter jamejo kričati: «Živio kralj! smrt krvoloku!» — To je bilo gaslo zarotnikom, ki so bili porazstavljeni po vsem mestu. Na te besede skočijo vsi na noge ter deró proti Písarovem dvoru.

Písaro je bil ravno od zajutreka ustal ter se s prijatelji pogovarjal. Zarotnikom posluži sreča, da predró do predvorja neopaženi. Herrado pusti jenega moža pri vratih, da bodi na preži; drugi zarotniki se priplazijo do prvih stopnjic; ko jih neki gospodičič opazi ter v sobo zakliče: «Na orožje, propali smo!»

Písaro se nij hotel nikdar prenageliti, tudi zdaj ne. Povse mirnodušno reče nekemu častniku, naj podpre vrata, dokler se ne oborožijo. Ali častnik ta se prestraši, ne zapre vrat, ampak gre po stopnicah ter praša goste, koga iščejo. Na stopnicah dobi namestu odgovora strašan udarec, da mrtev pade na tla, zarotniki pa v sobo.

Písaro je bil sè svojim polbratom Alkantarjem in še z nekoliko mladičev v sobi, v kateri se je oboroževal. Drugi pa, ki so še okolu mize sedeli,

skočijo sè stolov, pa skozi okna vèn. Zarotniki navalé na sobo, kjer se je Písaro oboroževal. Nij bil še nase dejal oklepa, ko se vrata razbijejo. Brž popade ščit in meč, pa skoči kakor razdražen lev proti sovražniku s tistimi zvestimi, ki so raje poginili, kakor sramotno se predali.

Zdaj se prične krvavi metež na obeh straneh. Ali kaj bo perišče na tisoč, ki so bili še dobro oklepnjeni. Sek ne trpi dolgo in boj je končan.

Alkantarja zadene prvega smrtni udarec, za njim pa se grudijo drugi po redu. Písaro sam je stal še na zdravih nogah, pa tudi njemu junaška roka onemore. Omahnivši z roko, dobi smrtni bodež v junaško srce.

Písaro pade, toda slavno. Štirje zarotniki so pod njim mrtvi obležali, skoro vsi drugi so dobili rane od njegove sablje.

Zarotniki se zdaj razlete s krvavimi meči po vseh ulicah ter znanijo prestašenim meščanom, da stari trinog je mrtev. Črez 200 sokrivcev se jim pridruži, Almagroviča pa dvignejo kvišku, posade na konja ter ga vodijo po celem mestu, slaveči ga ko jedinega in pravega kralja peruvanskega. Písarov dvor oplenijo, hiše njegovih privržencev pa razderó.

Tako je zvršil svoje življenje mož, ktereга srčnost, stanovitnost, odločnost moramo spoštovati, ktereга zvitost in pritajenost pa moramo grajati. Dobil je v zameno, kar je Atahualpu posodil, Almagru in še drugim. Njegovo telo odneso služaji v cerkev, ali nihče se ne usodi pokopati ga brez privoljenja. Naposled gre neki Barbaron, ki je bil nekđaj v Písarovej službi, k novemu gospodarju, ter ga prosi dovoljenja, da bi smel rajnega pokopati.

Prošnja se mu usliši in ga pokoplje, še preden pride zapoved, naj se rajnemu glava odseka in na kol natakne.

Anica: Kaj smo s tem uže gotovi?

Oče: Seveda, ker nij več junaka na mojem pozorišču. — Písarovo telo je uže zdavnaj strohnelo, ali njegov duh še živi v knjigah, ktere so vrle roke napisale. Treba je, da še ktero izpregovorimo o njegovem življenju, kakor so nam ga razni zgodovinarji načrtali.

«Písaro je bil zdravega in močnega života. Njegove telesne moči so bile neuvenljive in neutrudljive, kakor je bila njegova stanovitnost, sè ktero se je upiral vsakej teškoti. V hrabrosti in junaskem preziranju nevarnosti ga nij mogel nihče prekositi. Kader je orožje nase dejal, je bil nezmagljiv.

Písaro nij bil zobražen in gosposki odgojen; ali kar mu je manjkalo v znanosti, to si nadomesti s pazljivostjo in pridnostjo. Še podpisati se nij znal. Kader je bilo treba kje njegovega podpisa, je potegnil dve črti, mej ktere je potem njegov tajnik postavil ime Franc Písaro.

Nespametni mladeniči, kterim se nij htelo učiti se, so kazali nanj, češ, da tudi brez znanja lahko srečni postanejo, kakor Písaro. Pa koliko se jih je uže s takim modrovanjem prevarilo in koliko bi se jih še moglo unesrečiti! Zdaj nij več tistih časov, ko je telesna moč in hrabrost in stanovitnost dovoljna bila, da si mogel postati največi junak. Zdaj se tirja v vsakem stanu, tudi v vojaškem stanu, veliko; ako češ povišan biti, moraš kaj prida znati. Človek, ki je bil nekda general, bi dandenes teško

dobil službo kakega podčastnika. Tako se menjajo časi, s časi pa tudi mi.

Písaro je bil po naravi velikega in delavnega duha, škoda le, da ga niso dali mladega v nauke. Delal je neprenehoma velike osnove in kolikor več teškot je bilo ž njimi združenih, toliko stanovitneje jih je odpravljal. Bil je častihlepen pa tudi veliko-dušen.

Ko je bil nekoč opazil, da mu je zvesti služaj v vodo pal, skoči za njim, pa ga potegne smrti iz žrela. Drugi se mu posmehujejo, češ, da tako malo pazi na svoje življenje, on pa jim odgovori, da «ne vedó, koliko je vreden zvest služaj.»

Oprava mu je bila preprosta. Črna hala do kolen, beli črevlji pa siv klobuk. Tak je bil doma, tak pri svečanostih. Le kader je šel v cerkev, nosil je krzno, ki mu jo je Kortés podaril. Igral je rad, pa nij pazil, s kom igra, le na to je gledal, da je dotičnik dobro igral.

Zvestoba in udanost do kralja mu je bila sveta dolžnost. Gledé darov, kralju pripadajočih, je bil zmeraj natančen. Kader je videl, da kosčeka manjka, ga je iz svojega nadomestil.

To so črtice iz življenja glasovitega moža, kolikor nam jih je zgodovina ohranila.

Narodna in univerzitetna
knjižnica

© NUK

00000445661

